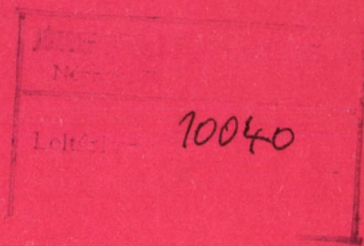

folklór archívum

16

1984

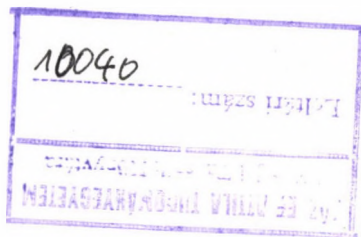
FOLKLÓR ARCHÍVUM

FOLKLÓR ARCHÍVUM

16

Szerkesztő: HOPPÁL MIHÁLY

MTA NÉPRAJZI KUTATÓ CSOPORT

1984

Budapest

FOLKLÓR ARCHIVUM

Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia
Néprajzi Kutató Csoportja

Rövidítése: FA

Accepted abbreviation: FA

Szerkesztőség:

MTA Néprajzi Kutató Csoport
FOLKLÓR OSZTÁLY
1250 Budapest, Pf. 29.

Készült az MTA Sokszorosító üzemében

HU ISSN 0133-3771
ISBN 963 7761 07 1

A BUKOVINAI MAGYAROK HITVILÁGA

II.

(Orvoslás, a születéstől a halálig, történelmi emlékek)

**Gyűjtötte, a bevezetőt és jegyzeteket írta:
BOSNYÁK SÁNDOR**

Lektorálta:
Pócs Éva

Bevezető

Kriza János emlékének

A bukovinai magyarok hitvilágának első része 1977-ben jelent meg a Folklór Archívum 6. számában. A világkép, a mitikus alakok, a jeles napok és az álomfejtés adatai után ebben a második részben az orvoslás s a születéstől a halálig hiedelmei következnek. A gyűjtemény történelmi emlékekkel, mondáikkal zárul.

Világképünk, amely hiedelmeik nyomán gazdag részletességgel rajzolódik ki, történelmi emlékekben időbeni mélységet is kap. Mondáikon kívül történelmi dalaikat, s igaz, vagy igaznak tartott történeteiket is feljegyeztem, s az adatok egymást kiegészítve a csodaszarvast űző Hunyor és Magyar mítoszokba vesző alakjaitól a magyar történelem jelentősebb alakjait és eseményeit érintik, s a történelem által fevetett kérdésekre feleletet adnak. A mondákban újra és újra megfogalmazódik, hogy népünk történelmét a létért való harc ezeréves problémája kíséri. A honfoglaló magyarok esküvel fogadták, hogy „a magyarságnak biztos hazát biztosítanak”, s ezer év múlva, a tatárjárás, a százötven éves török hódoltság s a négy évszázados német iga jármát viselve Zsilinszky Endre kivégzés előtti szavai a honfoglalók esküjével csengnek össze. A mondák hősei, Szent István, Szent László, Rákóczi, Esze Tamás, Kossuth Lajos, s a névtelenek: jobbágyok, parasztok, katonák – egytől-egyig ennek a „biztos hazának a biztosítását” akarták.

A mondák másik problémája a társadalmi igazságosság problémája. Az álruhában járó Mátyás királyt együttérzéssel kísérik útjaira, s különös élvezettel részletezik, ha a hatalmukkal visszaélő urakat megleckézteti. Makrai Pétert, aki a császárig is elment az istensegítsiek panaszával, saját hősiüknek tekintik. Szent László csodái, Mátyás király és Kossuth Lajos népmellettisége, Makrai Péter bátorsága olyan emlék, ami igaz, amire éppúgy hivatkoznak, s amit éppúgy eleven példának tartanak, mint íróink, amikor történelmünk egy-egy mozzanatának felelevenítésével keresnek feleletet a ma kérdéseire. Mátyás király és Kossuth Lajos alakja a nép mellett álló, a nép bajaival törődő vezető alakja, s emléküik idézésével a közvetlenül érintő problémákra is felelnek. „Ha Mátyás király élne (mondta még a 60-as évek elején Gáspár Antal az egyik mese után, félig komolyan, félig tréfálkozva) és eljőne a nagyvejkéi téeszbe, sok mindenféle javítást tudna csinálni, mert itt a téesz elnök úgy érzi magát, mint a király a trónon, azt tesz, amit akar”. A mondák igazságai, amint Gáspár Antal gondolatársítása is mutatja, nem évülnek el, mert a konkrét mozzanat mindig az általános érvényű igazságon keresztül jelenik meg. A történelmi emlékek tanulságai tanulságok a ma és a holnap emberének is.

A bukovinai magyarok hitvilágának 3616 adatát nemcsak egy eltűnt világról összegyűjtött „adattár”-nak tekintem, hanem olyan forrásnak is, amelyből közösségünk napjainkban is újra és újra megújulhat. Gyűjtés közben az eredendően folklorisztikai cél mellett erre is gondoltam.

A betegségről általában

1. Már Ádám s Éva, mikor a Paradicsomból kizárattak, akkor a Jóisten büntetésül adta az összüleinkre mindenféle betegséget, s ezt öröklí az emberi nem az idők végéig. (Istensegíts, 7.)
2. Megszáradott az a köldökszínór, aztán hét esztendő s korában, mikor már iskolába járt, akkor a nyakába akasztották, mert az megvédte mindenféle betegségtől. (Istensegíts, 7.)
3. Ha valami rossz betegségről volt szó, s kicsi gyermek es volt ott, az orrát megciccantották, s azt mondták: Jézus legyen velünk, az Isten őrizze meg ezt az ártatlankát az ilyen betegségek-től. (Istensegíts, 7.)
4. Ha valaki megbetegedett, azt mondták, hogy az Isten mérte rea. (Istensegíts, 7.)
5. Melyiknek nem kapják az orvosságát, az téríthetetlen betegség. (Andrásfalva, 14.)
6. A beteghez, ha vígasztalóan szólasz, az néha többet ér, mint az orvosság. (Istensegíts, 7.)
7. Ha valaki beteg volt, akkor ónot öntöttek neki. Az ónot megolvasztották kanálba, s akkor beleöntötték abba a vízbe. Aztán megesett a sírgödör, megesett a kereszt, úgyhogy megmondta az az öntő asszony, hogy: „Ide hallgass, ne ijedj meg, de meghal az illető.” S úgy es lett. (Andrásfalva, 13.)
8. Egy kanálba megolvasztották az ónt, beletöltötték hideg vízbe a pohárba, s akkor azon magyarázta az az asszony, hogy mi a betegsége. (Istensegíts, 4.)
9. Vették az ónt, öntöttek. Akkor, akinek ki kellett menjen vízért, amíg hozta a vizet, nem volt szabad senkinek szóljon. Ha valakivel találkozott, akkor nem volt szabad szólni, mert akkor nem használt. (Józseffalva, 9.)
10. Az öntést újságra nem jó csinálni, mert akkor nem fogy, hanem nő. Az öntést, mikor a Hold teli van, akkor kezdik meg, kilenc nap, s egyszerre kilenc öntést csinálnak. Az első öntés a fejire megy, a második a szivire megy, a harmadik a hátára megy, a negyedik a két karjára, s az ötödik megy a lábára. Akkor megint kezdi a fejire, kezdi a szivire, a hátára és a karjaira. (Istensegíts, 10.)
11. Az ónt megolvasztjuk kalánba, hármát teszünk a fejire, hármát a mejjire, s hármát a hátára. A kalánba megolvad az ón, de én addig imádkozok egy Miatyánkot, s egy Üdvözlégy Máriát, s akkor elajánlom vígasztaló Szentlélek Istennek, s minden szenteknek, s akkor szépen beléöntöm a tálba, a vízbe. (Hadikfalva, 15.)
12. Hadikban volt egy orvos, aki lejárt Istensegítsbe es, ha hívták. De a nép nemigen fordult orvoshoz, mert egyebütt kereste a gyógyulást. A doktor drága volt, kocsit kellett fogadni, elhozatni Hadikból, vagy Radócról, s négy-öt forintot es kellett fizetni, és nem tudták azt elővenni, mert annyi kereset nem volt. (Istensegíts, 7.)
13. Az a tudós asszony, aki nálunk volt, s így a sebeket tudta gyógyítani, az teljesen ingyen csinálta, semmit sem fogadott el az ő fáradságaiért. Isten nevében csinálta. (Istensegíts, 7.)
14. A tudós asszonyok, akik gyógyítani tudnak, minden sebre, s minden fájdalomra tudtak olyan kenőcsöt készíteni, hogy az ember meggyógyult. Reménytelenségben

senkit sem hagytak, mindenkit bízattak, hogy meggyógyul. Ha valakit megbízattak, hogy meggyógyul, abban már benne volt a reménység, s ez es hozzásegítette a gyógyuláshoz, mert olyan szavahihetőek voltak ezek a gyógyító asszonyok, hogy mindenki megbízott bennük. (Istensegíts, 7.)

15. Egy öregasszonyt a bíróság boszorkánysággal vádolt, hogy kuruzsló s betegeket gyógyít. Az öregasszony hangoztatta, hogy neki nincs semmiféle tudománya, ő evvel gyógyít, evvel az orsóval, amit egy diáktól kapott még leánykorában. A bíróság ítélethozatalra készülődött már, amikor megjelent Mátyás király s kérte, hogy mutassák meg neki azt az orsót. Mutatják neki az orsót, a király nézegeti, s azt mondja:

– Nincsenek boszorkányok.

S tanácsolja, hogy mentsék fel az öregasszonyt.

A bíróság ragaszkodik az elítéléshez, „már honnan tudott ő gyógyítani? ”

Mátyás király akkor azt mondta, hogy hozzanak egy elítélt rabot, aki halálra van ítélve. Elrendeli, hogy fektessék az asztalra, s kössék bé a szemét. Egy edénybe vizet tetetett az asztal alá s egy másik edénybe az asztalról csepegett bele a víz. S akkor egy tűszúrást adtak a rabnak, s Mátyás király mondta, hogy a rab es hallhassa:

– Nézzétek milyen szép piros a vére, ez sokáig élt volna még, ha most nem végezzük ki.

A rab hallotta, hogy csepeg a víz az edénybe s azt hitte, hogy csakugyan az ő vére csepeg s annyira megijedt, hogy meghalt. Ekkor azt mondta Mátyás király:

– Látjátok, a reménytelenség halált hoz, s a remény a betegségből es kigyógyít. S az asszonyt felmentette a bíróság. (Istensegíts, 7.)

A betegségek gyógyítása

Aggos gyermek

16. Az aggos gyermek azért lett olyan szőrös és ráncos, mert az anyja, amíg terhes volt, valamit megcsudált. (Istensegíts, 7.)
17. Az aggos gyermek olyan sovány, s nem fejlődik. A gyermeket vízbe mártogatták, s három egynevű asszony kellett, hogy kerülje. Így beszéltek, de én nem láttam. (Andrásfalva, 38.)
18. Az az aggos gyermek, aki nincs jól táplálva, ilyen elhanyagolt. (Andrásfalva, 38.)
19. Annak mondták, hogy aggos, akinek a feje nőtt, a lábai olyan kis vékonyak maradtak, a kezei es, a teste olyan kis nyamvadt volt, úgyhogy a fej túl nagy volt, s a test kis sovánka volt. (Andrásfalva, 13.)
20. Régebb azt tartották, ha születik egy aggos, ráncos kölykecske, hát a kuptorba tüzet kell tenni, s a kölyket reatették egy lapátra, azt az újszülöttet, s oda bétartották egy kicsikét, s aztán kisimultak a ráncai. (Istensegíts, 2.)
21. Az aggos és a váltott gyermek egy. (Istensegíts, 7.)
22. Az aggosság szemverésből van. Akkor azt főzik. Tüzet raknak, fazékba vizet tesznek oda. Azt csak olyan háznál tudták főzni, ahol, hogy bemegy, a másikon ki tud jöni. Akkor abba a szobába főzhatték, és azt kilencszer járták körül, kilenc egy-

forma nevű asszony, és özvegy asszony. Akkor az egyik főzi, a másik jó bé:

– Mit főz komámasszony? – azt mondja.

Aggot.

Az ment tovább. Akkor, amelyik bájott, az vette át a gyereket, s ott tartották a fazék felett, s akkor ez ment tovább. A másik megint jött bé, megint kérdezte:

– Mit főz komámasszony?

– Aggot főzők.

S akkor az megint vette át a gyereket, s aki előbb fogta, az megint ment tovább, úgylátszik kilencszer csinálták ezt. (Hadikfalva, 25.)

23. Az aggos gyermeket kilencszer megfőzték, kilenc Anna nevű asszony, s akkor aztán meggyógyult. Forgácsot szedtek, esszegyűjtötték a forgácsot a szomszédokból, s akkor fát vágtak, s azt a hulladékot esszegyűjtötték úgy, hogy azt ne lássák, avval főztek fürdőt, s abba a forgácsos vízbe megfürösztötték a gyermeket. (Andrásfalva, 32.)
24. Úgy gyógyították meg az aggos gyermeket, vót három asszony, mind a háromnak Anna volt a neve. Akkor azok megkerülték a házat a gyermekvel s feltették lapát-ra, s bévették a kemencébe. Nem égett a tűz. S bévették háromszor, kivették. Akkor mondták rea az asszonyok valamit, imádkoztak. Aki helyrejött, helyrejött, s aki beléhalt, beléhalt. (Hadikfalva, 28.)
25. Annyit tudok, hogy kilenc favágó tőkére gyűjtnek forgácsot, s kilenc asszonyt így esszegyűjtenek, kilenc nevezetű asszonyt, egyik Mária, másik Rózsi, másik Anna, több nevezetűeket, s akkor azok az asszonyok tesznek tüzet, s avval a forgácsval melegítenek vizet, s abban megfürdetik, s aztán az a gyerek vissza lesz cserélve. (Andrásfalva, 7.)
26. Palló János beszélte, hogy gyermekkorában náluk aggos gyermeket főztek. Az aggos gyermek olyan, hogy nagy feje van, sovány, s szőrös a képe. Hát az egyik fiatal asszonynak es egy ilyen gyermeke volt. Erőst búsult az apa, anya, hogy milyen gyermekik van, s elment egyszer egy asszony, megnézte, s azt mondta, hogy:
– Ez a gyermek aggos, meg kell főzni.
S erre azt mondja az asszony:
– Hát – azt mondja – azt nem engedem, hogy megfőzzék – azt mondja – mert meghal.
Azt mondja erre a tudós asszony:
– Nem hal meg – azt mondja –, csak úgy kell csinálni, ahogy mondom.
Elég az hezza, hogy az asszony méges reatért arra, s megtanították, hogy mit kell csinálni. Azt mondta a tudós asszony, hogy három egynevű asszonyt keressen s a három egynevű asszony mindenik három favágó csutakról vigyen kilenc-kilenc forgácsot. Tegyen fel egy kondér vizet s abból a forgácsból tegyenek tüzet s egy, mikor főni kezd a víz, egy asszony bent legyen, azt a gyermeket tartsa a víz fölé, s a másik kettő napszentült felé kerülje a házat háromszor s minden kerülésre szóljon bé, hogy:
– Mit főz kend komámasszony?
S a bentvaló azt felelje:
– Aggot, babot, vén bakot.
S akkor azt mondják a külsők, hogy:

– Kövér legyen belőle.

S így ezt háromszor megcsinálták és akkor a gyermeknek az aggossága elmúltott, egészséges lett belőle. (Istensegíts, 7.)

27. Az a kislány, amikor született, hogy olyan volt ű szegényke, hogy csupa szőr. Homloka, s mindene, s arca. S most látná meg, hogy milyen szép kislány. Azt addig szappanoztuk, s addig mostuk, hogy azt mondtam, „már bémegyünk az agyába”. Fogtuk meg a zsebkendőt, főztünk kamillateát, meg bodzalét, s feresztettük divó levébe, meg mindenbe. S olyan szép kislány lett, hogy még szebb, mint a nagyobbik. (Józseffalva, 6.)
28. Azt es hallottuk, hogy a házat három Anna nevű asszony kerüli. Egy a gyermek mellett áll az üstnél, amibe ott főzik, s a két asszony, aki megy körbe, mindig kérdi:
  - Komaasszony, mit főz?
  - Aggot főzők.
 Akkor elmegy, s a másik jön a sorkába:
  - Mit főz komaasszony?
  - Aggot főzők.
 Csak úgy az üstbe tették, úgy csináltak, mintha főzték volna avval a vízzel. (Andrásfalva, 8.)
29. Az aggos gyermeket át kell keresztelni valamilyen névre, s akkor megtérül a betegsége. (Andrásfalva, 8.)

Ágybavizelés

30. Az öreg vesszősöprűből ki kell venni három szálát, s amikor valakit temetnek, akkor a sírba belédobni, s azt mondani, hogy: „Akkor pisálj oda, mikor még ez a halott odapisál!” (Andrásfalva, 2.)
31. Volt aki már rá volt szokva, gyermek, s akkor megfogták a seprűt, s a tüzes seprűvel jól reavertek. Bédugta a tűzbe, s mikor meggyulladt, jól langolt, akkor a fenekét jól megverték vele. Hogy ijedjen meg az a gyermek, hogy többet ne pisáljon oda. (Hadikfalva, 25.)
32. Ha a kisgyermek odavizel, nem tudja tartani, elmennek a templomba s a harangkötélből egy kicst kívágnak, de úgy, hogy azt ne lássa meg senki. S avval megfüstölik a gyermeket, s akkor többet nem vizel bé. (Istensegíts, 7.)
33. Meleg téglára ültették, pihentették, fürdették, hogy gyógyuljon ki az a test. (Andrásfalva, 8.)
34. Ágybavizelés ellen nem tudtak semmit se csinálni, nem tudták megakadályozni. Akin ez a betegség rejta volt, hát csak úgy külön feküdt, olyan helyre, hogy az ágy-neműben nem tett kárt. (Istensegíts, 7.)

Ájulás

35. Az ájulás hirtelen megijedéskor jött, vagy akkor, ha nagy bánat érte. Olyan es történt, hogy akkor ájult el, amikor az apját, vagy az anyját temették. Hideg vízzel mosogatták a fejét, s a szüve táját. (Istensegíts, 7.)
36. Ha valaki elájult, hideg vizet öntöttek reá, hideg vízzel mosdatták, amíg észhez nem tért. (Andrásfalva, 14.)

37. Ájulásnál dörzsölték, s leöntötték vízzel. (Andrásfalva, 13.)

Álmatlanság

38. Az álmatlanságról egyebet nem tudok mondani, az embert mindig csak nyugtatni kell. Az idegesség teszi az álmatlanságot, mert valamibe az ember törekszik, s nem tud aludni. (Andrásfalva, 8.)
39. A fűsrdővizet este nem öntöttük ki, mert a gyermeknek az álma elmegy. (Józseffalva, 12.)
40. Azt hallottam, ha elmegy valaki, akkor egy cérnaszálat az ágyra kell dobni, hogy ne vigye el az álmot, hogy tudjon aludni a gyermek. (Józseffalva, 9.)
41. Nálunk azt mondták, hogy valaki odament a házhoz, ahol kicsi baba volt, egy kis rojtot kihúzott a ruhájából, és azt mondta: „Nem kell se tejed, se álmod!” (Andrásfalva, 38.)
42. Mikor kicsi volt a háznál, ha valaki odament, akkor a ruhájából szakított cérnaszálacskát és odadobta: „Nem kell sem tejetek, sem álmotok!” Akkor nem vitte el a tejit, sem a kicsinek az álmát. (Andrásfalva, 14.)
43. Ha a kisgyermek nem aluszik, nincs álma, s ha van a háznál mélyalvó, akkor annak a hajából kell lopni, hogy ne vegye észre. S a haját a parázsra kell tenni s a kicsit a füst fölé kell tartani. S akkor a kicsinek lesz álma, alszik rendesen. Ezt nevezzük mű álomlopásnak. (Andrásfalva, 14.)
44. Mikor valaki aluszik, abból a szalmából a feje alól ki kell kicsit lopni, s odatenni, aki nem tud aludni, s akkor elaluszik. (Andrásfalva, 23.)
45. A mákgubó altatószer volt a gyermekeknek. Megfőzték teának és aztán odaadták. Ha megivott egy kis bögrével, még huszonnégy óráig es aludt. (Istensegits, 7.)
46. Volt aki főzött mákgubót, de azt mondta édesanyám, hogy az nem jó, mert elalszik örökre. (Józseffalva, 9.)
47. Volt az a mák, aminek tuskés a szára, azt szokták, annak azt mondták: álommák. Abból főztek, nem sokat, de volt aki úgy megmákozta, hogy el es aludt örökre. (Hadikfalva, 25.)
48. A mákgubót megfőzték édes tejbe, azt adták, aztán az úgy elaludt, hogy még nem es akart felebredni. (Andrásfalva, 33.)
49. Volt bizony eset rá, hogy egy anyának nyolc-kilenc élő gyermeke es volt, s még olyan es volt, hogy tizenegy es volt. Hát az szegény, lehet képzelni, hogy milyen volt annak a sorsa. Hát megkezdte, a mák héja, előbbször főzött, a máknak a belsején vannak azok a szakaszok, azok a girizdek. Előbbször csak főzött egy girizdet teába. S azt, amikor fűrésztés után, s megetetés után, megetette, megszoptatta, még ha nem volt elég szopnivaló, akkor egy kis tejet es adott neki, akkor utána azt a csöpp kis teát odaadta, s akkor attól aludt. De aztán megszokta a kisgyermeknek annyira a szervezete, hogy már nem aludt úgy tőle. Akkor főzött két girizdet neki. S akkor, mikor a második girizdet es megszokta, akkor megfőzte a harmadikat, úgyhogy bizony, mikor a gyermek egy éves lett, s akkor es nyugtalankodott, úgy megszokta a szervezete, hogy nem es aludt anélkül. Akkor már egy fél mákfejet főzött meg neki. Hát azért, ugye azt mondják, hogy nem volt jó, de azért hálaisten nem volt úgy, hogy észre vettük volna, hogy butább az a gyermek. (Andrásfalva, 13.)

50. Volt olyan asszony, aki a kicsitől az ablakon keresztül elvitte az álmot. S az a kicsi olyan nyugtalan volt, hogy éjjel-nappal sírt, mert nem tudott pihenni. S aztán volt olyan asszony, aki vissza tudta hozni az álmot. Odament s a kicsinek addig mondott valamit a feje körül, hogy álmot hozott neki, s a kicsi el es aludt. A Sisá-né es tudott álmot vinni a kicsikének. (Andrásfalva, 14.)
51. A szomszédba volt egy menyecske, úgy sírt éjjel a kicsikéje, egész éjjel sírt. Azt mondja, béjött ide nálunk tizenegy órakor éjjel. Béjön, koppan a fiók. Mondom: „Ki tud jöni édes Jézusom éjjel nálunk? ” Jő a menyecske, a szomszédba lakott. Azt mondja:
 – Jöjjön, úgy sír a kicsikém, nem tudom mit csináljak, vessen vizet!
 Bémentem, s jó tűz volt, a bögrébe tettem félig vizet, odaültem, elmondtam egy Hiszekegyet, keresztet vettem, s egy szentet belévettem a vízbe. S a szén sírt a vízben. Elmondtam egy Miatyánkot, újra bele egy szentet, elmondtam egy Üdvözlégy Máriát, akkor belévettem újra egy szentet. Akkor felajánlottam, hogy az őrző anyalka s a Boldogságos Szűz Mária legyen pártfogója a kicsinek, s álljanak mellette. S evvel az ujjamval, a nevetlen ujjamval belényúltam a vízbe, szenesvízbe, hát tiszta víz, csak szén van benne, megkeresztettem a fejecskéjét, a mejjecskéjét, a lábaféjét, akkor a szájába három cseppet bétettem, s a homlokacskáját es megkeresztettem. S egész reggelig aludt a kicsike. (Hadikfalva, 28.)

Anyajegy

52. Azért lesz az anyajegy, hogy így valamit tesz a kötényibe. (Istensegíts, 30.)
53. Ahova esik az alma, a szilva, vagy akármi, hát ott lesz az anyajegy. (Istensegíts, 30.)
54. Az anya állapotos, s akkor veszen epret, vagy meggyet, vagy valami piros virágot, akkor a jel rejta lesz a kisgyermeken. (Hadikfalva, 28.)
55. Az én gyermekemnek es volt. Azt mondják, hogy valamit a kötényembe szedtem, mikor állapotos voltam, s abból került. (Andrásfalva, 42.)
56. Ha valamit megnéz, mikor terhes, s a kötényibe veszi, akkor olyan jegy lesz a gyermekén. (Andrásfalva, 26.)
57. Mikor az első leányom született, a gyümölcsöt örökké a kötényembe szedtem. S azt mondták: „Vigyázz, mert piros lesz a gyermeknek az arca.” De semmi baja nem lett. (Andrásfalva, 7.)
58. Mikor terhes volt az asszony, beleszedett valamit a kötényibe, akkor lett olyan anyajegy a gyermekén. S akkor, hogy mivel, azt nem tudom, hogy mivel tüntették el. (Andrásfalva, 33.)
59. A kislányomnak egy olyan szép eper lett a tagján. Nálunk volt egy eperfa az udvaron, s többször hát szedtem, s a kislányomnak es lett volt így a combjára. (Andrásfalva, 33.)
60. Azt mondták, hogy a köténybe rózsát tett, s az látszik az arcán. (Istensegíts, 11.)
61. Az asszony lop valamit, hogy ne lássák, és hamar eldugja, és ahová kap, mondjuk, ha a hasához kap, akkor oda jön ki az a jegy. Ha dinnyét lop, vagy paradicsomot, akkor piros volt lesz, és a magok külön kijönnek. Velem történt, hogy dinnyét loptam, mikor terhes voltam, és eldugtam a kötényembe, és a gyermeket, mikor megszülettem, itt a köldöke körül a gyermeknek olyan szürkés folt volt és fekete pöttyök benne. A magja volt a dinnyének, görögdinnye volt. (Istensegíts, 26.)

62. Az egyik fiamnak egy olyan szilva-szerűség van a feje oldalán, még a szára es látszik neki. S nálunk nagyon sok szilvafa volt a hostelben, s én mindig arra gondolok, hogy amikor terhes voltam, egy szilva rámpottyant, s attól van. (Andrásfalva, 38.)
63. Mikor én állapotos voltam, én nem tudtam ezeket, s egy menyecske a vonat alá tette a fejét. Ment mindenki megnézni a menyecskét. S azt mondja anyám: – Nehogy megnézd addig, amíg a bal hüvelyked bé nem teszed ide, a négy másik ujjadval le nem fogod.
Úgy néztem meg, másképpen nem szabad megnézni. (Hadikfalva, 28.)
64. Történt, hogy megijedett, s magához kapott, s maradt egy jegy. (Istensegíts, 36.)
65. Azt tanácsolták, hogy kutyatejjel kell kenni az anyajegyet, s attól elmúlik. A kutyatej nevű virág nedvével. (Istensegíts, 7.)
66. Azt mondták, hogyha a bal hüvelykjét belészúrja így a köténye korcába, és rágon-dol arra az állapotra, akkor nem lesz meg az a jegy. (Andrásfalva, 2.)
67. Hát én másról nem tudnék mondani bizonyítékot, csak az unokatestvéremről. Tudja, nálunk a szövés nagyba ment, nemcsak a saját család részire, hanem szőtték festékeseket a piacra es. Hát az unokatestvérem es az édesanyjával szőtték ezt a festékeseket, s ő, ahogy esszeseperték a szobát, ahogy szőtték, hát a kisgyereknek odaadták a személtlapátot a szeméttel:
– Vidd csak – azt mondja – kisfiam, öntsd ki a ganyéra a szemetet!
Ki es vitte a gyerek. S utána nem sok üdöre az édesanyja kiment tüzelőért, vagy miért ment ki, meglátta, hogy (macsukának mondták, tudja, így az ujjára izélték a gyapjúfonalat, szőtték a festékest, úgy szőtték bele a szálalat), meglátta, hogy egy macsuka a ganyénak a szélén van. A tyúkok, ahogy szétkaparták a szemetet, kimaradt egy fekete macsuka, mert a festékesnek az alapja fekete volt.
Hát akkor ő fogta magát, s ide szúrta fel azt a macsukát, így az övibe. S ő közbe állapotos volt, s mikor aztán született a kisfia utána, hát mikor megszületett, az volt a szerencse, hogy a hátán volt az a fekete macsuka, még, ahogy a szára így a macsukának, így, ahogy a kezire izélték, és akkor olyan vég maradt. Aztán amikor arra került sor, hát mondja a nagynéném:
– Képzeld – azt mondja – Rózsi, ne így és így történt. Az Erzszi beszúrta a macsu-kát az övibe, s nezd meg – azt mondja, mutatja, kipólyázta a kisgyereket – még-csak a szára es, megvolt az a fonal ág, ami lelógott a macsukából. (Andrásfalva, 13.)

Aranyér

68. Ha valaki leül egy olyan hideg helyre, akkor attól lesz neki aranyere. Az erőlködés-től es, ha valaki nagyon nehéz munkát végez. (Andrásfalva, 7.)
69. Akinek a végbele lejárt, azt melegvel gyógyították. Mindig melegen kellett, hogy legyen. (Istensegíts, 7.)
70. Akinek aranyere volt, az langyos vízbe ült, s avval gyógyította magát. A végbél ki-jön a helyéről és erőst fájdalmas. (Istensegíts, 7.)
71. Én nem tudtam, mit kell csinálni vele, még máma es megvan. Vagy hideg vízzel mo-sogatom, vagy meleg sóra ülök. Még máma es megvan, több, mint harminc éve. (Andrásfalva, 32.)

Árpa

72. Aki a Napval szembe hugyozott, annak árpa lett a szemire. (Istensegíts, 7.)
73. A szél, a rossz szél vágódik oda bele, s árpa lesz a szemire. Azt mondják, az öreg-asszonyoktól hallottam, a késnek az élivel megtapogatja jól, egy árpaszemecskét es odanyom a kés után, s azt az árpa szemecskét odadják a tyúkoknak. (Józseffalva, 6.)
74. Balkézvel learatták, „Árpa, árpa, learatlak!”, hogy elmúljon. (Andrásfalva, 8.)
75. Egy késvel visszafelé learatják, s akkor az árpa elmegy a szeméről. (Andrásfalva, 7.)
76. Azt mondták, le kell aratni az árpát. Elvettek egy sarlót, valamit mondtak, s úgy megnyomogatták a sarló hegyivel. (Andrásfalva, 19.)
77. Árpa, árpa,
learatlak,
kicsépellek,
malomba viszlek,
megőröllek,
kenyeret sütök belőled,
s megeszlek! (Hadikfalva, 20.)
78. Elvesznek egy sarlót, egy árpaszemet veszen a bal kezibe, s akkor azt mondja:
Árpa, én téged elvetlek,
árpa, én téged learatlak,
árpa, én téged kicsépellek,
árpa, én téged a malomba viszlek,
árpa, én téged megeszlek,
távuljál innét!
Ptü, ptü, ptü! (Andrásfalva, 2.)
79. Egy kést veszen a kezibe, s akkor keresztet vet: Atyának, Fiúnak, s Szentlélek Istennek nevében, ámmen. Azt mondja:
Árpa, árpa, én téged elvetlek,
árpa, árpa, én téged elfogasollak,
árpa, árpa, te kikelsz,
árpa, árpa, az Isten téged megnövel,
árpa, árpa, téged learatlak,
árpa, árpa, téged kévébe kötlek,
árpa, árpa, téged keresztbe raklak,
árpa, árpa, téged szekerre raklak,
árpa, árpa, téged hazaviszlek,
árpa, árpa, téged kazalba raklak,
árpa, árpa, téged kicsépellek,
árpa, árpa, téged kiszórlak,
árpa, árpa, téged zsákba teszlek,
árpa, árpa, téged malomba viszlek,
árpa, árpa, téged megőröllek,
árpa, árpa, téged hazaviszlek,
árpa, árpa, téged megsütlek,
árpa, árpa, téged megeszlek,

hám, hám, hám,
ptü, ptü, ptü!

Akkor újra keresztet vetek. Ez volt a gyógyítása. S akkor a szemiről elmúlt az árpa. (Hadikfalva, 15.)

80. A sorlóval azt az árpát bal kézzel megnyomja, azt mondja:

Én téged elvetlek,
megnőttél,
én téged learatlak,
kalangyába raklak,
cséplésre viszlek,
aztán a malomba viszlek,
aztán megsütlek,
s megeszlek,
hám, bekaplak!

S akkor a sorlót jól odanyomja a szemhez. (Déva, 1.)

81. Három árpaszemet hozzányomtunk a szeméhez, aztán: „Vidd el fiam oda, melyik kútból nem iszol vizet soha. Akkor, abba a kútba vedd bele ezt a három árpát. S akkor avval elmúlt. (Hadikfalva, 4.)

82. A sarlóval így kerekíti visszafelé:

Árpa,
a földet megszántom,
megboronálom,
elvetlek,
learatlak,
kicsépellek,
elviszlek a malomba,
megőröllek,
megdagasztlak,
kenyeret sütök belőled,
odaadlak a disznóknak,
azok megemésztenek.
Úgy elmúljal,
mind a disznók,
hogyan kiemésztik azt az árpát!

S akkor így elköpdösi háromszor. De a sarlóval visszafelé kell vágni. (Hadikfalva, 4.)

83. Az árpát learatják, Vesz a kezibe egy sarlót, s akkor, mintha aratna, a sarlót meghúzza a szeme előtt, s azt mondja:

Árpa én téged zsákba merlek,
árpa én neked szántok,
árpa én téged elvetlek,
árpa én téged elboronállak,
árpa én téged lekaszállak,
árpa én téged felkötök,
árpa én téged hazaviszlek,

árpa, én téged kicsépellek,
 árpa én téged megmóriskállak,
 árpa én téged zsákba merlek,
 megőröllek,
 megszitállak,
 megdagasztlak,
 megsütlek,
 megeszlek,
 ptü, ptü, ptü! (Istensegíts, 7.)

84. Elővett egy sarlót:

Árpa, én téged learatlak,
 árpa, én téged kicsépellek,
 árpa, én téged megőröllek,
 árpa, én téged megsütlek,
 árpa, én téged megeszlek!

Ezt háromszor kellett mondani, s akkor elmúlt az árpa. (Andrásfalva, 14.)

85. Ha van a deszkán olyan lyuk, nézzen át, s töpdössön át rejtá. (Andrásfalva, 9.)

86. A deszkán, ahol a bog kiesik, azon nézzen át, s aztán töpdössön bele, s mondja:
 „Úgy menjen el ez az árpa, mint ahogy beletöpdöstem ebbe a lukba. (Andrásfalva, 8.)

87. Az árpának az orvossága, a deszkakerítésen a bog, ahol kiesik, ott háromszor átnéz avval a szemivel, amelyiken árpa van, és az árpa elmúlik. Már másnap nincs es. Az nagyon hasznos volt. (Andrásfalva, 14.)

88. Az árpával korán reggel belenéztünk a kútba, s akkor elköpdöztük: Ptü, ptü, ptü!, többet ide ne éj jó reggelt! (Andrásfalva, 32.)

89. Azt mondtuk: Ragadjon az alsó papné seggire! (Andrásfalva, 33.)

90. Vettem hét árpaszemet, és avval megnyomkodtam, keresztet vettem, egyikvel megnyomkodtam, keresztet vettem, akkor félretettem, végigmentem mind a hét szemem. S akkor utoljára elköpdöstem, s az árpaszemeket elástam. (Józseffalva, 12.)

91. Elmentünk, s kerestünk egy olyan követ, ami mozdíthatlan volt, olyan félre volt, hogy azt nem rúgta el se ember, se semmi, s akkor onnat vettünk egy darabocskát sárfélét, vagy port, s nyálval olyan sárfélét csináltunk, s avval a kővel megnyomogattuk, s akkor visszatettük a helyire. S közben a nagymama úgy sarlóval learatta, s elmúlt. (Hadikfalva, 20.)

Asztma

92. Teákat használtak, különböző teákat esszefőztek, amit a réten egész évben beszereztek, ez vót a legjobb. S aztán mézvel használták, méhmézvel. (Andrásfalva, 13.)

Bélcsavarodás

93. A csikarásból következett a bélcsavarodás. Hát ebben elpusztult az ember, mert közel orvos nem volt, ez hat óra alatt végzett az embervel. (Istensegíts, 7.)

Bélférgesség

94. A pántlika geleszta elszaporodik a bélben és nagyon kiéli azt, akiben elszaporodik, és csak erős szeszes italval tudják kiirtani belőle. (Istensegíts, 7.)
95. A gyermeknek az étvágya elromlik, és észreveszi a gyermeknek az anyja, hogy a gyermeknek nem jól van a gyomra. Vesz gelesztahajtót, geleszta-pogácsát a patikába. Ezt beadja, és másnapra elhajtja mind a gelesztát. (Istensegíts, 7.)
96. Azt úgy mondják, pántlika-geleszta. Az olajat megavasították nagyon, kendermag olajat, nagyon avas vót, nagyon rossz vót, azt megitta, s attól mind elmentek. (Andrásfalva, 33.)

Bélpoklosság

97. A bélpoklosságot mű arra szoktuk mondani, aki sokat ~~ett és aztán~~ olyan rossz büzt bökkedett, hogy az ember nem tudta elviselni. Ezt nem lehet gyógyítani. (Istensegíts, 7.)

Bénulás

98. A bénulásra azt mondták, hogy rossz szél érte. Megbénult a karja, vagy a lába. Hát ennek urussága nem igen akadt, bár próbálkoztak feredésvel, kenetetésvel, de ritkaság volt, hogy használt volna. (Istensegíts, 7.)

Bolhásság

99. A bolha ott van, ha valaki nem tisztálkodik. (Andrásfalva, 42.)
100. Petróleumos vízzel fürdettük a macskákat, vagy a kutyát, s megöntöztük a hát földjét, s akkor nem voltak bolhák. (Andrásfalva, 42.)
101. A bolhásság ellen ürmöt szoktak az ágyba rakni és az elzavarta a bolhákat. Az ürmön olyan keserű növény, ami igen sok terem vadon az utak mellett. (Istensegíts, 7.)
102. Ürmöt szoktunk, fehér ürmöt használni, vagy vadcsombort, mert annak erős a szaga, s attól elszaladnak. (Andrásfalva, 14.)
103. Moldovában sok volt a bolha, és azt tettünk az ágyunkba, ürmöt, azt nem szerette a bolha. (Istensegíts, 7.)
104. A bolhák ellen vót fehérüröm, az vót az orvossága. (Andrásfalva, 33.)

Bőrfertőzés

105. Virányi Imrének az anyja volt olyan, mint egy orvos a faluban, s akkor még Szőcs Antiné, a nagynénénk. Ez a két asszony, főztek essze mindenfélét, ilyen füveket, ki tudja miket, de nem vót olyan betegség, hogy meg ne gyógyítsák. Én egyszer hazamegyek a mezőről, hát úgy sír a kislányom, hogy nem bírt vele az anyósom. Azt mondja:
 – Így van ez reggeltől.
 Jaj, hát nem es lehet leállítani a lábára, a lába szárai olyan pirosak lettek, mintha olyan kiütések lettek volna. Hát én felöleltem, felveszem a kislányt, gyorsan megmostam, tisztába tettem, s elvittem ehhez az asszonyhoz. S azt mondja:
 – Mi van fiam?
 – Jaj – mondom – tudja, hogy elmentem reggel a mezőre – mondom – most hazajövök, de nem es lehet a kis lábaira ráállítani – mondom –, és annyira sír, sivít, hogy vége.

Csak ránézett, így megnézelte, azt mondja, hogy:

– Fejtek-e tehenet?

– Igen, még délre es – mondom –, mert vót kisbornya. Még délre es.

– Hozzál szüvem gyorsan egy üvegben friss tejet, s addig én – azt mondja – szedek beléalót, amit abba a tejbe belé kell tenni, fehér ürmöt, meg nem tom mit.

Vót két kutya, ott a háznál szabadon vótak, és egyik, úgy mondom, ahogy van, nyőstén vót, a másik kan, és azt az izét elhullatta a kutya, s a kislánynak a lábára rákenődött.

Azt mondja:

– Ez olyan veszélyes fiam, hogyha most ezt nem csináljuk meg, holnapra halott lesz a kislányból.

S amihelyt ő megcsinálta, hazavitem a kislányt, megmondta, hogy mit csináljak. Szép fehér rongyot jól lelocsolni abból a tejből, s a két lábát bécsavarni, s utána szárazval béköttni.

Úgy elaludt a kislány, hogy este aluva kellett azt neki megcsinálni, még akkor sem ebredett fel. S meggyógyult. (Istensegíts, 8.)

Büdös száj

106. A бүдös száj rossz betegség. Szegfűszeget vett a szájába és rágott, ez egy kicsit enyhítette a бүдösséget. (Istensegíts, 7.)

Csapáság

107. Ha erőst csapásodott a szeme, saját vizeletével mosogatta. (Istensegíts, 7.)

Csecsgyulladás

108. Ez fájdalmas volt, s avval, különösen szoptatós anyáknál szokott megtörténni. A mell megkeményedett, s megtüzesedett, s erőst hasító fájdalmat érzett benne. Erre olvastattak, elmentek az olvasó asszonyhoz, az olvasott rea, s aztán elmúlt. Előre imádkozott rea, s utána megkente valami írval. Volt olyan, akinek a csecse kibomlott, seb lett az emlőjire. Ezt kórházban orvosolták. (Istensegíts, 7.)

Csecsbimbó kirepedése

109. Disznózsírval szokták kenni, felváltva, tejszín és zsír. Vót akinek a friss disznózsír használt, vót akinek a tejszín használt. Kipróbálták, ha az egyik nem, akkor a másik. (Andrásfalva, 13.)

Csemer

110. Ha valaki megcsemerlett, akkor melegítettek vizet, és vizes kézzel jól megzsurmolták a nyakánál, aztán itt a vállát, s aztán az egész testyit, és akkor jobban lett. (A Andrásfalva, 38.)

111. Jó evésből, jó étvágyból es megpacilja az ember, meg megpacilja olyanból es, hogy ő valamit nem szeret, s méges kell faljon valamit. (Andrásfalva, 8.)

112. Ha valaki nem eszik jóízút, akkor megcsemerlik. Akkor megdörgölik a nyakát, meg a fejét, szappanos kézzel jól megmaszírozzák, s aztán helyrejön. (Andrásfalva, 7.)

113. Egyeb nem vót, súrolás, maszírozás, akkor fél deci pálinkát meg kellett igyon, aztán kiizzadtott, av vót a gyógyítása. (Andrásfalva, 8.)
114. A csemer igen gyakori betegség volt nálunk. Ha valaki olyan ételt ett, amit nem nagyon szeretett, megcsemerlett s rosszul lett. Ha pedig olyan ételt ett, amit nagyon szeretett, ha sokat ett, attól es megcsemerlett. Vízet melegítettek, s vizes-szappanos kézzel a fejit dörzsölni kezdte, a nyakát, a karját, különösen a nyakát, mert a csemerléssel keletkeztek olyan csomók a nyakára, s azt addig kellett súrolni szappanos kézzel, amíg azok a csomók el nem oszlottak. (Istensegíts, 7.)
115. Derékig levetkőzött és a másik, aki mellette volt, jó erősen meleg szappanos vízzel megdörzsölte a hátgerincét, a nyakizmát és az arccsontját és akkor jól lett. Egy kicsit kialudta magát, akkor már elmúlt az a rossz érzés. (Andrásfalva, 14.)
116. Hát én vótam benne, ezt én magamon végzettem. A 14-es háború után, én gyerek vótam, suttyó gyerek. Hát amit ettünk, ettünk, hát megcsemerlettem. Egyszer csak kezdett gyötörni a hideg. Hát majdnem két hétig henteregtem csak a napfényen. De olyan meleg vót, s úgy rázott a hideg, hogy szörnyű. Egy öreg bácsi oda-jött:
- Mi bajod van édes fiam?
  - Hát – mondom – nézze, ez a hidegrázás.
  - Gyere csak a kúthoz – azt mondja.
- Odavitt a kúthoz, kihúzott egy vedet vizet:
- Igyál belőle, de addig igyál, amíg az orrodon jó vissza.
  - Nem tudok addig inni.
  - Igyál, mert meghalsz – azt mondja.
- Iszok, iszok, iszok. Hát már jó vissza a víz.
- Most nyúlj bé a torkodba!
- Bényúltam a torkomba. Hirtelenünnet olyan zöld nyálat hánytam avval a vízzel, olyant tettem ki két rendbe. Harmadik rendbe újra megitatott.
- Nyúlj bé a torkodba, dobd ki azt a vizet!
- Kidobtam, akkor tiszta vizet.
- Na, megállj, ezután nem ráz a hideg.
- Többet sose rázott ki a hideg. Ez vót a gyógymód. (Andrásfalva, 8.)

Csikkanás

117. Vót egy olyan öregasszony, aki szappanos kézzel addig dörzsölte, hogy visszament neki, visszapattant neki a helyire. (Andrásfalva, 7.)
118. A feleségem édesanyja vót ennek az orvosa. Addig kenegette zsírral, hogy helyrehozta. Mikor úgy érezte, hogy visszaroppant, akkor szépen megkötötte. (Andrásfalva, 8.)
119. Ha valakinek a keze, vagy a lába kicsikkant, annak erőst fájdalmas volt, azt vissza kellett tenni a helyire, ha volt olyan ember, aki helyre tudta tenni. Erőst fájdalmas volt a visszatevés. (Istensegíts, 7.)
120. Vót egy asszony, Albert Bálintkáné, az addig kente szappanos vízzel, visszakenegette lassacskán, addig húzogatta, s húzogatta meleg vízzel, szappanos vízzel, míg csak egyet roppant, s visszament. (Hadikfalva, 28.)

121. Ha kiment a bokája, vagy a farcsoka a helyiből, azt, volt ember, aki vissza tudta tenni. El kellett menni s az visszazökkentette a helyire. (Istensegíts, 7.)
122. Szappant kapart késvel, s tojásfehérjével elverte, kenderszálat vett, s belémártotta, s azt reacsavarta, s avval békötötte. Az úgy megfogta, mint a gipsz. (Andrásfalva, 8.)
123. Vót egy olyan ember, aki ehhez értett. Én üsmertem, mert nekem es csikkant itt a bokám, amikor gyerek voltam, s aztán ő tette helyre. Az az ember eljött, megnyomogatta, ej, de nagyon fájt!, de helyre ment, s megjött. (Andrásfalva, 9.)

Csiklás

124. Ha a gyermek csiklik, meg kell ijeszteni, s elhagyja a csiklást. (Istensegíts, 7.)

Csontfájás

125. Csontfájás, vagy törés: kánforos denaturával kenték, amíg meggyógyult. De használták még az étert es, avval kenték. Ez olyan volt, hogy ahova reaönték, abban a helyben beitta a bőr, nem folyt el sehova. (Istensegíts, 7.)
126. Azt mondták, hogy a harmat jó csontfájásra, reumára. A harmatot esszegyűjtik, s megkenik, megmossák a beteg testet. (Józseffalva, 9.)
127. A testvéremnek, aki már meg van halva, nagyon fájtak a csontjai. Akkor a bátyám elment a gázlóhoz a patakba, ahol mennek keresztül és onnan hozott követ. Annak es mondták, hogy amíg jön, ne szóljon senkinek. Hát tarisznyát adtak, hogy abba hozza a köveket. De ne szóljon senkinek. S akkor hazahozták, s bétették a tűzbe, s mikor megtüzesedett, akkor bétették egy szapullóba, s akkor a meleg vizet ráöntötték és abban meggőzölték. (Józseffalva, 9.)

Csonttörés

128. Ha valakinek eltörött a keze, vagy a lába, akkor elhívták azt a hozzáértő embert, aki megigazította, lécebe kötték, és azt addig kellett hordja, amíg egybeforrik a keze, vagy a lába. (Istensegíts, 7.)
129. Fogták és deszkába kötötték, kis sínbe, és kész, esszeforrt. (Hadikfalva, 25.)
130. Vót egy tudós ember, egy olyan köztünk való ember, s úgy esszetette, esszeigazította, fába tette, s ugye vót, akinek sikerült. (Andrásfalva, 32.)
131. Elvettek két deszkadarabot, a lábát kiegyenesítették, ahogy tudták, és a két deszkadarabot odatették, s esszekötözték, s addig tartották úgy, amíg meggyógyult. (Fogadjisten, 2.)
132. Vót egy öregasszony, aki úgy léce közé rakta, s úgy jól békötözte neki. (Andrásfalva, 42.)

Csuma

133. Azt mondták, hogy bénezett az ablakon a csuma, s aztán attól a háztól mindenki meghalt. Ahová bénezett, ott mindenki meghalt. (Andrásfalva, 18.)
134. A csuma járt, ahová bétékintett, az öregek elmondása szerint, ott akkor éjjel valakinek meg kellett halnia. (Andrásfalva, 43.)
135. Annyit tudok mondani, hogy az a csuma, az olyan vót, mint egy öregasszony, így mondta az anyósom. Így elment egyik faluba es, ment a másik faluba es, s ahol eljárt, ott mind meghaltak. (Andrásfalva, 7.)

136. Akkor később úgy vót, hogy ahol víz vót, bévittük éjre a vizet. Ahol bé nem földték, a csuma beléokádott, s akkor onnét mind meghóttak. (Andrásfalva, 23.)
137. A csuma úgy néz ki, mint az árnyék. (Andrásfalva, 43.)

Daganat

138. Daganatra így kell imádkozni:
 Az Atyának, Fiúnak, Szentlélek Istennek neviben, ámen.
 Hová mensz Szent Antal,
 hét fiadval,
 hét lányodval,
 fene farkasodval,
 vad oroszlányodval,
 hetvenhét féle orbáncos sebeidvel?
 Menyek Máriához,
 piros vérit kiszípom,
 gyenge szüvit elszorítom.
 Térj meg Szent Antal
 hét fiadval,
 hét lányodval,
 fene farkasodval,
 vad oroszlányodval,
 hetvenhét féle orbáncos sebeidvel.
 Ott vannak a vadleányok,
 piros vériket szípd ki,
 gyenge szüviket szoríts el!
 Miatyánk Isten . . .
 Ajánlom ezt a Miatyánkot Szent Ilona tiszteletyire. Szent Ilona hallgasd meg az én könyörgésemet, s az én kiáltásom jusson elődbe.
 Üdvözlégy Mária . . .
 Ajánlom ezt az üdvözetet Szent Antal tiszteletyire. Szent Antal hallgasd meg az én könyörgésemet, s az én kiáltásom jusson elődbe.
 Hiszek egy Istenben . . .
 Ajánlom ezt a Hiszekegyet a vigasztaló Szentlélek Űristen tiszteletyire. Vigasztaló Szentlélek Űristen vigasztalj meg, s vedd le rólam ezt a fájdalmat. Hallgasd meg az én könyörgésemet és az én kiáltásom jusson elődbe. (Istensegíts, 10.)

Darázscsípés

139. Darázscsípést ecetvel borították. A méhcsípésre es jó volt. (Andrásfalva, 13.)

Derékfájás

140. Azt es mondták, hogy amikor tavaszval az első mennydörgés dörög, akkor lejtőre kell legurulni, mert akkor nem fáj a dereka. (Andrásfalva, 13.)
141. Az első dörgéskor megütik a derekikat s a hátikat, hogy ne legyen derék és hátfájás. (Józseffalva, 12.)

142. Valakinek fáj a dereka, elvitték oda a rományokhoz a medvéhez, mert ahol mű voltunk, nem volt medve, és elment oda és lefeküdt és a medve megtaposta. (Andrásfalva, 34.)
143. Mikor tavaszval először mennydörög, akkor meg kell henteregni a földön, hogy ne fájjon se dereka, se háta az embernek. (Józseffalva, 9.)
144. A derékfájáshoz, a veséknél, ha igen hasogat, nyilalik, hát forró homokot szoktak arra tenni. Máskor meg tormát reszeltek, s azt kötték a hátára, vagy a derekára. (Istensegits, 7.)
145. Szoktunk venni ilyen denatura-szeszt, s akkor tettünk bele kámfort, meg ecetet, meg cseresznye paprikát, meg tormát, két-három napig érleltük meleg helyen, s akkor avval bédörzsöltük. (Andrásfalva, 7.)
146. De gyógyították tormával es. Aki kibírta a tormát, mert rettenetesen csípett a torma, hát annak iden használt. Megreszelték a tormát, két rongy közé tették, s úgy a derekára kötték. De vigyázni kellett vele, mert a torma felmarta a derekát, hogy sebes lett, ha nem vigyáztak. (Istensegits, 7.)
147. A derékfájást úgy szoktuk gyógyítani, hogy a korpát jól megmelegítettük, jó forróra, s arra kellett feküdni, s azon maradni addig, amíg a korpa kihült. (Istensegits, 7.)
148. A derekam két évig úgy fáj, hogy állandóan meleg ruha vót rajta, éjjel-nappal, de nem állott meg, orvosságra, semmire se. S akkor mosogattam hideg vízzel, minden este lemostam egy kicsit, kétszer, háromszor vettem a markomba, s attól meggyógyult. S még mamámig es azt használok, ha kezd fájni. (Andrásfalva, 32.)

Ebsemereg

149. Ha valakinek az arcáján ebsemereg lett, úgy gyógyították, hogy az ablaküvegről a nevetlen ujjával lemártotta az izzadságot, s háromszor visszafelé megkente azt a helyet, ahol az ebsemereg volt, s ez használt. (Istensegits, 7.)
150. A bodza virágját megszáraztották, megfőzték, s a levivel mosták a sebet. Van az arcon olyan, azt mondták, ebsemereg, s avval mostuk, száraztottuk a sebet. (Józseffalva, 6.)

Égés

151. Tejfelvel szokták megkenni az égést, vagy faolajval. (Andrásfalva, 14.)
152. Az égést, ha nem volt olyan, hogy doktorkézbe kerüljön, faolajval kenték. (Istensegits, 7.)
153. Akár tűz, akár víz égette meg, tejfelt szoktak rakni rá, a tejfel a legjobb. (Andrásfalva, 42.)
154. Olajat, vagy tejfelt öntöttünk rea, vagy tojásfehérjít, hogy minél hamarabb gyógyuljon. (Andrásfalva, 8.)
155. Itt olajat tesznek rea. Bukovinában, kicsikék vótunk, gyerekek vótunk, s mű odaültünk előre az ételhez, ott nem úgy volt, hogy nagy asztal volt. Volt kis asztalka, ahol a gyerekek esznek, a nagy asztalon mű nem ettünk, anyámék ettek. Anyám kacsalevest főzött, sose felejttem el, kicsinykék vótunk, gyerekek vótunk, velem volt szembe az öcsém, kis gyerek. Anyám tette le a levest, ő felállott, s a tált felütte, s a leves meleg vót, zsíros vót, velem szembe ömlött a leves, itt elégett a mejjem. S tudja mivel gyógyult meg? Az udvaron volt egy olyan kis tó, békanyál volt

a tetején, azt tettek rá, s avval gyógyult meg a mejjem. Egyebet semmit sem tettek rá. Anyám szépen rátette a mejjemre, s meggyógyult a mejjem. (Hadikfalva, 28.)

Ekcéma

156. Az viszket, a lábaszára, vagy a lábfeje, s ha megvakarja, akkor még jobban viszket, és olyan víz jó ki belőle. Ezt nemigen szokták gyógyítani. Ez ragadós betegség. Azt a lábbelit el kell dobni, mert ha kigyógyul, s újra felveszi, visszakapja. (Istensegíts, 7.)

Elcserélt gyermek

157. Horgos Nyikolájnének, egy román asszonynak vót egy gyereke. Azt mondták, el van váltva, elcserélték a gyereket a boszorkányok. (Józseffalva, 12.)
158. Az a gyermek egészségesen született, így mesélték. Aztán az anyja elment hazulról, s otthagya a gyermeket a bölcsőben. Hogy ki, valaki járt ott, nem tudom, elég az hezza, hogy a gyermek csak kezdett betegeskedni, és nem tudták, hogy mi baja van. Mikor egyszer megnézik alaposan azt a kisgyermeket, hát nem az ő gyereke, nem es olyan formája van. A szép gyermeket elvitték, cseréltek bele egy beteget a bölcsőbe. Az aztán annyit szenvedett, hogy tizennyolc éves koráig feküdt. soha nem fejlődött, s meghalt. (Hadikfalva, 9.)
159. Az az elcserélt gyermek olyan, hogy igen sovány, nem fejlődik, csak a feje nő. Az történt, az egyik asszonynak már három esztendő volt a fia, az es el volt cserélve, de még nem tudott mennyi, csak ülni tudott, se beszélni nem tudott. Az egyik tudós asszony azt mondta az asszonynak, hogy:
- Te, ez a gyermek el van cserélve.
- Hát megijedt az asszony, s kérdi: hogy lehet ezt megtudni? Azt mondja az asszony, az öreg, hogy:
- Ültessétek le a gyermeket a padlásra és adjatok neki egy bögrét a kezébe és egy levesmérő kanalat és akkor megtudjátok, hogy igaz-e, s tő menjete ki a házból. Úgy es lett. A gyermeket leültették, adtak egy kicsi bögrét és egy nagy kanalat a kezébe, akkor kimentek a házból. Hát egyet nagyot kacagott a gyermek. Azt mondja, hogy:
- Kicsi csipor, nagy kalán, ki a fene látott ilyet!
- Na ekkor megbizonyosodtak, hogy elcserélt a gyermek. Hát mit lehetett tenni? Azt mondja az öregasszony, aki a tanácsot adta, hogy:
- Ki kell hevíteni a kemencét s a lapátra kell tenni, bé kell vetni a kemencébe, mert akkor a boszorkányok visszacserélik.
- Úgy es tettek. Amikor kihevült a kemence, lapátra tették a gyermeket. Mikor veték volna bé, a kéményből reatették a saját gyermeküket s ezt elragadták onnan. S akkor megtudták, hogy csakugyan az ő gyermekük el volt cserélve.
- Az a gyermek aztán elpanaszolta, hogy vele milyen rosszul bántak, hol hordozták őt, hogyha így nem lett volna, hogyha azt, akivel elcserélték, nem akarták volna bévetni a kemencébe, hát ő el es pusztult volna. Így aztán visszakerült a szüleihez. (Istensegíts, 7.)

Étvágytalanság

160. Fokhagymát étvágytalanság ellen használtak. Ha két-három gerezd fokhagymát reggel éhomra megett, helyrejött az étvágya. (Istensegíts, 7.)
161. Volt egy nagygazda ember Mátyás király korában, aki soha nem dolgozott semmit se. Szolgái voltak és azokkal végeztetett el mindenféle munkát. Egyszer beteg lett s Mátyás király éppen akkor arra járt és meglátogatta, mert üsmerőse volt. Kérdezi tőle:
- Mi a baja?
- Hát az ember, a gazdag panaszkodik, hogy nem tud enni, éhen kell pusztuljon.
- Erre azt mondja Mátyás király:
- Erre én tudok urusságot. Vágjon fel tizenkét öl fát. Mikor avval készen lesz, akkor visszaáll az egészsége.
- Erre a gazdaember örömmel mondja:
- Hát én ezt a fát még holnap felvágatom.
- Erre azt mondja Mátyás király:
- Nem úgy barátom, hanem azt egyedül csak maga kell, hogy felvágja, mert egyébként nem fog használni.
- Hát megszorodott a gazdaember, mert ő sose dolgozott, de mivel Mátyás király azt mondta, hogy — ha nem siet, belépusztul —, hát ő félt, hogy meghal, s kénytelen-kelletlen nekifogott.
- Első, második nap nehezen ment, úgy jajgatott, mint egy kicsi gyermek, hogy fájnak a testei, később aztán, mikor belészokott, azt nézte, hogy fogy-e a felvágni való fa? Hát a tizenkét öl fa sokáig megtartott, amíg felaprította, de ahogy fogyott a fa, úgy nőtt az ő kedve es. Mire elfogyott a fa, olyan étvágya lett, mint a farkasnak. A dolog meghozta az étvágyat és az életkedvet.
- Amikor Mátyás király újra arra járt, a gazdaember megköszönte a jótanácsot és aztán dolgozott becsülettel. (Istensegíts, 7.)

Eredés

162. A körömnél méreg gyűl valamelyik ujjába, ezt nevezzük eredésnek. Erőst fájó. Sós uborkát húznak reá, hogy a fájdalmat egy kicsit csendesítsék. (Istensegíts, 7.)

Fagyás

163. Fagyásnál savanyú káposzta levélbe csavarták a lábát. Amikor az a fagyás javulásnak indult, akkor lemosták jól, megszáritották, s tojásfehérjével békenték. Ez a kettő volt a gyógyszere neki. (Andrásfalva, 13.)
164. Mikor a disznót vágjuk el, az epéje olyan hólyagocskában van. Elfakasztották, s kitöltötték egy pohárkába. Avval megkenték, s helyrejött a lába. (Hadikfalva, 28.)
165. Hogyha megfagyott, nem vitték bé a meleg szobába, hanem künn levették a lábbeliet, s jéghideg vízbe tették, s közben hóval megsúrolták. Egy kicsit enyhült, de aztán es fáj, a fájás megmaradt. (Istensegíts, 7.)

Falatka

166. Ha olyan kis csomó vót a nyelvin, azt falatkának nevezték. (Andrásfalva, 13.)

Fejfájás

167. Ha fáj a fejünk, megeceteztük a vizet, felkevertük, s megeceteztünk egy ruhát, s ráteregettük a homlokunkra, az használt. (Andrásfalva, 32.)
168. A haját, ami a fésű foga közt maradt, azt a tűzbe vették, hogy ne kerüljön tisztátalan helyre, mert akkor fejfájást okoz. (Istensegíts, 7.)
169. Az első mennydörgést, ha hallja, meghengergődzik a földön, hogy ne fájjon a feje. (Józseffalva, 11.)
170. A feje fáj, a szemet beledobták a vízbe, imádkoztak, s avval a vízzel megsúrolgatta a kezével: „A pokol mélységes mély fenekire süllyedjen ez a fájdalom!” (Istensegíts, 45.)
171. Megkenem egy kicsi ecetes vízzel, s készen van, s úgy jövök meg egy kicsit. (Istensegíts, 5.)
172. Kamillát főztek, avval mosogatták, meg ecetes vízzel. (Andrásfalva, 13.)
173. Jól megdörzsöltük, s ecetes rongyval békítettük a fejünket, av vót az orvosság. (Andrásfalva, 42.)
174. Fejfájás ellen hidegvizes ruhával békítették, ez volt az orvosság. (Istensegíts, 7.)
175. A homlokát, a fejt megsúrolta sósborszeszvel és elmúlt a fejfájás. (Istensegíts, 7.)
176. Aki nagy fejfájásba szenvedett, hát az este napszentült után vizet merített, és az ágy lábához tette, s napfeljött előtt kiment, és a Napval szembeöntötte a vizet, úgy, a fején keresztül. Hátval állt a Napnak, hogy a Nap vigye el az ő fejfájását. (Andrásfalva, 34.)
177. A rontásból következnek olyan nagy fejfájások, hogy az illető nem kapja orvosságát. Hát ennek előtte kevés volt az orvos, nem volt ilyen bő orvos, mint máma, akkor csak tudományval orvosolták egyik a másikat. Este bé kellett vinni vizet és bétenni a fej alá, a földre, és reggel napkelte előtt kimenni, és napfeljöttre állni és akkor keresztül dobni a fejünk felett azt a vizet háromszor és akkor megszűnt a fejfájás. (Andrásfalva, 14.)

Fene

178. A fene valamilyen fekény, valamilyen gyógyíthatatlan seb. Ha valakire haragszanak, azt szokták mondani, hogy – a fene egyen meg! Nem es mérték fel előre, hogy milyen szernyűséget kívánnak, csak megszokottságból mondták. (Istensegíts, 7.)

Ficam

179. Visszakenték, szappanos vízzel addig masszírozták, hogy akkor megrántotta, és visszapattant. (Hadikfalva, 25.)

Fogfájás

180. A fájós fogra timint szoktak tenni, az kirohasztotta a fogat. (Istensegíts, 7.)
181. Fogfájásnál pálinkát tettek rá, s ha avval nem állt el, akkor kihúzták. Vót ilyen ember, nem mentek avval orvoshoz, vót neki ilyen fogója. (Hadikfalva, 25.)
182. Kénlódunk, ameddig tudunk. Aztán vótak ilyen emberek, egy rozsdás fogóval, s aztán kihúztuk. Kikénőztük úgy, hogy vót, hogy a pogány es szánjon. (Andrásfalva, 35.)

183. Akinek a foga fáj, elment a foghúzóhoz, s ott a harapófogóval vagy kivette, vagy kitörte. (Istensegíts, 7.)
184. Hát vót egy olyan asszony, aki avval foglalkozott. Vót egy olyan kis fogója, mert azt meg se mutatta, hogy milyen, a betegnek, leültette a székre, s azt mondja:
– Melyik fogad fáj, melyik fáj?
S megkocogtatta, aztán akkor elragadta azt, kicsavarta. Hú, nagyon fáj, de aztán még hogy fáj! (Fogadjisten, 1.)
185. Édesapám foghúzó volt, ő tudta, hogy a terhes asszonynak nem szabad fogat húztatni. Nem es jöttek olyankor az asszonyok fogat húztatni. (Andrásfalva, 13.)
186. Szent Apollónia a fogfájás védőszentje. Ha valakinek tönkre vót a foga, minden fogfájással hozzá fordultak, mert neki a fogai bé lettek verve. (Hadikfalva, 25.)
187. Az én nagyapámról mondom, hogy a foga nagyon fáj, s kihúzatta a fogát, s szét-törette kalapácsval, s egy olyan féreg, mint a cérnaszál, sárga színű, olyan vékony, mint a cérnacska, volt benne. Hát azt mondta: Ez ette a fogamat, ezért fáj annyira a fogam, hogy azt hittem belépusztulok. Hát erre erős pálinkát kellett tenni vattára, s azt a fogra, az egy kicsit csillapította, de csakes elővette újra, tovább fáj. (Istensegíts, 14.)
188. Ha kihúzták az embernek a fogát, akkor hazavitte, aztán hova dobja, fel a kemence mögé. Amikor vette el a fogát:
Egerem, begerem,
adok neked csontfogot,
s adjál nekem vasfogat! (Hadikfalva, 14.)
189. Akinek kilikad a foga, arra mondják, hogy szuvas a foga, a szű kirágta a fogát. Elment a foghúzóhoz, mert nálunk nem orvos húzta, és kihúzatta. Aki nem akarta kihúztatni, az timint rakott rea, nem kellett a foghúzó, magától kiesett. (Istensegíts, 7.)
190. Az egyik embernek fáj a foga, elment a fogorvoshoz. Az kihúzta a fogát. Azt kérdi:
– Mit fizetek?
Azt mondja az orvos:
– Egy forintot.
Azt mondja az ember:
– Egy forintot?! Az én komám az disznyópásztor, az négy krajcárért húzta ki, s négyszer kerültük meg az udvart, amíg kivette. S maga egy pillanatra kivette, és méges ennyit kér?! (Istensegíts, 7.)

Fojlós

191. Azt nevezték fojlósnak, aki fulladozott s nehezen lélegzett. Ennek nem volt orvossága, ezt nem lehetett gyógyítani. Próbálkoztak teával, de meggyógyulni nem tudott. (Istensegíts, 7.)

Forrózás

192. A forrózás megint: tejszínvel kenték az égett helyet. (Istensegíts, 7.)

Fököm

193. A csillagokat nem jó megolvasni, mert akkor fököm lesz a kezi, vagy az orcáján. (Istensegíts, 7.)
194. Fököm ellen, mert az nagyon szaporodik kézre, voltak, akik javasolták, hogy a csillagokat visszafelé kell olvasni. Mert talán megolvasta és azért lett. De hát nem használt. Aztán cénára kötni kilenc bogot, és eltemetni a csepegő alá. Az sem használt. Aztán a harmadik azt javasolta, hogy kutyatej-gazt kell szakítani, s egynek a tetejét jól megkaparni, hogy vérezzék. Azt a gaz-tejet belécsppenteni. És ez aztán használt, három napra már semmi nem volt belőle. (Andrásfalva, 14.)

Fülfájás

195. Fülbetegség ellen, volt ez az úgynevezett kőrózsa, nálunk a háztetőkön a mohákon természettkék s ennek a levit cseppentették a fülbe és evvel gyógyítottak. (Istensegíts, 7.)
196. Kőrózsa levét hallottam, hogy a fülbe tettek, akinek fáj a füle. (Andrásfalva, 13.)
197. Vót fülfájásra az a vastaglevelű, ami a háztetőkön van, azt kicsavarták, a levit bécsseppentették a fülbe, nem kellett orvoshoz menjenek. (Hadikfalva, 28.)
198. Szoktak tenni fülfájásra meleg kukoricalisztet. (Andrásfalva, 35.)
199. Ha valakinek a füle fáj, vagy a foga, akkor a fülbe dugta bé a fokhagyma fokát és az kihúzta onnan a fájást. (Andrásfalva, 14.)
200. A fülbevalót nem dísznek tették mifelénk, hanem gyógyító erőt tulajdonítottak neki fül és szemfájás ellen, mert aranyból volt. (Istensegíts, 7.)
201. Ha valakinek nagyon fáj a füle, vagy a feje, akkor eljött, s gyűjtottam három szál gyertyát, de méhviaszából a gyertya, úgy sirítottam, úgy csináltam viaszból, cénára; megolvastottam, aztán a cénára a kezemvel ráhajtottam. S csináltam olyan vékony viaszat, azt háromba, keresztbe tettem, s akkor a közepibe még egyet, legyen beléle három égő gyertya. S akkor a fejin megindítottam, így:

Elindul Szent Antal szent fiával,
farkasokkal,
mindennemű nyavalyájával.
Megtalálkozott a boldogságos Szűz Máriával.

Kérdezi:

Hova mész Szent Antal?

Menyek Máriának a testyibe,

gyenge testyit elhányom,

piros vérit megiszom,

gyenge szívrit elszorítom.

Mondja Szűz Mária:

Térj meg Szent Antal,

menj ki a havasokra

és szállj belé az elefánt testyibe,

gyenge testyit hányd el,

piros vérit idd meg,

gyenge szívrit szorítsd el!

Akkor elmondtam egy Miatyánkot, egy Hiszekegyet, akkor keresztet vettem rea.

Ezt elmondtam neki három nap egymás után. Akkor a gyertyát lefújtam, bédugtam a kendő alá, a kendővel le vót terítve a feje. Amíg az füstölt, addig imádkoztam rea. (Hadikfalva, 4.)

Görcs

202. Kámfort vettek, s avval dörzsölték a görcsöt. (Andrásfalva, 13.)

Gusa

203. Olyan volt, hogy jobb és baloldalt, nem tojásszerű, hanem olyan laposabb daganat lett a füle alá, mind a két oldalt. Akinek egyik oldalt lett gusa, kisgyerekeknek, az még meglábolta, de akinek másik oldalra esett, hát az nem bírta ki. Hát főztünk krumplit, két ruha közti tettük a meleg krumplit, meg búzakorpát, kukoricadarával felváltva, ezeket melegen raktuk rá. S vót aki megelőzte, de aki gyengébb szervezettű gyerek vót, az nem bírta ki ezt a gusát. De nagyon sokat elsöpört így ez a gusajárvány. (Andrásfalva, 13.)
204. Az anyósom mindig azt mondta az én gyerekeimnek, hogy: „A gusa öljön meg!” Hát az engem nagyon bántott. Mert az a gusa olyan borzasztó betegség, hogy bedagadt a torka, s megfojtotta. (Istensegíts, 8.)
205. Az én apám mindig, mikor meglátta tavaszval az első gyéket, megfogta és a gusáját megsimogatta neki a két ujjával és elengedte. S bármelyik gyermek, amelyiknek gusája vót indulva, akkor megfogta és megsimogatta, és a gusája elmúlt. (Hadikfalva, 19.)
206. A Pongrác fia, Sebestyén, az ütte meg a földi kutyát. De mikor így gusa vót valakinek, hozzányúlt, két-három napra elmúlt. (Józseffalva, 11.)
207. Romániában vótunk, s megkaptuk mi ezt a földi kutyát. Hát ki nyúvasztja ki? Mondom: én megpróbálom, megnyuvasztom, egy kézzel, de azt es balkézzel. Rá nyomtam a földre, addig szorítottam (olyan az orra, mint a disznynak, olyan két foga van, ha megharapná, hát belehalna), addig nyomtam a földhöz, s addig nyomtam, addig erőlködtem vele, míg megnyúvadott. Na jól van. Hazajöttünk a falunkba, hát ennek es gusa van, annak es gusa van, hát olyan ember kéne, aki földi kutyát nyúvasztott. Elmentem, megnyomogattam a balkezemvel, essze-vissza tapogattam, akkor forró rongyval békötöttem, kérem meggyógyult. (Andrásfalva, 8.)

Guta

208. A guta az olyan volt, hogy az ember egyszerre ültiben, vagy áltában meghalt. Ezt úgy mondták, hogy a guta ütte meg. Egy nagynéném úgy halt meg őszvel kukorica fosztásban, ahogy a kukorica a kezében volt, úgy halt meg. Azt mondták, hogy a guta ütte meg. (Istensegíts, 7.)
209. A gutaütésre azt mondták, rossz szél érte. (Andrásfalva, 32.)

Gyomorfájás

210. Ha érzette, hogy a gyomra igen fáj, akkor vett egy deci pálinkát s azt megitta, s mindjárt jobban lett tőle. (Istensegíts, 7.)

211. Ha fáj a gyomra, kockacukorra cseppentett három-négy csepp sósborszeszt és azt bevette s helyrejött. (Istensegíts, 7.)
212. Ha bodza virágját teának szokták csinálni és avval, akinek fáj a gyomra, megitták. (Istensegíts, 7.)
213. A kicsinek bément a kígyó a szájába, s bément a hasába. S felkötötték a kicsit lábától, és tejet főztek, forró tejet, s a kígyó kijött belőle, így mesélték. De aztán, mikor mi es kivittük a gyerekeket, mindig előre vittük, hogy lássuk, nehogy ilyen történjen a gyerekekkel. (Józseffalva, 12.)
214. Egy ember a mezőn elaludt s ahogy elaludt, a szája tátva volt. Egy kígyó bément a torkán, lement. Az ember nekiébredett, kétségbeesett, hogy mi lesz most vele? Futkosott tanácsért mindenüve. Aztán egy öregember azt tanácsolta, hogy egy nagy üstben forraljanak fel édestejet. Mikor felforralták, az embert lábánál fogva akasszák fel az üst fölé s a száját tátsa ki, hogy azt a tejbűzt szívja bé. S erre a kígyó előjött a tejszagra és kicsúszott, bele a forró tejbe, s így megszabadult az ember a kígyótól. (Istensegíts, 7.)

Gyermekbetegség

215. Hát itt es van egy Molnár András. Imre vót, és nagyon beteg vót és a neviről elvették, más nevet adtak. Imre volt, és most András. Akkor megél a gyermek, hogyha olyan betegségben van, hát más nevet adnak. Ha nem adtak volna más nevet, úgy tartották, hogy akkor meghalt volna. (Istensegíts, 20.)
216. Hát szokták úgy, hogy más nevet adnak, s akkor a gyermek meggyógyul. Vagy, ha esetleg két névre van keresztelve, akkor megcserélik, amelyiket nem szokta feltenni, akkor azt veszik elő, s akkor meggyógyul. (Andrásfalva, 7.)

Gyermektelenség

217. Hát volt eset, habár ritkán volt, aki családtalan lett volna, majdnem hogy akinek négy gyereke vót, annak azt mondta: „A, hát neked csak négy van!”, ugye, mert hát az kevés volt. De volt olyan es, akinek egy se volt, azok nagyon-nagyon ragaszkodtak, hát imádkoztak, meg böjtöt tartottak. Keddet es tartották, de legfőképpen a szombatot Szűz Mária tiszteletére. Hát ugye kilenc keddet tartottak, aztán a szombatot, hét szombatot a hétfájdalmú Szűz Anya tiszteletire. (Andrásfalva, 13.)
218. Az ilyen meddő asszonyok, akiknek nem lett gyerekük, kilenc keddet böjtre vettek, s imádkoztak Szűz Máriához. (Andrásfalva, 7.)
219. Egy fiatal asszony férjhez ment, s várták, hogy gyermekik születik. Azonban eltelt öt-hat esztendő, és csak nem született gyermek. Akkor a menyecske böjtöt tartott kilenc kedden Szent Anna tiszteletire, hogy könyöröggön érte, hogy legyen neki es gyermeke. Aztán Szent Anna közbenjárására csakugyan gyermeket szült. És nemcsak az az egy, hanem utána még hat gyermeke született egymás után. Így hát meghallgatást nyert. (Istensegíts, 7.)

Hagymáz

220. Az olyan, hogy hosszas betegség, és aki megkapja, még a haja es elhull, igen lázas betegség. Félrebeszél. Ennek nem es volt semmiféle gyógyítása, volt aki beléhalt, s volt aki kijött. Ezt most már nem hagymáznak, hanem tifusznak mondják. (Istensegíts, 7.)

221. Azt hagymáz betegségnek mondták, úgyhogy még a körmei es megkékültek. Akkor abban a hagymáz betegségben olyan magán kívül volt, akkor nem evett, sokszor még mintha az agyára is ráment volna. Hát akkor én nem láttam, csak hallottam, az anyatárs, az mondta, hogy ő es volt benne menyecske korában, s azt javasolta valaki, hogy egy lófej-csontot tegyenek a feje alá, s akkor abból majd helyre jön az agya. Hát rajta megtették. Hát talán a betegsége már ott tartott a végén, nem éppen a lófej, hát ő mégis a lófejre mondta, hogy a lófej őt meggyógyította. (Andrásfalva, 13.)

Hasfájás

222. Hasfájás ellen – köménymagból teát főztek és ezt adtak a kicsikének. (Istensegits, 7.)

Hasmenés

223. Ha a felnőttek hasmenése volt, akkor lósódsi magot főztek meg s azt itatták. A lósódsi olyan, mint a sóska, csak nagyobb levelei vannak. (Istensegits, 7.)
224. Lósódsit megfőzzük, az még embernek es jó. Lehet az tehen, lehet malac, az használ. (Hadikfalva, 25.)

Hidegrázás

225. Azt mondják, hogy ennek hetvenhét féle orvossága van. Hát nem találtam, annyit kénlódttam, tovább, mint fél évig, de csak minden harmadnap rázott ki. Hát mit csináljak? Én ittam ürmös pálinkát, hejába, nem használt. (Andrásfalva, 19.)
226. Borsot tesznek, törött borsot pálinkába, s azt itatják hidegrázásnál. És más, még jobb orvosság volt. Azt láttam es, hogy az a hidegrázós nem tudott semmit, és akkor egy nagy veder vizet reaöntöttek, és akkor úgy megijedt, s akkor meggyógyult. (Józseffalva, 9.)
227. Volt olyan eset is, hogy az a hidegrázás, amikor kezdte lelni, hogy ne legyen tudomása a betegnek, „Eriggy csak, menj csak ki, mert hívnak!” Kiment, s akkor kívül egy veder jeges vízzel várta az öccse, s akkor hirtelen reaöntötte. S akkor úgy megijedett, hogy a hideglelés elmaradt. (Andrásfalva, 13.)
228. Hidegrázás volt mindennapos és harmadnapos. Az ember rettenetesen fázott. Akár mennyi takarót tettek rea, didergett. Jó két óra hosszat, s akkor olyan forróság vette át, hogy majdnem megsült. Lehányt mindenféle takarót magáról. S így váltakozott a hideg után a forróság. Bort s pálinkát eszevegyíteni s azt, sok borsot belé tenni, s amikor a hideg rázni kezdte, abból ivott, amennyit tudott s akkor a hidegrázás elhagyta. Akkor még kigyötörte, de a következő alkalommal már nem vette le a lábáról. (Istensegits, 7.)
229. A székely embert rázta a hideg. Próbálkozott mindenvel, de a hideg nem hagyta el. Elment a városba egy orvoshoz, s elpanaszolta, hogy neki harmadnapos hidegrázása van. Az orvos azt mondta, hogy óvakodjék az olyan ételektől, amire sok víz kell, s csak gyenge ételekkel éljen.
A székely ember haza menyen. Megvolt éhezve erőst. Amíg oda volt, a felesége töltött káposztát főzött. Hát gondolta magában az ember: én nem bánom, akármi lesz, én ebből most eszem.

Megett egy jó tál töltött káposztát, s elhagyta a hidegrázás. Az orvos megparancsolta, hogyha kigyógyul, még menjen el hezza. Másnap el es ment, s kérdi az orvos:

– Hogy van?

Azt mondja a székely:

– Elhagyott a hidegrázás.

Kérdi az orvos, hogy:

– Mitől?

Azt mondja az ember:

– Egy tál töltött káposztától.

Az orvos előveszi a könyvét, s bírja, hogy: „Hidegrázás ellen jó orvosság a töltött káposzta.”

Az ember elmegy, s egyszer jön az orvoshoz egy szász. Az es hidegrázással panaszkodott. Erre az orvos azt mondja:

– Menjen haza, s egyék töltött káposztát sokat.

Hazamenyen a szász, mondja a feleséginek, hogy mit főzzön. A felesége megfőzte a töltött káposztát, s a szász jó bévacsorált belőle úgy, hogy reggelre meg es halt. Erre orvost hívnak. Az orvos ugyanaz, aki tanácsolta neki a töltöttkáposztát. Megállapította a halált, s elővette újra a könyvét, s belírta a könyvébe: „A töltött káposzta a magyarnak orvosság, s a szásznak halál.” (Istensegíts, 7.)

Himlő

230. Kétféle himlő van: bárányhimlő és hólyagos himlő. A bárányhimlőnek nem marad nyoma, de a hólyagos himlőnek örökös nyoma marad, mert az arcon lukacsok maradnak, ahol a hólyagok voltak, sűrű, apró likak maradnak. A bárányhimlő ellen – meleg ruhával borogatták, amíg meggyógyult, de a hólyagos himlő ellen nem tudtak orvosságot. (Istensegíts, 7.)
231. Egy törölközőt, vagy ruhát jó forróra melegítettek az espáron, s avval bétakarták a meztelenre levetkőzött himlős gyermeket. (Istensegíts, 7.)
232. Aki akkorjában nyolc napig kibírta, az megmaradt. Himlő volt két fajta. Vót hólyagos himlő, s szárazhimlő. A hólyagos veszélyes volt. A másik nem volt olyan veszélyes. A hólyagos himlő után maradt, olyan lukacsos lett az arca. (Andrásfalva, 35.)

Holdkórosság

233. A holdkóros nem esett le, akarhova ment fel. Ha nem szóltak hozzá, nem esett le, de ha hejza szóltak, ha figyelmet kapott, akkor leesett onnat. (Hadikfalva, 14.)
234. Olyan holdkóros volt, hogy éjszaka úgy bolyongott. Arra es megpróbáltak, hogy imádkoztak. (Andrásfalva, 13.)
235. A feleségem nagyapjának volt egy fia, aki ugyancsak holdkóros volt. Ezt a szülők nem tudták. A fiú minden éjjel elment ki a határba. Esszejárta az egész határt, ahol nappal járt s aztán visszament, lefeküdt, s aludt tovább. Az anyja igen csudálkozott, hogy térdig vizes volt a gatyája a harmattól. Minden éjjel megtörtént ez. Egyszer aztán elhatározta magában, hogy megkérdezi, hogy hova jár éjjel? De a fiú nem tudott semmit sem mondani, azt mondta, hogy ő nem jár sehova se. Az anyja elhatározta, hogy meglesi, hogy méges hol vizesedik bé a fia? Este lefeküdt ő es, mint a többi, de nem aludt el, ebren volt, s egyszer látja, mivel holdvilág volt,

hogy a fia felkel az ágyból, kimenyen az ajtón, még az ajtót behúzza maga után. Ő es ment utána. A fiú megindult s ki a mezőre. Az anyja mindenütt ment utána, de nem szólott neki. Esszejárta az egész határt, s akkor azon az úton visszament haza s lefeküdt.

Így az asszony megtudta, hogy az ő fia holdkóros. Reggel meg es mondta a fiának, hogy:

— Tudod-e, hogy hol jártál az éjjel?

A fiú azt mondja: ő nem járt sehol.

Így aztán úgy akadályozták meg, hogy többet ne menjen, hogy a lábára köttek egy spárgát, s azt megkötötték az ágy lábához, s mikor felkelt s megindult megint álmában, hogy menjen, akkor, mikor meghúzta a spárga a lábát, arra felebredett, s akkor visszafeküdt.

Így tudták leszoktatni az éjféli sétáról. Ez igaz történet, ez nem mese. (Istensegíts, 7.)

236. Édesanyám nevezte nekünk, hogy vót egy olyan ember, Keresztes Ferinek hívták, éjjel felkelt, s a jegenyék tetejére felment madárfészekért. Sőt, még hódvilágban hírt kaptak, édesapám a templom mellett lakott, apám hírt kapott, a kutyák nagyon ugatták, kiment, s nagyon hódvilág vót, s néz fel, hát egy emberi alak van ott. — Uramisten — azt mondja —, hajadonfejt vót, meg gatyában, s felkötötte a szomszédot — kelj fel — azt mondja — Lőrinc, mert a jegenyefa tetejibe van egy ember. — Jaj — azt mondja — János bácsi, ne szóljon neki, mert az holdkóros — azt mondja —, s amikor nekiszól az ember, akkor lepottyan.

S olyan szépen lejött, mint a macska. Aztán hírt adtak a feleségének. (Józseffalva, 6.)

237. A mostohaapám beszélt, 1883-ban, mikor telepítették ki Bukovinából az Aldunához a székelyeket, Szegeden várták vacsorával és ott elbeszélgettek az ottvaló urakkal. Mivel, hogy nagyon közel volt a templom, hát látják, hogy egy fiatal legény a templomtorony ablakán kilépik arra a keskeny párkányra és megkerüli azon a keskeny párkányon a tornyot. Ott, akik ott voltak, rémülve nézték, hogy abból a magasságból, ha leesik, szörnyet hal. Erre azt mondja az egyik szegedi úr, hogy:

— Ez holdkóros, senki ne szóljon, Isten őrizze, mert abban a helyben leesik onnan, ha felebred.

Így szépen megkerülte a tornyot az a holdkóros legény, a toronyablakán visszabújt és leszállott és elment haza. Nem történt semmi baja. Ezen igen csudálkoztak. A szegedi úr elmondta, hogy ez álomban teszi meg ezt az utat s nem lesz semmi baja neki, hogyha valaki fel nem ebreszti, de ha valaki felebresztené, abban a helyben lezuhanna és meghalna. (Istensegíts, 7.)

Hurut

238. A hurut meghűlésből származott. Erőst köhögött, a köhögésnek szinte nem érte végét és a szádokfa virág teájával gyógyították. S gyógyították avval es, hogy hét féle nádmézet egy veres céklába felolvasztottak s azt a betegvel megittatták. Ez valamit egyhített, de amíg a hideg tartott, teljesen nem tudta meggyógyítani. (Istensegíts, 7.)

Igizés

239. Szereti a gyermeket, s akkor igen megnezi, s megigízi. (Andrásfalva, 22.)
240. Szűből megszeretik, csak ránéz, rátekin, s akkor már beteg. (Andrásfalva, 33.)
241. Rossz szem megnezi, s aztán beteg lesz a gyermek. (Józseffalva, 6.)
242. Azt mondják, hogy az tud igizni, akinek a szemeszőre itt essze van növe. (Andrásfalva, 7.)
243. Akinek esszenő a szemöldöke, az tud igizni. (Józseffalva, 12.)
244. Az illető, akinek igézős a szeme, háromszor azt mondja: ptü, ptü, ptü, meg nem igizlek! (Istensegits, 7.)
245. Azok a felnőttek tudnak igizni, akiknek a szemöldöke esszeér, ettől óvakodnak az anyák, hogy ne lássák meg a kicsikéjüket. Olyan rossz szeműek voltak, hogyha valamit megláttak, ami szép volt, például vajat, megigizték, s akkor aztán nem tudott vajat verni, hejába kellett volna. (Istensegits, 7.)
246. Úgy veri meg szemvel, hogy tiszta szívvel megszereti, s a kicsi aztán sír. (Hadikfalva, 13.)
247. Vannak olyan rossz szemek, a kicsit, a szép kicsit megnézik, de olyan erőst megnézik, hogy az a kicsi belé es hal, vagy nagyon sokáig olyan gyomorgörcsöket kap, hogy az édesanyjának van mivel kénlódjék. Hanem azt tapasztaltuk mindig, hogyha a kisujjunkval a kormot az üst fenekéről felvesszük és avvala a kicsi homlokára keresztet húzunk, akkor a kicsit nem fogja a rontás. (Andrásfalva, 14.)
248. Amikor a gyermeket vitte az asszony a karján, akkor megkentük a gyermeket kormval. (Istensegits, 36.)
249. Így megkormozzák a gyermek homlokát, hogy ne igizzék meg. (Andrásfalva, 7.)
250. Akinek olyan szép gyermeke vót, az úgy megkormozta ujjval a kicsike homloka középit, hogy ne igizzék meg. (Józseffalva, 9.)
251. Megkormozzák a gyermek homlokát, s a mosogatórongyval az arcát megkenegetik. (Andrásfalva, 22.)
252. Ez az igizés, ez olyan betegség vót, ha az ember akkor mindjárt nem csinálta, hogy nem vetett vizet, akkor beleöregedett az a betegség. Akkor fogták magikat, és más nevet adtak neki, s vót akinek megtért, úgylő helyrejött. (Hadikfalva, 25.)
253. Parazsat hoztak a tűzből és egy pohár vizet, és imádkoztak három Miatyánkot, három Üdvözetet, és hogyha sívított az a parázs abban a vízben, akkor meg lett igizve. Akkor a gyermeknek a mellit megmosták, egy keveset belecseppentettek a gyermek szájába, homlokát megdörzsölték, s így a gyermek aztán megjött. (Istensegits, 36.)
254. A vizet odatették, s hét szenet megfogtak, parazsat, s belédobtak. Ha megvölt igizve, akkor leszállott, ha nem, akkor fennmaradott. (Józseffalva, 12.)
255. Igizésnél mondtunk három Miatyánkot, három Üdvözetet és egy Hiszekegyet. Közben dobtunk bele öt szenet, ilyen faszenet. És ha az a szén leszáll, akkor megvan igizve, ha pedig fennmarad, akkor nem igizett betegség van rajta. És evvel megmos-tuk. (Hadikfalva, 25.)
256. Vízet vetnek, szenes vizet. Arra mondanak egy Miatyánkot, egy Üdvözetet, s akkor abból a vízből három cseppet a szájába béengednek, a nevetlen ujjával megmos-sa az arcát, a szájába ad három cseppet, s akkor helyrejön. (Andrásfalva, 8.)
257. Leköpdösik a gyereket, hogy: „Pfüj, csúnya, meg ne igizzelek!” (Józseffalva, 9.)

258. Van olyan ember, asszony es, hogy szereti nagyon. Szemszúrás, igen belénézett. Aztán annak elmegy az ereje, olyan gyenge, elviszik az erejét, a feje kezd fájni, szédülni. És sír a kicsike. Akkor aztán mindjárt vette a vizet az édesanyja. A szemet dobták belé pohárba, aztán imádkozott, akkor abból a vízből megkente a homlokát, s meggyógyult. (Istensegíts, 5.)
259. Édesanyámnak, nyugodjék békében, olyan keze vót, eljöttek édesanyámhoz, hogy a gyermek meg van igízve. S édesanyám akkor vizet vetett, megmosta a szüve tájékát, s a gyermek mindig jobban lett. Úgy vette a vizet, hogy imádkozott rá, s égő paraszt vetett a vízbe, s avval mosta meg az arcát, a szüve tájékát, s a talpát, és mindig jobban lett. (Andrásfalva, 40.)
260. A vízvetést nem köszönték meg, hogy használjon. (Andrásfalva, 14.)
261. A folyóhoz úgy menyen el, napfeljött előtt, vagy napszentült után és a vizet nem mentire meríti, hanem szembe meríti a vizet, és nem szabad beszélni senkivel, szótlanul kell menni, s szótlanul kell jőni. (Andrásfalva, 14.)
262. Igízés ellen köttek a pólyára egy piros szalagot. (Istensegíts, 7.)
263. A kicsikének nem adtak tükröt a kezibe, nehogy megigízze magát. Mert megtörtént, hogy addig nézte magát a kicsike, amíg megigízte magát. (Istensegítst, 7.)
264. Hallottam másoktól, hogy öt szemet dobnak a vízbe, s mind az ötre öt miatyánkot mondanak. Akkor nem beszélnek, nem szólnak semmit, hiába szólnak hozzá, nem szólnak vissza az illetőnek. Aztán kell, hogy igyon belőle, aki beteg, meg megmosta a fejit. Hát azt mondják, hogy szemverés, de nálunk, székelyek, azt mondták, igízet. (Andrásfalva, 13.)
265. Éjjel jöttek oda, a kislánynak meg vótak már három napja meredve a szemei, csak nézték, nézték, egyszer éjjel kötöttek fel. Azt mondják, úgy hallották, tudok vizet vetni. Hát csináljam. S ennyi vót az egész, egyebet semmit sem csináltam, s felajánlottam Vígasztaló Szentlélek Úristen tiszteletire. S ekkor es mondtam: nem az én akaratom szerint, hanem a Jóisten akarata szerint. De tudja, úgy van ez, ha hiszel Istenben, ha erős a hited, ha azt monddod, hogy ez a hegy menjen tovább, tovább menyen, csak erős legyen a hite. (Hadikfalva, 15.)
266. Édesapám is tudott vizet vetni férfi léteire, de sose mondta el azt az imát, amit mondott rá. Azt mondta, hogy ő nem mondhatja el, mert aki őt tanította erre, azt mondta, hogy nem szabad senkinek elmondani. S így sohasem tudtam meg, pedig az édesapám volt. (Andrásfalva, 13.)
267. Ha valakit megverte szemvel, rosszul lett, hát vizet vetettek. Vízet vittek bé a kútról, első merítésüt s akkor odaült a tűz mellé az asszony, s imádkozott, s egy-egy szemet beledobott a vízbe. Aztán ha a szemek leszálltak a víz fenekére, az azt jelentette, hogy erőst meg van igízve. Akkor megmosták vele a fejét, a kezét, s egy cseppet itattak belőle. S akkor azt mondták, hogy:
Szem meglátta,
szű megszerette,
szentlélek Úristen
hozd vissza a lelket beléje!
S a többi vizet az ajtó sarkához öntötték. (Istensegíts, 7.)
268. A vízbetéskor három Miatyánkot, három Üdvözletet mondtak a Boldogságos Szűz Mária tiszteletére, s egyet ezekből a versekből:

Szem meglátta,
szű megszerette,
az őrző angyalod
vegye el a fájdalmat belőled!

Vagy:

Szem meglátta,
szű megszerette,
Szentlélek Úristen
önts lelket beléje!

Vagy:

Szem meglátta,
szű megszerette,
ezer angyal
legyen a vigasztalója!

Vagy:

Három zsidó leány a Jézuskát halálra igízte. Szűz Mária sietséggel a Jordán vizibe megmosta. Én es téged megmoslak evvel az imádságos vízzel. (Istensegíts, 7.)

269. Kék szem megnezte,
zöld szem megnezte.
Jöjj el Szentlélek Úristen,
vedd le rolla a betegséget! (Andrásfalva, 22.)

270. Kék szem,
zöld szem,
fekete szem.
Szem megnézte,
szív megszerette,
Szentlélek Úristen jöjj,
s vigasztald meg bajában! (Andrásfalva, 13.)

271. Ha megigizték a kisgyermeket, akkor imádkoznak három Miatyánkot, három Üdvözlöt, s akkor vetnek bele három szem szemet. Azt mondják:
Szem meglátta,
szű megszerette,
a Szentlélek Úristen
vigasztalja meg! (Andrásfalva, 42.)

272. Igízés ellen:
Szem látta,
szű megszerette,
Szentlélek Úristen
gyógyítsd meg! (Istensegíts, 19.)

273. Ezt hallottam öreganyámtól:
Szem meglátta,
szű megszerette,
Szentlélek Úristen
légy segítségére! (Józseffalva, 12.)

274. Szem megnezte,
szív megszerette,
Szentlélek Úristen
hord vissza a lelket beléje! (Józseffalva, 9.)
275. Szem megnézte,
szű megszerette,
ezer angyal vigasztalja
és a Boldogságos Szűz Mária álljon mellette,
ámmen.
Ptü, ptü, ptü! (Hadikfalva, 28.)
276. Keresztet kell vetni előre, s akkor mondom:
Szem megnezte,
szű megszerette,
ezer angyal vigasztalja,
boldogságos Szűz Mária legyen vele!
S elköpdösi. (Istensegits, 5.)
277. Tesz vizet és belédob három szemet, és elmond egy Miatyánkot, egy Üdvözlégy
Máriát, hogy a Szentlélek Isten vigasztalja meg azt a beteget. Megmossák vele és
itatnak abból a vízből:
Szem meglátta,
szű megszerette.
Vigasztaló Szentlélek Isten
jöjj és vigasztald meg a beteget! (Csernakeresztúr, 2.)
278. Vót egy asszony, aki így megnyalta:
Kék szem,
zöld szem,
fekete szem,
mindenféle szem megnézett,
szű megszeretett,
ezer angyal vigasztaljon,
s a Jóisten segítsen! (Andrásfalva, 2.)
279. Vesznek egy csuporba vizet, és három szemet bédobnak:
Szem megnézte,
szű megszerette,
szentlélek Úristen
jöjj vigasztalására. (Déva, 1.)
280. Igízésre, ha rossz szem megverte:
Szem meglátta,
szű megszerette,
ezer angyal vigasztalja,
s a Boldogságos Szűz Mária.
Erdőkre, mezőkre,
pusztuljon ez a fájdalom!
Ptü, ptü, ptü! (Hadikfalva, 29.)

281. Ezt háromszor elmondjuk s elfújuk a fejit:
 Szem megnezte,
 szű megszerette,
 ezer angyal
 vigasztalja a szüvit. (Hadikfalva, 25.)
282. Mikor a gyermek nagyon lázas vót, akkor úgy mondták, hogy meg van igízve. Akkor elköptem a fejit. Akkor, mikor a homlokát megérintettem a nyelvemmel, akkor mondtam neki:
 Szem megnezte,
 szű megszerette,
 valahány szem megnezte,
 annyi ezer angyal jöjjön vigasztalására.
 Ha legény igízte,
 akkor szálljon a bokrétájára,
 ha lány igízte,
 szálljon a pántlikájára.
 Ha ember igízte,
 szálljon a kalapjára,
 ha asszony igízte,
 szálljon a kontyára!
 S akkor elköpködtem, ptü, ptü, ptü!
 Ha akkor nem lett jobban, akkor vettem vizet. Elmentem a kútra, merítettem vizet, háromszor belemerítettem a vederbe a bögrét, napfelfjött felé tartottam a bögrét, s akkor visszacseppentettem egy-egy cseppet. Akkor bejöttem, akkor vettem keresztet rá, vettem egy vasnyelű kést, avval kapartam ki a szenet a tűzből, és akkor mondtam neki:
 Mikor Mária vizet vetett
 az ő szent fiának,
 ágakból, bogokból, virágokból,
 használt a kis Jézusnak.
 Ez es úgy használjon
 ennek a Margitkának,
 mint Szűz Máriáé használt
 a kis Jézusnak!
 Akkor vettem bele egy szenet, akkor megint mondtam egy Miatyánkot, akkor megint egy szenet, úgylahogy hármát, vagy ötöt. Akkor elajáltam Szentlélek Úristen tiszteletire, hogy a Szentlélek Úristen jöjjön vigasztalására ennek a gyermeknek. De használt es baromnak es, használt csitkónak, használt tehennek, vagy bornyúnak, bármit, ha megigíztek, ezt csináltam neki. (Hadikfalva, 4.)
283. Szem megnezte,
 szű megszerette,
 ezer angyal vigasztalja
 s a Boldogságos Szűz Mária.
 S amikor belédobom a szenet, azt mondom:
 Eleven legyen, mint a tűz!

S akkor a vizet reaöntöm a rózsabokorra:

Viruljon, mint a rózsza! (Hadikfalva, 20.)

284. Én tudok vizet vetni. Vizet merítetek, de friss vízből, akit akkor hoznak. Három szegről merítetek a bögrébe, s akkor három cseppet visszacseppentek. S akkor keresztet vetek késvel. Ahol a késvel keresztet vettem, odateszem a bögrét. S akkor a késvel megint keresztet vetek a vízre. S akkor elmondok egy Miatyánkot. Mikor elmondtam a Miatyánkot, akkor:

Én es úgy vetem a vizet, mint Boldogságos Szűz Mária vette Jézusnak a Jordán vizibe.

Akkor elmondok egy Hiszekegyet. Akkor arra es úgy mondom:

Én es úgy vetem a vizet, mint a Boldogságos Szűz Mária vette Jézusnak a Jordán vizibe.

Akkor elajánlom a Vigasztaló Szentlélek tiszteletyire:

Vigasztaló Szentlélek Úristen, vigasztald meg, s vedd le rolla az igizetet.

S akkor keresztet vetek. S akkor háromszor így béhíntek a tűzbe, s akkor akármire vettem a vizet, s akárminek vettem, használt az én vízvetésem. (Istensegíts, 10.)

285. Ezt tréfából mondják:

Szem meglátta,

szű megszerette,

vigasztaló Szentlélek Isten jöjj el,

s kapd ki a lelket belőlle! (Csernakeresztúr, 2.)

Ijedtség

286. Ha valaki megijedett, rosszul lett, akkor hívtak egy öregasszonyt, aki értett az öntéshez. Az öregasszony egy vaskalánba az önt bétette a parázsra, hogy megolvadjon. Amíg olvadt az ón, addig ő imádkozott. Mikor készen volt, a beteget letakarták egy lepedővel és a tálat hideg vízzel a feje fölé tartotta s az önt beléöntötte a hideg vízbe. Az olvadt ón a hideg vízben nagyot harsant s ott formák alakultak ki belőlle, s akkor az öregasszony azokból a formákból kiolvasta, hogy mitől ijedt meg az illető. (Istensegíts, 7.)
287. Ha kiáltástól ijedt meg a gyermek, akkor, ahogy beleönti a kalánból az önt a vízbe, akkorát harsan, hogy szinte megijed tőlle. Ha megint valami állattól ijedt meg, akkor az ón kirajzolódik olyanná, amitől megijedt, s ez az öntés használ neki. Ha az ón egész szürke színt ölt, nem fényes, akkor az azt jelenti, hogy nem beteg az illető. (Istensegíts, 7.)
288. Az öntést újhholdkor kell csinálni, három újhholdra, s minden öntéskor kilencszer kellett olvasztani az önt, s kilencszer önteni vízbe, s kilenc imádságot mondani. (Istensegíts, 7.)
289. Amikor valakit egy kutya megmart, megijedett tőlle, akkor elmentek, kinyírtak a kutyából egy kicsi szőrt, és megperzselték és szagoltatták vele, hogy attól gyógyuljon meg. (Andrásfalva, 28.)
290. A kutyából, a kutya, ha ráugrott, akkor szőrt nyírtak a kutyából, s azt megfüstölték, rátették szénre, s megfüstölték a gyermeket. (Fogadjisten, 2.)
291. Hogyha valaki megijedt valamitől, kutyától, vagy tehéntől, vagy más állattól, akkor levágtak egy kis szőrt és avval megfüstölték. (Józseffalva, 9.)

292. Az utcán egy asszony elesett, meghalt. Egy kislány meglátta. S akkor annak a hajából vágtak, megfüstölték, szénre rátették, megfüstölték, s aztán nem félt a kislány a halottól. (Fogadjisten, 2.)
293. Ha a kicsike a kutyától megijedett, akkor vágtak a kutya szőriből, s akkor megfüstölték avval. (Andrásfalva, 20.)
294. A kutyának a szőrit megnyírik, megfüstölik vele, megszagoltatják, s annak a szagját beszípjá. (Andrásfalva, 8.)
295. Ha kutyától ijedt meg, akkor nyír tek annak a kutyának a szőriből, s egy szemétlapátra rátették a parázst, s azt a szőrt rátették, s avval megfüstölték. Azt mondták, hogy akkor többet nem ijedezik. (Andrásfalva, 35.)
296. Ijedtségre:
Kék szem,
zöld szem,
fekete szem
megnezte,
szű megszerette.
Szentlélek Úristen,
hozd vissza a lelket beléje! (Istensegítség, 7.)
297. Ha megijesztettek valakit, akkor:
Ptü, kék szem,
ptü, fekete szem,
ptü, zöld szem,
szem megverte,
szű megszerette.
Szentlélek Úristen
vigasztalja meg!
S akkor rendbejött. Én nem vittem sohasem orvoshoz, nem kellett. (Andrásfalva, 31.)
298. Vótak olyanok es, hogy a gyermek megijedett, s ijedtibbe olyan beteg lett, hogy hal meg. S jöttek édesanyámhoz, hogy öntsön ónot, s akkor kijött a betegség, kiömlött abba a szüve, akkor a szüve fájt, de vót olyan es, hogy koporsó ömlött ki, akkor nem lehetett segíteni rejta. (Andrásfalva, 40.)
299. Az az ón megolvad, akkor beleteszem egy olyan kanálba, amelyik kanál vas, hogy a tűzbe, ha bétészi az ember, hát bírja ki. Akkor teszek abba egy makula zsírt, mint egy borsószem és arra réteszem az ólmot, s akkor az megolvad. Amíg olvad, addig mondok egy Miatyánkot, s egy Üdvözlégy Máriát. S akkor azt a tálat, mielőtt azt a tálat feltettem a fejire, annak előtte beleteszek kilenc szem égő parazsat, s akkor azt a parazsas tálat ráteszem a fejire. Ű le van takarva kendővel, s akkor ráteszem a tálat, s beléöntök háromszor ólmot a kanálból, belésuppantom, hármát a fejire. Akkor egyet a hátára, kettőt a szivire, akkor hármát a térdire. Aztán mikor ez készen van, akkor avval a vízzel megmosdik, iszik belőle három cseppet, akkor megmosakodik, minden bogot a lábán, a lába bogait, térdeit megmossa. Mikor megmosdik, akkor kiviszi azt a vizet, és leönti egy növendék fára, vagy egy rózsabokorra, hogy:
– Űgy újuljon az embernek az egészsége, mint ez a szép rózsabokor!

És az ólmot, és azkat a parazsakat, melyeket beléhánytam, kiszedem és egy tiszta zsebkendőbe belékötöm. Béteszi a feje alá, hogy azon aludjék egy hétig. Akkor nem lesz olyan ijedős.

Ezeket úgy csináltuk, mikor újság volt. Az égen akkor tűnt fel a Hold, a sarló, akkor kell csinálni, hogy úgy teljék a szíve tele örömmel, mint mikor a Hold telik. (Hadikfalva, 4.)

Impotencia

300. Beszélték az öregek, hogy aki így áll, hogy nem tud a fehérnépvel mit kezdeni, hát annak azt ajánlották, hogy minden nap másfél liter hideg vízbe üljön belé egy héttig. S elég, hogy, nem tudom, miből főzzenek teát, s akkor képes volt. (Istensegíts, 7.)

Kelés

301. Az asztalra nem szabad ráülni, mert aki ráül, annak kelés lesz a fenekén. (Istensegíts, 7.)
302. Aki keléses, arra azt mondják, hogy tisztul a vére. (Istensegíts, 7.)
303. Az olyan kelésre, amelyik még készülétkben volt, libaganyét tettek, hogy gyorsabban érjen meg. (Andrásfalva, 14.)
304. Ahol vót kisgyerek, a meleg széket ruhá közti tették, a kisgyereket elvégeztették tiszta ruhára, s akkor csakes ráborították a ruha másik felit, s akkor rákötötték arra az émi indult kelésre, s az kihasította, kifakadt. (Andrásfalva, 13.)
305. Voltak ezek az olvasó asszonyok, akik tudtak olvasni, sebeket gyógyítottak. Hát ezeknek volt olyan különös imádságuk, amit nem árultak el másoknak, csak azt ők magikban mondták, s a nevetlen ujjikval kerekítették azt a kelést, vagy valami fájós részt. Keresztet húztak s így kerekítették meg. (Istensegíts, 7.)
306. Ha kelés volt valahol és kifakadott már, akkor lapulevelet köttünk rea és az kitisztította a sebet. (Istensegíts, 7.)
307. Volt olyan martilapu, azt, ha a kelés meg volt gyűlve, akkor kitették a napra, hogy fonnyadjon meg egy kicsit, s azt megzsíroztuk, s reatettük, s attól kifakadt. (Józseffalva, 12.)
308. Az egyik embernek rengeteg sok kelése lett, az egyik el se múlt, jött a másik, úgy-hogy teljesen befogta a kelés az egész testét. Valaki azt tanácsolta, hogy egy zsebkendővel nyomogassa meg azokat a keléseket s azt a zsebkendőt vesse el, dobja el valahol keresztútnál, ahol sokan járnak. S aki megtalálja s felveszi azt a zsebkendőt, az a keléseket es magához veszi. Így es történt, s csakugyan elmentek a sebek az illetőről, biztos az kapta meg, aki a zsebkendőt felvette. (Istensegíts, 7.)
309. Vót olyan es, hogy megnyomogatta pénzzel, s akkor letette valahova, s aki felvette, megkapta, s óróna meg elment akkor. (Andrásfalva, 13.)
310. A szappant finomra megkaptuk és porcukorval esszegyűrtük, mint a tésztát és azt a kelésre reaköttük. Az es kitisztította a sebet. (Istensegíts, 7.)
311. Ha valakinek kelése lett, az érlelésére vereshagymát sütöttek s abból egy kovát reatettek a kelésre, s az megérlette a kelést és aztán kifakadott. (Istensegíts, 7.)
312. A kelésre nyúlhajat szoktak kötni, ami aztán kihasítja a kelést és akkor a genny kijön belőle. (Istensegíts, 7.)

313. Laposmentát es tettünk a sebre s az es kitisztította a sebet. (Istensegíts, 7.)
 314. Amikor ment az ember az árnýékszekre, akkor evett, s akkor elmúltott a kelés. (Istensegíts, 7.)
 315. A kelést, ha nagy kelés volt, olvastattak rea. Háromszor kellett elmenni reaolvas-tatni. (Istensegíts, 7.)
 316. A kelést kenyérvél megnyomogatták, s úgy odadták a kutyának, s akkor a kelés elmúlt, elvitte a kutya. (Istensegíts, 7.)

Kígyómarás

317. Kígyómarás ritkán történt, mert ritkábban voltak a kígyók, mivel ott tömegesen laktak emberek. De megtörtént mégis, hogy kígyó mart meg embert. Erre aztán volt egy ember, aki merészelte a kígyómérget kiszívni és kiköpni. A másik megint tüzes vasval égette ki. Mind a két esetben használt. (Istensegíts, 7.)

Kolera

318. Azt mondták, hogy a fekete madarak hozták a kolerát. (Józseffalva, 4.)
 319. Szokás-mondás, inkább errefelé: Újság hasamba, kolera a pokolba. (Istensegíts, 18.)
 320. Amikor vót a kolera, akkor jött, ilyen kutya lett, s ahol elugatta magát, ott rá volt készülve a szülő, hogy halál lesz, s ez igaz es vót. (Istensegíts, 6.)
 321. Ha a kolera megindult a faluba, ráköttek egy olyan csumát a kapura, egy olyan batyukát. Nem vót szabad bémennyi a házba, hogy ne vigye tovább a betegséget. Egy botra kikötötték, kitették, az vót a csuma. (Andrásfalva, 28.)
 322. A kolera ment be a faluba. Felült a kocsi végibe hátul, az embernek a kocsijára, s így bément a faluba. (Andrásfalva, 25.)
 323. A kolera olyan volt, hogy aki beléesett abba, az percek alatt végzett vele, az ellen semmiféle orvosság nem volt. (Istensegíts, 7.)
 324. Ez olyan, hogy ebben a percben egészséges, a másik percben meg es halt. Volt olyan, hogy ahogy evett, vitte a kanalat a szájához, úgy meghalt, nem tudta megenni a kanál ételt. Volt olyan bátor ember, aki elment ezeket rendbetenni, s mondták, hogy ott es meghalt egy. S odament, s arculcsapta: Mért nem tetted le a kanalat? (Andrásfalva, 14.)
 325. Az öregek azt mondták, hogy a kolera a Kárpátokból jött. (Andrásfalva, 14.)
 326. Ha az Isten egy néphullást akar, küld betegségeket, az Isten küldte. (Andrásfalva, 14.)
 327. A feleségemnek beszélt a keresztapja, Ömböli Jancsi, hogy amikor kolera járvány volt, az egyik andrásfalvi ember oda volt fuvarba valahol távol. S mikor ment haza, egy idegen ember megállította, egy törpe, s azt mondta neki:
 – Ember, vigyél el engem a falutokba. Ha elviszel, a te csaláodba nem lesz semmi baj.
 Az ember felvette, nem tudta, hogy kicsoda, micsoda. Azt mondja:
 – Úlj fel.
 Elvitte Andrásfalvára, s ott nála meghált, s reggel elindult a törpe. Amikor kiment a kapun, egy nagy kopó lett belőle. S ahogy ment az úton, amelyik udvarra bénézett, ott abba a helybe béütött a kolera. Amelyik udvarra a fejét es bebólogatta, onnan az egész család meghalt. Mikor jól megtizedelte a falut, akkor visszament

ahhoz az emberhez, aki őt odavitte a szekérvél, s azt mondta neki:

– Most vigyél el más faluba.

S ahogy elment onnan, megszűnt a kolera. (Istensegíts, 7.)

328. A neve nem jut eszembe annak az öreg bácsinak, mert amikor az mesélte, hát volt olyan nyolcvanon felüli. S akkor műgyerekek körülálltuk, hogy mit mesél. Hát mesélte, hogy ő ment fuvarba ki a havasokba. Hát ugye ott Bukovinában a havasokba mentek télen rönköket hordani, nyáron deszkát szállítottak a zsidóknak, akik foglalkoztak avval a deszkaszállításval. Hát a székelység nagyon sokat fuvarozott nekik, pláne az andrásfalviak.

Hát akkor mondta, hogy ő ment egy alkalomval, hogy deszkát hozzon. Éjjel ment, s akkor reggel rakodott, s nappal indult vissza, s azt vitték be, még Moldvába es a zsidóval együtt. A zsidó várta a városba Radócon a deszkát, s akkor felült a zsidó es, ment tovább velik bé Moldvába. Nagyon fuvaroztak. Az mesélte, az az öreg bácsi, nem jut eszembe a neve, hogy ő ment, s egy valaki mondta, hogy felülhetne a kocsijára?

S azt mondta ő:

– Hát nem éppenséggel, mert nem tudom – azt mondja –, hogy a bácsi hová megy?

Úgy nézte ő, mint egy öreg szakállas bácsit, hogy hova megy, meddig megy?

– Majd – azt mondja – amikor én le akarok szállni, csak azt engedd meg, hogy üljek fel hátul a kocsidra, lábamat sem teszem fel, lelógatom, csak már tovább ne menjek gyalog.

– Hát – azt mondja – felülhet.

Mert hát a székelységben megvolt az, még máma es megvan, hogy nagyon szerették segíteni az embertársaikat, meg nagyon vendégszerető a székely még máma es, úgy-hogy nincs a magyar nemzetben még egy olyan, aki olyan vendégszerető legyen, mint a székely.

Na de aztán akkor fel es ült az a valaki. De hát mikor felült, s mentek egy pár lépést a lovak, hát nem bírják a lovak, nem bírják, úgy húznak, hogy mikor a teher deszkát húzzák, nem húznak úgy, mint most.

– Hát – azt mondja – Úristen, mi van evvel a lovakval?

Kezdi csapni innét es, onnat es az ostorval, dehát csak iramodnak szegények. Hát aztán egyszer látja, izzadni kezdenek a lovak a nagy teher alatt. Azt mondja, hogy:

– A bácsi még meddig jön – azt mondja –, a lovak szakadnak meg, – azt mondja –, nem tudom, mi van a lovakval – azt mondja –, hogy megbetegedtek-e, vagy mi van?

– Még – azt mondja – menj egy pár lépést – azt mondja – atyafi –, majd mindjárt leszállok.

Mikor értek volna egy községhez közel, fenn ott a ruténoknál, mert ruszok voltak ott fenn a havasokban, hát akkor:

– Na – azt mondja – most megállhatsz – azt mondja –, most leszállok.

– De mondja meg azt, hogy ki volt?

Mert az az ember sokallotta, hogy hát micsoda dolog ez, hogy ilyen nehéz ez az ember, hogy a lovak szakadnak meg. Azt mondja:

– Megmondjam ki vagyok?

– Hát arra vagyok kíváncsi – azt mondja –, hogyha már idáig elhoztam, mondja meg legalább azt es, hogy kicsoda?

Azt mondja:

– Én vagyok a kolera.

Azt mondja, hogy úgy megijedt, majdnem esszerogyott. Ameddig kiért a fűrésztelepre, a falun jól túl, hogy reggel, ha virrad, hogy rakodjon, hát akkor meg es rakodott, visszament, nem es merte még elmondani se senkinek, hogy ez azt mondta, hogy – én vagyok a kolera, nem merte elmondani senkinek.

Hát egyszer telt múlt az üdő, akkor, mikor még mentek deszkáért oda, hát Úristen, nem eresztik keresztül a községen.

– Hát mért nem eresztik keresztül?

El kellett kerülnék nagyon messzi, hogy a fűrésztelepre kijussanak, mert nem engedték át a községen. Hát őr volt. Mondták, hogy azért, mert kolera-járvány van. Hát ezt a bácsit, erre emlékszem, hogy ő mesélte, hogy ővele történt ez. (Andrásfalva, 13.)

329. Olyan kistermetű, zömcsi ember volt, egy nagy mentáva rajta, s szakálla neki. (Andrásfalva, 13.)

Korpásság

330. Ha valakinek korpás a feje, gyakran mossa meg, és fésülje, amíg fel nem fésülte a fejbőriről az egész korpát, és vigyázzon, hogy meg ne hűljön. (Istensegits, 7.)

Kutyaharapás

331. Odamennek, s a kutya szőriből vágna, kicsit megperzselik, s akkor odateszik arra a sebre, s akkor meggyógyul a seb. (Andrásfalva, 2.)
332. Vágtunk a szőriből és megégettük azt a kutyaszőrt, és a hammát rászórtuk. Amíg égették azt a szőrt, avval a füstvel megfüstölték. (Hadikfalva, 25.)
333. Ha a kutya megharapott valakit, akkor csak annak a kutyának a szőriből kellett vágni, s avval kellett békötni a harapást s meggyógyult. (Istensegits, 7.)
334. Úgy hallottam, hogy a kutyának a szőriből vágtak, lapátkára tették a szemet, a gyereket avval megfüstölték, aztán kimosták, csakes kamilla teával. (Józseffalva, 6.)

Lábfájás

335. A bodzát lábfürdőnek, ugye, egész testfürdőt es főztek belőle. (Andrásfalva, 32.)
336. Megfőztük a gyalogbodzát, térdig bétettük a két lábunkat, nagyon jó lábfájástól. (Hadikfalva, 28.)
337. Őszvel krumpliszedéskor nagyon elrepedeztek a kezeink. Azt es úgy faggyúval gyógyítottuk, mint a sarokrepedést, birkafaggyúval. Azt es megtették sokan, hogy lepisítették, csakhogy az nagyon csípte. (Andrásfalva, 13.)
338. Ha feltörte valakinek a csizma a lábát, a sorkát szokta feltörtni, avas szalonnát köttek rea, avval gyógyították. Amíg beteg volt a lába, addig csizmát nem tudott hordani. (Istensegits, 34.)
339. Az a Jézus vére virág olyan vérpöttyös, és az ember, ha megfogja annak a virágnak a levelit, esszenyomja így a körmivel, egész piros jött, mint a vér olyan. Ha

a lábik fáj, megfőzték, s abban megfürdették. A gyerekeket es, hogyha kijött rajta az ótvár, abban meg kell fürösztetni, a bábaasszonyok es azt javasolták. (Józseffalva, 11.)

340. Vót egy bábaasszony, Márton Kati, az nagyon jól orvosolt, elyen virággal gyógyított. Az orvosok lemondtak a betegről s ő meggyógyította. Vót egy erdélyi kórházigazgató, és kijött hezza, hogy a lábaival nem bír, gyógyítsa meg, mert egy halott leszen a városon.
 – Idejön az én kis lakásomba, s itt hál egy hónapig, én magát meggyógyítom – azt mondja.
 Három hétre az orvos elment gyalog haza. (Józseffalva, 11.)
341. Vót egy asszony, nem es volt üdös és olyan lábfájása volt, hogy az orvosok sem kapták orvosságát. Hát azt tanácsolták a fiatal embernek, hogy a felesége lába meg fog gyógyulni, hogyha elmegy a malomhoz és a malomkő alól éjjélkor merít vizet és azt haza viszi és abba fogja mosni a feleségének a lábát. De háromszor kellett elmenni. Aztán azt mondták neki, hogy vigyázzon, mikor harmadszor megy haza, sok mindenfélét fog ő hallani, de nehogy valahova figyelmes legyen, csak tartsa az utat előre és csak előre nézzen, egyáltalán vissza ne forduljon, mert abban a helyben meghal.
 Meg es tette az ember, de harmadszor mikor eljött a malomtól, hát sikoltoznak hátul:
 – Jaj, nézzen csak hátra! Jaj, ne hagyjon!
 Nem néz az ember hátra, mert meg van mondva, hogy hátra ne tekintsen. Aztán hiába sikoltoztak, nem nézett vissza. Akkor kezdtek kerülni eleibe és kutyának, farkasnak, csúf asszonynak, ördögnek, mindenféleképpen mutatkoztak, csak szépet nem mutattak, de ő nem mert sehova tekinteni, csak az utat nézte.
 Hát visszaért a vízzel, a felesége meg es gyógyult, de ő szegény beléhalt. A nagy ijedtibbe, amit elviselt avval a vízzel, avval el kellett pusztulnia. (Andrásfalva, 14.)

Lábizzadás

342. Lábizzadás ellen – hideg vízbe feresztették, más egyebet nem tudtak. Voltak, akik kora reggel a harmaton megsétáltatták magukat. (Istensegíts, 7.)

Lapostetű

343. A lapostetű, az küsebb, mint a fejtetű, olyan kerek, apró lábai vannak, a bőr alá eszi bé magát, leginkább a nemiszerveknél tanyázik. Ez ellen a patikába kellett menni venni orvosságot, s attól pusztult el. Nagyon el volt terjedve a 14-es háború alatt, a mű kompániánkba es sok megkapta ezt. (Istensegíts, 7.)

Láz

344. Akinek nagy láza volt, egy fehér ruhafélét sós vízben megáztattak és abba belécsavarták, hogy a lázat levegye. (Istensegíts, 7.)
345. Forróságra – ecetes-vizes ruhával takarják le, bécsavarják az egész testét. (Istensegíts, 7.)
346. Két törölközőt, az egyiket vizesen, a másikat szárazon, avval borogatták, avval gyógyult. (Andrásfalva, 33.)

Lúdtalp

347. A mű falunkban nem gyógyították. Aki lúdtalpas volt, úgy élte le a világját. (Istensegíts, 7.)

Májbetegség

348. Aki borköves, szóval a májában lesznek kövek, egyék retket sokat és az feloldja a borkövet. Ez biztos orvosság. Édesapám beszélte, hogy egy öreg úr volt a kórházban vele, s megállapították, hogy borköves. S az orvosok próbálkoztak mindeivel, hogy azt a borkövet felolvasszák, de nem tudtak semmire se menni. Akkor egy parasztember azt mondta, hogy egyék retket. S megpróbálták a retket, s csakugyan használt, mert feloldta a borkövet. S azután abban a kórházban minden borköves betegnek adtak retket. (Istensegíts, 7.)

Meddőség

349. Ha valamelyik asszonynak nem lehetett gyermeke, úgy tartották, hogy az Isten büntetése. (Istensegíts, 7.)
350. Valamilyen gyógyító gyökeret szedtek s arra pálinkát öntöttek és megérlelték s azt itta a fehérnép s aztán gyermeke lett. Egy unokatestvéremnek es hat esztendőig nem volt gyermeke, s ilyesvalamit ivott, ilyen italt, s aztán egymásután lett három fia s három leánya. (Istensegíts, 7.)
351. A gyógyító asszonyok azt ajánlották, hogy imádkozzon egy tizedet a rózsafüzérről és egy Hiszekegyet s egy Miatyánkot. Soknak használt. (Istensegíts, 7.)

Megfázás

352. Ha megfáztunk, jó forró hársfateát használtunk és jó meleg lábvizet. (Istensegíts, 7.)
353. Forró teát ivott, s az enyhített. (Hadikfalva, 8.)
354. Letakarták egy pokrócval, s akkor gőzölték. (Hadikfalva, 28.)

Méhcsípés

355. Akit megcsípett a méh, az egészségesebb lett aztán, különösen reumásoknak használt. Az olyan, mint egy injekció. A méhszúrásra hideg borogatást tettek. (Istensegíts, 7.)

Mellfájás

356. Ha meggyűll a mellében a tej, érzi, hogy nagyon fáj, megcsomósodik, akkor fokhagymát törnek, s avval jól bédörzsölik, s lekötik szorosan. (Andrásfalva, 42.)
357. A szoptatós anyáknál, ha meghalt a kicsike, a mejje, megkövesedett a tej benne és ez nagy fájdalmat hozott. A legnagyobb része tudós asszonyokkal olvastattatott reá, és ez valami írt csinált, amivel megkenték. (Istensegíts, 7.)

Mirigy

358. A kicsikék szoktak meghalni torokgyíkban, azt mondták, hogy „mirigy szökött a torkára”. (Istensegíts, 7.)

Nagymarin

359. Egyszer a hónyom alá lett egy nagymarin. Ez olyanforma, mint a kelés, csak sokkal nagyobb s hegyet nem húz, hogy ki lehessen fakasztani. Erőst kinos a fájása. S azt tanácsolták, hogy menjek el, s olvastassak rea az olvasóasszonyval. Hát volt a falunkban a vasúti bakternek egy vénlány sógornője, aki sováb volt, s ahhoz mondták, hogy menjek el, mert az meg tud gyógyítani. El es mentem, megmutattam, hogy hol fáj és ő azonnal neki es fogott, hogy reaolvasson. S imádkozott, imádság közben egy sima vizikövet elővett, ami szenteltkő volt, s avval a dagadást, avval a kövel megnyomkodta. Ezt háromszor kellett megismételni más-más napon. S elmúlt aztán a nagymarin. (Istensegíts, 7.)
360. Vótak, úgy hívták, nagymarin, s ha találtak olyan követ, hogy lukas volt, avval a lukas kövel, avval megkerítették, imádkoztak, s használt. (Andrásfalva, 14.)
361. Sokszor előadta magát, hogy kelés lett, de különösen, még a kelés nem mindegyik volt olyan veszedelmes, hanem volt egy fajta daganat, a hóna alatt szokott lenni, úgy nevezték, hogy nagymarin. Ezt aztán, reaolvasott szenteltkőről, balkézvel, s visszafele megkerékítették a nevetlen ujjal háromszor, s imádkoztak rea, s akkor elmúlt. (Istensegíts, 7.)

Nátha

362. Ha valaki náthás volt s meg akart szabadulni, belétüsszentett egy zsebkendőbe, s azt eldobta, hogy aki felveszi a zsebkendőt, a náthát es vegye fel vele. (Istensegíts, 7.)
363. Volt olyan, aki hagymahéjval füstölte magát, más meg gőzölte magát. (Andrásfalva, 35.)

Nemi betegségek

364. A nemibetegségeket mondták ocsmánynak. Voltak ezek, a tripli, úgy volt nálunk ismeretes, a nemi szerve folyós lett. Ez a háború alatt erőst elterjedt betegség volt. Aztán, ha nem gyógyította magát, a betegség elhatalmaskodott, akkor lett belőle sánkér, s azt már operálni kellett, mert belül az izéje elsebesedett. (Istensegíts, 7.)
365. A franc az sánkér, úgy es nevezték, hogy franc. (Istensegíts, 7.)

Némaság

366. Ha nagyon titkolja a terhességet, néma lesz a gyermeke. (Andrásfalva, 8.)
367. Nem szabad a terjességet letagadni, mert akkor későre szólal meg, nehéz beszédű lesz. (Andrásfalva, 14.)
368. Ez igaz, ez fordult elő. Lány volt, a legényt elvitték katonának. Hát közben a lány úgy elmaradott. Hát ugye úgy szokták mondani, hogy azt nem lehet titkolni. De az annyira tagadta, és esszeveszett az asszonyokkal. Úgy az asszonyok mondták: – Hát ne köss szalagot a hajadba, hát te nem veszed észre, hogy állsz? Hát nagyon csúnyákat mondott az asszonyoknak, letagadta egész nyáron, őszvel született a kisfia. Hát nem tudom, hány éves korában halt meg, négy éves korában, de az olyan volt, mint egy vadállat. Még a papot es feldöfte, ment neki mindennek és úgy döfött mindenkit. Hogyha valaki állott, hátulról a fejével úgy megütte, hogy az illető

elvágódott. Akkora erő volt benne. De nem volt esze semmire se. Enni evett, de beszélni nem tudott. (Istensegíts, 8.)

Nyilalás

369. A háta, vagy a mejje nyilalni kezdett, hasogatni, azt mondják nyilalásnak. (Istensegíts, 7.)

Orrbetegségek

370. A sírról virágot szedni vétek volt. Ha valaki méges szedett, annak az volt a büntetése, hogy a szagolása megromlott, se jó, se rossz szagokat nem érzett. (Istensegíts, 7.)
371. Ha valakinek erőst vérzett az orra, akkor hideg vízzel megmosta a fejbübját, s akkor elállott. (Istensegíts, 7.)
372. Ha valakinek vérzett az orra, akkor ecetes-vizes ruhát tettek a tarkójára. (Andrásfalva, 13.)

Ótvar

373. A sárga szemű babot megpörköltük és azt megtörtük lisztté. S akkor árvacsalánt szárítottunk s esszetörtük azt es olyan apróra, mint a liszt. S akkor egy kis disznózsírral összekevertük s azt az ótvaros sebre reakentük. Erőst jó volt, gyógyított. Az édesanyámtól hallottam. (Istensegíts, 7.)
374. Az ótvaros gyermeket, volt egy ótvarburján nevű virág, abból feredőt főztek és abban feresztették. (Istensegíts, 7.)
375. Az ótvaros gyermeknek kapros vizet főztek, kapros vízbe feresztették. Aztán, ha a fejin volt, akkor azt megmosogatták, lemártogatták róla, és egy kis zsírral békenték. (Andrásfalva, 13.)

Pokolszél

376. Az ember megy az úton, egyszerre csak elesik, azt mondják, hogy pokolszél érte. (Andrásfalva, 8.)
377. A szűgörcsre azt mondják, hogy pokolszél ütte. (Istensegíts, 13.)
378. Akit a guta megütött, azt nálunk úgy mondták, „megütte a pokolszél”. (Andrásfalva, 14.)
379. Otthon, Istensegítsen az utóbbi üdőben volt egy zsidó adószedő, Vindisnek hívták. Ez ahol bément adót szedni, káromkodással kezdte kérni az adót. Mostohaapám igen ideges ember volt, és nekiripakodott:
— Te, pokolszél-ütte zsidó, vigyázz, mert úgy kilódítlak, hogy a lábad sem éri a földet! (Istensegíts, 7.)

Pokolszökés

380. A pokolszökés, az kék és rettenetesen fáj, olyan borzasztóan fáj, hogy azt nem lehet kimondani. Amikor megfakad, olajval megmossák, és fehér krétát kaparnak rea. Az olyan, hogyha kifakad, csontig ássa magát, az nem gennyet csinál, abban tiszta fekete vér van. (Istensegíts, 7.)
381. Az olyan, az a pokolszökés, hogy abba belé es hal. Hogyha nem találja meg az orvosságát, akkor beléhal. Nálunk volt egy asszony, aki tudta gyógyítani. Lett egy

nagy kelés, s az tiszta fekete volt. Ő faolajat, s még nem tudom mit tett hezza, s avval gyógyította. S hogyha az megfakadott, akkor csakes faolajat kellett önteni rea, és krétával beszórní. (Andrásfalva, 14.)

382. Tettünk rea sülhagymát, úgy kovába szétválasztottuk, aztán tettünk bele zsírt. S még mit főztünk rea? Ilyen len-magot tejbe, s akkor abba a kovába belétettük, s ráborítottuk. S tudja, hogy kihúzta a mérget? Még a gyökerit es kivette. (József-falva, 6.)
383. A fehér liliomnak a levelét rátette az ember, két órán belül, amilyen csúnya volt, kihasította. (Józseffalva, 11.)
384. A pokolszökésről, arról es tudok mondani valamit, mert egy évben nagyon-nagy ár lett, a kender a vízben volt, és ott Andrásfalvát, Hadikfalvát, Istensegítsét es érintette a Szucsáva vize. És mikor megáradt, akkor a kenderáztató tavakat es elöntötte a Szucsáva, a vitte a kendereket. Hát akkor a fiatalabb sógornőmmel szaladtunk, mert elviszi a kendert a víz, mentünk abba, amit a havasokból lehozott, jég-eső volt, meg felhőszakadás volt, leöntött, s akkor vitte a kendereket. Szaladtunk után. Hát amennyit ki tudtunk, ki fogtunk, de rá egy pár napra nekem a lábaim úgy megdagadtak, meg kék foltok lettek, olyan két forint nagyságú kék foltok lettek, s azon szivárgott, ereszkedett a sárga víz belölle. Hát mi bizony megijedtünk, mert azt mondták, hogy pokolszökés, azok a kék foltok. S azt mondták, ha nyőstén az a pokolszökés, akkor belehal, ha meg fiú a pokolszökés, akkor kibírja. De, hogyha nősemély az a pokolszökés, akkor bele kell halni. Hát úgy megijedtünk az uramval együtt, hiába nem voltunk babonások, elszaladtunk bé Radócra a doktorhoz. Aztán az Kolozsváron tanult, hát tudott magyarul, azért a székelység nagyon ragaszkodott ahhoz a magyarul tudó orvoshoz. Hát akkor, mikor ránk került a sor, de ott kívül a váróban bizony a lábomat látták, hát mind:
- Jaj, hát ez pokolszökés!
- Ott volt egy istensegítsi fiatalasszony es:
- Jaj nálunk – azt mondja – balfelől a hátára lett egy fiatalasszonynak egy ilyen kék folt, s harminchat óra alatt meghalt.
- Hát begyulladtunk mind a ketten, hogy most mi lesz. Mikor aztán bekerültünk a doktorhoz, azt mondja:
- Jaj – azt mondja – fiatalasszony, hol járt maga ilyen hideg vízben, hogy maga így tönkretette – azt mondja – magát?
- Hát akkor már nem es tudtunk szóhozjutni. Az uramval egymásra neztünk. Hát aztán adott nekünk orvosságot ilyent es, olyant es. (Andrásfalva, 13.)

Rák

385. A mü utcánkban lakott egy ember, Lovász Istvánnak hívták, annak volt ilyen ajak-rákja. Erőst eltorzította az arcáját, és aztán nemsokára meg es halt. Nem találtak semmiféle orvosságot rea, ebben el kellett pusztuljon. Aztán egy másik ember, az es közel lakott, Váncsa Zakariásnak hívták, ennek gyomorrákja volt. Hogy megkapta a betegséget, három hónapra rá a földbe tette. (Istensegíts, 7.)

Részegség

386. Vót egy olyan eset, hogy így a torka kigyulladt a szesztől, kék lángval égett. Lóganyét csavartak a szájába. (Andrásfalva, 13.)
387. Akinek kigyulladott a torka az alkoholtól, annak friss lótrágyát csöpögtettek a szájába, vagy édestejet itattak vele. (Istensegíts, 7.)
388. Egy legényke sokat ivott, s nagyon megrészegedett. Annyira megrészegedett, hogy a torka kigyúlt. És úgy részegen a házból kihoztuk, az öregasszonyok esszeszaladtak a szomszédokból:
 – Jaj, édes gyermekeim, semmit sem, csak lóganyét, bé kell csavarni a szájába!
 Azt mondja egy még öregebb asszony:
 – Jó édesem, de monyas legyen, s annak a ganyéját.
 S vótak ottan csődör csitkócskák, szedtek ganyét, béfacsarták a szájába, s megjött, egészséges lett a legényke. (Istensegíts, 2.)

Reuma

389. A reumát, azt tanácsolták, hogy a méhcsípés használ a reumának. (Istensegíts, 7.)
390. Mondták, hogy a méhcsípés jó a reumára, de én nem próbáltam. Volt aki levetkőzött, és megcsíptette magát. (Andrásfalva, 13.)
391. Én próbáltam, nem használt. Nekem vót reuma, s eleget csíptettem a méhekvel, de nem használt. (Andrásfalva, 32.)
392. Volt egy kenőasszony, s az megdörzsölte a fájós részt, s némileg enyhült, de teljesen nem tudta meggyógyítani, mindig kiújult, különösen üdölváltozásra. (Istensegíts, 7.)
393. A reumát ugye sós rongyval, avval bétékergettem a lábait, aztán meggyógyult valamennyire. (Istensegíts, 5.)
394. Ha reumás volt, vagy valami ilyen baja volt, sós fürdőt, vagy ilyen Krisztus vére virágját fürdőnek, s attól meggyógyult. (Józseffalva, 12.)

Rossz vér

395. A régi világban vérszipókat használtak, azt mondták, hogy csak a rossz vért szívja ki. Piócákat raktak a fájós részre, vagy ahol érzette, hogy fáj és kiszívta, s akkor leesett, hát akkor azt mondta az illető, hogy jobban érzi magát. (Istensegíts, 7.)

Rühesség

396. Az embernek legelőször kijön az ujja közt, fehér apró szökések, de kegyetlenül viszket. Aztán az egész testyin, tetőtől talpig, és sebek lesznek azokból a szökések-ből. Ennek volt egy olyan, mint a szekerkenőcs, olyan zsír, s meg kellett feredni, s avval megkenni az egész testyt, háromszor, ha megkenődött, aztán elmúlt. (Istensegíts, 7.)
397. A régiek mindig azt mondták, hogy nagypénteken napfeljött előtt menjen bé a vízbe, és háromszor merüljön belé a vízbe, akkor nem tudja megfertőzni ez a rüh. (Andrásfalva, 14.)
398. Az, aki Szent György napkor megfürdik, künn a szabadban, folyóban, az nem lesz rühes. A lóúsztatás es jó Szent György napján, mert akkor a ló nem rühesedik meg. (Andrásfalva, 13.)

Sárgaság

399. Akinék sárgasága volt, az elment a templomba és megkérte a papot, hogy engedje meg, hogy a kehelybe háromszor tekintsen bele. Ha beletekintett, elmúlt a sárgasága. (Andrásfalva, 14.)
400. Kehelybe belenézették, s az aranygyűrűt belétették a vízbe, s arról ivott, s úgy meggyógyult. (Andrásfalva, 1.)
401. A bábaasszony azt mondja, menj el a templomba, kérd meg a sekrestyést, hogy minden nap egyszer nézz bele a kehelybe, nem kell azt senki megtudja. Evvel próbálták, hogy hamarabb megmentődjék a sárgaságtól. (Józseffalva, 11.)
402. Én mikor lány voltam, szolgáltam a papnál, és odajön egy öregasszony, azt mondja, hogy:
 – Plébános úr, legyen szíves, engedje meg, hogy nézzek bele háromszor a kehelybe. Azt mondja:
 – Miért Erzsók néni?
 – Azért – azt mondja –, mert sárgaságban vagyok, s azt mondják, ha háromszor belénézek a kehelybe, akkor meggyógyulok.
 Hat a pap erre nagyon megharagudott:
 – Ide figyeljen Erzsók néni – azt mondja –, mért akar maga háromszor belenézni a kehelybe, mért nem néz bele egy rossz fazékba?! (Csernakeresztúr, 2.)
403. Aki sok zsíros kenyeret eszik, attól kapja meg a sárgaságot. (Istensegíts, 7.)

Seb

404. Tesznek pókhálót, és vót olyan egerfarkú fű, azt megtörték, s azt tettek rá, s meggyógyult. (Fogadjisten, 1.)
405. Ha valakinek olyan sebe volt, hogy vérzett, a falról meszet kapartak reá és pókhálót tettek a sebre. Az megállította a vérzést. (Istensegíts, 7.)
406. Vót olyan szűrfű, avval ilyen sárga leves sebeket, azt megtörték pomak, és rászórták, és az meggyógyította. (Csernakeresztúr, 2.)
407. Az egerfarkú fű szép bokros volt, szépen lehetett szedni, esszetörni, s sebre reateni, s nem engedi, hogy megmérgezzék, s bégyógyul, akármilyen vágás. (Andrásfalva, 23.)
408. Azt hallottam, hogyha valamilyen sebet a kutya megnyal, az a seb meggyógyul. (Istensegíts, 7.)
409. Ha a szája kisebesedett, akkor vajat tettek rá. Amikor kiköpi a vajat, nem mosák ki a tejet belőle, akkor egy csipetet félretettek belőle. Azt mondták, hogy mosatlan vajjal legjobban meggyógyul. (Andrásfalva, 13.)
410. A szája, ha kirepedezett, akkor tejszínvel szokták megkenni. (Vajdahunyad, 1.)
411. A lába, ha kirepedezett, akkor azt hugyval mosogatta és meggyógyult. S ha az arca cserepesedett ki, volt egyfajta zsír, úgy nevezték, szöllőzsír, s avval kenték bé az arcikat, s ez a cserepesedést megszüntette. Ha a gyermeknek a két szája vége a nyáltól kipállott, amit mű úgy hívtunk, hogy zabola, azt es szöllőzsírral gyógyítottuk. (Istensegíts, 7.)
412. Édesapám beszélt, hogy neki a két lábására kibomlott, sebek jöttek reá. Nem tudták gyógyítani semmivel se. S akkor egy tudós öregember azt tanácsolta, hogy hat hétig menjen vele füstre. S hat hétig ott volt, s bé es gyógyult aztán. (Istensegíts, 7.)

413. Régen nem vittük a gyerekeket az orvoshoz, hanem, ha valami seb lett az arcára, hát akkor a töknek a szarváját megégettük, zsírral esszekevertük, megkentük, s akkor megjött. (Hadikfalva, 15.)
414. Amikor így belülről kisebesedett a szája, a kamilla volt a legjobb. Ott azt mondtuk, almagbüzü, nem mondtuk, hogy kamilla. (Andrásfalva, 13.)
415. Elvettek egy darab kenyeret, és megnyomogatták a sebet, és odadozták a kutyának, vagy tyúknak, hogy egye meg. (Fogadjisten, 1.)
416. Ha valakinek bétörött a feje, akkor mindjárt azon voltak, hogy fertőtlenítték, lemosták, aztán utána kamillát ruha közi tettek, megfőzték, s azt tették rá. (Andrásfalva, 13.)

Selyemfolyás

417. A selyemfolyás es olyan, hogy meggyül az ujja hegye, de nem genny gyűll essze, hanem valami sárga vízféle. Erre aztán selyemcérnát szoktak beléhúzni a sebbe, s avval gyógyították. (Istensegíts, 7.)

Sérv

418. A sérvet emelésből kapja az ember, vagyis kemény munkából. Például kaszálásból es meg lehet kapni a sérvet. A sérv az olyan kínzó betegség, hogy akit előveszen, igen megkínozza. Hogyha akad olyan kenőasszony idejibe, aki széjjel tudja oszlatni masszírozással a sérvcsomót, akkor jobban lesz, némileg megszűnik, ha nem akad, egész életén kell viselje ezt a betegséget, s kell óvakodjék minden nehéz munkától. (Istensegíts, 7.)
419. Ha kihasadt a séreve valakinek, ha nyári üdőben volt, akkor kerestek egy nagy békát, azt elhasították, a gyomrát kidobták, és a kődökre felkötötték ide. S az a békatest visszahúzta, s visszaforrt, anélkül, hogy operálják. S ha télbe, akkor tiszta rozslisztből gyúrtak tésztát, azt elnyújtották, s méhmézvel megkenték, csípős borsval megszórták, s akkor azt kötték rá a gyomorra. Vissza húzta, nem kellett operálni. (Hadikfalva, 14.)

Sömör

420. A sömör — olyan foltonként, mintha kezdene hámlani a bőr, megfehéredik, mű úgy szoktuk nevezni, ebsemereg. Ha arcon keletkezik, azt ablakizzadsággal szoktuk kenni, s ha máshol, pipaszárból, amit kivesznek, azt a pipaszárlevelet, avval kenik, az használ. (Istensegíts, 7.)

Súly

421. A súly az egész testyit elfogja, olyan levertnek érzi magát. (Istensegíts, 7.)

Szamárköhögés

422. A levegővel próbálták, friss levegővel gyógyítani. (Andrásfalva, 13.)
423. Van ez a szamártövis, s abból főztek teát szamárköhögés ellen. (Andrásfalva, 14.)

Szárazbetegség

424. A szárazbetegség az, amikor köhög, köhög, csak szárazon, de kiköpni nem bír

semmit se. A vöröscékla belit kivágták és abba hétféle cukorkát olvasztottak fel és azt a felolvadt cukrot itta, hogy enyhüljön. (Józseffalva, 7.)

Székszorulás

425. Szorulás ellen ricinust, vagy keserűsót ittunk. (Istensegíts, 7.)

426. Keserűsót kellett venni a gyógyszerházból székrekedéskor. Hát azt csinálták tehénvel, disznóval es. (Csernakeresztúr, 2.)

Szél-megállás

427. A lábát mozgattuk. Hasra fektettük a gyereket, s a lábát mozgattuk, s aztán jöttek a szelek. (Józseffalva, 12.)

Szemfájás

428. Ha valakinek a szeme fáj, napfeljötté előtt megmosta harmatval és meggyógyult, de voltak olyan szemfájások es, hogy az ember saját vizeletével mosogatta, s használt az es. (Istensegíts, 7.)

429. Ha fáj a szeme, harmatot szedtek, s jó harmatvízzel megmosták a szemüket. (Andrásfalva, 1.)

430. Az öregektől hallottuk, hogy a szenteltvíz szemfájás ellen jó, ezért sokan szenteltvízzel mosták meg a szemüket. (Istensegíts, 7.)

431. Ha valakinek valami beléesett a szemibe, s igen szúrta, rákszemvel szokták kivetetni a beléesett homokot, vagy bármit. A rákot megfogták, megfőzték, a szemet kivették, eltették s ilyen alkalomkor, ha valakinek a szemibe esett valami, a rákszemmet bétették és az kihajtotta, akármi volt benne. (Istensegíts, 7.)

432. A ráknak kiveszik a szemet, s oda beléteszik a pillája alá az embernek, s ottan az letakarítja a hályogot, ami indulni akar. (Hadikfalva, 14.)

433. Jancsi Kati, az es, a szemet szépen kifordította, s a nyelvvel szépen kivette. (Józseffalva, 12.)

434. Ha valakinek a szemibe esett valami, homokszem, vagy más valami, és nem lehetett kivenni másképp, akkor a két szemeszörít esszefogta, és felhúzta, s akkor háromszor köpdösött, s arra aztán kiment. (Istensegíts, 7.)

435. A fehér lilium szirmát pálinkába áztatták, s azt szemfájás ellen használták. Reattették azt a levelet a szemre. (Istensegíts, 7.)

436. Hát saját magamon tapasztaltam, nekem a nagyobbik lányomnak két éves korában szemgyulladás volt, nagyon fáj a szeme, orvoshoz vittem. Az orvos elvette tőlem, bévitte a műtőbe, s hát sikítani kezdett a kislány. Mikor béenged engemet, mondja az orvos, hogy a szeme ki van folyva a kislánynak – azt mondja –, vigyem operációra.

Én nagyon megijedtem, sírni kezdtem, most ki tudja, mondom, addig kínoztam, lehet, hogy kifakasztotta a szemet, mert szemgyulladása volt neki a hűlésből.

Hát én ahogy hozom haza, sírok, a román asszonyok a vonatban mondják, hogy tartsak böjtöt. Tartsak böjtöt úgy, ahogy sorba jó, vasárnap, aztán hétfő, kedd, úgy sorba kilenc napot. Akkor ne egyek semmit, meg a kislánynak a vizet főzzem fel, s avval mossam a szemet.

Hát én nem tudom, hogy attól-e, hogy a vizet felfőztem, s avval mostam a szemet,

vagy a böjtöm használt, de akkorra úgy letisztult a szeme, s olyan szép tiszta lett, hogy semmi baja nem lett. (Istensegítség, 32.)

437. Az én öreganyámnak volt öt lánya, s az öt lányából a legkülsőbbnek Rózska volt a neve. Hát annak úgy begyulladtak a szemei, hogy annyira bedagadt, hogy alig látott vele. Aztán volt egy asszony, aki, így mondták, olvas rá, az imádkozott ugye. Aztán meghallotta szegény öreganyám, ugye, hogy – ne, itt és itt van egy valaki, aki így ráolvas, meg hát szentelt gyertyával füstöli, meg ilyesmivel, hát ő es elment, elvitte a kislányt. Csakhogy, amikor elvitte, elvégzette a tennivalóját az asszony, akkor meghagyta az édesanyjának, meg a kislánynak es meghagyta, hogy kést, ollót, tűt, ilyesfélét semmit ne vegyen a kezibe, hogy próbálkozzék avval varrni, mert azt nem szabad.

Na de elég az hozzá, hogy szegény öreganyám nem tudott mindig mellette lenni, hát el kellett menni a kertbe kapálni, megcsinálni, megcsinálni a dolgokat, s a kislány fogta magát, s tűt vett, s cérnát, mint aféle kislány, s varrta a babaruhát.

Hát az megvolt szabva, hogy mikor vigye, melyik napokon, üdőszakonként vigye, hogy ő megint olvasson rá. Amikor odavitte öreganyám, hát akkor megcsapta a fejét az az illető:

– Jaj – azt mondja –, nem megmondtam – azt mondja –, hogy tűt, eylesmit, ollót, amit megparancsoltam, hogy ne végy a kezébe. Mit akartál a tűvel, mért akartál varrni?

Hát akkor öreganyám es megijedt, mert ő sem tudott rolla. Addig faggatta a kislányt, ameddig megmonda, hogy ő babaruhát akart varrni.

– Hát – azt mondja –, ha így van, akkor nincs es minek jöjjenek, ha nem fogadják meg, amit én mondok.

Akkor ő nem tudja meggyógyítani. Hát akkor így tovább tartott a gyógyítás, mert a kislány nem fogadott szót. Aztán megígérte öreganyám, hogy ő annyira vigyáz, hogy többet ne vegyen ilyesmit a kezibe.

Hát akkor úgy es volt. Vitte ő, de többet kellett vigye, mert ekkor tűt vett a kezibe, s cérnát. Aztán addig-addig, hogy meggyógyult a kislánynak a szeme. De aztán azt es megmonda, hogy mennyi ideig nem szabad tűt venni a kezibe. (Andrásfalva, 13.)

438. Az anyatej nagyon jó szemfájásra, akinek a szeme begyulladt. Akkor elment olyan szoptatós anyákhoz, s belefejt naponta kétszer, két-három nap, úgyhogy teljesen kigyógyult a friss anyatejtől. Úgy hanyadt fordult, bepislogta jól, hogy jól mossa meg azt a begyulladt szemet. Én magam es használtam ezt, nekem es meggyógyult tőle a szemem. (Andrásfalva, 13.)

Szent Antal tüze

439. Szent Antal tüze az, ha valahol daganat van es mindig tüzesedik. Karján, lábán, vagy a nyakán. S akkor imádkoznak Szent Antal tiszteletire, s akkor elmúli. (Istensegítség, 7.)
440. Szent Antal tűzikor reaolvastak, s mondták, hogy: Szent Antal könyörögi érette! (Andrásfalva, 14.)
441. Megkenték tejfelvel, s csakes békótték ruhával, s avval gyógyították. Az piros volt nagyon, dagadt meg. (Andrásfalva, 33.)

442. A kislánynak piros volt a lábaszára, s ilyen kamilla teával mostuk, s attól elmúlt. Semmi másval, csak kamilla teával borogattuk, s elmúltott magától. (Józseffalva, 6.)
443. Valami ételtől kapta, erős az étel, paprikás, nem szenved a belső rész, aztán kiüt a testyin. (Józseffalva, 6.)
444. Hát akkor gyűjtnak három szentelt gyertyát, keresztet csinálnak belőle, és akkor imádkozott egy Miatyánkot, s akkor kezdte:

Hová mész Szent Antal,
hét leányodval,
hét unokádval,
eldagadott orbáncodval,
sebes, súlyos nyavalyádval?

(Akkor mondta annak a nevit, akire imádkozott.)

Mihálynak szüvibe szálllok,
ott esszeszaggatom testit,
ott megiszom piros vérit.

(Akkor újra, akkor visszafelé. Addig mindig előre járt a keze a feje körül az égő gyertyákkal.)

Térj meg Szent Antal,
hét leányodval,
hét unokádval,
eldagadott orbáncodval,
hetvenhétféle nyavalyáidval.

(Akkor:)

Jézusnak öt mélységes sebeire kérlek,
térj meg!

És akkor kifújta a gyertyát, a betegnek a fejét letakarta kendővel, és avval a szentelt füstvel füstölte. Akkor ezt háromszor mondta el. (Hadikfalva, 25.)

445. Előre keresztet vetek: Atyának, Fiúnak, Szentlélek istennek nevében, ámmen.

Elindult Szent Antal,
hét fiával,
hét leányával,
hetvenhét unokájával,
tüzes, orbáncos dagadott sebeivel,
fene farkasaival,
vad oroslánjaival,
hogy Mihálynak gyenge szüvit elszorítsa,
piros vérit ott megigya.
Térj meg Szent Antal,
kérlek a Jézus Krisztus öt mélységes sebeire,
eridj el az erdőkre,
ott a vad oroslányoknak,
gyenge szüviket szorítsd el,
piros vériket ott idd meg,
ott térj meg Szent Antal,

vagy akármilyen eredet vagy!
 Mikor az Úrjézus a földön járt,
 hegyek nőttek,
 kövek tőttek,
 Krisztus mennybemenetele után
 mindenkinek megtértek.
 Az Úrjézus Krisztusnak
 gyékény ágya,
 kő párnája,
 ez Krisztus urunk vetett ágya.
 Főttelen kása,
 süttelen pogácsa,
 ez Krisztus urunk vacsorája.
 Erre a keserves kínszenvedésre kérek,
 térj meg,
 akármiféle eredet vagy!

(Akkor újra keresztet vetek a fejire, Atyának, Fiúnak, Szentlélek Istennek nevében, ámmen. S akkor elmondom a Miatyánkot, s egy Üdvözlégy Máriát. S akkor elajánlom a vigasztaló Szentlélek Úristen tiszteletire. Kilencszer imádkozok rá, s akkor az háromnak számít. Aztán utolján felajánlom minden szentek tiszteletire:

Ó áldott szentek,
 minden szentek,
 szent angyalok,
 arkangyalok,
 gyertek vigasztalására Mihálynak,
 hogy az Úr Jézus Krisztus ne nézze bűneit,
 sok ellene való cselekedeteit,
 hanem irgalmassága szerint cselekedjen vele.
 Ó édes Jézusom,
 nem az én akaratom szerint,
 hanem, miképpen a mennyben,
 úgy legyen a földön,
 a te szent akaratom történéjek! (Hadikfalva, 15.)

Szeplő

446. Azt hallottam, hogyha egy fecskéfészket egy gyerek lever, akkor szeplős lesz az arcája. (Hadikfalva, 28.)
447. A szeplőt, tavaszval, mikor leellet a kanca, annak a tejivel mosdott meg a szeplős, s akkor elmúlt. (Istensegíts, 7.)
448. Aki szeplős volt, ahogy az első fecskét meglátta, ezt a versikét mondta:
 Fecskét látok,
 szeplőt hányok!
 Ezt háromszor mondta egymás után, valamit eldobott magától és háromszor köpdösött. Elköpdöste a szeplőt. (Istensegíts, 7.)

Szökés

449. A pattanások, különösen a fiataloknál szoktak lenni. Ez a vértől függ, hogy kipattog az orcája. Szokták valamilyen zsírral kengetni, de ritka esetben használt. Aztán azt a tanácsot adták egyesek, hogy házasodjék meg és a szökések megszűnnek. (Istensegíts, 7.)
450. A vizet odaöntöttük, ahol senki se jár, nehogy a gyermekén pattanás legyen. (Józseffalva, 9.)
451. A kert tövébe öntöttük a vizet, hogy senki se tapodjon bele, se tyúk, se semmi. (Józseffalva, 12.)
452. A tűzbe köpni nem szabad, mert az arcája kicsattog, szökéses lesz. (Istensegíts, 7.)
453. A gyermek fején szökések lesznek és abból aztán sebek lesznek, elborítja az egész fejet, s még az arcját es. (Andrásfalva, 14.)
454. Úgy mondták, hogy márciusi hólében jó mosakodni, mert akkor tiszta lesz az arca, nem lesz pattanásos. (Józseffalva, 9.)
455. Tartották, hogy hóvízbe mosakodjanak, mert akkor se pattanás, se szeplő nem lesz az arcikon. (Andrásfalva, 13.)

Szúnyogcsípés

456. Éjjel, ha kint hált az ember és sok volt a szúnyog, tüzet tettünk, hogy füstöljön és a füst elzavarta a szúnyogokat. (Istensegíts, 7.)
457. A szúnyogcsípést ecetvel kenték, mert az enyhítette a viszketést. Akkor már nem csipkedték a szúnyogok, ha olyan helyre ment es, ahol szúnyogok voltak, mert ha ecetes, akkor a szúnyog nem szereti. (Andrásfalva, 13.)

Szűfájás

458. Jézus vére, hogy vérzett Jézus, rácséppent, s piros pettyek vannak rajta. Orvosság-nak es használják, szűfájásra, megszáritják, s teát főznek, s úgy megigyaák. (Istensegíts, 25.)

Szümőcs

459. Azt mondták, hogyha az ujjával mutogat a csillagokra, akkor sok szümőcs lesz. (Józseffalva, 9.)
460. Ha valakinek szümőcs lett az orcájára, vagy olyan helyre, ami igen látszott rejta, azt úgy tudták eltávolítani, hogy lószőröt köttek jó szorosán reá, s a lószőr egy üdő múlva levágta onnan, csak a helye maradt. (Istensegíts, 7.)
461. Nekem es volt, akkora volt, hogy még sérte es volt benne. Akkor megtekerte egy szál lószőrrel, jól ráhúzta, ott ült három-négy napig, annak le kellett menni. (Józseffalva, 11.)
462. A másik meg elkötöte lószőrrel. Kihúzott a ló farkából egy szálacskát, oda belékötötte, s az addig vágogatta, hogy lepottyant. (Andrásfalva, 8.)
463. Ez szokott lenni kézen, arcán, orron, karon, és mindenhol a testen előfordul. Lesz egy szökés, az megkeményedik, és egy szőrszál nő ki belőle. A szomszéd asszonyunknak, egy kilencvenöt esztendőös öreg asszonynak lett az orrára egy ilyen főköm. Jó mogyoró nagyságú szümőcs nőtt. Az öregasszony szégyelte, és valaki azt tanácsolta neki, hogy kössön lószőrt, szorítva reá, s az majd levágja. S sok üdő múltával le es váltott, de a helye az megmaradt. (Istensegíts, 7.)

464. Nekem erőst sok volt, teli volt a kezem szümőcsvel. Tettem annyi bogot egy cérnára, ahány szümőcs volt, elástam a csepegő alá, s mind elmentek. (Andrásfalva, 10.)
465. Ha szümőcs volt, volt két fajta szümőcs, egyikbe volt serteszál, a másik meg sima. Hát az a serteszálás, az rosszabb volt sokval, mint a másik. Nekem es volt ezen az ujjamon. Minden hónapba háromba hasadott, de olyan veszettül fájt, hogy borzasztó. Hát a szomszédba lakott egy szücsmester, az használt sósavat, felvegyítette.
 – Te – azt mondja –, az ujjad milyen?
 Mutatom neki, milyen az ujjam.
 – Add csak ide – azt mondja.
 Odaadom így a kezemet. Meghúzogálta, úgy elmúltott, hogy azt se tudom, hogy mikor. (Andrásfalva, 35.)
466. Vót az a választóvíz. Meghasogattuk, belecseppentettünk, s az kiégette. (Andrásfalva, 8.)
467. Hallottam egy idevaló embertől, hogy minden este el kell imádkozni egy Miatyánkot, és akkor elmúlik a szümőcse. (Józseffalva, 9.)

Tetvesség

468. Az ember izzad, nem tisztálkodik, akkor ugye megterem, a piszokban terem meg a tetű. (Andrásfalva, 34.)
469. Tetvesség ellen az volt a legjobb orvosság, ha mindenfélét kiforróztott, a gúnyát, és gyakran változtatott. Ez csak olyan helyen fordult elő, mint például a háború alatt a katonaságnál, vagy Móduvában. Akik Móduvába jártak, ahol nem volt rendes változó. (Istensegíts, 7.)
470. Ha fejtetű volt sok, volt a patikában úgynevezett tetűzsír, evvel kenték meg. Ha ezt nem kaptak, akkor petróleumval. (Istensegíts, 7.)
471. A mezőn termett, úgy hívták, kikirics, olyan rózsaszín virág. Azt megtörték, letették, egy pár nap alatt megért, avval megkenték a fejüket, s akkor az elpusztította a tetűket. (Andrásfalva, 33.)

Torokfájás

472. Ha döglött gyíkot talál, azt megnyomkodja a két ujjával, s a torkához teszi azt a két ujját, akkor nem lesz torokfájós. (Istensegíts, 7.)
473. Akkor úgy tettem, ha valakinek nagyon fájt a torka, akkor odamentem, és vettem fel egy követ a csepegőből, ahol forog a kerék, ott van az a fekete sár, akkor a nevetlen ujjamval egy kicsit kivettem, és elmentem oda. Akkor avval kezdtem így kerekén húzni. Akkor mondtam neki:
 Mikor Jézus a földön járt,
 akkor találkozott
 rossz asszonyval,
 jó embervel.
 Jézus vacsorája:
 süttelen pogácsa,
 főttelen kása.
 Jézus vetett ágya:

kőpárnája,
gyékény ágya.
Hegyek tőttek,
kövek nőttek,
azok mind megtértek.

Térj meg te es!

Akkor erre hajtottam. Mikor mondtam, hogy „térj meg te es!”, akkor a kezemet visszafordítottam; addig előre felé, akkor visszafordítottam, s akkor keresztet vettem rá.

Ezt azért mondtam, mert mikor Jézus Krisztus a földön járt, s mikor ment bé a faluba, egy ember ment haza az erdőből, tele kocsival, tele fával, s akkor megtalálkozott két vándorral, Jézussal és Szent Péterrel. Azt mondja az ember nekik:

– Üljetek fel a kocsimra!

Felültek, s hazavitte őket. Mikor hazament, akkor az asszony nagyon szidta az urát:

– Mért hoztad ide ezt a két koldust?!

Azt mondja:

– Olyan okos emberek, és vándorok.

Azt mondja a szolgálójának:

– Eredj – azt mondja –, van a kemence előtt egy fazék kása, és ottan pogácsa letéve, s add oda nekik vacsorára.

Azt odaadta. Jézus megette. Hát azt mondja:

– Vessél ágyat, a gyékényt – azt mondja – hozd elő, s tegyél alá egy követ, az lesz a párnájuk.

Mikor reggel felköttek, Jézus megköszönte a szállást, kiment a faluból. Mikor kiért a faluból, akkor az asszonynak megdagadott a nyaka. Azt mondja a szolgálójának:

– Olyan okosak azok az emberek, szaladj utánuk, s kérdezd meg, mit tehetek erről?

S akkor Jézus azt mondta neki, a szolgálójának:

– Mikor mész haza, a csepegőből végy fel egy követ, és a keréknek a sárja, abból kell venni, és így mondd neki.

Akkor a szolgáló így mondta az asszonynak, s azt a verset mondtam én es el. (Haddikfalva, 4.)

Tüdőbaj

474. A tüdőbajosok es itták az egerfarkú fűnek a teáját. (Andrásfalva, 13.)

475. Megpróbálták, hogy így a friss almába tiszta, új szegeket beleszúrkáltak. Akkor, megvolt az üdeje, meddig volt benne az a szeg, s akkor kihúzkodták, s akkor azt úgy leszeletelték, s akkor az a tüdőbajos megette.

S akkor kilenc citromot beletettek egy liter vízbe, de csak úgy hájastól. Akkor annak a levit itta. S akkor tovább aztán azt a citromot megreszelték, aztán ki es csavarták. A kezdő tüdőbetegnek, a fiatalnak adták. (Andrásfalva, 13.)

476. A tüdőbeteg emberre, ha nagyon köhög, azt mondják: Ebből es már a halál kutyái ugatnak! (Istensegíts, 42.)

Tyúkszem

477. Ha valakinek tyúkszem lett a lábujjára, kivágta beretvéval. Az újból nőtt, de amíg kinőtt, addig nem fájt. (Istensegíts, 7.)
478. Három kalán mézet, három fej fokhagymát megtisztítani és megtörni, a mézvel összevegyíteni és méhviaszval esszegyúrni, és úgy aztán a tyúkszemet bekötni vele. (Józseffalva, 7.)

Üszög

479. A pap azt mondta, hogy vót náluk egy bárónő, s nagyon kívánta, hogy gyerekük legyen. Már üdős volt az asszony, hát rendesen érzette, hogy mozgás van nála, hogy gyermekszülés lesz. Mikor megszületett, hát egy darab hús, de élt, de alak semmi, csak veres hús. De nem élt sokáig, még huszonnégy óráig se, addig mindig remegett. Testnek indult, de megijedett valamitől. (Józseffalva, 6.)

Útés

480. Felborultunk egyszer Móduvában a szekérvel, s én igen megüttem a derekam, úgyhogy eszméletlen voltam. A bojár elvitetett orvoshoz, s az orvos körpöt vetett az oldalamba, több pohárt rearakott. S mikor ez felszívta, hát jobban lettem. Egy kicsi kócot tett minden pohárba, s meggyújtotta, s úgy, ahogy égett, reanyomta az oldalamba. (Istensegíts, 7.)

Vágás

481. Ha valaki elvágta a lábát, egerfarkú füvet esszetörte, hájval esszegyúrva kell reakötni a sebre. (Istensegíts, 7.)
482. Vellába belelépett, vagy drótba, akkor megecetezték a kukoricadarát, s akkor úgy egy ruhába beléköttek, s avval gyógyult. Az asszonyomnak es a lába olyan volt, hogy le es vágták volna az orvosok, meg volt feketedve egészen a lába, s ecetes kukoricával, avval gyógyítottuk meg. (Andrásfalva, 32.)
483. Szépen megmossuk, szép tisztán, ha olyan, kell gyenge vízzel mosogatni, s békösük, hogy gyógyuljon meg. (Istensegíts, 5.)
484. Hát szoktak dohányt tenni rea, a dohányt apróta törték, béköttek, s meggyógyult. (Andrásfalva, 19.)

Vaktetű

485. A vaktetű a lábfejen, vagy a talpon szokott lenni. Igen nagy viszketegség esik rea, annyira, hogy nem bírja az ember vájni. Utoljára aztán a sok vágásban már fájni kezd. Ezt úgy szokták gyógyítani, hogy forró, sűtős vízben megferesztjük a vaktetűs lábat s fokhagymás ecetvel megmossuk. (Istensegíts, 7.)
486. A vaktetűt meg kell süttetni jól tűznél. (Andrásfalva, 7.)
487. Avval forráztuk, amikor nagyon viszketett, forró vízzel, csak forró vízzel. (Andrásfalva, 33.)
488. Forráztuk vízzel, forró vízzel mindig, és addig forrázódott, hogy aztán ilyen hólyag lett rá, és akkor ki lehetett csípni, és akkor az a betegséges víz, akkor az kijött belőle. Az volt a vaktetű, az viszketett, állandóan viszketett. (Hadikfalva, 25.)

489. A tűzhelyről ezt a kis karikát rátettük egy papírra és azt odanyomtuk, s avval égettük a papíron át, amilyen melegen kibírta a láb. (Csernakeresztúr, 2.)
490. Az olyan, hogy nagyon viszket. Ecetvel leöntik, még ha ki van sebesedve, akkor es. Az ecet nagyon éget, de gyógyít. (Andrásfalva, 14.)
491. A vaktetűnek tudja mi az orvossága? A kutyatejet üsmeri? Elszakasztja, azt a vaktetűt megvakarja, s annak a tejével megkeni. Az a legtöbbet ér. (Andrásfalva, 19.)

Vakság

492. Egyszer volt egy vak ember, s így a fa alá lefeküdt. Hát egyszer látják, hogy egy pók csendesen ereszkedik, s közeledik az arcához.
 – Jaj, jaj, ne hagyjátok, a pók az ember szemire ereszkedik le.
 Úgy, ahogy leereszkedett, nyálkát bocsátott az ember szemire, amire az ember felkiáltott:
 – Istenem, látok!
 Megnyílt a szeme attól a nyálkától. (Istensegíts, 2.)
493. Nem látott a férjem, s elvittük egy nagy városba, Csernovicba a kórházba. És a kórházban gyógyították, de felmondtak az orvosok. Azt mondták, hogy:
 – Többet ebből nem lesz szem, nem es tudják meggyógyítani.
 Szóval kiadták a kórházból. Így kell lenni vakon, s kész. Éppen, amikor jött haza, akkor látta egy román ember, hogy a fal mellett jó, s nem lát jól, s az a bácsi megszólította:
 – Maga nem lát? – azt mondja.
 Azt mondja az enyim, az ember:
 – Hát maga honnat tudja azt?
 – Én látom, hogy maga úgy tapogat. Én es az állomásra megyek, s elviszem magát – azt mondja.
 Mikor a vonat jött, az ember megfogta, s felvitte a vonatba. Azt mondta:
 – Hova megy kend bácsi?
 Azt mondja:
 – Megyek – azt mondja – Istensegítsre.
 – Akkor jól van – azt mondja –, én leszálok akkor elébb, de meghagyom a kalauznak, hogy magát hol tegye le.
 Letették Istensegítsen. Hazajött, mert tudta már a járást, hogy hazajöjjön. Ő nem akart megszomorítani egyet sem, hogy ő nem lát. Mikor az ételt kitöltöttük, akkor láttuk, hogy így keresi a kanalat. Akkor az egyik a másiknak suttoztuk, hogy nem lát mégis. Akkor hát olyan bánat vót, hát nem lát, hát mit csináljunk? Egyszer csak Radócról jött egy asszony. Mondta:
 – Hát mért nem vizitek el? Radóc végibe van egy kis asszony, az minden orvosságot tud csinálni, meg kell próbálni, hátha használ.
 Elmentünk és megpróbáltuk. S mikor a szemet megnézte az a pici asszony, azt mondja:
 – Ó, hát ez semmi – mondta románul.
 Hát akkor mondta enyim, az ember: milyen nagy orvosok és nem segítettek. Hát meghagyta neki, hogy hát szóval, hazamenjen, lefeküdjék, s meleg vízzel a szemét

bal kézzel mossa lefelé. S akkor a lábát es, ha felöltözik, mindig a bal lábára húzza a cipőt először. S meg es hagyta, hogy tartson böjtöt, keddet hagyta, hogy mindig az egész család böjtölt. Akkor nem ettünk semmit.

Hazamentünk, és az ember lefeküdt, s kezelni kezdtük, s mindig odavittünk neki mindent. S a lavórba volt egy ilyen pici hasadás, azt mindig nézte. Ahányszor megmosta, mindig. S mikor már az üvegben nagyon pici lett, akkor már jobban látta, de addig mindig háromszor bele kellett naponta abból az üvegecskéből a szemébe csöppenteni. S hát már jobban látott.

Akkor visszavittük, akkor mondta:

– Ó, hát ember, neked nemsokára egész szemedvilága lesz.

De hejába kérdeztük, hogy milyen orvosság volt, azt nem árulta el. Csak bément a másik szobájába, és megint csinált egy pici üvegecskével, s azt mondta:

– Akkor ez az üveg elfogy, akkor majd – azt mondja – meg fogja látni, fog ő látni.

S akkor hazamentünk, megcsináltuk. Hát az enyimnek, az embernek, már félig lefogyott az az orvosság, már kezdett az a nagy vastag hályog a szemiről lemenni. Mikor az üvegecske egészen elfogyott, és szépen a szemet kimosta, a lavórba beleesett az a nagy vastag hályog, a szemiről.

A szemet balkézvel kellett mosni, s azt mondja, bal lábával keljen, s meghagyta, hogy böjtöljünk. Amíg csak élt, megtartotta. (Istensegíts, 20.)

494. Egy néni elment aratni és a kalász bément a szemébe és ő szegény megvakult. Volt neki egy lánya s a lánynak volt egy udvarlója. Az az udvarló ki akarta őt próbálni, hogy méges milyen neszvel él, milyen gazdasszonynak való, vagy milyen hűséges. Azt mondta neki:

– Nézd, el es vennélek én tégedet, de hát anyád es világtalan és akkor két tartót veszek a nyakamba.

Mondta a leány:

– Hadd el – azt mondja – anyám meghal.

Másnap a leány kiment, mert közel voltak az erdők, kiment az erdőre, elvitt egy kosarat és egy kézfecsztét, hogy ő keres kígyót és megfőzi az anyjának és az anyja meghal. Talált egy kígyót, kettévágta a kígyót, elég az, hogy a kígyó fejvel ott maradt, a feje a kígyónak ott maradt, ahol a méreg volt, ő a testit vitte el. Hazavitte és megfőzte káposztával. Mondta az anyja:

– Jaj, te, milyen jó káposzta szag van idebé – azt mondja – adjál nekem belőle, hogy kívánom én.

Azt mondja:

– Ne féljen semmit, mert kap – azt mondja –, hiszen magának főzöm. Na, kitette a káposztát, nem mert a húsból es adni, hogy ne haljon meg nappal, inkább éjjel haljon meg. Adott káposztát neki, és estefelé megszólal az asszony:

– Édes fiam, van-e még abból a káposztából? Tudod, úgy, mintha szitán látnék, mint hogyha látnám, hogy te jársz a házban, mióta abból a káposztából ettem, azóta mindig látnálak tégedet a házban.

Gondolta magában a leány – na, már nem sok van hátra, hiszen anyám számol, már képzelődik. Majd megkapja a húst.

Hát adott, amit adott a káposztából, aztán odaadta a húst.

– Jaj, tudod-e – azt mondja –, világ életemben ilyen jóízű húst soha nem ettem – azt mondja –, miféle hús ez fiam?

– Vegye s hallgasson, ne kérdezősködjék!

Reggelre a szeme világa megijött az asszonynak. Hát az asszony éppen úgy látott, mint annak előtte.

– Jaj, édes gyermekem, erőst jó húst adtál nekem mert én azóta látok.

S a leány elbúsulta magát, hogy az anyja nem halt meg, hanem lát. S odament este az udvarló és mondta neki:

– Képzeld, anyámnak kígyót hoztam az erdőből és megfőztem, hogy haljon meg.

És anyám lát, nem halt meg, lát.

S te azért bánkódsz, hogy anyád lát? Nem örülsz annak, hogy anyád lát? Akkor megbízhatatlan vagy, mert akkor én es félek tőled, hátha egy másik jön és akkor engemet es megetetsz.

S akkor megmondta az öregasszonynak, hogy mit cselekedett a leánya. És akkor az öregasszony a leányát elzavarta a háztól, és a legény odanősült, idegen leányt vitt oda. (Andrásfalva, 14.)

Var

495. Annyit tudok, anyámék régen kékkövet törtek, mint a búzaliszt, úgy, és esszegyűrták zsírval, és azt kenték, hogy múlték el, s el es múltott. (Istensegíts, 5.)

Vérhülés

496. Hogyha az ember nagyon megvolt izzadva, nyári üdőben, a víz hideg vót nagyon, akkor a két keze hátát leöntötte hideg vízzel, hogy a vére ne hűljön meg. (Andrásfalva, 35.)

Vérszegénység

497. Nem tudom, mi a neve annak a növénynek, megdörzsölte az ember, olyan piros jött belőle, olyan piros volt a leve, mint a vér. Úgy es nevezték, hogy vérburján. Azt megfőzték fődő alatt, s azt itatták, meg piros bort a vérszegénnyel. (Andrásfalva, 13.)

498. A vérszegényeknek es nagyon ajánlották az egerfarkú fű teáját, méhmézzel. (Andrásfalva, 13.)

Vérzés

499. Ha erőst vérzett, meszet vakartak rea, a másik pókhálót, és megállott a vérzés. (Istensegíts, 7.)

Vesefájás

500. Az egerfarkú fű virágot megszárí tották és vesefájás ellen teának főzték. (Andrásfalva, 14.)

501. Akinek a veséjével volt baj, békarokkának mondják itt, de mü azt mondtuk, fentő-fű. Ilyen kis darabkákba szét lehet szedni, olyan, mint a fenyő, olyan fenyő alakja van neki, s olyan vizenyős réteken terem. Az vót a vesének a legjobb orvossága. Teát főztünk belőle. Akkor vizet az illető, aki vesebajos volt, nem ihatott. Meg-

főztünk egy olyan két literes edényvel, s akkor víz helyett ennek a fentő fűnek itta a levit, addig, amíg rendbe nem jött a veséje. Ez vót a legjobb orvosság. (Andrásfalva, 13.)

Veszettség

502. A veszett kutyának a szeme elkezd pirosodni, és akkor már nem lát olyan jól, hanem megy mindenfele, essze-vissza, folyik a nyála neki, nekimegy a falnak, neki-megy akárminek, ami eleibe áll, ő védekezik, hogy ő harap mindjárt. (Déva, 6.)
503. Itt történt, hogy egy asszony ment az úton, s egy kutya a rokolyáját elhasította, a szoknyáját. Hát nem volt veszélyes a hasadás, de mégis az asszony hazament, hát hamar tűt, cérnát, esszeakasztotta. S ugye a nőknek szokása, hogy a fogával a cérnát elcsípje. Hát nemsokára rosszul érzi magát, s az orvos odament. Még azt mondja: – Szerencsédre, mert nemsokára elérte volna a veszettőség. Ugye, a kutya veszett volt, a szoknyájára maradt az a nyál, s annálfogva az asszony es bajba jött volna. (Istensegíts, 2.)

Vízhólyag

504. Ha valaki keményet dolgozott kézzel, villanyeltől, vagy ásonyeltől feltörött a keze, a tenyere s vízhólyagok lettek. Ezt nem volt jó kifakasztani, mert akkor nyílt seb lett a tenyeriben, hanem el kellett hagyni, amíg magától eltakarodott. (Istensegíts, 7.)

Vízkórság

505. A vízkórság olyan betegség, hogy az illető, aki vízkórságban van, úgy megdagad, mint egy hordó. Édesapám es vízkórságba esett s doktort hívtunk s a doktor feredőt rendelt. Búzakorpából egészen jó melegen s amíg a feredőben volt, addig a fejére jeges borogatást kellett tenni. Tizennégy feredő után jobban lett. (Istensegíts, 7.)

Átkok

506. A nyavalya törjön ki! (Istensegíts, 7.) A nyavalya rontson ki! (Csemakeresztúr, 2.) A rossz nyavalya rontson ki! (Andrásfalva, 14.) Akkor nagyon-nagyon haragudott valaki a másakra, ha azt mondta, hogy: A hét nyavalya törjön ki! Akkor nagyon-nagyon haragudott, mikor ezt kiszólta. (Andrásfalva, 13.) A nyavalya törje ki azt es, aki a fejedet megfogta! (Istensegíts, 40.) A nyavalya törje ki a testedet! (Hadikfalva, 9.) A nyavalya törje ki a dógodat! (Istensegíts, 39.) A rossz nyavalyába! (Istensegíts, 7.) A rossz nyavalya üssön beléd! (Istensegíts, 7.) A rossz nyavalya törjön ki! (Istensegíts, 7.) A nehezséges nehez nyavalya törjön ki! (Andrásfalva, 14.) A hét nyavalya rontson ki! (Andrásfalva, 14.) Ha valakit megátkoztak, a kujakját fel-emelte, s ilyen átkot mondott rea: A hét nyavalya törjön ki! (Istensegíts, 7.) A rossz nyavalya törjön ki! (Józseffalva, 4.)
507. A guta üssön meg! (Déva, 1., Istensegíts, 7.)
508. A fene egyen meg! (Déva, 1., Istensegíts, 7.) A fene egye meg a bőrödöt! (Józseffalva, 11.) A fekete fene egyen meg! (Istensegíts, 7.) A fene a beledet rágja ki! (Andrásfalva, 14.) A fene ott evett volna meg háromnapos korodba! (Istensegíts, 7.)

509. A görcs öljön meg! (Csernakeresztúr, 2., Andrásfalva, 39.) A görcs ölje meg a beleidet! (Andrásfalva, 44.)
510. A rosseb egyen meg! (Istensegíts, 18., Józseffalva, 11.)
511. A kolera verjen le! (Istensegíts, 7.) A kolera öljön meg! (Józseffalva, 4.)
512. Verjen meg a pusztina! A pusztulás, hogy átkot ne mondjon, de azért nagyot. (Andrásfalva, 44.)
513. A csuda öljön meg! (Istensegíts, 8.)
514. A dög verjen le! (Istensegíts, 19., Andrásfalva, 14.)
515. Ördögé légy! (Istensegíts, 7.) A fekete ördög vigyen el! (Andrásfalva, 22.) Az ördög vigyen el! (Istensegíts, 7.) Az ördög bujjon beléd! (Istensegíts, 7., Andrásfalva, 14.)
516. A mirigy öljön meg! (Hadikfalva, 30.)
517. A súj egye meg a testedet! (Andrásfalva, 2.) A súj egyen meg! (Andrásfalva, 14.)
518. A gusa öljön meg! (Istensegíts, 7., Hadikfalva, 30.)
519. A rogya üssön meg! (Istensegíts, 7.)
520. A nyűvek egyenek meg! (Andrásfalva, 14.) A nyű egyen meg! (Déva, 1.)
521. A nyakad szakadjon meg! (Déva, 1.) Törjön el a kezed! (Andrásfalva, 35.) Törjön el a lábad! (Andrásfalva, 35.) Gyűjjon rád a hasfájás! (Istensegíts, 7.) Rohadj el az ágy fenekén! (Déva, 1.)
522. Vessen ki a föld hétszer egymás után! (Andrásfalva, 35.) A föld vessen ki, ne hagyja nyugtodat! (Hadikfalva, 9.)
523. A bogly rúgjon meg! (Déva, 1.)
524. Átkozott légy! (Déva, 1.)
525. Verjen meg a hétszentség! (Déva, 1.)
526. Verjen meg az Isten! (Istensegíts, 42.) Verjen meg a magas Isten! (Istensegíts, 19.) Verjen meg az atyaúristen! (Andrásfalva, 2.) Verjen meg a Jóisten, sose adjon szerencsét! (Andrásfalva, 2.) Verjen meg az Isten mind a két kezével! (Istensegíts, 7.) Az Isten tegyen el a föld színiről! (Hadikfalva, 9.) Verjen meg a magasságos Isten! (Istensegíts, 7.)
527. Verjen meg a názáreti Jézus! (Istensegíts, 25.)
528. A Nap verjen meg! (Andrásfalva, 33.) A Hold verjen meg! (Andrásfalva, 33.) Verjen meg a Nap s a Hold! (Istensegíts, 2., 32., Andrásfalva, 14.) Verjen meg a Nap! (Istensegíts, 13.) Verjen meg a Nap, aki felsütött! (Hadikfalva, 32.) Verjen meg a Hold! Verjen meg a Nap! (Istensegíts, 14.) Verjen meg a Nap s a Hold! – ez volt a legnagyobb átok, ha egyszerre mind a kettőt reamondták. (Istensegíts, 14.) Verjen meg a Nap, aki felsütött! (Istensegíts, 14.)
529. Verjen meg a jószerencse! (Istensegíts, 2.) Ne legyen szerencséd! (Istensegíts, 7.)
530. Verjen meg a teremtető! (Istensegíts, 8.)
531. A ménkü üssön meg! (Istensegíts, 42.) A hajdergós ménkü vágjon beléd! (Andrásfalva, 7.) A hajdergós menkő vágjon az agyadba! (Andrásfalva, 7.) Az Isten nyíla üssön beléd! (Istensegíts, 7.)
532. Pokolba legyen a helyed! (Istensegíts, 7.) Pusztulj a pokol fenekire! (Andrásfalva, 14.)
533. A rosseb egye meg a májad! (Istensegíts, 22.)
534. A hóhér kössön fel! (Istensegíts, 38.)

535. A gyermekre rárikojtozott: A sas vigyen el! (Andrásfalva, 14.)
536. Szakadjon meg a nyakad! (Istensegíts, 7.)
537. A görcs fogjon meg! (Andrásfalva, 14.)
538. Amikor elkeseredtem, hát még azt es mondtam: A kutya szentségit ennek a világnak! Hát érdemes élni? (Istensegíts, 8.)
539. Tizenhárom szekér szalma,
rohadjon el az ágyadba!
Tizenhárom sor patika,
ürüljön ki a számodra!
Nem átkozlak, nem szokásom,
verjen meg a sóhajtásom! (Déva, 1.)
540. Vannak esetek, hogy az embert megátkozzák és valóban megfogja az átok. Az történt egy fiatal legényvel es Moldovában. Moldovában voltak munkában s avval vásárnap juhhúst ettek s a juh fejét fogta ez a legény és bétette egy öregasszonynak a zsákjába, amit a feje alatt tartott. Az öregasszony nem vette észre, mert ő nem keresgélt a zsákban, hát az ott megbűdösödött. Aztán, amikor már érzett, hát ő elővette és látja, hogy mi van. Hát igen megkeseredett, hogy mért csináltak olyan csúfságot vele? Azt mondja, hogy:
– Az Isten engedje meg, aki ezt tette, soha meg ne házasodjék!
És megfogta az átok. Az illető legény, pedig hát elég szemrevaló legény volt, soha életében nem tudott házasodni, nyolcvan esztendő volt már s úgy halt meg legényen. (Istensegíts, 7.)

Szitkok

541. Az Isten fáját! A terem fáját! (Istensegíts, 18.) Az Isten fáját! (Istensegíts, 14.)
Teremtette! Teringettét! A kutya fáját! (Istensegíts, 14.)
542. A pokrócát! (Istensegíts, 19.)
543. Az Isten fáját! A szent fáját! A ragyogóját! A szentit! Disznó teremtette! A rézangyalát! A Pilátusát! Az Isten lovát! Az árgélusát! Az anyád örömit! Aki szentje van! A Jézus lovát! Az anyád szenvedésit! (Istensegíts, 7.)
544. Az Isten lovát a fejednek! (Andrásfalva, 44.)
545. A teremtőjit! Az istenit! (Istensegíts, 22.)
546. A Krisztusát! – de ritka ember volt, aki szidta az Istent. (Istensegíts, 25.)
547. Az anyád Jehováját! (Istensegíts, 25.)
548. Az Antikrisztusát! (Andrásfalva, 40.)
549. Kutya teremtette! Disznó teremtette! Kutya, disznó teremtette! (Andrásfalva, 14.)
550. A Ponciusát! A Pilátusát! A teremburáját! Az óbesterét! (Istensegíts, 40.)
551. Akkor, ha valaki azt mondta, „Az Istenit!”, az már nagyon egy mérges ember lehetett. (Istensegíts, 36.)
552. Az Isten fáját! Jézus lovát! Az Isten tüzit! Az anyád istenit! Az antikrisztusát! (Istensegíts, 42.)
553. Hát szegény apósom, amikor azt mondta:
– Az anyátoknak a koplamentyát!, akkor már tudta az egész család, hogy itt baj van, itt most menni kell mindenkinek, mint a fürjeknek, ahány, annyi felé. (Andrásfalva, 13.)

554. Nagyon meg kellett legyen haragudva, hogy az istenit szidja. (Istensegíts, 41.)
 555. A bőröd Krisztusát! (Istensegíts, 26.)
 556. Az Isten lovát! Az Isten fáját! Szent József lovát! Krisztus tüzeit! Az Antikrisztusát! (Istensegíts, 22.)

Fogadkozások

557. Elkárhozzam! Kutya legyek, ha nem igaz! Kővé váljak! Ördöggé váljak! Némuljak meg, ha nem igaz! A lábam törjék el, ha nem mondok igazat! A nyakam szakadjon meg! A gusa öljön meg! A fene egye meg a testemet! Vakuljak meg! A kezem szakadjon le! Siketüljek meg! A nyelvem szakadjon ki! A szemem szökjék ki! Az Isten úgy segítjen meg! (Istensegíts, 7.)
 558. Langgé váljak! Ördöggé váljak! (Istensegíts, 17.)
 559. Ha valami nehezet kívánnak, akkor azt mondja rea, hogy „nem bánom, ha reám szakad az ég, akkor es megteszem”. (Istensegíts, 7.)

Csúfolódások

560. Te disznó! Te állat! Te gonosz! Te Lucifer! Te Plútó! Te mafla! Te boszorkány! Te gője! Te szuka kutya! Te sárkány! Te kégyó! Te részeges korsó! Te kutya sintér! Te tolvaj! Te betyár! Te semmi! Te senki! Te tetves! Te fosos! Te átok! Te kutya-fejű tatár! Te bélpoklos! Te nagyehetném! Te oktalan! Te futó bolond! Te bűdös dög! Te koszos! Te esztelen! Te mocsok! Te málészájú! Te lipován lajtorja! Te ökörfejű! Te vén berbécs! Te guluga! Te cseberfejű! (Istensegíts, 7.)

Állatorvoslás

561. Az én édesapám es állatorvos volt, ugye minden állatot meg tudott gyógyítani. De ugye most, ha az ember tudja es, nem teheti meg, mert feljelentik. (Andrásfalva, 34.)

Békavar

562. Ha kisebesedett, kiütött a békavar, mint a lónak szokott kiütnei. Annak es kivágom a szájából az ínyit. (Andrásfalva, 32.)
 563. A lovaknak a csiklaját, a patkón fejfel, hátul, szokás, hogyha olyan vizes helyen járt es nem lett takarítva, bélepte a békavar. Ezt úgy gyógyították, hogy embervizeletvel locsolták meg. (Istensegíts, 7.)
 564. A békavar a lovon kezdett, a lónak a lábán kijönni. Olyan korpás valami, mint a száradt var. Ezt hugyval, emberhugyval szokták mosogatni. (Istensegíts, 7.)

Bogárcsípés

565. Nálunk a darazsak nem csíptek meg semmit Bukovinában, hanem úgy hívtuk, banzár, az a szürke bogár, amelyik úgy repül, s a szeme es úgy látszik neki. Nem csúnya így ránézve, de nagyon csíp. Azok szokták tudja a tőgyit nagyon megcsipkedni. Az orlikába az nem bújik bé a tehénnek, inkább a testyit mindenütt csípi. Aztán, ha állottunk a határba, akkor füstöt tettünk, a füsttől nagyon félt. (Istensegíts, 2.)

Csömör

566. Amikor megcsemerlett, akkor dörzsölték szalmacsomókkal. Addig dörzsölték, amíg a vér csakes megindult. (Andrásfalva, 13.)
567. Megdörzsölni szalmatekerccsel, a marha lábait, örökké hátrafelé, a fejtől hátrafelé. (Istensegits, 5.)
568. Akkor csináltunk egy szalmacsutát, jó erős szalmacsutát, dörzsöltük mindenhogyan, mert már hideg volt a ló bőre. Ha megcsömörlik, szalmacsutával csutakoltuk, zsúroltuk mindenhol, ahol értük, a fülit legjobban, a homlokát, induljon meg a vére. Ez vót a csömörlés gyógyítása. (Istensegits, 36.)
569. Hát a csömörbe a ló belé es tud pusztulni. Megcsömörlik, ugye s a vére nem mozog akkor, megáll a vér mozgása. És akkor úgy szokták, hogy vért engednek belőle, egy fél vödör vért kiengednek, és akkor megindul neki a vérmozgása. (Andrásfalva, 34.)
570. Bezabál, megcsömörlik a disznó, s akkor a fülei olyan hidegek, meg olyan szomorú. (Déva, 6.)
571. Jól megsúroljuk a disznót, a farkából egy darabkát levágunk, vért indítunk, aztán jól esze-vissza röcsköljük. (Andrásfalva, 8.)
572. Ha látta az ember, hogy a disznó kornyadozik, olyan betegséget színlel, betegforma, megsúrolja jól, az egész testyit, hátát, s a fülit bévágja, hogy folyjon belőle a vér. Sokszor használt. (Istensegits, 7.)
573. Hát amikor a vérmozgása nem rendes a disznónak, akkor vágnak le a füliből, s akkor a vérkeringés mindjárt megindul. Akkor olyan hideg a füle, azt mondták, megvérhíttették. (Andrásfalva, 13.)
574. Állatorvos nem volt a falunkba. Ha beteg volt a disznó, megdörzsölték a nyakát sulyokval, mivel szoktunk a patakon sulykolni, és a füliből kivágtak. Volt amikor meggyógyult. (Józseffalva, 9.)
575. A disznó, hogyha szomorú, nem eszik, akkor biztos, vagy megcsemerlett, vagy megzabált. Ilyenkor jól meg kell súrolni az egész állatot, s a füliből egy kicsi vért kiereszteni, akkor jobban lesz. (Istensegits, 7.)
576. A disznó, ha beteg lett, hát mindjárt vettek a bicskát, s a füliből, vagy a farkából vágtak egy darabocskát, hogy kifolyjon a rossz vér belőle. Nálunk ritka disznó, aki megmenekült. (Józseffalva, 11.)
577. Mikor megcsemerlik, akkor megáll a vére, s akkor szoktam megvériteni, így a fején van egy ilyen hasadás-forma, így a homlokán. S akkor egy vésővel így megvágтам azt a hasadást, s akkor eresztette a vért rendesen, úgyhogy hát, s ha nem eresztette rendesen, akkor nem es jött helyre, nem tudott helyrejönni, sok ideig elhúzódott. De ha rendesen eresztette a vért, körülbelül egy jó liter vért, még többet inkább, akkor negyedórára már, huszonnégy óráig akkor nem vót szabad enni, se vizet adni. Kevés vizet lehet adni, de azt sem hideget. (Andrásfalva, 32.)

Ellés

578. Az ellés a szarvasmarháknál hogy megy? Vótam szemtanúja, s nagyon igyekeztem, hogy meglássam, s még ma es emlékszem. Az ellés nem egyféle. Van négy fajta. Rendes fekvés, farfekvés, farval van a bornyúcska, aztán harántfekvés. Ez a harántfekvés olyan, hogy a bornyú felteszi a lábát valahogy, ahogy az anyjának a burká-

ban van, a lábát felteszi a nyaka-csigolyájára, s nem tud útbaigazodni. Akkor van kutyauülés. Az a kutyauülés olyan, hogy amikor elindul a szülőúton az a bornyúcska, hát a két lába, ő úgy ül, mint a kutya, az anyjában, s a két lába elindul, s megakad a szülőútnak a küszöbiben. S ha ezt nem ismerik fel, akkor a tehenet sokáig kénozzák.

Ezen csak úgy lehet segíteni, oda kell jó kemény kar. S hogyha nem tudnak úgy fennállva, ahogy a tehen áll, mert akkor, mikor a tehen fájdalmát érezi, nem igen fekszik le, akkor a tehenet lehúzzák, és úgy es segítenek, hogy a bornyúcskát visszanyomják teljesen, s abban ügyekeznek, hogy a bornyúnak az ajaka alá kerüljön a két első lábacska. Akkor van olyan urok, s hogyha azt bevezeti az a valaki, akkor oda mer nyúlni, hogy segéljen rajta, akkor mind a két lábra megy, és ha húzza, a világért le nem ugrik az az urok.

Ez egy. S a másik az, hogy van olyan urok, ahogy bényúlnak oda a szülőúton, s a bornyúnak a filin hátul, s még a kis szarva helyin hátul úgy ráhúzzák, s a bog, amelyikből keletkezik ez az urok, a bornyúcskának a szájában van.

Hát egyszer vót eset, hogy egy tehen nagyon nehezen ellett, egy előhasú tehenke, s vótunk tizenketten. S azt mondja a tanyítónk, a vezetőnk, hogy hát fogja meg a fejit, s hatan húzzuk. Rátett két urkot, egyet a fejire, egy urkot a két lábacskaájára, s húztuk. Amikor elhúztuk, hát a bornyút nem láttuk élve, de a tanító méges mondta, azt monta, ez a bornyú még él. Úgy félrehúzták, s egy vödör vizet oda loccsantottak, s akkor a bornyúcska már prüszögni kezdett. S megélt, a tehen es megélt, csak nagyon megszenvedett. Igyen elések vannak. (Istensegíts, 2.)

579. Még az ellésre, hogy visszatérek, láttam olyat es, hogy három kődökű bornyúcskát. A tehen mikor ellik, s ha csak egy kődök van, percek alatt elszakad az anyjától, de mikor három kődök van egyszerre, akkor már baj van, s ha a kődököt úgy vágják el, akkor vérzik. Hát ugye csakes el kellett vágni. S a bornyúcskának megkékköveztek ott, s felkötötték olyan régi zsákval, ruhadarabval felkötötték, kékkövet törtek, s zsírval esszegyúrták, odatették, s úgy felköttek. (Istensegíts, 2.)

580. Amelyik sokat van törve, dolgoznak vele, hiába hasas az a kanca, de szántnak vele, hordnak vele, nagyon könnyen ellik. Nem es igen fordul elő, nem es hallottam, hogy a kanca nehezen eljen. Az nagy baj volna már. (Istensegíts, 2.)

Farkasfog

581. Ha farkasfoga vót a lónak, akkor vót ájazó nekem csinálva, s az, kiájaztam a száját, lehúztam, s kiájaztam a száját, s vagy kivettem, vagy, vót rá véső, lefaragtam azt a farkasfogat. (Andrásfalva, 32.)

582. A lónak, ha farkasfoga van, az állát felköttek, és lereszelték, és reszelés után adtak neki száraz kukoricát, hogy azt rágja bé, és akkor a fogát kicsit belétörte abba. (Istensegíts, 2.)

583. Vót egy ember, aki ki tudta vésni a farkasfogat. Hát az a farkasfog, az vágta a nyelvit a lónak. Ugye az a ló olyan sovány vót, nem fejlődött, nem kövéredett. Aztán akkor vót egy olyan a faluba, hogy kivágták. (Istensegíts, 36.)

Farkastályog

584. Ha a lovat farkastályog találta, a szügyibe ezt a boszorkányfüvet, ez olyan száraz,

mint a szegfűszeg, a románok szpunznak mondják, beléhúzták, árval lukat szúrtak és abba beléhúzták és az használt. (Istensegíts, 7.)

Felfúvódás

585. Ha felfúvódott a marha, akkor a csípejítő mért az ember így a horpaca közepe felé egy tenyert, s akkor oda a kést belészúrta, és úgyhogy az nem volt ártalmára, sem belet nem ért, semmit sem ért, és a szél elment. Egy csövet beletettek és kifújta magát. (Andrásfalva, 34.)
586. A tehénnek a felfúvódását úgy kezeli az ember, hogy mikor már észreveszi, előbb-ször hegynek állítja, hogy a tüdejét ne tudja nyomni az a szél. Ha nem használ, akkor késsel megszúrjuk, a horpacától két ujjal lejjebbecske. (Déva, 6.)
587. Őszvel a sarjában fel szoktak fújódni a szarvasmarhák. Hogyha komoly a felfújódás, akkor megszoktuk szúrni, hogy a szél kijöjjön a bendőjéből, mert másképpen kihasad. A balfelől való horpacánál kell megszúrni, egészen a közepén a horpacnak. (Istensegíts, 7.)
588. A tehen szájába köttek fel egy kocsikenőcsös fát, amitől az állat undorodott, s mindenképpen akarta kivetni a szájából. S ez az erőlködés bőfögtetni kezdte, és akkor lelohadt. (Istensegíts, 7.)
589. Vót, hogy úgy fel vót fújódva, hogy egész gömbölyű vót, hogy nem lehetett látni, hogy hol a horpaca. Én az enyimet úgy szúrtam meg, hogy hát siettemben, hogy hát belészúrtam, éppen az oldalbordájánál sikerült, és az megsértődött. (Andrásfalva, 32.)
590. Ha nem tudott szelelni a ló, akkor egy deci pálinkát adtunk, béöntöttük, s az megtakarította a gyomrát. (Andrásfalva, 8.)
591. Akkor úgy szoktam csinálni, hogy letettem a birkát a földre, elkezdtem nyomkodni a térdemvel, addig, amíg kiböktente, ha nem vót túl nagyon. Ha túl nagyon vót, akkor már le kellett vágni. (Déva, 6.)
592. A fölfúvódott birkának, úgy próbálkoztak, hogy a ganyéjából kiszedjenek. Vót aki fogta, nyomta az oldalát, s akkor két ujjal megszabadították. (Andrásfalva, 13.)
593. A disznónak fúvódáskor fokhagymát szoktak adni. Azt beletették tejbe, igya meg. Akkor az mindjárt megindította benne a szelet, ami fölfújta. (Andrásfalva, 13.)

Gelesztáság

594. Én es csináltam, megfőztem jó sok fokhagymát, s annak a malacnak, akinek olyan kukacos vót a széketje, beleöntöttem a moslékjába, s akkor aztán kitisztította. (Andrásfalva, 7.)
595. Vót a patikába geleszta mag. Azt úgy kellett kérni. Olyan kis szemek, mint a cukor. Azt meg kellett törni, megfőzni egy kis vízbe, aztán beönteni. Attól eltakarodtak. (Andrásfalva, 8.)
596. Ha férges a gyomra, akkor többször adtam, hogy sót nyaljon, és még pergettem árpát, ilyesmikkel próbáltam, csakes megölte a gelesztákat, mert aztán nem láttam, hogy emésztett volna. (Istensegíts, 4.)
597. Rozsot adtak, mert rozsféregnek nevezték azt a kukacot, ami a lóba volt. Rozsot etettek vele, s attól a rozstól mind elmentek. (Andrásfalva, 13.)

Gyomorfájás

598. Ha a gyomra fáj a lónak, akkor pálinkát adtunk neki. (Andrásfalva, 32.)

599. Láttam egyet az én nagyapámtól, pedig az én nagyapám nem vót írástudó. Fiatal állatokat, csitkókat szokott tartani, két-három esztendőőket. Hát egyszer egyik olyan rosszul lett, hogy csak csuda. Hát esszegyűlnek az emberek, azt mondják nagyapámnak:

– Te Feri, semmit se – azt mondja – csak rumot kell tölteni – azt mondja – a lónak a szájába, mert a ló rosszul van.

Megfogják a lovat, s bé akarják tölteni, de a ló, annak tudja az a tulajdona, hogy nem úgy, mint a szarvasmarhának, hogy ő nyeljen gyorsan, ha vizet öntenek a szájába, mert ő a nyeldekölőit itt hátul úgy esszenyomja, hogy nincs az embernek istene bétölteni semmit se.

Azt mondja a nagyapám, hogy:

– Én láttam egy román faluban – azt mondja – hogy a lónak az orrán töltötték bé a rumot, a fejit felfogták, s az orra likán bétöltötték, lement a gyomrába.

S jó vót. Arra csinálták, hogy a lónak a gyomra fáj, sokat ett, vagy nem tudom mi, és egy fél liter rumot bétöltöttek. (Istensegíts, 2.)

Hasmenés

600. Egy komám, kint vagyunk a mezőn, csépelünk a cséplőgépnél, ő gyűjti a lósóskát. Mondom:

– Minek?

Azt mondja, hogy:

– A – azt mondja – mekkora orvosság ez!

– Hát minek?

Azt mondja:

– Bármilyen állat, disznó, vagy bornyú, vagy tehen, vagy akármi – azt mondja –, hogyha hasmenése van – azt mondja – ebből főzzön meg, kétszer itassa meg – azt mondja –, semmi baja nincs.

Hát most nekem es van a padláson. (Andrásfalva, 34.)

601. Akkor ilyen szénpot szoktunk a vízbe tenni, s akkor üveggel beöntjük a tehen szájába, s akkor az megfogja a gyomrát. (Déva, 6.)

602. A hasmenésnél, hát emlékszem, hogy vót egy főtanító, úgy hívták, Kilyén Ferenc. Okos, tanult ember volt, ő es gazdálkodott. Azt javasolta, hogy ássunk fekete nádalyt és főzzük meg, s a levit be kell a tehennek tőteni. Aztán az egy kicsit essze-húzza. Akkor kell vigyázni az ételvel es, hogy mit adnak neki. Száraz szénát, s meleg vizet, s ne amennyit ő akar innya, hanem kevesebbet. (Istensegíts, 2.)

603. Ha hasmenése van a tehennek, akkor száraz darát adtunk neki. (Andrásfalva, 42.)

604. Fenyőfát égettek, s akkor azt a szenet, azt a parázst nem várják, hogy hamuvá váljon, hanem maradjon szénnek. Amikor az már kihűl, akkor azt megtörik litsztté, s akkor a disznó ennivalójába, ha nem akart enni, akkor tejbe megittatták, mert az kapós volt, s akkor az a szén rendbetette. (Andrásfalva, 13.)

605. Akkor koplaltattuk őket, a birkákat, hogyha úgy ment a gyomra neki. Ha már víz ment ki majdnem belőle, akkor kellett koplaltatni, vagy ilyen faszenet dörzsöltünk be neki a szájába. (Déva, 6.)

Hályog

606. Szinte olyant mondok, hogy egy kicsit szégyen ez, hogy egyik ember a másikat mire tanyította. Egy ember vezetett egy lovacskát a falun végig, szegényember vót. Azt mondja egy olyan hetyke-forma embernek:
 – Te, nektek ló elég vót – azt mondja, –, mivel tudnám – azt mondja – a lónak a szemiről a hályogot – azt mondja – valahogy elmúljon.
 Azt mondja:
 – Semmit se, csak törj kőst – azt mondja –, s füdd bé a szemibe.
 Hát az a szegényember tudatlan vót, megtette este, másnap reggelre a lónak a szeme kifolyt. (Istensegits, 2.)
607. Hidegvizes vízzel borogattuk, aztán esszetörtünk cukrot, s beléfújtuk a szemibe. (Andrásfalva, 28.)
608. Esszetörték az üveget olyan apróra, mint a liszt, és cukorral esszekeverték, és olyan csőn befűtták a szemibe. Az kihásította a hályogot. (Istensegits, 4.)
609. Beteszik papírba a porcukrot, az egyik ember kinyitja a szemet, s a másik befűjja. Az használt a lovaknak. (Csernakeresztúr, 2.)
610. A lónak es cukrot fűjtunk bele. De ha havivakos vót, akkor azt nem tudtuk gyógyítani, azt úgy hagytuk. (Déva, 6.)
611. A kristálycukrot essze kell törni, úgy, mint a lisztet, akkor egy csőcskébe beléteszi. A lónak egyik fogja a fejit, másik elhúzza a szempilláját, befűjja, s huszonnégy órára már lerágja azt a hályogot. (Andrásfalva, 8.)
612. A lónak, ha hályog nőtt a szemire, akkor porcukrot szoktak beléfűjni, az letisztította. (Andrásfalva, 42.)
613. Ha szemhályoga van a lónak, és hogyha friss a hályog, szoktunk kristálycukrot befűjni a szemibe. Azt állapították meg, hogy ez használ, ha friss a hályog. Megtörték porrá, csináltak olyan csövet, bodza-csövet, egy fogta a szemet, aztán befűjtunk oda. (Istensegits, 36.)
614. Még van olyan súlyos hályog es, hogy nem elég a cukor. Akkor üveget es törték essze, s cukorral elvegyítik, s azt beléfűjják a ló szemibe. Ez veszélyes, mert vagy elveszti teljesen a szemet, vagy pedig kitakarodik. De azt az üveget úgy esszetörök, hogy az lisztnél lisztebb. (Andrásfalva, 8.)
615. Az ostorval én es csaptam meg. Hideg vízzel locsoltam, s avval megjött, a hályog letakarodott szépen. (Andrásfalva, 32.)
616. Úgy szoktuk gyógyítani, hogy befűvünk a birkának cukrot, egy olyan kis töcsér-alakú papíron, kinyitjuk a szemét, s akkor beléfűjjuk. Az, ha le tudja tisztítani, akkor jó, ha nem, nem. (Déva, 6.)
617. A cukrot megtörjük alaposan, s azt egy csőbe beletettük, és azt beléfűjtuk a szemibe. Az uram es csinált ilyent. (Andrásfalva, 7.)
618. Kristálycukrot esszetöri, s akkor azt beléfűjja. Úgy legyógyul, hogy olyan szép lesz a szeme, mintha nem es lett volna baja. (Andrásfalva, 33.)

Herélés

619. A heréléskor úgy fektették le a lovat, hogy a két hátulsó csiklójára kötelet urkoltak; amikor mind a kettőre tettek, akkor a két első lába közt előhúzták és esszekötték az első lábaival, s akkor a ló hanyatt fordult, s addig tartották, amíg a herélő

- kiherélte. S a vágást két falapocska közé szorították, s úgy megköttek, s addig maradt rejtva, amíg meggyógyult. (Istensegítség, 7.)
620. A lóherélés, az es olyan nagyon egyszerűen ment, aki jól értett hozzá. Nálunk volt egy román ember, a lovat egyedül húzta le, hiába volt az akkora, mint egy zsiráf, egyedül lehúzta. S én, ahogy itt láttam, hogy az orvosok hogy húzzák le, nagyon messze jár. (Istensegítség, 2.)
621. A lovat lehúzták, s esszeköttek a lábát, s akkor kivágták. Csináltak olyan csíptetőt fából, avval megcsíptették, avval a fával, hogy ne folyjon a vére. Megköttek, s három nap rajta kellett legyen, s akkor három napra levették. (Andrásfalva, 32.)
622. A lónak mind a négy lábát lekötötték az emberek. Oldalt fordították, a földre lehúzták. Nemcsak állatorvos, hanem vót ember, aki értette a lóherélést, úgy, mint a disznóherélést. Csikó-korban szokták, egy év alatt. (Andrásfalva, 13.)
623. Bikát es heréltek, de azt nem úgy mondták, hogy kiherélik, hanem kifordítják. Megköttek ott fenn, s kifordították, csak el kellett vágják. (Andrásfalva, 13.)
624. A birkát herélik, de nagyon dzsingás, nem olyan, mint a malac. A malacnak a herélése nagyon könnyű, egy ügyes iskolás gyermek es ki tudja herélni, én es heréltem ezereket. De a birkát, ha nem herélik ki kiskorában, ugyan a malacot es kiskorában jó, a csicsról kiherélni, s visszaengedni, akkor szopik, el es bámul, s a csicstejtől nagyon hamar helyrejő. A birkát, mikor olyan sűdő-korában még megbírja, én es heréltem birkát, olyan formálag, hogy a mű gyermekünk őrizte a szomszédét. De érdekes, szinte vicc vót. Azt mondja a szomszéd, „no ezt meghagyom magnak, kosnak”. S mondom, kiteszek vele, a birkát kiheréltem. S ő várta, őszvel a juhok közibe csapta, hogy hát szolgáljon. S azt mondja, ő nem tudja, hogy mért olyan szelíd? A herélése csak úgy történik, mint a malacnak, de mégis egy kis különbség van. A here hegyit lecsípi, s megszorítja a kezibe, s akkor a here egy kicsit ki igyekszik belőle, abból a bőrből, s a fogával megfogja, s megrántja, s elszakad az ágyékában az ín. Így láttam herélni, én csak azt az egyet heréltem vót ki. (Istensegítség, 2.)
625. Vót ez a négylábú szék, fölfordították a malacot, aztán betették abba a négylábú kisszékebe. Vót egy ember, aki mégis megfogta, hogy ne ficánkoljon, s aztán egykettőre kivágta. Egy kis tiszta, hideg vízzel leöntötte, ennyi volt az egész. A herélést mindig olyan üdőben csinálták, mikor a legyek még nem annyira uralkodtak. (Andrásfalva, 13.)

Igizés

626. Ahol vótunk Hadikfalván, éjjel futottak, hogy „jaj, jaj, a lovak lebetegedtek, jaj, jaj, jaj, döglük meg a ló! Vessen csak vizet!” Vizet vetettem, s a ló meglett. (Hadikfalva, 15.)
627. Ha az állatoknak vizet vetek, akkor felajánlom Szent Vendel tiszteletire. Az az állatok pártfogója. Én mondom azt, hogy olyan beteg lovak voltak, s megjöttek, ha én vizet vettem. (Hadikfalva, 15.)
628. A csitkóra es piros szalagot köttek. (Andrásfalva, 7.)
629. Állatot, különösen kicsi bornyút, báránykát, vagy malacot, hogyha szépek s rossz szem megnezte, sok esetben megdöglöttek, hogyha nem vették észre, hogy megvan igazve, s vizet nem vetettek. (Istensegítség, 7.)
630. A kicsi bornyúnak, vagy csitkónak piros szalagot kötnek a nyakára, s a farkára es,

hogy ne igízzék meg. S a nagytőgyű tehénnek, amelynek erőst nagy volt a tőgye, annak es a farkára pirosat köttek, hogy az ígízet ne fogja. (Istensegíts, 7.)

631. Piros kötöt köttek a farkára, hogy ne igízzék meg, azt nézzék meg előre, ne a bornyút. (Hadikfalva, 28.)
632. A vízvetés jó volt állatnak es, mert az állat es elpusztult, ha megígízték. (Andrásfalva, 32.)
633. Aki nagyon szereti az állatot, vagy gyereket, vagy akármit, malacot, vagy akármit, attól akkor lebetegszik, úgy lebetegszik, hogy el es pusztul, akár állat, s akár gyermek. (Andrásfalva, 32.)
634. Ha a fiatal gyümölcsfák sokat virágoztak, akkor piros szalagot köttek fel az ágaira, hogy meg ne igízzék. A kicsi báránynak es piros szalagot köttek a nyakára, a kicsi gyermeknek es a csuklójára. A kicsi kutyának, kicsi macskának a nyakára, a kicsi csitkónak s a bornyúnak a farkára köttek. (Istensegíts, 7.)
635. Vízet vettek, ha észrevették, hogy úgy imbolyognak a csibék, szenes vízzel vizet vettek, mert megígízték a csibéket. (Andrásfalva, 13.)

Kehesség

636. Árpát főznek, s beléteszik egy zacskóba, s úgy ráhúzzák a ló fejire. (Andrásfalva, 42.)
637. Árpát főznek, jó forrón tarisznyába teszik, s az a meleg gőzöli meg a fejit, úgy, mint amikor az ember megnáthásodik, aztán magát teával megpárolja. Hát az az árpa azt a lovat annyira föl párolja, egy nap háromszor, négyszer meg kell párolni, aztán megindul a genny tőle, kitakarodik. (Andrásfalva, 8.)
638. Megfázik az a ló, s azért kehes. Hát azt úgy szoktuk, hogy – no most főzünk árpát, egy tarisznyába beléteszük azt, és a fejibe húzzuk. Az párolja, úgyhogy a lónak annyira megindul, hát vót, hogy a két orrán a genny jött, úgyhogy csak fújta ki. S evvel ugye kétszer, háromszor megpároltuk, akkor kijött belőle, segített nekije. (Andrásfalva, 34.)
639. Megáztattuk az árpát, akkor bele tepsibe, amikor jól égett a tűz, az a nedves árpa meg vót dagadva, úgyhogy akkora lett majdnem, mint egy kukoricaszem, az árpa. És azt gyorsan bele az abrakos tarisznyába, olyan két-három kilónyit, s azt mindig úgy ütötték fel, hogy gőzöljön jobban. (Istensegíts, 36.)
640. Ha kehes, ha megdagadt neki itt a mandulája, akkor árpát szoktunk főzni neki, vagy rozst; olyan forrón beletesszük a tarisznyába, és akkor a fejibe húzzuk, úgy párolog, gőzölög. Addig gőzöltük, míg kezdett az orrán kijönni az a genny. (Déva, 6.)
641. Árpát melegítettek, megfőzték, hogy forró legyen, s akkor az abrakos tarisznyába beletették, és úgy a fejibe húzták, hogy gőzölöggék. Az a gőz, az szívja le. (Fogajd-isten, 1.)
642. Főztünk árpát, s akkor beléhúztuk a fejibe, úgy melegen, s úgy avval pároltuk, az árpának a gőzivel gyógyítottuk. (Andrásfalva, 32.)
643. Hát nekem vót kedves lovam, és megfőzte, az árpát jól, úgyhogy kipakkadtak az árpa szemek, s úgy melegen belétettem egy zsákba, beléhúztam a fejibe, s a nyakán leköttem, a pára ne menjen ki, a párából szívjon bé, és ettől meggyógyult. (Istensegíts, 4.)

644. Ha megfázik a ló, akkor azt mondták, hogy kehes, hogy megkehesedett a ló. Aztán, nem mindenki üsmerte ám ezt a punzát, ki kellett az erdőre menni érte, ott megkeresni ezt a gyökeret. Aztán kiásták ezt a gyökeret, s akkor azt béhúzták a bőre alá a szügyinél. S akkor az a punza mind oda húzta azt a keheséget, azt a slájmot, mindent, mivelhogy az az állat nem tudja kiköhögni. Aztán mind odahúzza az a punza, s akkor ott kifolyik. (Andrásfalva, 13.)
645. Hát láttam egy uraságnál, ő hiába vót uraság, de borzasztó buta ember vót. Tudja, a ló azért kehesedik meg, hogy a lónak a veséje nagyon közel van, nagyon fent van, s a bőr nagyon vékony rajta, s meghül, s a ló azért kehesedik meg. Hát én az uraságnál láttam tizenkét csitkót kehest egyszerre. S az uraságnak, itt Zalában, mikor menekülve voltunk, mondtam, hogy:
– Nagyságos úr, hát ezeknek nem így kéne, hogy egy karámba kiteszi őket, ha havaz, ott vannak, ha eső van, ott vannak, azok úgy meghülnek, hogy mind elpusztulnak. A lónak meleg kell. (Istensegíts, 2.)

Kergeség

646. A kergeség az, hogy fal a birka, így helyben forog, akkor vissza, az állandóan így forog, egy-egy pár füvet kiszakít, de az úgy forog örökkéig. (Istensegíts, 36.)
647. A kergeség olyan, van egy kukac neki az agyába. Már többet felvágтам. Az a kukac annyira eszi az agyát neki, hogy egészen elvizenyősíti. Ha eltalálja, az ember megszúrja árval a koponyáját, ha eltalálja azt a kukacot, hogy megdögöljön, akkor tovább nem eszi. Megmarad a kergeség benne, de tovább nem rosszabbodik. Ha pedig nem találja el, akkor elposztul. (Déva, 6.)
648. Mikor legel, ő a fejit úgy egy kicsit félretartja. Akkor egyet fal innen, akkor egyet fordul. Ha itt van neki a kukac, akkor nem arra fordul, hanem erre fordul, merre jobb az agya. (Déva, 6.)
649. Erről a kergeségről annyit tudok, hogy a jól tartott birka nem kergetegesedik meg, csak a sovány, az ugrik, akár a vadkecske. (Istensegíts, 2.)

Kérődzés megállás

650. Kukoricát adnak neki csövesen, apróbb csöveket, hogy legyen mit rágjon, hogy induljon meg neki a kérője. (Andrásfalva, 42.)
651. Ha elállott a kérődzése, akkor az ember hozott két-három cső kukoricát, és azt megrágja, mert a tehen ugye a csöves kukoricát eszi, és utána megindul a kérődzője. (Andrásfalva, 34.)
652. Szokták úgy es, azt még nem tudtuk, a kukoricát, hanem szokták úgy, hogy mikor a másik tehén kérődzik, s bényúl akkor a szájába, s kiveszen egy marékval, s bété-szi a másiknak a szájába. Attól es megkezdődött. (Andrásfalva, 34.)
653. Hát vót kovász es, kenyérkovász, és azt nyalatták fel, mert a tehen arra kapzsi, meg-eszi, az böködi fel, mint mikor sört iszik. (Istensegíts, 36.)
654. Amíg lassan valamit megtanultunk, addig rá lehet mondani, hogy kár es adja elő magát. S jaj, amikor az ember magán tanul!
Hát vót nálunk a faluban egy tanító, melyiknek köszönhattuk azt, hogy létesített egy állatbiztosító szövetkezetet, s münket, így pógárokat beszélített tagnak, s münket tanított.

Egy gazdánál egy tehennek a kérője megállott. Próbálják evvel, próbálják avval, azt javasolták, hogy vágjanak essze disznyósertét, s adják oda. Erről a tanyító nem tudott, erről a serteszévigasztól. Hát vágta essze sertét, beadták. Aztán meghallotta ő es. Menjünk csak. Odamentünk.

— Hát — azt mondja — miféle butaság ez — azt mondja —, hogy a tehennek, hogyha nem kérődzik, sertét kell esszevágni, s beadni. Annak megvan, úgy mondják, szász rétes, rétese van a marhának. Aki látott marhát így felbontva, hát az tudja.

Azt mondja:

— Nem az kell, hanem — azt mondja — lenmagot kell főzni, a len magja nagyon sák, s a leve es annyira sák, mint a szappanlé olyan. Hát már több, mint tíz napja vót a tehen, hogy nem kérődzik, de még a tehen élt. Akkor sokat, tíz litret es abba a nagy marhába a száján béör töttek. Hát egyszer csak feloldódott, és a tehen megtakarodott. Hát rettenetes vót elnézni, de a tehent megmentettük. (Istensegíts, 2.)

655. Nemcsak a birkánál, hanem még a szarvas jószágánál előfordul. Van ember, aki érti, hogy amikor kérődzik a másik, akkor odamegy, s kiveszi a kérejinék a felit, felit otthagyja, s a felit beadja annak, akinek a kéreje megáll. S akkor, mikor beadta azt a szájába, akkor ez es kérődzik, akitől elvette, s az es kérődzik, akinek odaadta. (Andrásfalva, 13.)

656. Ha a kérődzője megáll, akkor adunk be neki olyan hashajtót, hogy megindítsa a gyomrát. Szoktunk adni esszevágva békarokkát, s füvet, esszevágjuk apróra, akkor beletesszük egy üvegbe, vízbe, s akkor a vízzel leöntjük a gyomrába. (Déva, 6.)

Kolumbácsi legyek

657. A kolumbácsi legyek (ezek küsebbek, mint a rendes legyek), ezek veszedelmesek a szarvasmarhára. Bébúznak az állatnak az orrlíán, és huszonnégy óra alatt elpusztul az állat ezeknek a marásától. Ezért úgy védekeznek, hogy füstölnek az istállókat éjjel-nappal. Azt mondták, hogy egy hegynek a barlangjából jönnek elő, s fújja s szél ide, s itt kárára vannak a népnek. (Istensegíts, 7.)

658. Aztán csak hallani hallottunk erről a kolumbácsi legyekről. Azt hallottuk, hogy ezek a kolumbácsi legyek annyira veszedelmesek, hogyha a marhának az orra likába bebúznak, hát a marha addig veri magát a földhöz, bele es pusztul. Azért es inkább éjjel dolgoztak szegények, mert ez nagyon szapora, ez a kolumbácsi légy. A Dunának egy részén, így halltuk, hogy annyira szapora, hogy egy likból úgy jöttek ki, mint a víz, ahogy jó ki. Akkor, én úgy halltam, csövet tettek oda, és a csőn keresztül bévezették a Dunába. De nem pusztultak el, a Duna vize kihozta, megint megéltek.

Akkor ilyent mondtak, hát nem tudom, ugye, hogy akkor úgy csináltak, hogy morzsolót igazítottak, hogy a morzsolóba menjenek belé, és úgy darálja, mert annyi volt, hogy nem lehetett végetérni. (Istensegíts, 2.)

Kurduk

659. A tehennek, ha kurdukja lett, a tehen akkor nem tudott enni, ki kellett takarítani a sok kalászt a szájából és kukoricacsutkával kisúrolni. A kurduk a szarvasmarhánál, s még a lónál es megtörténik, ha száraz, kalászos pelyvát eszik, a kalászhok beléállnak a nyelve alá és a pofájába fúródnak, és akkor a marhának fáj, nem tud enni. (Istensegíts, 7.)

Lábtörés

660. Ha a birkának eltörött a lába, vagy a tehen farka, akkor ilyen forgó-szálat elhasítottam apróra és körülraktam egész körbe és akkor betekertem cémával, mintha gipszbe lett volna a lába, vagy a farka. S akkor az úgy maradt egyenesen, nem maradt kampósan, béforrt. (Déva, 6.)
661. Ha a kutyának eltörött a lába, akkor fába kötötték. Olyan lapos pálcikákkal körülrakták, s akkor avval gyógyult. (Andrásfalva, 13.)
662. Úgy csináltam a tyúknak, s meggyógyult. Eltört a lába, két vékony kis deszkát esszetettem, s meggyógyult. (Fogadjisten, 2.)

Megszakadás

663. Sánta János értett a szarvasmarhához, ha megvérhült, meg tudta vériteni, s ha meg volt szakadva, meg tudta kötni. Sokféleképpen történt a megszakadás. Voltak a fák közt legelők, s ahogy csapkodott az ágakba megakadt a farka, s amikor meg-rántotta, a farkában egy forgó megszakadt a másiktól. Máskor megint, reafeküdt a farkára, és amikor kelt fel, mivel, hogy a hátulsó lábával a farkát nyomta, megszakadt. A megszakadt tehen aztán elapasztotta a tejt, nem adott, kezdett soványodni, és ha ideje korán meg nem kötték, a farka onnantól, ahol meg volt szakadva, leszakadt. A tehennek a megkötése ilyenformán volt: A megkötő ember vett egy kicsi sőt, és egy kötszert és megnézte, hogy hol van megszakadva a tehennek a farka. Ahol meg volt szakadva, ott a csigolyák egymástól el voltak válva. Ha felemelte az ember, azonnal meg lehetett látni, mert ott visszatörött. Amikor látta a megkötő ember, hogy hol van a baj, fogta a bicskáját, ami jó éles kellett legyen, és azon a megszakadáson a bőrt felhasította és csipet sőt belédörzsölt, és a fehér rongyval békötötte azt a vágást. Három napra bégyógyult. A farkának a hegyit es meg kellett vágni, és oda es egy kicsi sőt belédörzsölni. Három napra már meggyógyult és vissza es jött a teje. (Istensegíts, 7.)
664. Az apja orvosolta a teheneket. A tehénnek leszakadt a dereka, úgy elgyengült. Azt mondja, kiment, felvett egy követ, az útba le vót ragadva, kivette azt a követ, és a tehennek háromszor beütötte a farcsokát, s akkor a követ elvitte vissza, visszatette abba a lukba, és a tehen abban a helyben meggyógyult. (Andrásfalva, 28.)
665. Erről, hogy a tehénnek a farka megszakad, annyit tudok mondani, vót egy olyan üdös bácsi, amelyikhez a nép már hozzá es vót szokva, hogyha a tehennek a farka megszakadott, hívták el őt. Hát az az ember így csinálta: A farkát megmosta, kezit végighúzta, s azok az erek, melyikek összefogják, hát ugye el voltak szakadva, egyik a másiktól, csak a bőr tartotta azt. Akkor a bicskájával, ilyen vérhító bicskával, amelyikkel vérhítik a marhát, meglikasztotta, s azt a likat sóval megtöltötte, s egy ruhadarabval békötötte és úgy elhagyta. De ezt nemcsak egyszer csinálta, s hallgassa meg, jó volt! (Istensegíts, 2.)

Megzabál

666. Ha a lónak sok abrakot adnak, megzabál, és a lábába száll. A lábai megdagadoznak és nehezen megy. Az ilyen lovat sokat kell vízbe járatni, vagy gyakran kell lehugyozni a lábát. (Istensegíts, 7.)

Mete

667. Az a sárga betegség, úgy hívták, mete, a birkára vonatkozólag. A román falukban azt láttam, hogy ne metéjesejenek meg, hogy állandóan, ez a kőso előttik vót, mert a birka nagyon szereti nyalni a sőt, s vizet keveset adtak neki, mert ha annyi vizet adtak a birkának, amennyit megittak vóna, akkor a mete benne uralkodott vóna.

A mete nem a birkában termik meg először, hanem a határban, a patakok mellett, a nyomásokon, a legelőkön, ott uralkodik. Akkor a birka felszedi, s akkor megtámadja a májat. S a májat annyira megtámadja, én láttam májat kivéve birkából, s letéve egy helyre, s neztük, de az asztalhoz senki hozzá ne érjen, vajon megmozdul-e az asztal? Mert él, olyan pöttyökből áll, mint egy forint nagyságú, s mozgott, rezgett, élő lény a mete. A szarvasmarhát es megöli.

A birka, úgy lehet észrevenni, hogy metés, hogy soványodik, szomorú, enni eszik, de nem fog rajta. (Istensegíts, 2.)

Nyüvesség

668. Volt disznó, még juhok es, hogy valami kis sebje volt, így nyár üdőben, s ezek a nyűszaró legyek beköpték és azok megéltek benne, s amíg az ember eszre nem vette, kénozták az állatot. Gyógyítása karbolval történt. Letisztogatták az állatot a nyüvektől, s akkor karbolt öntöttek a helyikre, a sebre, s ettől meggyógyultak. Ez előfordul disznóknál es, heréléskor, ott es béköpi, hogyha az ember nem vigyázott. Akkora nyüvek lettek benne, hogy két-három centi hosszúak. A disznókat es ugyanúgy gyógyították. (Istensegíts, 7.)

669. Ha az állat megnyüvesedett, azt mondták: béköpte a légy. Szokás volt, hogy mikor disznót heréltünk, nyári üdőben leginkább megtörtént, hogy béköpte a légy és megnyüvesedett. Le kellett fogni az állatot, s kiszedni a nyüveket, s karbolos vízzel kimosni a sebet. Aztán a karbolszagra nem mentek a legyek többet. (Istensegíts, 7.)

Orbánc

670. Az orbánc az olyan, hogy a disznó bőrre kijönnek fekete pecsétek, de az aztán viszi es rögtön. Ha az ember meglátja, hogy már egy pecsét van rajta, s nem kap fél órán belül oltást, akkor vége. (Andrásfalva, 8.)

671. Az orbánc olyan, egész seb lesz, a fején vagy a testin, egész elgennyesedik. Volt a mezőn olyan orbáncburján, olyan fehéret virágzik, mint a vadmuok. Azt megfőzték és a levivel mosták. S hogyha az nem használt, akkor volt a patikában az az orbánczsír, s avval kenték bé. (Istensegíts, 7.)

Rontás

672. Amikor nem jött jól a tej, akkor füstölőt tettünk alája. Mikor búzaszentelés vót, vittünk haza búzát, megszáritottuk, és abból tettünk füstölőt. (Andrásfalva, 26.)

673. A tehen tejelvevásával – a tehen tőgyiből fejtek egy cseppet egy zsebkendőre, és akkor evvel a kifolyt tejjel tudták elvenni a tehen tejit guruzsmával. (Istensegíts, 7.)

674. Amikor a tehennek megromlott a tőgye, felnyomtuk a lyukas követ a csicsibe, s azon fejtük át. (Andrásfalva, 26.)

Rühesség

675. Annak ilyen kenőcsöt csináltak, ilyen égetett kékkövet zsírval, aztán avval kenték. Ugye baj vót, mert a lórüh az ragadott az emberre es. Aztán úgy kenték meg rongydarabval, hogy ne érintkezzen a testük. (Andrásfalva, 13.)
676. Csakes ezt a méhviaszat esszevegyítették, úgy mondtuk mű, kékkő, a szőlőt permetezik vele, azt megtörték ilyen nullásliszt-alakra, és esszekeverték avval a méhviaszval és avval kenték meg. (Istensegits, 36.)
677. A kékkövet jó apróra megtörték, jó finomra, s akkor zsírba belékeverték, s akkor avval megkenték. (Andrásfalva, 7.)
678. Úgy kezdődik, hogy ahol melegebb a teste neki, ott jön egy olyan kis fót rá neki. Azt a fót a birka mindig kaparja, vagy a szájával, ha eléri, vagy a lábával kaparja. Az mindig terül neki, hogy az megy tovább, tovább, végül az egész testit belepi a rüh. Akkor szoktuk fürösztteni, úgyhogy bele is nyomjuk a fejit, hogy semmi rész ki ne maradjon. Ebből a csutkahamuból csináltunk lúgot, avval fürösztöttük. (Déva, 6.)
679. Ilyen égetett kékkövet zsírba tették, aztán avval megkenték. Amikor megégették, kiégették fehérre, akkor már nem vót olyan nagy maró ereje neki. Zsírval keverve megkenték, s utána megfürdették tiszta vízbe. (Andrásfalva, 13.)

Sántaság

680. Szoktuk mű, melyik tehen nagyon sánta, forró zsírt önteni a körmire, s az jó volt neki. (Andrásfalva, 42.)

Seb

681. Ha a lónak a nyeregtől feltörött a háta, úgy gyógyították, hogy menyetbőrt terítettek rea, s húsos felivel lefele, s attól meggyógyult. (Istensegits, 7.)
682. Meg kellett fürösztteni, meg kellett mosni a ló lábát, s akkor disznózsírval békenni. Azt, amit a sár megett, azt disznózsírval kellett megkenni, s avval rendbe vót. (Andrásfalva, 13.)
683. Kisebesedett a csuklóján, vagy a nyakán ütött ki, akkor kivágtam a szájából az ínyit, innét a fog mellől, s megsóztam, s akkor kifejtem azt a vért, s avval gyógyítottam. (Andrásfalva, 32.)
684. Hogyha a tőgye kisebesedett, hát megpróbálták egyvel-másval, de egy öregasszony azt mondta: Semmivel se édes gyerekeim, csak récezsírval. S kenegette, s lassan-lassan, s hogyha fejős vót, s a tőgye sebes vót, akkor a tejet nem használták meg, hanem kifejték, s aztán zsírval jól meghúzogatták, s lassan helyrejött. (Istensegits, 2.)

Száj- és körömfájás

685. A lónak a körömfájása, az es nemcsak egyféle. Például láttam olyan körömfájást, hogy nem tudták, mit csináljanak vele. Orvoshoz es hordozták. Aztán vót egy öreg tapasztalt kovács, s azt mondja:
— Emberek, ez körömfájás, ezt úgy hívják, tetű. Ezt elmúlasztani nem lehet. Ha égetik ki, ha nem — azt mondja —, de evvel a ló addig biccent, addig sántál, amíg megdöglik.

Aztán a lónak, ha megszúrja valami a körömházat, a lónak a patája körül, akkor forró zsírral, én magam es próbáltam úgy, hogy a zsír zsterszegjen, s abba a lyukba, ahol megszúrta valami, beléöntöttük, az megégette, s nemsokára a ló már nem sántított, s lassan helyrejött. (Istensegíts, 2.)

686. A száját megorvosoltuk. Kékköves zsírt, ev vót a legjobb. A kékkövet úgy essze-törtük, mint a lisztet, akkor belé a zsírba, aztán a szájába bétettünk egy fát. Egy küsebb kezű gyerek a torkától visszafelé a száját esszekente. Az úgy meghámlott, hogy teljesen új bőrt kötött. (Andrásfalva, 8.)
687. Ott nagy ritkán fordult elő, de amikor előfordult, akkor hamar elejét vették, mert forró zsírt öntöttek a körme közé. S a száját, csakes csináltak ilyen kékköves masz-szát, s azt béöntötték a szájába, s úgy körülkenték. Megégették a gálicot, s amikor az fehérre égett, akkor azt beléttették ebbe a masszába. S akkor ketten-hárman megfogták, s a száját jól békenték. (Andrásfalva, 13.)
688. Vótak olyan körömfájások, édesapám úgy csinált, hogy avaszírt forralt és beletöl-tötte abba a hasadásba. Még volt terpentín, még avval es, s úgy béköttek. (Istense-gíts, 36.)
689. A kékkövet megégettük, megtörtük, zsírral esszekevertük, avval kentük meg, szá-ját, lábát, minden, s akkor meggyógyult. (Andrásfalva, 32.)
690. Most azt mondják, hogy körömfájás. Ha valaki észrevette, otthon a háznál kezelte és meggyógyult. (Andrásfalva, 34.)
691. Mondták, hogy kékkövet törtek, s beletették zsírba, és avval dörzsölték be nekik a körmüket és begyógyult. Nem vót levágás régebb, mint most. (Hadikfalva, 25.)
692. Azt megmosták úgy szappanos vízzel, jól megszappanyozni, s úgy szoktuk hagyni habosan. Jól megmostuk és jól behaboztuk és avval a habval úgy hagytuk. (Hadik-falva, 25.)
693. Amikor a száj- és körömfájás volt, hát fölkelek reggel, vót négy sertés, hát egy nem eszik, szomorú. Mondom:
— Baj van asszony.
Azt külön szakaszba tettem, ecetet, megmostam, a szájába bele, a lábait megmos-tam ecetvel, hát már délután kezdett enni. Aztán lebetegedett mind a négy. Úgy keresztül mostam őket ecetvel, hogy senki meg se tudta. (Hadikfalva, 14.)
694. A körömfájásra, lábfájásra, azt emlékszem, hogy a nővérem, vót egy disznó. Hát édesanyám feltúrta azt a hájat, a disznyóhájat, és így felakasztották, és onnat vá-gott le. Aztán vótak évre olyan darabkák, egy-egy kilósok, fél kilós maradványok, és azt gyógyszernek használták. Avas hájat lábfájásra állatnak, így használták évről-évre, minél több éves vót, annál jobb vót az avasháj. A disznyóknak jött olyan láb-fájás, hogy addig rohadott, amíg emlékszem, hogy a nővéremnek vót négy, és egy megmaradt, a többi úgy elpusztult. Egy megmaradt, mind a négy lába lejött, s ak-kor a csuklóknál béforrt, s mindegyik csuklót békötötte a nővérem ilyen avas háj-val, állandóan cserélgette, s úgy meghízott, hogy lett belőle százharminc kiló, de lába nem vót. Vót egy olyan szénatartó csűr, és ott abban a hulladékban forgott jobbra-balra a disznyó. (Istensegíts, 36.)

Székrekedés

695. Negyedkiló keserűsót béöntöttünk vízzel, vagy borval, s az aztán rötön kitakarította a lovat. (Andrásfalva, 8.)
696. Az es megszorul, de mégis könnyebben elbánnak a birkával, mint egy nagy marhával, csakes betőttnek valamit, ilyen főzelékfélét, amelyik megmozgatja. Zsirt es tesznek bé neki, s ha le tudják juttatni valami folyadékval, akkor az belemegy a gyomrába. Vagy keserűsót, ezt javában hallottam. (Istensegíts, 2.)

Szomorúság

697. Olyan lankadt, olyan kedvetlen, nem kel fel a helyiről a disznó. Akkor megdörzsölték szalmacsutakval. (Andrásfalva, 13.)

Szümölcs

698. Voltak szümölcsök, vót legalább negyven-ötven es a tehenen, azok a legyek megszurkodták a tehenet, mert sok légy volt és belepetézték a bőribe. Hát addig furkodták a tehennek azt a vastag bőrit, amíg belementek. De úgy megnőtt, hogy akkora vót benne, mint egy cserebogár. Az felpúposodott, az megért ottan, olyan volt, mikor megnyomkodtuk, mert úgy kellett azt kinyomni. Más egyéb nem volt, így megfogtuk, a bőrt, azt a bőrt felcsíptük, az úgy kiugrott abból, mert úgy kirágta, hogy akkora luk vót, mint egy jó borsószem. Megnyomtuk úgy, kiugrott, de mondom, akkora vót, mint egy cserebogár. Töltöttünk egy kis üvegbe petróleumot. Tollat tettünk bele az üvegbe, hogy csurgón legyen neki, s úgy csepegtettük be neki azon a kis likon, s akkor az a petróleum megsemmisítette azt a kis gyenge állatot, ami benne vót a tehen hátába. (Istensegíts, 36.)

Tályog

699. A tehennek a tőgye, mikor hasas, megtályogosodik. Olyan kemény lesz. Hallottam az anyósomtól, hogy akkor azon a lukas kövön átfekték, s akkor meggyógyult. (Andrásfalva, 7.)
700. Ha a tehen tályogval bornyúzott, a tőgye erőst meg volt dagadva, a tőgyit menyétbőrrel simogatták, s evvel gyógyították, visszaapadt üdöre, két-három nap múlva. (Istensegíts, 7.)

Terhesség

701. A csitkócska, amikor még az anyjában van, hát egy kicsit a hasa félre van, egyik oldalra, azért, mert nem úgy van a kiscsitkó az anyjában, mint a kisborjú, hanem hanyatt, lábakkal fölfelé. S az ő testye azért egy kicsit ferdén van az anyjában, arra a felire, ahol a szüve van. Az a kis súly, hogy a szívivel nehezebb, félrehúzza valamennyit. (Istensegíts, 2.)

Tetvesség

702. Ha az állat megtetvesedett, akkor főzték az ászpát. Azt megfőzték, megkenték az állatot vele, s az állat tetűje elpusztult. Ez es egy növény volt, ez az ászpa. Úgy kellett a gyökerit kiásni a réten. (Andrásfalva, 13.)

703. Avas szalonnát használtunk, amikor a tyúkok megtetvesedtek. Avas szalonnával kentük be őket. (Andrásfalva, 13.)

Torokgyulladás

704. A torokgyulladásról otthon Bukovinában nem csináltunk semmit, hanem Bácskában tanultam vót egy öreg bunyevác embertől, hogy hagymahéjat, szemétlapátra tegyek parázst, a hagymahéjat tegyen rea, és a lónak az orralikához tegyem, hogy azt szipja bé. S akkor kezd úgy folyni ki az orrlíkán a takony s a víz. (Andrásfalva, 35.)
705. Azt hallottam, hogy a tyúk torkát egy kis tollval, lepetróleumozni, s jól megkenni. Nem tudom mi vót a neve annak a betegségnek, de arról lehetett észrevenni, hogy a torka bé vót dagadva, s úgy tátogott. (Andrásfalva, 13.)

Tőgydagadás

706. Ha kisebesedett a tőgye, vagy a szúnyogok esszecsipkedték, édesanyám fejt három-négy tehenet, a tejszínt levette, s esszekeverte vajval, s avval megkenegette. S még tett hozzá méhviaszt, amiből kipergetik a mézet, s úgy esszekeverte avval. Aztán úgy lement, hogy olyan sima vót, mint a tenerem. (Istensegíts, 36.)
707. Hogyha a tehenet a menyet, vagy valami megmarta, a tőgyit, avval a lukas kővel meg kellett nyomkodni, de az megvót szentelve. S akkor a tejet azon átfejték, s minnyá meglohadt a tőgye a tehennek. (Istensegíts, 8.)
708. Ha a tehénnek megdagadt a tőgye, akkor kisöpörtük a házat, s akkor avval a szeméttel megkenték, csináltak egy kis habarcsot, s avval megkenték. (Fogadjisten, 2.)
709. Vót az a lukas kő. Megdagadott a tehénnek a tőgye, keresztül fejték azon a lukon, s megnyomogatták a tehénnek a tőgyit. (Józseffalva, 12.)
710. Ha a tehénnek a tőgye meg volt dagadva, volt egy likas kő és az megvót szentelve és avval kellett megnyomogatni és elmúlt a dagadás. (Istensegíts, 7.)
711. Ha valaki likas követ talált, azt húsvétkor, amikor az ételszentelés volt, azt es oda-tették s az es megszentelődött. S evvel gyógyították a tehén tőgyit, ami megvót dagadva. (Istensegíts, 7.)
712. Egy lik volt rejta, a kövön, mintha valami bogár fúrta volna ki. (Andrásfalva, 14.)
713. Az a kő hétszer van megszentelve. Hét húsvétba elviszik a templomba megszentelni. Ételszenteléskor odateszik a többi ételek közé és az megszentelődik. (Andrásfalva, 14.)

Vakság

714. Ha a ló megvakul, ezt úgy nevezik, hónapos vakság. Ezt úgy gyógyították, hogy kristálycukrot fűttak bé a szemibe, vagy dohányport, s ezt használt. (Istensegíts, 7.)

Véres vizelet

715. Ha véreset vizelet a tehén, akkor már orvoshoz fordulunk, mert ez belső baj, s aztán az orvos megállapítja, hogy milyen baja van. (Déva, 6.)
716. Ha a tehén vérhugyó lett, véreset kezdett hugyozni, annak gyapjúposztót meg kellett égetni s a hamvat reahinteni a tehén takarmányára s azt megette s attól megtisztult.

Történt az egyik esztendőben, hogy a tehenyem véreset kezdett hugyozni. Hát volt a szomszéd oláh községben egy tudós zsidó. Elmentem hezsa tanácsot kérni, hogy mit csináljak? Hát ő megtanított, hogy milyen urusságot csináljak a tehénnek. Azt mondta, hogy gyapjú posztót égessek meg, háromszor-négyszer. Hát így es tettem s a tehenyem csakugyan meggyógyult. Ez való igaz, ez nem babonaság. (Istensegíts, 7.)

Vérhűlés

717. Hát a lónak, ugye, hogyha megvolt vérhűlve, akkor megvéritettem. Az orra lukába, meghasítottam az orra lukát, s úgy a fejit letartottam, s úgy folyt a vére. (Andrásfalva, 32.)
718. Nem kapott vizet elegendőt, nagy melegbe hajtották, akkor hirtelen megitták. A ló remeg, úgy, mint a kocsonya, a füle olyan hideg lesz, mint a jég. Akkor a nyakát megszorítják, orvost hívnak, vaj olyan embert, aki ért hozzá. Így egy vastag ín kívül, akkor oda egy kés élivel beleütnek, úgy jön ki a vér, mintha öntenék. Annnyit kiönt, öt-hat liter vért kienged belőle. Attól a ló helyrejön. (Andrásfalva, 8.)
719. Hogyha a fülei a lónak, vagy a tehénnek hidegek, jéghidegek, s a leheletje es hideg, akkor az meg van vérhűlve. Akkor vériteni kellett. A lónak, vagy tehénnek a fejit vissza kellett fordítani, hogy hátra felé nézzen, s akkor kiült a nyakán az a vastag ín. Azt oda kellett abba az ínba a véritő bicskát beléütni. És engedni vért ki, de a fejit nem volt szabad visszaengedni, azt hátra kellett tartani. Addig kellett a vért engedni, amíg egészséges vér nem jött. Ezt a véritőmester úgy tudta, hogy a körmire cseppentett, és ha nem futott le, akkor már jó vér volt, akkor visszaengedték a fejit. S az állat azonnal jobban lett. (Istensegíts, 7.)
720. A disznyó szomorú volt, s a két füle hideg volt, akkor vérmeghűlése volt. A füliből le szoktak vágni egy darabkát, s akkor a kés nyelivel ütték a füle tövét, hogy folyjon ki több vér, s akkor helyrejt. (Andrásfalva, 35.)

Vizeletmegállás

721. Petrezselymet főznek, s akkor annak a levit megittatják, s akkor megindul a lónak a vizelete. (Andrásfalva, 42.)
722. Bévittek a birkaakolba, ahol a birkák hálnak, és ott tartották két-három órát, s akkor a ló vizelt. (Fogadjisten, 1.)
723. Azért vót az, hogy a birkák sokat vótak ólba, s megvót az a szag, kezdte szagolni a ló, s akkor mindjárt kezdett nyújtózkodni, már hugyozott is. (Fogadjisten, 1.)
724. Akkor felültünk a hátára, s kivittük oda a birkahodályba, ott járattuk. (Déva, 6.)
725. Hát akkor úgy szokták, hogy elviszik a birkaakolba, és ott szaglász. Vagy pedig a lónak a farkából kihúzzák a szőrt, és a csövibe feldugják. S az olyan csiklandós, s akkor megindul a vizeletje. (Andrásfalva, 34.)
726. A lónak, ha megáll a vizelete, hát szemtanúja voltam, hogy hát egy ember vezetett egy lovacskát, olyan kétségbeesve.
— Emberek — azt mondja —, nem tudják melyik háznál van akol, ahol birkák vannak? Mert — azt mondja —, ha oda béviszi, és valameddig ott megköti, akkor megjön a vizelete. (Istensegíts, 2.)

727. Vizeletmegállásnál kerestünk sertéstetűt, s amikor a csökit leeresztette, akkor az a tetű ott bent mozgott, csiklintotta, s addig erőltette a lovat, hogy megindult a vizeletje. (Andrásfalva, 8.)
728. A birkaistállóba megkólintáztattuk, vizes pokrócot tettünk rá, aztán úgy sétáltattuk. (Andrásfalva, 8.)
729. Ha a ló nem tud vizelni, akkor a hímvesszőjibe paprikát tettek. Lefogták a lovat, vagy pedig kercset tettek belé. Ez ami a juhoknál szokásos, tetű. Ez felmászik és ingere lesz az állatnak a hugyozásra, és a hugyval kijön az állatból. (Istensegíts, 7.)

A SZÜLETÉSTŐL A HALÁLIG

I. Születés

Terhesség

730. Nálunk szó sem lehetett arról, hogy mi szülessen, fiú-e, vagy leány, mert erről nem tudtak semmit csinálni. Azt szokták mondani, amit felöntöttek a garatra, azt járt le a malomkő. (Istensegíts, 7.)
731. Nálunk arról senki sem tudott semmit, hogy ellene álljon a gyermekáldásnak. Ahány született, azt mind az Isten adta és soha senki, akármilyen, nem félt attól, hogyha sok gyermeke van, nem lesz mit egyenek. Azt tartották, hogy – ha az Isten báránykát teremt, ad neki legelőt es. És csakugyan senki sem halt éhen, akármilyen szegényember volt az, akinek sok gyermeke lett. (Istensegíts, 7.)
732. Ha fent volt a teher, az fiúgyermek, s ha lent, az leánygyermek. (Istensegíts, 7.)
733. A nő, mikor állapotos, ha előrefelé van, akkor fiút vár, ha szélesedik, akkor kislányt. (Józseffalva, 6.)
734. Ha jobboldalon van a terhe, akkor lánya lesz, ha baloldalon van a terhe, akkor fiú lesz. (Andrásfalva, 36.)
735. A terhes asszonynak, ha újesztendő napján elsőnek férfivendége lesz, akkor fia születik, s ha nővendége, akkor leánygyermek születik. (Andrásfalva, 14.)
736. Ha szegyet talál a terhes anya, akkor azt mondták, hogy fia születik. Ha anyasrófot kapott, akkor azt mondták, hogy leány születik. (Istensegíts, 7.)
737. Azt mondják, hogyha fiúgyermek lesz, akkor nem hányik, és nem szédül. Ha leánygyermek lesz, akkor mindjárt hányik, ahogy a három hónapot elhaladja, minden nap hányik. (Déva, 1.)
738. Amikor valaki fogamzik, akkor már az Isten elrendeli felette az életet. (Andrásfalva, 44.)
739. Úgy tudom, úgy hallottam a régiektől, hogy a fogantatástól kezdve már lelke van a magzatnak. Van aki azt mondja, hogy csak, amikor megmozdul, mikor már él. (Józseffalva, 9.)
740. Mű katolikusok azt mondjuk, hogy ahogy az a gyerek megfogant az anyába, akkor már a lélek es belészállott. (Andrásfalva, 35.)
741. Az anyánál a gyermek, ahogy megfogamzik, mindjárt a lélek beszáll a testbe, mert nem a test van készen előbbször, hanem a lélek, s a lélek várja, hogy a test megalkuljon. (Déva, 1.)
742. Mióta az eszemet tudom, mindig úgy hallottam, hogy három napra a fogamzás után a lélek már megvan. Azt mondták, az elcsinálásról, figyelmeztették:
– Drága gyermekeim, vigyázzatok mit csináltok, mert mihelyt három napja, hogy megfogant a gyerek, már a lélek ott van, akkor már megöltétek, már gyilkoltatok. (Andrásfalva, 13.)
743. A megmozdulástól van lelke. Olyan az, ha én elültetem azt a fát, azt a hajtáskát, az attól fogva fa, ha megfogja. (Hadikfalva, 14.)
744. Mikor fele üdeje van a gyerekeknek, négy hónap és fél, akkor a gyerek kezd mozogni, akkor kap lelket. (Józseffalva, 6.)

745. Így tartották az öregek, hogy félidejétől van a gyermeknek lelke, akkor szállja meg a lélek őt. (Andrásfalva, 14.)
746. Az egyik úgy mondja, ahogy megfogamzik a gyerek, onnantól már annak lelke van, a másik meg úgy mondja, mikor megszületik, onnantól van lelke, hát aztán ezen nem lehet eligazodni. (Andrásfalva, 8.)
747. A lélek a Jóistennél van. Amikor megszületik a gyermek, az angyal belélehel. (Istensegíts, 43.)
748. Egy kútrovást csináltunk, s úgy, ahogy mindenről beszélgettünk, a lélekről es szó esett, s ő egyet lehelt, s egyet köpött, s azt mondja:
– Ez a lélek.
Amit kilehel. Nekem nehezen esett, s megígértem, hogy szedem essze a szerszámo-
mat, s hagyom ott. Milyen ember az, aki így beszél, ilyen bután. (Istensegíts, 2.)
749. Az isteni szikra az embernek a lelke. (Istensegíts, 7.)
750. A lelket a Szentlélek Úristen adja, ő azért van, s ő szentel, s a termékenységet mind ő adja mindennek. (Hadikfalva, 14.)
751. Az emberi lélek, így a mesék szerint, hát arra számítunk, hogy úgy lehet, hogy va-
lamilyen kis állat, és amikor az ember kimúlik, ez a kis állat kiszáll belőle és akkor a test úgy marad lélek nélkül, akkor már csak tetem. (Istensegíts, 7.)
752. A viselős asszonynak nem volt szabad semmit megcsudálni, mert ha megcsudálta, a gyermekén ez a csudálás kiütött. (Istensegíts, 7.)
753. Istensegítsen történt. Az egyik tréfás ember egy béna gyermeknek a mozdulatait utánozta tréfából s a felesége megcsudálta és olyan gyermekik született, aki úgy ment, mint az a béna, olyan reszketve. És nyolcvannégy esztendőig így élt. (Istensegíts, 7.)
754. A viselős asszony ne nézzon meg olyant, ami csúnya, mert olyan gyermeke szüle-
tik. Történt nálunk es csudálás, hogy torzképű lett a gyermek, mert az anyja vala-
mi maskarát megcsudált. (Andrásfalva, 14.)
755. Ha egy szép gyermeket meglátott a terhes asszony és megcsudálta, akkor az övé es olyan szép lett. (Istensegíts, 7.)
756. Amit megcsudál, olyan lesz a gyermek. (Andrásfalva, 22.)
757. Ha nincs ujjá, s megnezi, megcsudálja, úgy születik, ujjatlan. (Józseffalva, 12.)
758. A megcsudálásról tudja mit mesél apósom?
– Hát – azt mondja –, hogy ott az egyik szomszédunkban született egy, lehet, hogy csípőficamos volt, de ott lakott a szomszédjukban egy ilyen sánta idősebb ember. S azt mondták ennek a fiatal asszonynak, hogy „megcsudáltad az öreget!” Azt mondja: „Tudod, mit kell csinálni? Menj ki a gyerekkel a kapuba, s mikor az öreg megy el előttetek, akkor verd hozzá jól a gyereket!” Hát a fiatalasszony úgy es csinált. Kiment, s tartotta a gyereket, leste, mikor jön az öreg. Jött az öreg – azt mondja – és jól hozzáverte.
Azt mondja:
– Mit csinálsz te, megbolondultál?
Azt mondja:
– Dehogyiis, biztos megcsudáltam magát, azért sánta a gyerek. (Csernakeresztúr, 2.)
759. Ha egy terhes nő valami olyan csúnya állatot meglát, ne nézze igen meg, nehogy olyan gyermeke szülessen. (Andrásfalva, 8.)

760. Az es megtörtént, hogy terhes asszony volt, a kötényibe szilvát szedett, annak a gyerekek a bőrin szilvaszemek vótak. (Hadikfalva, 25.)
761. Nemcsak, hogy megcsodálta, csak nagyon megnézte, s ahhoz hasonló lett a gyereke, valami jele lett annak, amit megcsodált. (Hadikfalva, 25.)
762. Ez igazi valóság, hogyha valamit megcsodál, akkor az a kisgyerek olyan lesz. Nem szabad egy olyan asszonynak, aki még a fél idején nincs túl, nem szabad semmibe belebámuljon. Mert például itt történt, már ki voltunk hozva Magyarországra, az én vőmnek egyik testvére, hát az bábaasszony vót, elhívták valahová. Mikor oda-ment, hát valóságos kismajom született. Kérdezte:
 – Voltál-e moziba?
 – Igen – azt mondja –, olyan szép kis majmokat mutattak.
 Úgy megbámulta, hogy valóságos kismajmot szült, úgyhogy meg se mutatták az anyjának. Bétakarták, odahívta a bírót s a jegyzőt, s elvitték. (Istensegíts, 32.)
763. Azt mondták, hogy a terhes asszonynak nem szabad, hogy a kötényibe tegyen valamit, mert akkor jegyes lesz a gyermeke. (Józseffalva, 9.)
764. A piros rózsát bétette a kötényibe, mikor állapotos volt, s a gyermekén ilyen piros lett. (Andrásfalva, 22.)
765. Valamit az anya, mikor terhes, valamit vagy leszakít, vagy hirtelen eldugja, s az aztán a kicsin meglátszik. (Andrásfalva, 14.)
766. A terhes asszonynak szabad volt szakítani bármely fáról, de még nem es volt szabad megvárni, hogy ő szakítson, hanem adni kellett. (Istensegíts, 7.)
767. Ha állapotos, teszen bele valamit a kötényibe, virágot, a virág meglesz rajta. (Józseffalva, 12.)
768. Mondták, mikor állapotos voltam, hogy virágot ne fogjak a kezembe. Körmenet volt, a virágot felszedtem a földről, s úgy mentem, s a picinek, mikor megszületett, a popsijára lett oda egy virág. (Hadikfalva, 13.)
769. Amikor terhes volt a menyem, meggymagot odapattintott az egyik unoka a nyakához, és ez a jegy megmaradt a gyermekén es. (Istensegíts, 7.)
770. Én es hallottam, köténybe valamit vettek. „Jaj, ne tedd a kötényedbe, mert jegy lesz a gyereken!” (Istensegíts, 20.)
771. Amikor állapotos volt az asszony és tudta nélkül valamibe nagyon belenézett, akár állatba, akár valami képbe, és a kicsi hasonlított reá, akkor hat hétig minden nap háromszor elcsúfolta a gyerek fölé hajolva ezekvel a szavakkal:
 Csuda csúf, kitől mit gyűjtöttél, addi vissza!
 S aztán elmúlt. neki. (Istensegíts, 7.)
772. Én most egy olyan tanúságot mondok el, ami megtörtént a nagynénémén. A szomszédba lakodalomra készültek, s ő várandós volt. Hát ő bement, bevitte a szomszédba, tojást, baromfit, vaját, de már mikor ő átadta, akkor már egy rend baromfi meg vót főve, s az asztalon egy tálcán azok a sárga tyúklábak. S hát ő ránézett arra. Hát kínálgatta a szomszédasszonyt öt evvel es, avval es, de ő rápillantott azokra a lábakra. Elment haza, s olyan rosszul lett! Hát csak káprázik a szeme, s káprázik a szeme, s nem lát, s nem lát. Azt mondja a férje:
 – Mi az Rózsi, mi van veled?
 Azt mondja:
 – Hát Gyula, olyan rosszul vagyok – azt mondja –, hogy nem látok a szememvel, remegek. A szívem gyengül, s a szememvel nem látok.

Hát aztán a szegényember azt mondja:

– Mi az, mit láttál ott, mi volt ott? Biztos – azt mondja – az Ilka néni nem kínált meg.

– Jaj, dehogynem kínált – azt mondja – azt se tudta, mit adjon szegény Ilka néni.

– Mit láttál?

– Egy rakás tyúklábat – azt mondja – az asztalon.

Hát Gyula vót olyan bátor, elszaladott, s az Ilka nénit félrehívta:

– Ilka néni, a Jóisten szerelmére, adjon vagy két tyúklábat – azt mondja –, a Ró-
zsi egyet se tud lépni, megvakult.

Hamar egy szép tiszta papírt, becsavarták.

– Jaj, csak szaladjon Gyula, szaladjon hamar.

Elment, s két tyúklábról lerágta a bőrt, s kinyílott a szeme, meggyógyult, jobban lett.

Hát ez igazi tanúság, mert ez így volt. (Andrásfalva, 13.)

773. A viselős asszonyok, ha valamit megkérnének, azt megkérnének, azt muszáj volt valamiképpen megadni, mert ha nem kapták meg, erőst rosszul lettek, sőt, olyan es történt, hogy el lett a gyermeke. (Istensegíts, 7.)
774. Hogyha a terhes asszony valamit megkíván, annyira az az esziben van, hogy még a terhét is elveszti, hogyha meg nem kóstolhatja. (Andrásfalva, 14.)
775. Ha eltagadja a terhességet, akkor néma lesz a gyermeke. (Andrásfalva, 7.)
776. A terhességet nem volt szabad megtagadni, mert azt mondták, hogy néma lesz a gyermek. (Istensegíts, 7.)
777. Úgy tartottuk, mikor ki volt a ruha teregetve, ahányszor átbújt alatta, annyiszor van áttekeredve a köldökszinór a gyerek nyakán. (Józseffalva, 12.)
778. Ha terhes az asszony, nem szabad a kötél alatt keresztül, s vissza járkáljon, mert akkor a kicsinek a nyakára sirül a köldök kötele. (Andrásfalva, 14.)
779. A terhes asszonynak nem volt szabad fogat húzatni, mert ha fogat húzatott, s ha közel volt az üdeje, s gyermek idétlen lett. (Istensegíts, 7.)
780. A terhes anya bizonyos napokat megbőjtölt, hogy szerencsésen szüljön. Amilyen napot fogadott, vagy keddet, vagy szeredát, s addig bőjtölt ezeken a napokon, amíg el nem érkezett az üdeje. (Istensegíts, 7.)
781. A terhes anyának nem volt szabad emelni, mert ha nagyot emelt, akkor ellett a gyermek. (Istensegíts, 7.)
782. A terhes asszonynak tiltva volt, hogy babot egyék, hogy ne legyen ártalmára a magzatnak, hogy szelet ne kapjon a magzat. (Istensegíts, 7.)
783. A terhes asszonyokat mindenki kímélte, a templomban es helyet adtak nekik a padokban és mindenütt tisztelték és védték a leendő anyákat. (Istensegíts, 7.)
784. Történt, hogy a terhes anya meghalt és akkor halála után született meg a kicsi. Egy nagyot harsant és kipréselődött a gyermek, valami csodálatos módon, egyik pillanatról a másikra. De az es meghalt. (Istensegíts, 7.)
785. Úgy hallottam, hogyha terhes asszony viszi keresztelni, akkor meghal a gyermek, vagy az asszonyé hal meg, vagy akit keresztel. (Józseffalva, 9.)

Elvetelés, elhajtás

786. Ha valami történt a fehérmépvél, elesett, vagy ledöccsent valahonnan, akkor elvetélt. (Istensegíts, 7.)
787. Mű úgy tartjuk, hogy a magzatnak a fogantatástól kezdve van lelke. A magzatelhajtás a fogantatástól kezdve bűn. (Istensegíts, 7.)
788. Olyant hallottam, hogy aki eltette a gyermekit, hát fazakban ásta el. (Istensegíts, 7.)
789. Ugy hallottam, hogy akik a gyereket elcsinálják, annak a halála es kínos, mert mindig jár a szája, és rág, rágja annak a gyerekeknek a testyit, akit elcsinált. S ezt neki az Isten soha meg nem bocsátja, és a másvilágon es szüntelenül eszi a gyermekinek a húsát.
Ez igaz. Vót nálunk, akkor a szomszédunkban lakott, a férfi nem engedte az asszonyának, hogy gyereke szülessen. Elcsinálták. A férfi haldokolni kezdett, és állandóan rágott, rágott, rágott. És törölte a száját, mert – azt mondta –, hogy foly a vér a száján. Azt mondta a feleségének:
– Minden részit meg tudtam enni, de a csontját nem tudom rágni el.
Ez megtörtént itt nálunk a faluban, ez igaz vót. (Déva, 1.)
790. Azok az anyák, akik gyermeküket elteszik szülés előtt, hát az a hit járja, hogy a meggyilkolt testecskét meg kell, hogy egyék. Az történt, hogy az egyik asszony, aki eltette a gyermekeit, a halálos ágyán mindig rágott. S kérdezték, hogy – mit?, nem mondta meg, hogy mit, csak azt mondta:
– Ó, ó, még sok van, sose lesz vége!
És erre magyarázták, hogy ez, mivel, hogy tudott dolog volt, hogy gyermekeket tett el, hogy ez most eszi a gyermekei húsát. (Istensegíts, 7.)

Szülés

791. Ágyba szültek, nem mentek orvoshoz. Ha az asszony nem bírta megszülni, csak akkor vitték kórházba. (Andrásfalva, 34.)
792. A szülés előtt, amikor már a szülési fájdalmak kezdődtek, a gyermekágyas asszonyt sétáltatták a házban, amíg a bábaasszony elérkezett. (Istensegíts, 7.)
793. Azelőtt a régi öregek így tartották, hogy mindenki a földön, de nagyon sok asszony elpusztult. Alátettek egy zsup szalmát oda, azok a hideg lakások, hideg, földes szobák, úgyhogy az anyák elpusztultak. (Istensegíts, 8.)
794. A régi üdőben, mielőtt én még házas voltam, a földön szültek, hogy emlékezzék az ember, hogy a föld porából lett. (Istensegíts, 7.)
795. Mikor oda van érve az asszony szülni, akkor ágyat vettek a földre, szépen megterítették, mint betegasszonynak, és akkor aztán, mikor jött rá a fájdalom, akkor megfogta az asztal lábát, vagy az ágy lábát, s azt erősen fogta. Azt mondták, úgy könnyebben megadja az Isten. (Józseffalva, 6.)
796. Hallottam, hogy régebben nem es ágyban szültek a régiek, hanem a földön. A földre vetettek ágyat és ott szültek. De mikor én asszony voltam, nem volt ez. (Józseffalva, 9.)
797. A régi asszonyok a földön szültek. Azt mondták, hogy könnyebben megszületik a földön, mint az ágyban. Meg kellett fogozék valamibe, meg kellett kapaszkodják a nehez szülő. (Józseffalva, 6.)

798. Amikor a szülés ideje eljött, hát nem mondom, hogy mindenütt, az apa a gyermekkel külön szobában, ahol távol voltak a szülő anyától, imádkoztak, kérték az Istent, adja meg szerencsésen a kicsikének az eljövetelit. (Istensegíts, 7.)
799. Ha valaki születik, akkor lesz egy csillag, s ha egy leesik, akkor hal meg valaki. (Andrásfalva, 44.)
800. A szüléskor a férfiak semmit sem láthattak. Ami a gyermekvel jött, azt mindenfélét eltakarított a bábaasszony, elásta, azt nem volt szabad a férfiaknak látni. (Istensegíts, 7.)
801. Ami a szülésvel jő, azt a bábaasszony elásta a kertben. (Andrásfalva, 14.)
802. A bábaasszony fogta a kicsikét, mikor már meg volt feresztve, s odaadta az apának, ha ott volt az apja. (Istensegíts, 7.)
803. A szülésnél a férfi egyáltalán nem lehetett jelen, a bábaasszony intézett mindenféle tisztogatást. Nyolc napig ő kezelte a gyermekágyas asszonyt és a kicsikét és ő feresztette. (Istensegíts, 7.)
804. Ha a kicsike az apjához erőst hasonlított, aki megnézte, azt mondta, hogy az apja a száján töpte ki. (Istensegíts, 7.)
805. Ha nem volt jó állása a gyermek fejének, akkor a bábaasszony alakígtatta. (Istensegíts, 7.)
806. A szülés üdeje alatt ajtót, ablakot betettek, hogy ne hallják az anya jajgatását. (Istensegíts, 7.)
807. Aki táltosnak születik, az háromnapos korában megszólal az édesanyjának; senki nem hallja azt, csak az édesanyja. (Andrásfalva, 14.)
808. Annak a jobb kezén s a jobb lábán hat ujj volt. A kicsi ujj mellett még volt egy kicsi ujjacská, olyan volt, mint egy fiók. A kukoricának es van oldalhajtása, amit fióknak nevezünk. Olyan volt az az ujj es. (Istensegíts, 34.)
809. Ha fogval született a gyermek, abból, azt mondták, abból táltos lesz. (Istensegíts, 7.)
810. A burokban született azt mondták, hogy szerencsés lesz életiben. (Andrásfalva, 13.)
811. Az öregek mondása szerint, aki burokban született, azt nem fogta semmiféle golyó, se kard, az sérthetetlen volt. (Istensegíts, 7.)
812. Abban a helyben a születéskor megöntötte a bába a gyermeket, nevet adott neki, ilyenformán:
 – Én téged megkeresztellek.
 És akkor a nevét mondta, aminek meg lesz keresztelve.
 – Az Atya, a Fiú és a Szentlélek isten nevében.
 És akkor egy csepp vízzel leöntötte a fejét a kicsikének. Ezt ahol elmulasztotta a bábaasszony, a szülő es megcsinálta. Például én, amikor a kicsike gyenge volt és nem bíztunk, hogy a kijelölt napig, amikor a keresztelés volt kitűzve, hogy megéri, én es megöntöttem. (Istensegíts, 7.)

Gyermekegy

813. A gyermekágyas asszonyhoz a bába nyolc napig köteles volt kijárni. Ő feresztette meg a beteg asszonyt és a kicsikét es. (Andrásfalva, 14.)

814. A kicsi, ha két-három napos korában hangosan nevetett, akkor rövidesen meghalt. (Andrásfalva, 14.)
815. Szülés után a háztól három napig semmit sem adtak ki, nehogy elvigyék a tejt, vagy az álmát a kicsikének. (Istensegíts, 7.)
816. Ha valaki gyermekágyas asszonyhoz ment, nem ült az ágyára, s amikor ment el, valami foszlányt leszakított a ruhájáról, s odadobta a gyermekágy felé, evvel a szóval:
— Nem kell se tejed, se álmod!
Ami azt jelentette, hogy nem viszi el se a tejét, se az álmát a kicsikének. (Istensegíts, 7.)
817. Ha valaki eljött látogatóba a gyermekágyas asszonyhoz, le kellett ülnie egy kicsikét, akármilyen sietős es volt a dolga, nehogy elvigye az álmát a kicsikének. (Istensegíts, 7.)
818. Amikor a kicsi megszületik, szent könyvet tesznek hezzája, nehogy elcseréljék a szépasszonyok. (Andrásfalva, 14.)
819. A gúnyát kifordították, s odatették. Ez leginkább a gyermekágyas asszonyoknál volt. Kifordította az ura gatyáját, s odatette a feje alá. Akkor patkót, s kalapácsot, hogyha bójón, megfogják, s megpatkolják. Hogy féljen tőle. (Andrásfalva, 35.)
820. A szülő addig feküdt a gyermekágyba, ameddig jobban nem érezte magát. Némi-lyik három nap múlva már lefeküdt, másik heteken át feküdt. (Istensegíts, 7.)
821. A gyermekágyas asszonnak nem volt szabad még a borozdán sem túllépni, mert ha kiment, s átlépett, a jég elverte a határt. (Istensegíts, 7.)
822. A gyermekágyas asszonnak nem volt szabad kimenni, a ház területéről nem volt szabad kilépni, amíg ki nem avatódott, s kontyot sem volt szabad csinálni, nehogy megrontsák. (Istensegíts, 7.)

Névadás

823. Az volt a szokás, hogy nem igen mentek idegen névért, legtöbb a nagypapa, vagy a nagyanya nevét kapta. (Istensegíts, 7.)
824. Nálunk a kereszteléskor az volt a szokás, hogy az apák, nagypapák, anyák, nagyanyák neveit adtuk a gyermekeknek, vagy pedig, amelyik nap születtek, azon a napon amilyen név volt, arra lettek kereszteleve, vagy pedig valamelyik szent, akit különösképpen tiszteletben tartottak, annak a nevét adták. (Istensegíts, 7.)
825. Amilyen szentnek a neve jó elő, azt a nevet kapja. A legkülsőbb Szent Mártonkor született, s Márton lett. A nagypapa es Márton volt, hát Márton lett a neve. (Andrásfalva, 8.)
826. A névadás a mű családunkban így történt: Az első fiúnk, mivel Szent Mártonkor született, Márton nevet választottunk neki, de mivel, hogy aztán keresztelés után igen beteg lett, úgy, hogy halálos beteg volt, azt tanácsolták a feleségemnek, hogy el kell venni a nevről, más nevet kell adni neki, mert nem gyógyul meg. S így aztán adtunk neki más nevet: Gyula lett. Ma es ezt a nevet viseli, de a hivatalokban Márton néven szerepel.
- A második volt Erzsébet. Azon a napon Erzsébet volt, s azért lett Erzsébet. Az István azért lett István, mert a mostohaapám apjának István volt a neve. A Teréz azért lett Teréz, mert az én anyai nagyanyám Teréz volt.

Anna azért lett Anna, mert édesanyám Anna volt.

Annamária azért lett, mert az első Anna meghalt, s a Teréz meg az Erzsi kicsi leánykák voltak, azt mondták, hogy Annacska visszajött. Anna lett belőle, kétnevű lett. Az anyja volt Mária, így lett Annamária.

Regina azért lett Regina, mert édesanyámnak volt egy komaasszonya, Regina nevű, és ő akarta, hogy Regina legyen.

Antal az én nevem után lett Antal.

András azért lett András, mert volt nekem egy öcsém, aki még gyermekkorában meghalt, s ezért Andrásnak kereszteltük.

Isméria azért lett, mert volt egy könyv nálunk, az volt a címe: Makula nélkül való tükör. Ebben Szűz Mária családja volt leírva. Azt írta, hogy Szent Annának volt egy testvére, Isméria, és ezért kereszteltetett Mări Ismériát, amit Ifigénia néven ismernek.

Bernadetta: A lurdesi Szűz Mária Bernadettának jelent meg Lurdesben és ezért kereszteltettük ezt Bernadettának.

A Mária a menekülésben született. Másodnapja volt, amikor menekültünk Bácskából. Eppen a trianoni határnál voltunk, egy légitámadás jött reánk, s ott meg kellett állni, s ott született. Azért lett Mária, mert az anyja es az. (Istensegíts, 7.)

Keresztelés

827. A gyerekek, amíg meg nem keresztelték, addig az olvasót mindig a mellire tette, nehogy a szépasszonyok a gyereket kicseréljék, mert ha az olvasó rajta van, akkor nem mernek odamenni a szépasszonyok. (Andrásfalva, 13.)
828. Amíg a gyermek nincs megkeresztelve, az olvasót kell rátenni, nehogy kicseréljék. (Hadikfalva, 13.)
829. Ha hosszabban tart a keresztelési üdő, a születéstől a keresztelésig, akkor mindig rózsafüzért, vagy imakönyvet tettek a kicsi pólyájára. Azt mondták, hogy akkor (szépasszonynak nevezték az olyan gonosz lelket), akkor a szépasszony, az nagyon lesz az ilyen tiszta lelket, hogy ne tudjon közelíteni a szépasszony. Mert sokan észrevették, hogy megcsípkedi a gonosz lélek azt a kis gyereket, hogy az arcán olyan kék csípkedések lettek. (Andrásfalva, 13.)
830. Hogyha nem lehetett, nem vót alkalom keresztelni, vinni a kicsikét, s látszott, hogy hálnivaló, akkor megkeresztelte, vagy az apa, vagy az anya, vagy a bába, aki ott vót. Egy fehér ruhát vett a kezibe, reatette a pólyára, s avval azt mondta: „Én megkeresztellek téged, az Atyának, a Fiúnak és Szentlélek istennek nevében, neved ez, s vedd ezt a fehér ruhát”. És evvel akkor leöntötte vízzel, szenteltvízzel. (Istensegíts, 7.)
831. Nálunk a halva-született gyermeket es megkeresztelik. Az volt a szokás, ha még nem es mozgott az a gyerek, de azt már a temetőbe vitték. Kis tiszta ruhába csavarták, kis dobozba tették, s addig nem vitték ki az épületből, amíg nevet nem adtak neki.
- Keresztellek az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek nevében, a te neved Mariska, vagy Jancsika.
- A három név után háromszor szórt vizet rá. Akkor az már annyi, mintha pap keresztelte volna. Az ilyet nem es hozták nyilvánosságra. Egy kis dobozba, vagy egy kis

- cserépfazékba tették, s vitték a sír tetejére, a hozzahagyottak sírjára. A sírhalomra ástak egy olyan kis gödröt, s oda tették. (Andrásfalva, 13.)
832. Nálunk úgy volt, hogy nyolc nap alatt legyen meg a keresztelés. Ha a betegágyas asszony gyenge volt, akkor addig halasztották a keresztelést, amíg a gyermekágyas asszony jól érezte magát. (Istensegíts, 7.)
833. Az anyának volt úgynevezett kontyoló ruhája, ez nagyon rojtos kendő volt, amivel békontyolták, amikor menyasszony volt. És evvel takarták le a pólyát a keresztelőkor. (Istensegíts, 7.)
834. A háznál es készület volt, s minden komaasszony es vitt. Vittek egy tyúkot, tyúkhúslevest, s akkor a tyúkot megsütték. Négy-öt kalácsot, aztán három-négy rétest, meg mézeskalácsot, egy liter mézespálinkát, és aszaltszilvát főzve. (Istensegíts, 7.)
835. Minden keresztszülő a keresztelőre elvitte a kolozsnát. Ott mindegyik kolozsna gyertya meg volt gyújtva. A kolozsnagyertyán körül volt tekerve két méter valamilyen ruhaanyag, vagy gyolcs, vagy karton, vagy teveszőr, s az az anyag aztán, ha fiúnak keresztteltek, kék pántlikával volt csokorra kötve, s ha leánykát keresztteltek, akkor vörös pántlikával volt megkötve. (Istensegíts, 7.)
836. Amikor a keresztelőről hazahozták, az asztalra teszik, hogy tisztességes ember legyen belőle. (Józseffalva, 9.)
837. Ha a kicsike olyan volt, hogy nem lehetett megvárni a másnapot, akkor keresztteltek pénteken es, de egyebkent, ha nem volt a kicsike beteg, akkor más napokon keresztteltek. (Istensegíts, 7.)
838. Ha ünnepnap akarták kereszttelni, akkor vecsernyén keresztteltek. Ha hétköznap, akkor a reggeli misén. (Istensegíts, 7.)
839. A kereszttelést, hogyha esetleg hétköznapon keresztteltek, a komatiszteletre. Olyan volt, mint egy kicsi lakodalom. Amikor hazamentek a templomból, mindjárt elkezdtek, s bizony eltartott két napig es. (Istensegíts, 7.)
840. Keresztkomának mindig azt hívtuk meg, akit legjobban szerettünk, a legjobb barátunkat. Néha még a testvérek es eljöttek kereszttelni. Aztán még olyanokból, akik közelebb állottak, szomszédok, vagy jóbarátok. Sokszor az es adott okot keresztkomaságra, együtt dolgoztak valahol munkahelyen és megszerették egymás szokásait, s megígérték egymásnak, ha gyermekük születik, meghívják keresztkomának. Ki hogy állott, annyit hitt meg. Ritkaság, hogy csak egy pár keresztkoma volna. Volt négy-öt, tíz-tizenöt. Volt olyan eset, hogy huszonöten es voltak. Aki nagy komatiszteletet akart, az sokat hívott. (Istensegíts, 7.)
841. Nálunk csak az a koma, aki a keresztelőn a karján tartja. A többi csak oldalkoma. Az az igazi keresztapa, s keresztanya, aki a karján tartja. Hogyha huszan legyenek es, azok mind csak oldalkomák. (Andrásfalva, 13.)
842. Aki tartja a kicsikét a keresztvíz alá, az a főkoma. (Istensegíts, 7.)
843. A keresztkomák egymást így szólították: komámuram és komámasszony. Ezt tévedve sem volt szabad másképpen mondani, mert akkor sértve érezte volna magát. Akik együtt keresztteltek, így szólították egymást: komatárs, vagy komatársné. (Istensegíts, 7.)
844. A kereszttelés után a sekrestyésnek adtak, vagy az oltárra lerakják a forintokat, mindenki egyet. S aki nem adott semmit, az sem volt feltűnő. (Istensegíts, 7.)

Kereszteleetlen gyermek

845. A kereszteleetlen gyermek lelke ki van rekesztve, az nem mehet bé a mennyországba. Addig bolyong és sír, amíg valaki megkereszteli. (Istensegíts, 7.)
846. A kereszteleetlen gyerek, addig nem szabad a tükörbe nézzen, amíg meg nem keresztelik. (Egyesült Államok, 1.)
847. A kereszteleetlen gyermeket csak a temető sáncába temethették el, és nem tettek semmiféle keresztet neki. Mert történt, hogy halva született, vagy mindjárt meghalt, s nem volt arra eszük, hogy megkereszteljék. (Istensegíts, 7.)
848. Egy néni elment a városba, vett magának egy kötényre valót. S amint jött haza, a levegőben sírást hallott, s mindjárt reamlékezett arra, hogy (nem látott semmit) azok a kereszteleetlen kicsik, akik halva születtek, minden hetedik esztendőben megsírják magukat azon a tájékon, amíg valaki nekik keresztnevet nem ad. Aztán ő mindjárt észrejtött, s meg es keresztelte:
— Ha fiú vagy, légy Pista, ha leányka vagy, légy Katica! — és azt a kötényrevalót, amit ő vásárolt, azt eldobta a levegőbe, hogy hát az neki a keresztmélék, hogy ő megkeresztelte. S el es vitte, úgy, ahogy a levegőbe eldobta, úgy el es vitte, és többet sírást nem hallott. (Andrásfalva, 14.)
849. Azok a gyermekek, akik üdő előtt halva születtek és nem értek keresztiséget, ezek kereszteleetlen gyermekek, akik várják a keresztiséget. (Istensegíts, 7.)

Kiavatás

850. Avatásig se kontyot nem csinált, se sehova nem volt szabad menni, a kapun küjjel nem mehetett, vagy a borozdán nem volt szabad keresztül lépni, csak a kiavatódás után. Akkor kezdett dolgozni és akkor kezdett ételt csinálni. Úgy, hogy ezek miatt a negyven napos avatási üdőt kevés asszony tudta kívárni, úgy, hogy a gyermek megkeresztelése után egy-két napval ment kiavatódni. Mikor kiavatásra ment, ami gyertyát vittek a keresztiszülők, azt elvitte a templomba, de nem volt szabad bemenni neki a templomba, hanem a sekrestyében avatta ki a pap és úgy vezette bé a templomba, az oltárhoz, ahol a pap imádkozott és megáldotta a kicsikét és úgy mehetett a helyére. (Istensegíts, 7.)
851. Amíg el nem ment a templomba, ki nem avatódott, addig nem hagyhatta el az udvart. (Andrásfalva, 14.)
852. Azt mondták, hogy amíg nem megy el avatódni, addig nem szabad vizet húzzon. Akkor kiszárad a kút, ha úgy vizet húz. (Józsefffalva, 9.)
853. Amelyik leánynak gyermeke lett, azt a pap nem avatta ki, mivel nem házasságban szült. Hanem, ha ki akart avatódni, a kicsikével megkerülte háromszor a templomot, s a kolosnaggyertyát letette valamelyik mellékoltárra. Ez volt a kiavatása. (Istensegíts, 7.)

Fürdetés

854. A feresztővizet, amelyikbe a kicsikét megferesztették, olyan helyre öntötték, ahol semmiféle tisztátalanság nem volt. (Istensegíts, 7.)
855. A fürdővizet nem öntik trágyadombra, hanem a kapu sorkába, vagy így a kert tövibe. (Andrásfalva, 8.)

856. A gyermek feredővizét fa tövibe, vagy a kerítés mellé öntötték. Trágyadombra nem volt szabad önteni, nehogy beteges legyen a gyermek. (Andrásfalva, 14.)
857. A fürdővizet egy rózsabokornak a tövibe öntöttük, oda, ahol nem jár mindenféle. Mindig egy helyre öntöttük. (Déva, 7.)
858. Este nem vót szabad kiönteni, este letették a gyerek fürdővizét. Azt mondták, hogy nem aluszik a gyermek, hogyha kiöntik a vizet. (Józseffalva, 6.)
859. A Nap elszentül, akkor már, ha füröszötték, akkor azt a vizet nem öntötték ki. (Józseffalva, 11.)
860. A gyermek sokat sír, ha este öntik ki a fürdővizet. (Andrásfalva, 8.)
861. Ha napszentült után feresztették meg a gyermeket, akkor a feredővizet az ágy alá tették, nem öntötték ki, csak reggel, napfeljött után. (Istensegits, 7.)
862. Este későn füröszöttünk, ha nyár volt, hazajöttünk, mindent elvégeztünk, s hogy aludjék jobban a gyerek, fáradjon ki a fürdőbe. Akkor éjjel jobban nyugszik a szülő es, s a gyerek es. (Józseffalva, 6.)
863. A bábaasszony feresztette meg a kicsit, s ő tette rendbe. Ő pólyázta be, odatette az anyjához az ágyba. Ott férfinak nem volt szabad járjon. Az orrát megciccantotta, s azt mondta: Nagyot nőjj! (Istensegits, 7.)
864. Az anya, ha beteg, akkor a keresztanya fürdeti meg a kicsikét keresztelés előtt. (Istensegits, 7.)
865. Szűrfüvel füröszöttük a gyerekeket. Az erősíti a csontokat, meg a testyt es tisztán tartja. Az öregeknek es jó, lábfürdő s nagyfürdő. Mikor beléülsz, mintha húzna magához. (Józseffalva, 6.)

Szoptatás

866. Az előtejet kifejték a mellből és csak aztán adtak a mellet a kicsikének. (Istensegits, 7.)
867. Úgy tartották, hogy amíg az anya szoptat, addig nem fogan. Így hát a kicsikét nem választották el, szoptatták két-három esztendeig es. Volt egy asszony, akinek született egy leánygyermek s utána egy fiú. Aztán, hogy ne jöjjön olyan gyorsan, olyan hamar a másik, hét esztendeig szoptatta. Mivel, hogy a gyermek már nagy volt, szégyelte, hogy mások lássák, hogy ő szopik. Ha az anyja akárhol volt, beszélgetett, behítt a házba, hogy ne lássák, hogy ő szopik. Szopott s aztán akkor az anyja mehetett tovább. (Istensegits, 7.)
868. Vót olyan babonás, aki tartotta, hogy az anyának a teje nehogy lecseppenjen, s a macska felnyalja, mert akkor az anyának a teje elvesz. (Andrásfalva, 35.)
869. Amikor én fiatal menyecske voltam, s gyermekem volt, odajött a szomszédasszony, ő es szoptatott, s rámfejt, nehogy elvigye a tejet tőlem. (Andrásfalva, 2.)
870. Édesanyám mondta, hogy keresztelőt csináltak, s odament egy öregasszony, s adtak neki, mit tudom én milyen falatot adtak, mit nem adtak, elég az hozzá, hogy avval elvitte a tejit. Úgy elvitte édesanyámnak a tejit, hogy semmi se maradt. S akkor vót egy asszony, úgy hívták, hogy Szép Rózsi. Hát akkor öreganyókám panaszkodott, hogy azt mondja, hogy:
— Ne, elvitték a menyecskémnek a tejit, hogy nincs teje.
És kérlette Szép Rózsi öreganyókámat, hogy hát kinek adott valamit. S mondta, hogy kinek.

– Na – azt mondja – édes Bori né, ha keresztülvitte az úton, többet a menyinek sose lesz teje. Én meg tudnám csínyálni, valamit csínyálok.

De elég, hogy állapotos vót, s azt mondja, hogy:

– Egy éjen bé kell járjon hét határt.

S azt mondja: azt nem tudja megtenni, hogy hét határt bérjárjon. De azért valahol ment, s aztán csak hozott vissza édesanyámnak, hogy csak lett fele teje, mint amennyi vót, de a többi odamaradt. (Andrásfalva, 46.)

871. A gyermeket annyiszor szoptattuk, ahányszor kérte. Ha el akarták választani, békenték a csecsbimbót valami kellemetlen ízvel, s a kicsike nem fogadta el. (Istensegíts, 7.)
872. Ha szoptatós anya látogatta meg a szülőanya-beteget, akkor az lefejt a saját tejiből egy pár cseppet oda az ágyneműre. Azt mondta, hogy:
– Nem kell sem tejed, sem álmod!
Hogy tudjon aludni, s hogy a tejt nem viszi el. (Andrásfalva, 13.)
873. Még egy hetes nem vót az a kicsi, ha valaki odament látogatába, addig nem mehetett ki, amíg egy rongyot, vagy valamit le nem dobott: „Nem kell se tejed, se álmod!” (Andrásfalva, 10.)
874. A kis gyermeket, hogyha idegen asszony szoptatta meg, hát az ingivel megtörölte a száját, hogy ne vigye el a tejt. (Andrásfalva, 14.)
875. Mikor a kisgyermeket a koporsóba teszik, akkor az anyja ingivel a szájacskáját megtörli, hogy a tejet ne vigye el magával, mert ha elvinné, akkor a következő gyermeknek nem lenne tej. (Istensegíts, 7.)
876. Halltam azt a tanítást, hogy kámfort kell venni, s azt tenni a mellre, hogy az a kámfor legyen ott, mert akkor hamarabb elfogy a tej. (Andrásfalva, 13.)
877. Mikor a kicsit elválasztja az édesanya a tejtől, akkor az ingivel megtörli a száját, hogy felejtse el a tejet. (Andrásfalva, 14.)
878. A szopós kicsi, ha meghal, akkor az anyja az ingivel megtörli a száját, hogy ne vigye el a tejet magával. (Andrásfalva, 14.)
879. Vót aki ezt bétartotta, hogy hódfogytakor választani el, mert akkor könnyebben felejt. A másik meg megkente, vót egyfajta keserű, úgy hívták, álvész. Keserű vót, csak arra használták, másra nem, hogy az asszonyok a csicsgombot megkenték vele, s az olyan keserű vót, hogy a gyerekeknek többet a csics nem kellett. (Andrásfalva, 35.)

Csecsemőkor

880. Beceszavak: Arany báránycám, gyöngyvirágom, arany csillagom. (Andrásfalva, 44.)
Drága kincsem, szép kicsi szüvecském, kicsi bimbóm. (Istensegíts, 38.) Kicsi szüvem, kicsi májacskám, angyalom. (Andrásfalva, 31.) Kicsi madárkám, szép virágszálcakám, édes szüvecském, gyenge violám, szép rózsacskám, drága magzatom, kicsi legénykém, édes lelkecském, kicsi rubintom, gyöngyvirágocskám, kicsi szüvecském. (Istensegíts, 7.) Kicsi gerlicém, szép galambocskám, drága kincsecském, lelkecském, ártatlan báránycám, kicsi gyémántocskám, kicsi csürcém, gyémántszemű virágocskám, kicsi rózsacskám, kicsi angyalkám, szüvem gyönyörűsége. (Andrásfalva, 14.) Szüvem gyönyörűsége, szüvem vére, kicsi májacskám, kicsi lelkecs-

- kém. (Istensegíts, 22.) Kicsi szüvecském, aranyos madarkám, kicsi májacskám, kicsi lelkecském, kicsi csürkém. (Istensegíts, 25.)
881. A kicsikének nem volt szabad ollóval levágni a körmit, mert ha ollóval vágják le, tolvaj lesz belőle. Ha megnőtt a körme a kicsinek, az anyja leharapta. (Istensegíts, 7.)
882. Nem szabad a körmét levágni, mert akkor tolvaj lesz. (Andrásfalva, 14.)
883. Ha a kicsike álmában zokog, akkor erre azt szoktuk mondani, hogy az őrző angyala megverte, s ha mosolyog, akkor az őrző angyalka játszik vele. (Istensegíts, 7.)
884. A kicsi, ha álmában sír, azt jelenti, hogy az őrzőangyalkája megverte. (Andrásfalva, 14.)
885. A kicsi gyermek, ha elesik, s megüti magát, sír keservesen, a szülő azt a helyet, ahová esett, megveregeti, s azt mondja: „Hallgass kicsi fiam, én visszaadtam a földnek”. (Istensegíts, 7.)
886. A kisgyermek köldökzsinórját, mikor leszárad, összebogozzák s elteszik. Mikor a gyerek hét éves lesz, odaadják neki, hogy oldja szét azt a bogot, s akkor jó tudományos gyermek lesz belőle. (Andrásfalva, 14.)
887. A bölcsőben megszólal, s fogval születik. Ha valaki hallotta, hogy beszélget, nem szabad elárulni, mert akkor nem lesz táltos. (Istensegíts, 7.)
888. Én es csináltam valamikor. Hát az, hogy ha született, hát hogy legyen a részire egy gyümölcsfa, ami őt szolgálja. (Istensegíts, 7.)
889. Vót eset, vót ilyen babonás család, hogy félrerángatták a nagyobb testvéreket, hogy üresen ne hajtsák a bölcsőt, mert akkor a kis öcsike meghal. (Andrásfalva, 13.)
890. Tapsoltató: Tapsi, tapsi mamának, piros csizmát papának! (Istensegíts, 7.)
891. Lovagoltatók: Ló, ló, paripa, száján zabola, belőlem es lesz egy kicsi lovaskatona. (Istensegíts, 7.) Hopp, hopp, katona, ketten ülünk egy lóra. (Andrásfalva, 14.)
892. Az anyósomtól halltam, mikor lett az első gyermekem: „Édes gyermekem, vigyázz, ha valaki odamegy, vigyázz, hogy hagyjon álmot.” A ruhájából egy szálát vessen oda, ahol van a beteg asszony, s akkor az álma nem lesz elvive. (Andrásfalva, 7.)
893. Ha valaki eljött, és ha leült a beteg asszony ágyához, akkor valami cérnát, vagy valamit visszadobott, nehogy az álmát elvigye a beteg asszonynak, meg az újszülöttnék. Egy cérnacskaát odatett a gyerekre: „Nem kell se tejetek, se álmotok!” (József-falva, 11.)
894. Amikor a kicsikét megnézték, az orrát megfogták és megciccantották, s azt mondták neki: Jaj, be csúf vagy! (Istensegíts, 7.)
895. A gyermek homlokára az anyja koromval egy foltot tett, s hüvelykével egy foltot nyomott, hogy az igazet ne fogja. (Istensegíts, 7.)
896. Ha a kicsikét valaki megnézte, hát megköpdöste s azt mondta, hogy: „Pfű, pfű, meg nem igazlek!” (Andrásfalva, 14.)
897. A kicsikére, ha magára hagyták a bölcsőben, az olvasót az anyja reatette, hogy a boszorkányok ne merjék megközelíteni. (Andrásfalva, 14.)
898. A benthagyott kicsikére a rózsafüzér mellett még seprűt es tettek, nehogy elcseréljék, vagy megromtsák. (Istensegíts, 7.)
899. Ha az újszülött gyereket magára hagyják bent, elcserélik. (Csernakeresztúr, 2.)
900. Megkenték koromval, vagy kocsikenőcsvel a homlokát, vagy pedig valami piros rongyot köttek rea. (Déva, 1.)

901. Sulykot vittek bé, s békötték piszkos rongyval, piszkos pelenkával békötték, s azt tették oda a gyermekhez. (Hadikfalva, 9.)
902. Mikor a kicsike pólyásbaba bent maradt, az anyja kiment, a macskát ki szokták zavarni a házból, nehogy a kicsikére feküdjék és megnyomja. (Istensegíts, 7.)
903. Hallottam, hogy ne hagyja a gyereket magára, mert elcserélik. Amikor nekem es kicsikém vót, akkor mindig figyeltem, hogy ugyanaz-e a gyerek, ami vót. (Déva, 7.)

II. Gyermekkor

904. A kicsikén, egész tízesztendőstől lefele, nem volt szabad keresztül lépni, mert megcsökkik, akkora marad, amekkora. (Istensegíts, 7.)
905. Ha ült valamelyik gyerek, akkor azt mondták: „Húzd össze a lábadat, hogy ne lépjelek át!” Mert ha átlépik, akkor nem nő meg. (Józseffalva, 9.)
906. A gyermeket nem szabad átlépni, mert akkor nem nő meg. (Andrásfalva, 14.)
907. Ha eszemérik a gyerekeket, akkor nem nőnek meg. (Józseffalva, 9.)
908. A hetedik gyermek szerencsés, így tartották az öregek. Azonban én nem tudtam mondani, mert Antal a hetedik és nem tudom mondani, hogy szerencsés volna. (Istensegíts, 7.)
909. Ha kért valamit a gyerek, akkor azt mondták: „Nyitte, fityisz!” Vót aki mutatta, de anyám nem mutatta. (Józseffalva, 9.)
910. Ha valamit kér a gyermek, amit nem lehet neki odaadni, így szokták fügével mutatni: Nesze, itt van. (Istensegíts, 7.)
911. Azt mondták, hogy nem szabad levágni a kisgyermeknek a körmét, mert akkor ragadni fog a kezébe minden, amit meglát. (Józseffalva, 9.)
912. Már nagy gyerek voltam, tizenkét esztendő és még mindig úgy tudtam, hogy a gyermeket úgy vásárolják. (Istensegíts, 7.)
913. Azt mondták a gyerekek, hogy a gólya hozza a babát. Ó, már nagy lány voltam, s azt hittem még, hogy igaz. (Józseffalva, 9.)
914. Amióta itt vagyunk Magyarországon, a gyermekek úgy tudják, hogy a gólya hozza a kicsi gyermeket. Azonban nekünk Bukovinában nem a gólya hozta, hanem úgy vették korpáért. Az egyik oláhtól vette, a másik cigánytól, s a másik kicsikét megingt a gőzösből vették ki. S a bábaasszony megkapta s odahozta. (Istensegíts, 7.)
915. A kicsi leánykáktól kérdezik, akik még nem tudnak beszélni:
– Hova ülnek a legények?
S akkor a kicsi leányka mutat a tenyeribe, hogy oda. (Istensegíts, 7.)
916. A kicsi gyermekeknek szoktuk mesélni, a hüvelykujját megfogjuk:
– Ez elment vadászni.
Aztán a mutatóujját:
– Ez meglőtte.
A nagyujját:
– Ez megsütötte.
A nevetlen ujját:
– Ez megette.
S végül a kicsike ujját fogjuk meg, s mondjuk:

– A kicsinek nem maradt semmi.

S a kicsi ujját és a tenyerit egy kicsit megsúroljuk. (Istensegíts, 7.)

917. Szokás volt a gyermekeknek, hogy egy vesszőt vettek a lábik közé, s azon lovagoltak, ezt nevezték vesszőparipának. Két-három esztendőös gyermekek szokták csinálni. (Istensegíts, 7.)
918. Úgy mondták, hogyha a kisgyereket megveri az eső, akkor nagyot nő. (Józseffalva, 9.)
919. Mikor az első fogak kihulltak, a kutrucához mentünk, s ott bevettük a kihullott fogat, s azt mondtuk: Egér, egér, adok neked csontfogat, adjál nekem vasfogat! (Istensegíts, 7.)
920. Amikor a kisgyermeknek a legelső fogát kihúzták, akkor odaadták a kezibe, és azt mondták, hogy: dobd el, s mondjad, hogy:
- Egér, egér,
én adok neked csontfogat,
s te adjál nekem vasfogat!
- Hogy erősebb legyen, mint ezek az első fogak. (Andrásfalva, 14.)
921. Névrecsúfolók: Gyurka, kelle neked hurka? János, a töke májos! Katika, jaj de piszkos a lika! András, András, bagolyás, tyúk seggibe kotorász. (Istensegíts, 7.)
922. Nyelvtörők: Kék pap, zöld pap – erőst gyorsan kellett mondani, s akkor esszeavarodott. (Istensegíts, 7.) Kerekes, kereken, kerekíti kerekít. (Istensegíts, 7.)
923. Állathívogatók: Nyuszi, nyuszi, nyulacsám, ne fuss tőlem, nincs puskám. Nincs énnekem egyebem, friss káposzta levelem. (Istensegíts, 7.) Gólya, gólya, gilice, mitől véres a lábad? Török gyermek elvágta, magyar gyermek gyógyítgatja, sípval, dobval, nádi hegedűvel. (Istensegíts, 7.)
924. Állatsúfolók: Szebb a páva, mint a pulyka, szebb, szebb, szebb! (Andrásfalva, 14.) Szebb a páva, mint a pulyka, mert a pulyka taknyos orrú, gúr, gúr, gúr. (Istensegíts, 7.)
925. A gyermekeket ijesztgették tatárval, hogy: Elviszen a tatár! Vagy: Jön a bankus! Ez valami rémisztő szörnyeteg volt, aki olyan helyre viszi a gyermekeket, ahol csak egyedül van, és többet nem látja az apját, anyját, és kicsi ördögök veszik körül, lapátra ültetik és bévetik a tüzes kemencébe. Ezt ijesztésképpen mondták, hogy fogadjanak szót, mert a szülők sem hittek a bankusban, mert az nem létezett. Ezenkívül még szokták azt es mondani, hogy: Elviszen a lidérc!, vagy: Elviszen a krampusz! (Istensegíts, 7.)
926. A gyermeket hét esztendőől lefelé pásztorkodásra használták. Tehenpásztor, a leánykák pipepásztor, juhpásztor, ezekre lettek felhasználva. (Istensegíts, 7.)

III. Leány- és legényélet

927. Mikor mű fiatalok voltunk, akkor nem volt televízió, nem volt mozi, mű csak a fonóban szórakoztunk. Ott meséltünk mindenféle történeteket, az volt a mű szórakozásunk. (Andrásfalva, 14.)
928. Valóság, hogy tejes vízbe mosdottak, mert az az arcot rendbetartotta. Ott ilyen kencefice nem volt, nem es volt rá szükség. (Andrásfalva, 13.)

929. Hát tilos volt az ilyen szépítőszereket használni, mert az öregek igen tiltották.
Még a nóta es elmondja róluk, hogy:
Lányok, lányok, andrásfalvi lányok,
mitől piros a ti két orcátok?
Nem az Isten adta azt tirátok,
a zsidótól tojásért kaptátok.
Azt tartották, hogy az Isten ahogy teremtette az embert, abban maradjon meg,
ne akarja azt megváltoztatni. (Istensegíts, 7.)
930. Tizenhat-tizenennyolc éves korban kezdődött a legényeknek a férfi-munka. A lányoknál az asszonyi munkát tizenöt-tizenhat éves korban kezdték el. (Istensegíts, 7.)
931. A leányoknál úgy, mint a legényeknél megkövetelte a tisztesség, hogy tisztán éljenek. Ritka esetben, ha valamilyik leány megesett, azt a falu népe erőst elítélte. Annak nem volt többet szabad pántlikát kössön a hajába, se a lányok közt nem volt helye, a templomban es csak a kórus alatt állhatott. A legényről, ha kiderült, hogy nemi életet él valakivel, avval a leányok nem álltak meg beszélgetni. Bokré-tát nem volt szabad a kalapjára tegyen. A házasesetben pedig szigorúan megkövetelték, úgy az asszonytól, mint a férfitől, hogy csak a házastársikkal éljenek. Ha valakiről kiderült, úgy férfiről, mint asszonyról, hogy más valakit szeret, a faluban erőst elítélték, ki sem léphetett a házból, hogy rea ne kiabáljanak, különösen az asszonyok. (Istensegíts, 7.)
932. Galambom, ilyen szóval kedveskedett nekije, aztán vercse lett belőle. (Istensegíts, 7.)
933. A legény, ha éjjeli tánc volt, a szeretőjít elkérte a leány szüleitől, hogy eresszék a leányukat a táncba. Akiene nem volt szeretője, nem volt aki elvigye, mert éjjeli táncba csak az mehetett, akit elhívtak. A nyári táncokba hívatlan elmentek, a napali táncba, de az éjjelibe csak akit elkértek a szülőktől. A szeretőszerzés leggyakrabban táncmulatságban történt. Ahogy megtörtént az üsmeretség a leány s legény között, a legény kezdett jární esténként a leányhoz a guzsalyosba, mivel a leány elfogadta a legényt szeretőnek. Péntek kivételével minden este elment a szerető a leányhoz, csak péntek este nem járt senki guzsajasba, mert akkor gerebenbe ültetik a guzsajost. A leány szülei, ha tetszett a legény, megengedték, hogy járjon a lányukhoz, de ha nem tetszett, akkor még a kapuba sem túrték meg. A legény szülei ritkán tudták, hogy a fiuk kihez jár. Mert azt nemigen dicsekedték meg. Azonban, ha méges megtudták és a leány nem tetszett, mert szegény volt, akkor volt nemulass a legénynek. (Istensegíts, 7.)
934. Nálunk a legények ilyen csoportokba voltak felosztva: Felszegben a katonaviselt legények csoportja, aztán a fiatalabbak, akik sorozásra kellett, hogy menjenek, s a harmadik csoportba tartoztak a fiatal legények tizenhat esztendőttől tizenennyolc esztendeig. S a kamaszoknak volt egy külön csoportja megint. S ugyanezek a csoportok az Alszegeben és megvoltak külön-külön. Az alszegiek és a felszegiek sokat háborúskodtak egymás között a leányok miatt. Az alszegi legény, ha feljött Felszegbe, egészen biztosan elzavarták a felszegiek, és fordítva es. (Istensegíts, 7.)
935. A leányok, ugyanúgy, mint a legények, külön-külön csoportban álltak. S azok, amelyikek egy csatában voltak, együtt jártak fonóba. A fiatalabbak csakes fiatalabbakval voltak, nem volt szabad az öregebb leányok közé menjenek. (Istensegíts, 7.)

936. Nálunk volt négy rend legény korok szerint, s a négy rend négy helyen táncolt. Minden táncnál volt egy előjáró, ez fogadta meg a muzsikásokat, ő gyűjtötte össze a pénzt, ő fizette ki. Amit ő mondott, azt meg kellett fogadni. (Istensegíts, 7.)
937. Nálunk az volt a szokás, hogy a legények mulatságába nem mehettek bé a fiatalabb kamaszokban levő fickók. Belé kellett nőjjon mindenki abba a korba, hogy elfogadják a legények. Hogyha bément a nagylegényeknek a mulatságába, hát kilökték. (Istensegíts, 7.)
938. Ha tánc alkalmával egy legény hívott egy leányt táncolni, s a leány nem ment el ahhoz táncolni, hát akkor a legény kimuzsikáltatta. Leállította a táncnótát s azt kiáltotta a muzsikásoknak, hogy marsot húzzanak. S akkor fogta a kezét a leánynak s kivezette a táncból, egészen a kapun kijel. (Istensegíts, 7.)
939. Ha a leánynak volt valamilyen rokona, vagy pártfogója, akkor védelmére sietett a leánynak, s ebből lett egy jó nagy verekedés, egymást megbicskálták, de a leány akkor sem maradhatott ott. (Andrásfalva, 14.)
940. Szokás volt nálunk a jóbarátok, legények, vagy leányok keresztet fogadtak egymással. Kezet fogtak, s egy harmadik személy felvágta, alulról felfelé, s azt mondták, hogy „halálig kereszt lesz”. S úgy mondták egymásnak, soha nevéken nem szólították egymást, csak „kereszt”.
Ugyanúgy fogadtak komát, mint keresztet, „légy koma örökre”, és azok soha másféppen nem szólították egymást, csak koma.
A legényeknél előfordult, hogy kereszt, vagy komafogadáskor avval pecsételték meg a fogadást, hogy a kocsmában megtisztelték egymást. (Istensegíts, 7.)
941. Történt az es, hogy fiatalabb serdülő legénykék meghívtak üdösebb legényeket bérmaapának. Vagy pedig egyszerűen keresztapának fogadtak. Aztán ez a fogadott keresztapa megvédte az ő keresztfiát. (Istensegíts, 7.)
942. A másfalusiakat a búcsú hozta össze, s ott aztán táncmultság volt, s a táncban megüsmarkedett, s megtetszettek egymásnak, s így aztán hamarosan házasság lett belőle. (Istensegíts, 7.)
943. Ha fésülködéskor egy tincs haját kihagyott, akkor elszalajtott a leány egy kérőt. (Istensegíts, 7.)
944. Nem jó a lánynak, hogy kóstolja az ételt fakanálval, mert akkor nem megy férjhez. (Józseffalva, 9.)
945. A fiatal leányok emlegették, hogy táncolni fognak, mert viszket a talpuk. (Andrásfalva, 14.)
946. A szerelemről szokták mondani, hogy annyira megtetszett, hogy lángrollobbantotta a szüvit. (Istensegíts, 7.)
947. Ha tavaszval a legelső madarat párosan látja meg, akkor az esztendőben férjhez megy, megpárosodik. (Andrásfalva, 14.)
948. Ha valakit ki akarnak gúnyolni, akkor mutatnak ilyen tarélyt, az orrára teszi a hüvelykujját, s széjjelnyitja az ujjait. (Istensegíts, 7.)
949. Nem volt szabad a leánynak fütyülni, mert ha meghallották, erőst megszidták, mert azt tartották, hogy amikor a leány fütyül, akkor Mária sír. (Istensegíts, 7.)
950. Az szokták mondani, hogy akit körülsepernek, az nem menyen férjhez. (Istensegíts, 7.)
951. Mikor lányok vótunk, akkor jöttek a fiúk hallgatkozni az ablak alá. Ha sok a gyerek

a háznál, s ha azt mondja az anya a gyerekeknek, hogy „menj el!”, akkor a lány férjhez megy abban az esztendőben. Ha azt mondja, hogy „üljete le”, akkor a lány nem megy férjhez. (Déva, 1.)

952. Ha a leány egyszerre két fecskét látott tavaszval elsőnek, akkor abban az esztendőben férjhez ment. S ugyanez áll a golyára es. Ha legelőször két golyát lát, férjhez megy, s ha egyet, akkor pártában marad. (Istensegíts, 7.)
953. Aki átmegy a szivárvány alatt, a legényből lány lett, a lányból legény lett, így mesélték az öregek. (Istensegíts, 4.)
954. Ha át tudnánk menni a szivárványon, akkor nők lennénk, hogyha nő menne át, akkor férfi lenne, azt beszéltek. (Istensegíts, 36.)
955. Aki nagyocská lett, hosszabb, mint a rendes, arra azt mondják, ez olyan, mint a lipovan lajtörja. (Istensegíts, 7.)
Az én fiatalkoromban el volt terjedve a fiatalság között, ha valaki egy leányt, vagy egy leány egy legényt meg akart nyerni, hát a nevetlen ujjából cseppentett egy kockacukorra vért, s azt titokban, amikor nem vette észre a fiú, vagy a leány, hát azt odaadta, hogy egye meg. S akkor azt mondták, hogy akkor annyira belészeret abba az illetőbe, hogy nem es tudják elválasztani soha. (Istensegíts, 7.)
956. Vért etettek meg, vagy megittatták valamilyen italba belecseppentette a saját vérit, s a legényvel megittatta. (Andrásfalva, 13.)
957. A rontóknak es van rossz üdő, mert ők csak a Holdnak a növésin tudnak rontani, ameddig a Hold kitelik, aztán amikor megszakad a Hold, akkor már nem tudnak rontani. (Andrásfalva, 14.)
958. A rontásról annyit, hogy aki kilencszer meg van méretkezve, azt a rontás nem fogja. (Istensegíts, 7.)
959. Ha valaki valakit igen akart szeretni, hajszálat, vagy szőrszálat lopott tőle s azt magánál hordozta, s akkor a másik bolondult utána. (Istensegíts, 7.)
960. Ha valaki valakit meg akart nyerni szerelemre, akkor vett egy szép almát, s azt egy kicsit megvágta, s a saját véréből egy cseppet oda reacseppentett, s akkor a leánynak, vagy legénynek odaadta. S az annyira megbolondította, hogy nem tudott szabadulni tőle. (Istensegíts, 7.)
961. Ha egy leány egy szem kockacukrot egy fél napig a hónya alatt tartott, s odaadta valamilyen legénynek, akkor az bolondult azután utána. (Istensegíts, 7.)
962. Ha valaki szeretőt akart szerezni, hát egy almát adott, akibe szerelmes volt, annak, és egy csepp vért reakt az ujjából az almára, akkor az illető megszerette, úgy, hogy bolondult utána. (Istensegíts, 7.)
963. Amelyik legényt valamilyen leány megittatott, hogy őt szeresse, ez az italás annyira elvette az eszt a legénynek, hogy akárhol volt, az esze ment el, hogy láthassa azt a leányt, amelyik őt megittatta. (Istensegíts, 7.)
964. Történt nálunk olyan, hogy valamivel a legényt úgy megittatták, hogy nem tudott többet megszabadulni, el kellett vegye a leányt. (Istensegíts, 7.)
965. Olyan házból kapartak meszet, ahol két ház szembe van, és ha a lány meg akarta azt a fiút magához bolondítani, akkor lopva vágott a hajából, megégette, s akkor szeszbe tette, azt a kaparást es, az égett haját es, és avval megittatta a fiút. (Hádikfalva, 25.)
966. Volt egy keresztkomám nekem, Szentes Ambrusnak hívták. Ezt egy leány annyira

megrontotta, hogy szinte meg volt bolondítva, mindig csak azután járt. Az apjáék, mivel, hogy az olyan kétes életű leány volt, nem engedték, hogy azt megkérje, hanem megkért egy becsületes leányt. Megkérte ugyan, de nem élt vele, mert mindig csak ezután járt, úgy, hogy amíg otthon volt, hát nem lehetett vele bírni. Aztán elmentek ki Magyarországra, s azóta nem tudom, hogy mi történt vele. (Istensegíts, 7.)

967. Ha valaki nem tudott megházasodni, vagy férjhez menni, akkor így mondták, hogy meg van kötve. Voltak olyan tudós asszonyok a szomszéd községben, hogy valamit csináltak, amit ők titokban tartottak, s avval feloldódott. Azonban voltak olyanok is, akiket sohasem lehetett feloldani. (Istensegíts, 7.)
968. Ha valaki meg akart szabadulni a régi szeretőjétől, titokban emberganyét tett a feje alá, avval a szándékval, hogy úgy megutálja, mint a szart. (Istensegíts, 7.)

Katonaélet

969. A napos kisöpörtette a szobát és a szemetet otthagyták. S akkor béjött valamelyik altiszt, és az egész katonaságot, ami a szobában volt, sorba állította, s a szemetet felmerette egy pokrócra, s az esszes katonák meg kellett fogják azt a pokrócot, s úgy vigyék ki a szemégtödörbe. S visszamenet a kaszárnyába tizenkétszer feküdj!-et parancsolt. Így büntették meg, hogy a szemetet nem vitték ki. (Istensegíts, 7.)
970. Amikor étkezés volt, s a sajkát valaki nem mosta ki, akkor fogták a sajkát a kezikbe, és béka-módra kellett ugrálnia a kútig, s onnat vissza a szobába. (Istensegíts, 7.)
971. Ez a harctéren történt, vissza voltunk vonulva tartalékba valamennyi üdöre, ott aztán azoknak a katonáknak latrinák voltak ásva. S valaki éjjel nem ment el a latrinára, hanem ott a barak körül végezte el a baját, s akkor reggel meglátta ezt a napos.
- Ki volt az?!
- Hát azt nem mondta meg senki, mert nem is tudhatta, csak az, aki volt. Akkor az egész szakaszt kivezényelték, ásókval, és mind esszefogózza belé kellett szúrják a földbe az ásót, s mind az egész vitte a latrinába. (Istensegíts, 7.)

IV. Házasság

972. A legény, ha elérte azt a kort, hogy megházasodhatott, hát nekiindult házasodni. Nálunk az a legény volt házasodni való, aki a katonaságot leszolgált. De voltak olyanok, akiket nem vittek el katonának. Az olyanok háromszor jártak vizitára, s ha egyik vizitán se vették el, akkor aztán nekiindulhatott házasodni. Azonban voltak számosan olyanok, akik üdő előtt házasodtak. Azok, akiknek nem volt aki a fejémei dolgokat elvégezze. Akinek beteg volt az apja, vagy anyja és ápolásra volt szükség, ebben az esetben volt kivétel. Ilyen esetben muszáj-házasság volt. Voltak, akik tizennyolc esztendőskoriban megházasodtak. Az ilyeneknek szülői beleegyezés kellett. S ha nem volt apja, vagy anyja, akkor a tutor kellett a beleegyezését adja, mivel a vőlegény kiskorú. A nagykorúság csak huszonnégy esztendőskorban kezdődött. Mivel a fiatalság legnagyobb szerelmi vágya a tizenhét-huszonkét esztendő, ezt az öt esztendőt aki nem tudta kivárni, az a tilalmat úgy szegte meg,

hogya leányt lopott s elvitte üsmeretlen helyre s ott tartózkodtak, amíg a szülők haragja elmúlt. De akadtak olyan szülők, akik nem engedték meg a fiúknak, vagy a lányiknak, hogy házasságot kössön avval, akit megszöktetett, vagy aki a lányt ellopta, ezeket széjjelválasztották. Nem számított még az sem, ha a leány teherbe esett. A leányt a szülei hazavitték, de a család szégyene lett. Az ilyen megesett leányt „személynek” hívta a nép, s ha gyermeke lett, azt „bitangnak” hívták. De akadtak olyanok es, akiket nem tudtak elválasztani. Dacára, a szülők ellenkezése s tiltakozása nem használt, aminek a következménye az lett, hogy kitagadták, nem engedték meg, hogy oda vigye azt a leányt, akit ők nem akartak. De történt fordítva es. A leány szüleinek nem tetszett az a legény, aki ellopta a leányikat. Addig keresték napokig, amíg nyomikba nem akadtak. S ha megtalálták a leányt, hazavitték. S bár megesett leány volt, s még gyermeke es lett, nem adták oda annak, akivel megszökött. Ez leginkább megtörtént a szegény legény s a módos leányval. (Istensegíts, 7.)

973. Akit tiltottak a szülők, hogy ezt nem szabad megkérni, akkor csak azértis azt a leányt ellopta, amelyiket tiltották. S a leányok ugyancsak avval szöktek meg, kitől tiltották a szülők. Ezekből lett örökös harag. De történt öngyilkosság es. (Istensegíts, 7.)

974. A legény házasodott húsz-huszonnégy esztendő korában. Aki tovább legényeskedett, az már öreg legény volt. A leány tizennyolc-húsz esztendő korában ment férjhez, ez volt a férjhezmenésre a legszebb üdő. Aki ebben a korban nem tudott férjhez menni, annak öregleány lett a neve. Az öreg leányokat erőst lenézték. Különösen ha fiatalabb esetleg előtte elment. Ha több leány volt a háznál s a fiatalabbat kérték férjhez, nem adták a szülők, amíg az öregebbet meg nem kérték. Azt mondták, hogy az asztagot nem az aljában kezdik meg, hanem a tetejét. Ha pedig a legény nem akart várni, amíg az üdösebb férjhezmenyen, akkor úgy segített magán, hogy ellopta a leányt. Megszöktette. Akkor aztán nem volt mit csinálni, oda kellett adni, szégyenszemere nem vihették haza, mert már nem volt hajadon a leány. A megesett leányoknak nem volt becsüjük. Azonban megtörtént a legényeknek az es, hogy a fiatalabb előbb házasodott a bátyjánál. Itt az történt, hogy az asztagot a fenekiben kezdték meg, ami sok csípős beszédre adott okot mindkettőnek. (Istensegíts, 7.)

975. Az előkészítés a leánykérésre a leányos háznál nagy munkát és figyelmet igényelt. Elsősorban tisztaság legyen a házban küjjel-belül. A ház népe tisztába öltözve. A hazai jelölt szépen kifésülködve szorgalmaskodott künn es, benn es. Mikor megérkeztek a leánykérők, ami este szokott megtörténni, béköszönvén, jóestét kívánva, eképp:

— Adjon Isten szerencsés jóestét kendteknek!

A házigazda fogadja:

— Isten hozta kendteket, tessék, üljenek le, foglaljanak helyet. Mi járatban vannak?

— Hát egy kicsit eljövénk kendteket meglátogatni, hogy szolgál az egészségük?

— Köszönöm a kérdésiket, meglehetősen az egészségünk. Hát kendtek hogy állanak egészség dolgában?

— Köszönjük, megjárja, mostanság elég jó.

És aztán elbeszélgetnek a mindennapi dolgokról. Az állatállományról, az elvégzett

és az elvégzendő dolgokról. Így folyt a beszéd sokáig, akkor, mikor már üdeje lett volna hazamenni, akkor veti fel a kérdést az egyik:

– Találják ki, hogy mért jöttünk?

Azt mondja a házigazda:

– Ha megmondják, kitaláljuk.

– Hát mű azért jöttünk, hogy felkérjük a tisztelt házigazdát, hogy a kedves leányát, Márit, vagy Annát, vagy ahogy hívják – elkérjük ennek a tisztességes ifjú legénynek házastársul. Mert ők megszerették egymást és szeretnének egybekelni, ha kend es beléegyeznek.

Akkor aztán a házigazda, ha nem kapott valami hibát a legénybe, akkor azt mondta:

– Hát ha a leányomnak tetszik a kérő, én nem bánom, csak becsülje meg s ne hogy valami szégyent hajtsanak a fejemre.

Akkor eléhívták a fiatalokat s megkérdezte a leányt:

– Elmensz-e Jóskához?

A leány, ha azt felelte, hogy – el, akkor meglett a beléegyezés a szülői részről. Ekkor kezdődött az alkudozás, hogy mit adnak leányrészt. Egyik-másik fukar apa erre azt mondta, hogy:

– Nem elég, hogy egy szép leányt adok, még leányrész es kell? Majd halálom után kap, de addig nem.

Ilyen esetben, ha a leány apja nem engedett, megesett az, hogy félbe maradt a házasság. De voltak olyanok is, akik úgy alkudoztak, mint a zsidók. A kérő szószólója megkérdezte a leány szüleit, hogy mi lesz a leányrész? Akkor a leány szülei, ha több gyermekik volt, azt felelték, amennyi neki jut, azt megkapja. Azonban voltak olyanok, akik elé se hozták a leányrész kérdést.

Ha rendes körülmények között békésen meglett a leánykérés, közösen megállapodtak az üdópontban. Kezdték készülődni. A vőlegény külön, s a hazai külön es csinálta a lakodalmat. (Istensegits, 7.)

976. A régi üdőbe, mikor már elment, béiratkozzék a papnál, mindjárt megkérdezte a pap, nincs-e valami atyafiság-rokonság kötelék? Hetedik íziglen rokonság nem lehetett egybe. (Andrásfalva, 14.)

977. Azt mondták, ha halott van a faluban, és akkor van esküvő, akkor nem lesz szerencsés az a házasság. (Józseffalva, 9.)

978. Legelőször lakodalmas gazdát fogadnak, aki az egész lakodalmat rendezi. Elsősorban meghívja a vendégeket, akit az örömszülők és a vőlegény, illetve a menyasszony akar. A menyasszonyt hazainak nevezik nálunk. A gazda rendelkezik ételről és itálról és felelős, hogy minden rendben legyen. Neki fogad szót az örömapa, örömanya, vőlegény, hazai, mindenki. A lakodalom előtt egy hétvel megkezdődik a sütés, a laska sirítés, marhavágás, disznyóvágás. Szakácsnét fogadnak, aki érti a mesterségét. A vendéglistát elkészíti a gazda, az örömapa, az örömanya és a vőlegény együtt, hogy kik lesznek hivatalosak. A lakodalom előtt három napval a gazda a vendégeket meghívja, hogy idejék legyen rákészülni.

A vendég hívogatás es ünnepélyesen megy. A gazda a pálcájával a kezében komoly léptekkel megkezd a hívogatást. Belép a házba ezen köszöntéssel:

– Dícsértessék a Jézus Krisztus.

A házbeliék fogadják:

— Mindörökké ámmen.

És akkor a gazda mondja a verset. Rendes lakodalomba szoktak ötven-hatvan pár vendéget hívni, de nem volt ritka nyolcvan-száz, sőt százötven pár vendég se.

A lakodalom reggelén nagy a sürgés-forgás. Asztalokat, székeket, padokat gyűjtnek össze. A legények a kapu sására hosszú fenyőfákat szegeznek feldíszítve szalagokkal, ami jelöli a lakodalmat. A kapuk nyitva, bent az udvaron nagy a sürgés-forgás.

Nyolc órakor megérkeznek a zenészek. A gazda megtisztelti mézes pálinkával. Aztán elfoglalják a mozsikások a székeket és reakezdenek valami jó nótára. A muzsikaszóra kezdenek jövegetni a vendégek is. A gazda az ajtóban fogadja, int a zenészeknek, hogy marsot húzzanak. A vendégek, mindenki a párjával jó. A gazda kezét fog, — Isten hozta — és ott megtisztelti mézes pálinkával és süteményvel, és akkor bétessékeli a házba, hogy helyet foglaljanak. Közben szól a zene és táncolnak. Az asszonyok ujjogatnak és szépen mulatnak, amíg megérkezik az esküvőre menés üdeje. Mikor a vendégek esszegyültek mind, akkor a gazda csendre inti a vendégeket, hogy a vőlegényt a szüleitől elbúcsúztassa.

Letésznek egy magyaros párnát a földre és arra térdel a vőlegény s megcsókolja apja, anyja kezét s megköszöni a szülők jóságát és a testvéreit megcsókolja. Erre a mozsikások egy keservest mozsikálnak s elindul a menet.

A vőlegényt két nyoszolyóleány karon fogja s elindulnak elől, a gazda utána, a zenészek a végén s a násznép — elmennek a hazaihoz. De ott nem akarják befogadni. A kapukat békötik s kiáll az egész vendég, nem engedik bé. Ekkor a vőlegény és a hazai gazdája vitába kezd, s minél több kérdést tesznek fel egymásnak. A vőlegény gazdája három fogas kérdésre kell megfeleljen, amelyre ha nem tud megfelelni, bizony elég nagy szégyen a vőlegény háznépére. Aztán sok tusakodás után mégis beeresztik, de a hazait eldugják.

Ekkor három maskarát adnak elő egyenként, csúfok, vénék. Erőst kell ügyeljen a vőlegény magára, mert mindenképpen meg akarják csókolni, ami nagy szégyen lenne. Végre előadják a szép bokrétás hazait, s akkor a gazda kezdi a búcsúztatást, a hazait a szüleitől s a testvéreitől.

A búcsúztatás után a gazda int a muzsikásoknak. Azok húznak egy keservest, s aztán felsorakozik a násznép. Legelől a gazda, utána a legények, aztán a zenészek, majd a hazai a két vőfélyvel s utána a vőlegény a két nyoszolyával, vagy négygyel, és utána a többi násznép, rendbe.

Ha a leány elvesztette már a szüzességét, akkor az arca meghervad, sápadt lesz, mikor megy esküdni.

A templomig mozsikálnak a zenészek, a templomnál nagy csend lesz. A násznép bévonult a vőlegényvel s a hazaival a templomba. A szentélybe mennek. A sekrestyés meggyújtja a gyertyákat. A kántor elénekli a „Jöjj el Szentlélek Isten” kezdetű éneket, aztán kezdődik az esketés. Esketés után a násznép kivonul a templomból, a zenészek ráhúznak valami indulóra, s mikor mindenki kijött a templomból, akkor egy párt táncolnak a templom előtt. Azon az úton ezt szokták rendszerint mozsikálni:

Nézd csak pajtás, mit mutatok,
be szép leányt táncoltatok!

Az egyik vőfély a hazait táncra kéri és odaszolgálja a vőlegénynek és táncolnak mind. Aztán a gazda indítja a násznépet. A vőlegény és ő násznépivel, a hazai az ő násznépivel hazavonulnak.

Otthon evés-ivás után a vőlegény az ő násznépivel és a zenészekkel elmegy a hazai után. Odaérve a gazda béköszön. A fogadtatás olyan, mint mikor esküvőre kivetés-kor volt.

Ekkor aztán kezdődik az alkudozás, hogy mennyiért adják ki a hazait. A gazdának kell legyen egy marok aprópénze, azt elszórja a vendégek közt és akkor kiváltotta a hazait. Ekkor indul a násznép a legény házához. De aztán még van egy csomó akadály. A legények elkötik az utat, szalmával befönt láncval, s amíg meg nem fizetik a leányt, addig nem engedik el. Itt nem pénzzel kell fizetni, hanem pálinkával, egy-két liter pálinkát kell adni. Aztán hamuval megtöltött fazekakat lódigálnak a lovak elé, s azok hangos puffanásokban szétszóródnak. Hazaérve az ajtó előtt megáll a gazda. Bent az ereszen a násznagy, az örömapa és az örömanya áll egy kenyérrel s egy darab sóval.

A násznagy, az örömapa és az örömanya megcsókolja s ezután a násznagy a kenyeret s a sót átadja az új párnak, e szavakkal:

– Legyetek boldogok, az Isten adjon nektek bőven kenyeret és sót.

S akkor két pohár pálinkát, az egyiket a vőlegénynek, a másikat a hazainak adják. A vőlegény megissza, de a hazai a feje fölött hátra dobja poharastól. Hogyha eltörik a pohár, akkor hamarosan gyermek lesz, ha megint egészben maradt, akkor egy üdeig nem lesz gyermek.

Aztán amíg mulatnak, szól a zene, de már kezdenek teríteni, majd az asztalokhoz letelepítik a vendégsereget. A hazait és a vőlegényt is beültetik az asztalhoz és a hátuk mögé a falra festékest húznak. A házaspár mellett ülnek a leányok, a násznagy, aztán a többi vendégek. Hozzák a levest. A gazda bémondja a levest a násznagynak. Aztán hozzák a töltöttkáposztát, aztán a többi ételt. Vacsora alatt a vendégek esznek-isznak, a zenészek muzsikálnak. Aztán asztalbontás van. Az asztalokat kihordják a vőfélyek és táncolnak éjfélig. Éjfélkor megint asztalhoz ülnek, az egész vendégsereg. Sült húst, galuskát, kását, főtt aszalt szilvát raknak a vendégek elé és esznek-isznak. Asztalbontáskor a vendégek ülve maradnak és a gazda felszólítja a vendégeket az ajándékadásra.

Aztán a tányért, amelyikbe gyűjtötték az ajándékot, mikor a gazda átadta az új párnak a pénzt, a tányért leejtette, s ahány darabra törött a tányér, annyi gyermeket jósoltak nekik.

Ajándékszedés után folyik a mulatság hajnalig. Akik hazamentek, azokhoz elmennek hajnalozni. Három-négy felöltözik maskarának és úgy muzsikával mennek hajnalozni. Esszegyűjtik a vendégeket és visszamennek a lakodalmas házhhoz, ahol megint asztalhoz ülnek. Most hússal savanyúságot adnak, ami kijózanítja a vendégeket.

Aztán jó a kontyolás. A násznagné lebontja a hazai fejéről a bokrétát és eléveszik a főkötőt s a kontyoló ruvát, ami lepedő nagyságú, rózsás kendő, piros, kék és kávészínű. A hazai haját kontyba teszi, a főkötőt a fejére illeszti s a kontyoló ruvát a fejére igazítja és kész az új menyecske. Itt férfinak nem szabad, hogy legyen. Két hasonló termetű öregasszonyval leülnek a padra. Leterítik lepedővel és behívják a

vőlegényt, hogy találja ki, hogy melyik a hazai. Ha eltalálja, van öröm, de ha nem, ki kell váltsa egy-két liter pálinkával.

A kontyolóra eljönnek a hazai házatól es a vendégek, s ajándékval, ételvel-italval, feldíszített tyúkokval és ezeknek es asztalt tesznek. És így foly a multság estig. Este a vendégek hazamennek, de másnap megint esszegyűlnek gyógyulni, újra mozgást visznek s megint foly estig a multság. Néhol egy hétig es tart. (Istensegíts, 7.)

979. Azt hallottam: Jaj, nem lesz jó életük, mert nagyon lobog a gyertya, ez veszekedés, nem lesz nyugalmuk. (Andrásfalva, 13.)
980. Hallottam, hogy úgy nézték a gyertyát, hogy szép égése van, szép életik lesz. S ha lobogott, akkor rossz életik lesz. (Andrásfalva, 1.)
981. Így nézték az oltáron, amikor esküdtek, hogy melyik gyertyája hogyan ég? Egyiknek lobogott, a másiknak nem, szép csendes lángval égett. Amelyik annyira lobogott, azt mondták, rövid életet él. (Andrásfalva, 1.)
982. Az új pár a szegletbe lett ültetve, mellettük a nyoszolyóleányok, aztán a násznagy, násznagné, aztán sorba rang szerint, keresztapák, keresztanyák, rokonok, s aztán úgy jöttek sorra a barátok, barátnék s a távolabbi üsmerősök, szomszédok. (Istensegíts, 7.)
983. Lakodalomban voltak, jó barátok voltak esszegyűlve, ugye, jó rokonság, meg minden, nem volt köztük olyan kötekedő, olyan nyugös valaki, hogy mind megértették nagyon egymást, olyan testvéries formában az egész, akkor nagyon-nagyon nagy örömmel énekeltek, hogy énekeljünk testvérek, atyafiak énekeljünk, mert itt a világ közepe! Akkor mind azt mondták, hogy — igyunk, együnk, mulassunk, mert itt a világ közepe! (Andrásfalva, 13.)
984. A lakodalomban az volt a szokás az asztalhoz üléskor, minden ember a feleségivel együtt ült, jobbfelől az ember, s balfelől az asszony. (Istensegíts, 7.)
985. Az oláhoknál volt szokás, hogy a pap belemártotta a mézbe a kenyeret és a fiatal párnak adta, hogy olyan édes legyen az élettyik, mint a méz. (Józseffalva, 9.)
986. Mikor hazamentek az esküvőről, akkor kenyeret és sót vittek ki egy tányérba, s avval fogadták a házhoz. (Józseffalva, 9.)
987. A templomi esketésnél a legény jobb felől, s a leány bal felől térdepelt. (Istensegíts, 7.)
988. A vőlegénynek bokréta van a kalapján s a mejjén es. (Istensegíts, 7.)
989. Amikor az első éjszaka után az új pár reggel felkelt, a vendégek a hazaitól azt kérdezték, hogy:
  - Na, jól húznak-e az ökrök?
 Ha a hazai szemérmes volt, nem felelt semmit, ha megint szókimondó volt, megmondta:
  - Elég jól húznak.
 Ebből aztán tudták a vendégek, hogy a vőlegény elég életrevaló. (Istensegíts, 7.)
990. Az oláhoknál az volt a szokás, hogy mikor megvolt a nászéjszaka, szóval a fiatalok elmentek lefeküdni, a lakodalom folyt tovább. Aztán a vőlegény reggel, ha piros borval köszöntötte a vendégeket, az volt a jele, hogy a felesége szűz volt, s ha pedig fehér borval köszöntötte, az azt jelentette, hogy a felesége nem volt szűz. (Istensegíts, 7.)

991. Lakodalmi hujjintások: Kicsi nekem ez a ház, kirúgom az oldalát! – Adjanak egy szalmaszálat, hadd fújjuk fel ezt a házat! (Déva, 1.) A szabadszájú asszonyok tánc közben ki szokták gúnyolni a vőlegényt s a hazait: A rokolyám vágott aljú, a vőlegény tátott szájú! – A hazai pendelye, végig fel van feselve! – Álljunk meg a szemetdombon, hadd peseljen a menyasszony! – Járd ki lábam, járd ki most, nem parancsol senki most. Ha parancsol valaki, nyisd az ajtót s taszítsd ki! – Lakodalom, papiros, szép a leány, ha piros! – Úgy szeretem a menyecskét, mint a macska a tejcskét! – Apró murok, petrezselyem, a vénasszony veszedelem! – Ez a leány olyan jó, mint a likas mogyoró! – Egy szem búza, egy szem rozs, ez a kislány takaros! – Tejesfazék, fatányér, meghalok a babámér! – Ha kicsikék vagyunk es, tágasság kell nekünk es! – Akinek most kedve nincs, annak egy csepp esze sincs! – Ide lábam, ne tova, ne az oláh faluba! – Hosszú hám, laboda, nem termettem dologra, lábam termett a táncra, szemem a kacsintásra! – Hess ki kakas, hess ki tyúk, esküvőről jövünk most! – Ez a kicsi szegelet, megér három ezeret! Járd ki lábam, járd ki most, nem parancsol senki most. Most van kedvem, majd nem lesz, mert a vén dög jelen lesz. (Istensegíts, 7.) Aki műnket kinevet, rágja meg az egeret! – Kerekedjék rokolya, mint az Isten haragja! – Elesett a lúd a jégen, majd felkel a jövő héten! – Uju-juju-juju! Megdöglött a fehér ju, nem kell neki több sarjú! Uju-juju-juju! – Asszonyt viszünk, nem dögöt, pokolbeli ördögöt! Aki eztet irigyli, a két szeme szöjkék ki! – Adj egy csókot gyüngyvirágom, úgysem adsz a másvilágon! – Aki műnket kikacag, egyék tököt tavaszig, tavasz után egeret, míg a szeme kimered! (Andrásfalva, 14.) Az én gatyám kendervászon, benne van az én kolbászom! (Istensegíts, 7.) Alig mennek három házig, a menyasszony lebabázik! (Istensegíts, 34.)
992. Az istensegítsi legények egyformán hoztak feleséget a négy magyar községből, s a leányok ugyancsak mentek férjhez mind a négy magyar községbe. (Istensegíts, 7.)
993. Az asszony, ha rosszul viseli magát, le kell húzni mind a hét bőrit. (Istensegíts, 7.)
994. Ahogy egyszer férjhezment, nem volt szabad kendő nélkül kimenni a házból. (Andrásfalva, 14.)
995. Ha valakit el akartak választani egymástól, hát valamilyen folyadékot öntöttek oda, ahol járni szoktak, s hogyha abba belelépett, megútálta a feleségit, vagy az urát s elváltak. Aki ront, az el es tudja oszlatni a betegséget, amit odaküld. (Istensegíts, 7.)

V. Családi élet

997. Ha az apának vót három-négy fia, s mikor emberkort értek, megházasodtak, s ott a családban maradtak, együtt dolgoztak. Az apa vót a parancs, amit ő parancsolt, csak azt tehettk. A háztartást csakes az anya végezte, ő főzött az egésznek és a fiatal asszonyok nyár-üdőbe, mindenki ment a mezőre dolgozni. (Istensegíts, 7.)
998. Ha megházasodott a fiú, építettek neki egy lakhelyet, azt a házat megtoldva, ahol laktak. Ha több fiú vót, akkor építettek külön-külön, ahány fiú volt, annyi házat, csak a legfiatalabb maradt ott az öreg szülőkvel. Annak a fiúnak maradt a belsőség, aki az öregeket eltemette. (Istensegíts, 7.)
999. Az apa a munkát reggel kiosztotta, ki hova menyen dolgozni, ki menyen a mezőre,

ki látja el az állatokat, ki hoz takarmányt és így tovább. A menyecskéknek, hogyha kapáló üdő volt, akkor mentek kapálni, ha pedig nem volt mezei munka, akkor otthon takarítottak, mostak, varrtak és egyéb asszonyi munkákat végeztek. (Istensegíts, 7.)

1000. Hogyha nagy vót a család, akkor minden családban vót egy kis asztal, vótak olyan négy lábú kis bükkfa székek, az apró csemeték oda ültek. A nagyobb gyermekekkel az apa, az ült a nagyobb asztalnál, az apró gyermekek a kis asztalnál ültek. Az anya aztán szolgálta a nagyobbakat is, az apróbbakat is, neki mindig akkor vót az ebédje, mikor már kielégítette a családot. (Andrásfalva, 13.)
1001. A pénzt az apa kezelte. Ha valamelyik fiának, vagy menyinek szüksége vót valamire, kellett kérjen az apjától. Később aztán előléptették az anyát es, hogy az kezelte a családi pénzt. De még ma es vannak olyanok, hogy a férfiaknál van a család pénze. (Istensegíts, 7.)
1002. A legüdösebb fiú következett rangban az apa után. Ő parancsolhatott a fiatalabbaknak es, és szót kellett neki fogadni. (Istensegíts, 7.)
1003. Az apa volt az úr a háznál, minden részben, még az es volt, a katolikusok közt nem fordult elő, de még az én emlékezetemben es megvan, hogy azt mondták: apámuram, nem azt mondták, hogy: apám, hanem: apámuram, anyámasszony. Úgy szólították a református családokban a gyerekek. (Andrásfalva, 13.)
1004. A gazdasszony gondoskodik a családnak az ételről, a ruhának tisztántartásáról, a ház tisztaságáról, főzés, mosás, vasalás, varrás, fonás, szövés és mindenféle, ami asszonyi dolog. (Istensegíts, 7.)
1005. A gazda mindenben parancsol. Ő adja ki a munkát, ő vizsgálja meg, hogy jól van-e megcsinálva valami. A pénzt ő kezeli, vásárlásokat, eladásokat, nála nélkül senki se nyúlhat a pénzhez. (Istensegíts, 7.)
1006. Az apának a helye az asztalnál a fő helyen volt, az ajtóval szemben. Az anya nem szokott leülni, csak tált, s csak akkor ett, mikor a többiek felkeltek az asztaltól. (Istensegíts, 7.)
1007. Az étkezésnél az apa az ajtóval szemben lévő széken ült, az idősebbik fiuk a feleségivel az apa mellett foglaltak helyet, rang szerint, és a gyermekeknek külön kis asztal volt és azon ettek. Az anya nem ült le, amíg tartott az ebéd, tált és csak azután ett, mikor a többiek az asztaltól felkeltek. (Istensegíts, 7.)
1008. A családban az apa s az anya mindenkit tegez, de a gyerekek mindegyik kendezik őket. (Istensegíts, 7.)
1009. Az öregeket igen nagy tiszteletben tartották, minden szavikat megfogadták, amit mondtak. (Istensegíts, 7.)
1010. A férfi kell jobboldalon menjen. Akinek felér az esze, az úgy megy. Aztán a másik fehérmép menyen, ahogy találtatik. (Andrásfalva, 7.)
1011. Az esszes egy nevet viselő emberek, akik egy őstől származtak, egy nemzetség voltak, például Gáspár-nemzetség. (Istensegíts, 7.)
1012. Az atyafiságot megtartottuk hetedik íziglen. Hetedik íziglen házasodni nem volt szabad, mert az rokonnak számított. (Istensegíts, 7.)
1013. A szülő saját gyermekeit még nagy korában es megverhette. Visszaütni nem volt szabad, mert az égbekiáltó bűn lett volna. (Istensegíts, 7.)
1014. Ha a férj a feleségivel esszeveszett valamin, s ha az asszony erőst szájtalt, egy-kettőre

- megkapta a verést. Ez nem volt nálunk feltűnő dolog. Ha az asszony nyelvelt, akkor az ura elhallgattatta. (Istensegíts, 7.)
1015. Ha valahova elment a férfi, olyan helyre, ahol rég nem volt, hát a férfi a férfivel kezét fogott, az asszonyval nem. (Istensegíts, 7.)
1016. Vót olyan kapus, ami olyan vót, mint az ember, nyaka neki, feje, olyan alakra vót kifaragva. Vót aki mester vót, és saját részire csinálta, még a szemit es kifaragta. S akkor attól búcsúztak el, amikor elmentek, megcsókolták. Vagy vót, aki már így elköltözött attól a háztól más házba, vagy messze útra ment, megcsókolta, hogy ki tudja még jön-e vissza, meglátja-e, vagy sem? (Hadikfalva, 25.)
1017. Ha valakinek nem vót gyermeke, nem született, az elvett vagy rokontól gyermeket, vagy teljesen idegen árvát, felnevelték, s ami vagyoni volt, azt reahagyták. (Istensegíts, 7.)
1018. Nem vót gyereke két évig, s akkor mondták, hogy főzzön páros káposztát, ami úgy egymás mellett van, s akkor abból egyenek mind a ketten a férjével, főzze meg, és egy tányérből egyenek. S aztán utána lett neki gyermeke, nem es egy. (Hadikfalva, 20.)
1019. Névnapi napkor a hozzátartozók elmennek, megköszöntik s a névnapülő megtisztelti őket borval, vagy pálinkával, és senki meg nem itta úgy, hogy el ne köszönje: „Isten tartsa meg, s adja, hogy számos esztendőben érhesse meg a nevenapját örömben s egészségsben.” (Istensegíts, 7.)
1020. A névnapokon, mindenki a maga nevének levő szentet különösen tisztelte. Szokás volt minden névnapon a mozsikások megköszöntsék az illetőt, akinek azon a napon volt a nevenapja. Mindenki tisztelte a maga védőszentjét és azt meg es ünnepelte. Így hát én es az én védőszentemet, Páduai Szent Antalt mindenkor tisztetem. (Istensegíts, 7.)
1021. Ha az ember eszik és a falatját viszi a szájához, és elejti, az azt jelenti, hogy a legközelebbi rokona éhes. (Andrásfalva, 14.)
1022. A székelységben, különösen a bukovinai székelységben nagy a vendégszeretet. Ha valaki a házhoz jött, másfalusi, azt nem lehetett elengedni tisztelet nélkül. A tisztelet nálunk az volt, hogy pálinkával megtiszteltük, ételt, italt adtunk és úgy lett elbocsátva. Ha akárki jött szállást kérni éjszakára, mindenkinek adtunk. Ha szegény emberek jártak alamizsnáért, senkit el nem bocsátottunk adomány nélkül. Jöttek az oláhok, gyűjtöttek az oláh templom részire, bár nem volt a mű felekezetünk, de azért mindenki hezzajárult az adománnyal. (Istensegíts, 7.)
1023. Ha ivás közben elömlött az ital, azért ömlött el, mert a halottakat nem emlegették, és az nekik jár. Mikor a poharat köszöntötték el, akkor nem emlegették, hogy az Isten nyugossza meg a halottakat, és azért ömlött el az ital. (Hadikfalva, 25.)
1024. Hát azt mindig mondták, hogy az a halottaké. Én es, hogyha elhozza azt a pálinkát az a lány, hát azt mondom: Dícsértessék az Úrjézus Krisztus szent neve, nyugossza meg a meghóttakat és részeltesse belőle. S akkor iszom meg. (Hadikfalva, 14.)
1025. Azt csinálták, azt mondták, hogy a halottak es részesüljenek belőle. A vízből egy kicsit kiöntöttek a régiek. (Andrásfalva, 13.)
1026. Ha eldől a pohár: na ez a meghóttakért esett. (Hadikfalva, 14.)
1027. Ha tüsszent, akkor azt mondják: „Egészségire!” (Józseffalva, 9.)

1028. A pálinkából es leöntöttek egy cseppet a földre a halottaknak. (Hadikfalva, 9.)
1029. Ha a tűzből a szikra kipattan, akkor vendég jó a házhoz. (Andrásfalva, 14.)
1030. Ha mennek vízért, ki a kapun üres vedervel, akkor aki ott megy el, azt mondja:
Nem lesz szerencsém, mert üres vedervel találkoztam. (Csernakeresztúr, 2.)
1031. Ha a kezünket kinyújtjuk, hát a nagyujjunktól a nagyujjunkig az a hosszúság, az annyi, mint a testünk magassága. (Istensegíts, 7.)
1032. Ha valaki idegen békén a házba, s le nem ül, hanem akar menni, akkor mondják:
Üljön le egy kicsit, ne vigye el az álmunkat. (Istensegíts, 7.)
1033. Ha emlegetnek valakit, valakiről beszéltek, s akkor az a valaki véletlen bétoppant, hát akkor mindenki elnevette magát:
— No — azt mondja —, ott jár a farkas, ahol emlegetik. (Andrásfalva, 13.)
1034. Ha éjszaka megyek ki, nagyon sötét van, akkor azt mondom: Isten velem, ki ellem!? S akkor kimehetek, mehetek akárhová, én nem félek. (Hadikfalva, 4.)
1035. A tiszta szobában nem hált senki. Ott voltak a képek felékesítve, ott volt minden, ami szép volt. (Istensegíts, 7.)
1036. Régen az vót a szokás, hogyha elmentek hazulról, nem zárták be az ajtót, odaállították a seprűt, s akkor tudták, hogy nincsenek otthon. (Andrásfalva, 14.)
1037. Amikor volt az első világháború, hát én akkor kilenc éves kislány voltam, s akkor belébökték az ollót a szitába, s tartották, s mondták, hogy:
— Szita, ha ez még életben van, sirülj, sirülj szita!
Azt kérdezték, azokat, akik háborúban voltak, hogy még élnek-e? Mindenkit nagyon érdekelt a hozzátartozója, hogy hát sirüljön a szita, ha életben van még az az illető. (Andrásfalva, 13.)
1038. Béütötték az ollót a rosta kérgibe. Olyant gondoltak, azt mondták, ha az a gondolatjik teljesül, akkor sirüljön a rosta. (Andrásfalva, 14.)
1039. Nagyon régi mondás vót ez, megszokás vót ez, hogy még elköszönéskor es kívántak a halottaknak nyugodalmat. (Andrásfalva, 13.)
1040. Reggel az volt a köszönés: „Adjon Isten jó reggelt!” S a felelet rea: „Adjon Isten kendnek es!”
Napközben nem jónapot köszöntünk, hanem: „Isten áldja meg!” És a fogadás:
„Isten áldja meg kendet es!”
Este: „Adjon Isten jó estét!” A felelet: „Adjon Isten kendnek es!”
Éjjel, mikor elköszönnek: „Adjon Isten nyugodalmas jó éjszakát és a holnapi napra boldog felvirradást!” S a válasz az volt: „Adjon Isten kendnek es!” (Istensegíts, 7.)
1041. Ha elbúcsúzik az ember, evvel a szóval: „Az ég áldjon meg”, vagy „Ég veled!”, jót kíván neki. (Istensegíts, 7.)
1042. Dal: „Úgy szeretem az uramat, majd leokádok magamat. Úgy fekszem az uram mellett, mint pálinkás hordó mellett. Ki az urát nem szereti, főzön meszes búzát neki. Adja oda vacsorára, nem lesz gondja az urára.” (Istensegíts, 7.)
1043. Azt mondták, hogy akkor megfordítja az Isten áldását, ha a kenyeret fenekivel felül fordítja. (Andrásfalva, 13.)
1044. A kenyeret megszegni anélkül, hogy keresztet ne húzzon a fenekire, nem volt szabad. „Az Atya, Fiú, Szentlélek neviben vágom meg a kenyeret. Erőt, egészséget, Isten-dicsőséget az elfogyasztására!” (Andrásfalva, 13.)

1045. A mű üdönkben már nem tartották, de még emlékszem, kislány vótam, a dédnagyanyám rámszólt, hogy:
– Mért viszed ki a szemetet, már leszentült a Nap. Tedd csak ide a sarokba, majd holnap kivisszük. (Andrásfalva, 13.)
1046. Nem szabad, hogy a kertbe járjon, mert nem tiszta akkor. (Menstruáláskor. Józseffalva, 9.)
1047. Ezt a női bajt, ezt a havibajt, ezt ritka vót kimondani, tilos vót kimondani. Ezt mindenki, a nő elviselte a magáét s a férfi nem beszélt rolla. (Istensegíts, 7.)
1048. Ha fordítva köti a nő a kendőt a fejire, a régi világban úgy volt: „Jaj, jó szerencséd lesz, mert fordítva van a kendőd a fejedén!” (Istensegíts, 36.)
1049. A férfiak elmentek nyíratkozni, a haját mindenki esszegyűjtötte, a saját haját és elvitte haza, hogy a halála után ne keljen utána járni, esszeszedni. (Istensegíts, 7.)
1050. Megnyírt apám, nyugodjék békével, hát akkor nem borbély nyírt, ollóval megnyírt, s:
– Seperd essze, s tedd bé a tűzbe, mert ha nem, elhull a hajad! (Hadikfalva, 14.)
1051. Voltak, akik a fogukat megtartották. Azt mondták, hogyha a fogat kihúzzák, nem dobják el, mert akkor a másik fog es menyen utána. (Józseffalva, 11.)

VI. Vallásos élet

1052. Istensegítsen a templom volt a falu közepin. Ami a templomtól Észak felé esett falurész, ennek volt a neve Felszeg, s ami a Templomtól Délre húzódott, az lett Alszeg. S ugyanígy volt a többi magyar faluban es. (Istensegíts, 7.)
1053. Az istensegítsi templomban az oltár Kelet felé volt. A pap misemondás közben Kelet felé volt fordulva, az oltárval szemben. A többi magyar faluban es mind keletre néztek, a pap s az egész népség. (Istensegíts, 7.)
1054. Bukovinában az esszes magyar templomok, katolikus s református, mindben Kelet felé néztek az emberek. (Istensegíts, 7.)
1055. A templomban a férfiak padjába nem ülhetett nő és az asszonyok padjikba nem ülhetett férfi. Balfelől volt az asszonyok padjik, s jobbfelől a férfiaknak. A leányok az asszonyok padjai előtt állottak s azon elöl az iskolás gyermekek. Jobbfelől a gyermekek, balfelől a leánykák. (Istensegíts, 7.)
1056. A templomban a férfiak mind jobbfelől ültek, s az asszonyok balfelől. A templom közepén volt egy utca, s elválasztotta a két padosort. (Istensegíts, 7.)
1057. Ahogy bementünk, baloldalt voltak a mű templomjainkban az asszonyok, jobboldalt a férfiak. Itt Magyarországon, hogy a férfiak helyire beülnek az asszonyok, furcsa volt nagyon, mert egy asszony a világért nem ült oda a férfiaknak a helyire. A református templomban es így volt. A nagyanyám református volt, nagyon sokat mentem vele. (Andrásfalva, 13.)
1058. Jobb kézzel bizonyít mindenfélét. Ha igazat mond, azt mondja, hogy „Isten engem úgy segítjen!”, s avval a jobb kezit a szüvire teszi. (Istensegíts, 7.)
1059. A templomban a házasságnál reatette a feszületre a jobb kezit, s úgy mondta a pap után az esküt, először a vőlegény, s utána a hazai. (Istensegíts, 7.)

1060. Amikor megy bé a templomba, keresztet vet, szenteltvízbe belémártja az ujjait, a három nagy ujját, s avval vet keresztet, s úgy hajt térdet. (Istensegíts, 7.)
1061. Amíg az ember bűnös állapotban van, hát úgy érzi magát, hogy valami terhet visz a vállain. Legalábbis én úgy érzem, hogy nehéz és mégsem tudom letenni. S hogyan elmentem meggyónni, lelkiismeretesen meggyóntam a bűneimet, akkor úgy tettszett, hogy az a nagy teher lekerült, s egész könnyűnek éreztem magamat, s azelőtt olyan búskomorságban voltam, gyónás után, hogy megszabadultam a bűnöktől, egész vidámság vett rajtam erőt. (Istensegíts, 7.)
1062. A templomnak a javítására mindenki szüvesen adott, még a legszegényebbek es. S még akik jöttek, oláhok és más vallásúak gyűjteni templomépítésre, azoknak es mindenki adott. (Istensegíts, 7.)
1063. Az égbekiáltó vétek lett volna, ha egy asszony beült volna a férfiak padjába, vagy egy férfi az asszonyok padjába. Búcsú alkalmával azonban jöttek sovábok, és azok béültek, a férfiak közé es a nők. (Istensegíts, 7.)
1064. Amikor a harangszó megszólalt, délben, vagy este, akármilyen beszéd folyt valamilyen társaságban, ahogy a harang megkondult, félbehagyták a beszédet s keresztet vettek. Amíg a harangszó szólott, addig nem beszélgettek. (Istensegíts, 7.)
1065. Minden vásár- és ünnepnap megtelt a templom. De voltak hétköznapiak es, amikor elmentek többen misére. A templomban mindenki rendesen viselte magát, imádkozott, és úgy igyekezett, hogy másokat ne zavarjon az imádságban. Ezt mindenki bétartotta. (Istensegíts, 7.)
1066. Egy istentagadó ember valami társaságba került, ahol a hitről beszélgettek, mert jó vallásosak voltak. Erre azt mondja az istentagadó, hogy:
 – Úgy látszik, hogy én egyedül nem hiszek Istenben.
 Erre azt mondja a háziasszony:
 – Téved kedves barátom, mert vannak többen, akik nem hisznek istenben e háznál, például a lovak, a tehenyek, a disznyók, ezek se hisznek, csakhogy nem tudnak kérkedni vele, hogy nem hisznek.
 Így aztán megszegyelte magát a hitetlen, hogy ő az állatok sorába került. (Istensegíts, 7.)
1067. Egy ember elment a városba, hogy eladja a tehenyit. Hát el es adta, s mivel már jó későre járt az üdő, gondolta magában, bémegyem a korcsmába s eszen valamit. Hát a korcsmáros eleibe es tette az ételt. Erre az ember felállott, keresztet vetett s elmondta az asztali áldást. A másik asztalnál fiatal emberek ittak s kacagtak, hogy meglátták, hogy az ember imádkozik. Az egyik meg es kérdezi:
 – Hallja bácsi, maguknál mindenki imádkozik, amikor enni akar?
 Erre azt mondja az ember, hogy:
 – Nem, például a disznyók imádság nélkül futnak a vályúra.
 Erre aztán elhallgatott a társaság, többet nem szóltak semmit. (Istensegíts, 7.)
1068. Aki valamilyen kegyelmet el akar nyerni, elimádkozza a „hét mennyei zár”-t és azt eljuttatta hét másik családnak, s akkor az a kívánsága, amit óhajtott, teljesült. (Istensegíts, 7.)
1069. Van, aki kilenc keddet tartja, s kilenc kedd után, amit akar magának szerezni, felajánlja azt az imát, hogy az Isten segítse. (Józseffalva, 6.)
1070. Így beszéltek az öregek, hogy volt egy csobángyerek, aki se írni, se olvasni nem

tudott, s olyan se volt, aki megtanítsa imádkozni. Hanem a botjával kettőt szökött a boton keresztül, s azt mondta:

– Ez az Istennek.

S ezen a többiek kacagtak, hogy milyen kicsike esze volt, de hát a Jóisten bevette azt imádság helyett, mert ő jószívből ajánlotta. (Istensegíts, 7.)

1071. A mű házunknál még reggelizés se volt szabad nyúltni. Édesapám az Isten nyugosza meg, azt mondta, hogy le kell térgyepelni a lócák mellé, és ott aztán elmondtuk a reggeli imát. (Csernakeresztúr, 1.)

1072. Ha valakitől valamit elloptak, s nem tudódott ki, mondták, hogy elmenyen, s ki imádkoztatja. Hát elmentek azokhoz a papokhoz, fizettek, nem tom mennyit, mennyit nem, s akkor azok imádkoztak. Aztán, ha valakit elért valami csúnya baj, akkor azt mondták, hogy – ez vót a bűnös, mert elérte az az ima. (Andrásfalva, 8.)

1073. Szabó Ádám bátyám beszélte, hogy ő mikor fiatal volt, bément Romániába egy kocsiderék hagymával. A hagyma koszorúba volt fonva, s cserélt több kukoricát, de még maradt neki ötven koszorú. Hát hogy vissza ne hozza, bément egy öreg oláhnéhoz, s a hagymát lerakta, hogy vissza ne hozza. S mikor visszament egy hónap múlva, szedegeti fel a hagymát, s hát két koszorú hiányzik a hagymából. Ádám bám nem szólt semmit, csak két koszorút elvett, s félretette, s a többit feltette a kocsira. S az oláhné kérdi, hogy:

– Azt mért tette félre, azt a két koszorút?

Azt mondja Ádám bácsi:

– Ezt a két koszorút viszem a paphoz, odadom a papnak, hogy imádkozza ki azt, aki ebből a hagymából elvett, mert hiányzik két koszorú.

Az oláhné azt mondja:

– Jaj, bácsika, ne vigye a paphoz, én vittem el a hagymáját.

S akkor visszaadta a hagymát. (Istensegíts, 2.)

1074. Vót aki böjtölt, gyertyát gyújtott, s nem evett napokig, s kiböjtölte. (Józseffalva, 9.)

1075. Böjtöt fogadnak, s akkor annak el kell pusztulni, kiböjtölik. Én nem fogadtam, csak hallomásból halltam. (Istensegíts, 32.)

1076. Az egész esztendőben minden pénteken böjt volt. Ekkor semmiféle zsírosat nem ettünk, csak böjtös ételeket. Aztán megtartottuk a negyven napos nagyböjtöt. A legtöbb család hammazó szeredától nagyszombat estig semmiféle zsírosat nem evett. Vasárnapokon sem, csak olajos ételeket és böjtös ételeket ettünk negyven nap. Ezen kívül volt ilyen önkéntes böjt. Sokan megtartották még a szeredát es és a szombatot es, valamilyen fogadásból. Akkor volt a keddi böjt Szent Antal tiszteletire. Aki valamilyen kegyelmet akart kieszközölni Szent Antal által, az tizenhárom keddet böjtölt Szent Antal tiszteletire. Aztán volt a Pünkösöd böjtje, Pünkösöd szombatján. Ezután a négy évszaki kántorböjt, márciusban, júniusban, szeptemberben és decemberben, három-három napot kellett böjtölni. Akkor volt az ádventi böjt. Négy hétig tartott ádvent, s minden héten három napot, szeredát, pénteket és szombatot megböjtöltük. Volt ezután a karácsonyi böjt, a szent estén. Aztán a nagyboldogasszonyi böjt és a végsőboldogasszonyi böjt. Ilyenkor csak böjtös ételt ettünk. Ezt mindenki megtartotta, nem volt kivétel senki. Szegény, gazdag egyformán megtartotta a böjtöket. (Istensegíts, 7.)

1077. Hát nálunk vót egy tyukász, lopta a tyúkokat, és azt mondta öreganyám, hogy börtöt fog tartani, mert nálunknál es a tyúkokat, meg a babot, nem tom hány zsák babot a pajtából elvitt. S nemsokára egy kománk elment a városba, éjjel tölle vitte el a tyúkokat, s a piacon meglátta a komám a saját tyúkjait, s kiderült. Kilenc napot böjtölt, minden héten, hétfőn kezdte, jövő héten kedden, másik héten szerdán, és így kilenc napot böjtölt. (Józseffalva, 11.)
1078. Ez megtörtént a mű községünkben, hogy egy bácsi a szomszédjának járt az udvarán elé-hátra. Hát a szomszédjánál valami eltűnt, valami ruhaféle eltűnt. Ráfogták a bácsira, hogy az a bácsi lopta el. Feljelentették és a bácsi börtönt kapott, elzárták. Hát ő keservében, hát ő nem volt hibás, ő ott böjtöt fogadott. — Hát a Jóisten világítsa ki, hogy ki vitte el, mert ő nem hibás és mégiscsak börtönt szenved. Hát meg is kapták. Elsősorban a káruk meglett, mert volt egy nagy kocájuk s azt a ruhát a kötélről lehúzta és behúzta az ólba. S a második az volt, hogy az asszony annyira lebetegedett, hogy halálos beteg lett. És nem tudott addig meghalni, amíg azt a bácsit ki nem hozták a börtönből és meg nem bocsátott neki. Addig nem bírt meghalni. (Istensegíts, 7.)
1079. Hát kitarította azt a hét hetes böjtöt, s akkor elérte az illetőt, aki cselekedte, s akkor az csúnya halálval halt meg. (Andrásfalva, 8.)
1080. Édesanyám mesélte volt, még olyan kislányok voltunk, hogy egy embernek elveszett a húsa, szalonnája, sonkája. S azon a napon, amikor ellopták, börtöt kezdett. S mikor kitélt a böjtje, akkor nap meghalt a fia. Olyan nagyok voltunk, egy emlékszem rea. A temetőbe járt ki imádkozni, minden éjjel éjfélkor kellett kimenjen, mert meghalt a fia. Meggyőnta és akkor azt a penitenciát adta a pap, hogy minden éjfélkor kellett kimenjen a sírjához. A fia tette azt, hogy elvitte a szalonnát, meg a sonkát. (Andrásfalva, 9.)
1081. Vót, hogy böjtöt fogadott, hogy az Isten világosítsa ki, hogy ki tette azt a rosszat, lopást, vagy valami mást. Akkor vett kilenc gyertyaszálát, s kilenc napon minden héten egy napot böjtölt, de úgy, hogy a gyertyát meggyújtotta, de úgy, hogy vizet se vett a szájába. Egész nap böjtölt, s imádkozott a gyertyánál. S végre kiderült, hogy ki csinálta azt a rosszat, ki lopta el azt a dolgot. Hanem az utóbbi üdőben a papok nagyon tiltották a kiböjtölést. (Istensegíts, 7.)
1082. A kiböjtölés, ha ártatlanul fogják valakire a gyanút, visszaszáll az illetőre. Így egy alkalomval valaki egy pár besztercei hámot vásárolt, s annak egy haragosa volt a faluban, s rágyanította, hogy az vitte el a háموkat. Elment Szucsavicára a kaluger papokhoz, s kérte őket, böjtöljék ki az ő haragosát, mert biztosan az vitte el a háموkat. A kaluger pap mondta neki:
 — Ember vigyázz, mert ha nem az vitte el, az átok reád száll vissza.
 De ő csak állította, hogy biztosan az vitte el. Kérdezte a pap, hogy miként imádkozza ki? Ez azt mondja:
 — Gúvadjanak ki a szemei a fejből.
 Közben elindult haza. S hát valameddig elért, s érezte, hogy a szemei kezdenek kigúvadni a fejből. Megijedett, hogy rea szállt az átok, a lovakat visszafordította, s legnagyobb vágóban ment vissza a kaluger papokhoz, s kérte, hogy imádkozzák vissza, hogy a szemei menjenek vissza a helyikre. A kaluger pap mondta:

– Ugye megmondtam ember, hogy ne böjtöltesd, mert reád száll vissza az átok.
 Én megpróbálom visszaimádkozni, de nem tudom úgy visszaimádkozni, ahogy voltak.

Így félig kigúvadt szemvel kellett, hogy hazamenjen. (Andrásfalva, 43.)

Imák

1083. Reggeli ima:

Ó édes mennyei szent atyám,
 ez éjjel te vigyáztál reám.
 Fogadd ezért köszönetem,
 magamat neked szentelem.
 De kérlek, hogy a gonosztól
 engem e napon es megóvj,
 amit gondolk, beszélek,
 és cselekszem, áld meg kérlek.
 Te vagy az én legjobb atyám,
 minden jó csak tőled jó rám,
 ó Mária, édesanyám,
 kérlek, legyen gondod reám. (Istensegítség, 7.)

1084. Esti ima:

Szent Atyámnak nagy hatalmával tiltom,
 hozzám ne közelítsen se sátán,
 se boszorkány,
 se semmiféle gonosz. (Hadikfalva, 4.)

1085. Esti ima:

Dicsértessél Jézus Krisztus,
 adj jó éjszakát,
 add meg a te híveidnek
 mennyországot, szép álmát.
 Míg feljön a piros hajnal,
 vigyázzon ránk őrző angyal,
 égi karokkal.
 Szűz Mária küldje hozzánk
 őrző angyalát.
 Ó adj Jézus mindnyájunknak
 csendes, boldog éjszakát.
 Nyugodni tér fáradt testem
 a szent nevedre,
 a te üdvösségedre
 végeztem minden munkámat.
 Légy velem és ne hagyj el
 az éjszaka,
 adj Jézusom szerencsés jóéjszakát,
 és boldog feltámadást, ámmen. (Andrásfalva, 2.)

1086. Esti ima:

Én lefekszem én ágyamba,
 minden esti koporsómba.
 Három angyal fejem felett,
 egyik megőröz éngemet,
 másik bécsukja szememet,
 s harmadik várja lelkemet. (Istensegíts, 20.)

1087. Én lefekszem én ágyamba,

minden testi koporsómba.
 Feltekintek a boldog mennyországba.
 Ott láttam az Úrjézust,
 ütték vala.
 Térdig vérbe,
 könnyökig könnybe,
 lefüggesztett fejvel,
 elhervadt arcával.
 Sokféleképpen kínozták,
 ecetvel, epével itatták,
 feltették a vállára a nehéz keresztet,
 vigye ki a Kálvária hegyére,
 hogy ott feszítsék meg.
 Drága kincsem,
 szép Jézusom,
 vedd elődbe az én imádságom,
 angyalodval legyen boldog kimúlásom.
 Az Úrjézus keresztje,
 legyen a mű házunk fedele.
 Az Úrjézus három tompa szege,
 legyen ajtónk zára és kilincse,
 az Úrjézus töviskoronája
 legyen a mű pajzsunk,
 ammen. (Déva, 1.)

1088. Esti ima:

Én lefekszek én ágyamba,
 minden testi koporsómba,
 sátán töllem el es menjen,
 pokol töllem töressék. (Hadikfalva, 4.)

1089. Más esti ima:

Mivel már béesteledett,
 kérünk teremtőnk tégedet,
 hozzánk kegyelmességedet,
 mutasd szokott őrzésedet.
 Gaz álmok távol essenek,
 rút látások elvessenek,
 a sátányok megköttessenek,

hogy testünk ne fertőzzenek.
 Engedd azt nekünk kegyesen,
 Atya, Fiú felségesen,
 Szentlélekvel egyetemben,
 élvén örök dicsőségben, ámen. (Istensegíts, 7.)

1090. Ez az imádság úgy került hozzám, hogy valami hányódó írott papíron megkaptam és leírtam:

Ó uram Jézus Krisztus, ki százkét csapást a zsidóktól szenvedtél, Annástól harminc-
 szor pofon verettél. Annás házában hétszer földre estél. Fejeden, karkaidon és mel-
 leden harminc ütést szenvedtél. Vállaidon es harmincat. Szent hajadnál fogva har-
 mincszor vonattál. Szentséges szívedből százhuszonkilenc fohászzkodást bocsátottál.
 Harmincháromszor szakálladnál fogva hurcoltattál, halálos képpen taszítottál,
 hogy a nehéz kereszt súlya alatt háromszor földre estél. Ezerhatszázhatvanhat csa-
 pást orostorozásodkor szenvedtél. Szent fejeden a töviskorona, ezer sebet szenvedtél.
 A kereszten három hegyes tövis szent fejedet átjárta. Szent orcádat harminchétszer
 köpték le. Szent fejeden ötezernégyszázhetvenöt seb vérzett. Keresztre feszítéskor
 szent kezeid és szent lábaid durva vas szegekkel szegezték, ecetvel és épével itattak,
 és szent oldaladat lándzsával megnyitották. Ezért a nagy kínjaidért légy nekünk ir-
 galmas, ammen. (Istensegíts, 7.)

1091. Szent Antal imája:

Csodákat, kik látni vágytok,
 ó jöjjetek Szent Antalhoz.
 Fekélyt, nyomort, vétet, halált,
 sátánt elűz, gyógyulást hoz.
 Szent Antalnak imájára
 tenger enged, bilincs törik.
 Az elveszett tagot, vagyont
 ifjú és agg visszanyeri.
 Dicsőséget zengünk néked,
 Atya, Fiú és Szentlélek,
 Szentháromság egyistennek,
 áldás legyen és dicséret.
 Imádkozzál érettünk csodatevő Páduai Szent Antal,
 hogy méltók lehessünk Krisztus ígéreteire, ammen. (Déva, 1.)

1092. Pénteki ima:

Péntek, péntek,
 szent aranyos péntek.
 Ugyanaz a napja,
 Krisztus menyé kínjára.
 Kínján esett esetjén,
 öt mélységes sebein.
 Nyiccs kaput angyal.
 Elkészítették az arany házacsát,
 ki küel-belül irgalmas,
 négy szegibe négy aranykereszt,

közepibe aranyoltár.

Abban ül asszonyunk.

Ki ezt az imádságot elmondja

este lefektibe,

reggel felkeltibe,

úgy megüdvözül,

mint Jézus Krisztus feltámadása napján. (Andrásfalva, 11.)

1093. Édesapám tudta azt az imádságot, hogy:

Péntek, péntek, szent aranyos péntek.

Krisztus menyen kínjára,

kínján esik halála,

öt mélységes sebe.

Idáig tudom. De azt elmondta minden nap, lehet még háromszor es. S mielőtt meghótt, három napval a Halál megjelent neki. Odaállott az ágy végihez. Azt mondja édesanyámnak:

– Trézsi, kelj csak fel – azt mondja –, itt a Halál a lábamnál.

Azt mondja:

– Dehogyan van ott.

– Hát itt van, hidd el, s – azt mondja – három nap múlva halok meg.

S úgy es lett, hogy három nap múlva meghótt. (Andrásfalva, 46.)

1094. Pénteki ima:

Ma péntek,

szent aranyos péntek.

Könnyen esett esettye,

öt mélységes sebeje,

kiből kifolyt drágalátos szent vére.

Orgonának három ága,

magas mennynek hangossága.

Nyiccs kaput angyal,

nyújts kezét Mária,

menjek bé boldog mennyországba.

Küel irgalmas,

belül kegyelmes,

négy szegibe négy ótár,

közepibe aranyosék,

azon ül asszonyunk Mária.

Szinye szomorodva,

szüve megszakadva,

szóval mondja:

Szállj le legkülsőbbik angyalka,

hírdesd ezt az igét.

Ki ezt elmondja

minden pénteken háromszor,

megüdvözül,

mint Krisztus urunk a keresztfán. (Hadikfalva, 20.)

1095. Elmondok egy pénteki imát, amit minden pénteken kellett háromszor imádkozunk, térdénállva:
 Ma péntek, péntek,
 szent aranyos péntek.
 Krisztus mene kénjára,
 kénján esett esete,
 öt mélységes szent sebe,
 kiből kifolyt az ő drága szent vére.
 Orgonának három ága,
 magas mennynek hangossága.
 Nyiccs kaput angyal,
 nyújts kezet Mária,
 most menyek vót szent-látni,
 most csinyálják az aranyházat,
 s küjel aranyos,
 belül irgalmas.
 Közepében aranszék,
 azon ül asszonyunk Szűz Mária,
 színye szomorodva,
 könnye hullva.
 Aki ezt az imádságot elmondja minden pénteken háromszor,
 úgy megüdvözülni,
 mint az Úrjézus megüdvözült a kereszten. (Déva, 1.)
1096. Kelj fel Mária első kakasszókor,
 mett ellopták szent fiadat,
 keresztfára felfüggették,
 egy csepp vére elcseppene.
 Angyali seregek odagyűlének,
 felszedék,
 mennyországba csendítének,
 az angyalok elgyűllének,
 aranyos misére készülének.
 Ó én napom, szent napjaim,
 miként tőlem eltelének,
 gyónást, vallást én nem tettem,
 igaz szállást nem szerzettem.
 Jöjj hozzám szép Jézus,
 szállj bé szívemnek kebelibe,
 ott nyugodj én lelkem ágyába. (Hadikfalva, 20.)
1097. Ó Mária, hallgasd meg esdeklésem,
 ne bocsáss el vigasz nélkül engem,
 mert ha megvetsz,
 ki segít majd rajtam,
 ki lesz nekem örömem és oltalmam?
 Ó Mária, szent lélek,

jóságodat ég és föld csodálja,
 szánj meg engem,
 ha búbanat gyötör,
 s a szememből a fájdalomkönny kitör.
 Ó Mária, te adj enyhületet,
 és segélj meg
 legfőképp halálom órájkor,
 ámmen. (Andrásfalva, 2.)

1098. Mikor az Úristen engem teremtett,
 szent lelkivel szeretett.
 Sátán töllem elmenjen,
 pokol töllem töressék,
 gonosz lélek távozzék.
 Nyiccs kaput angyal,
 nyújts kezet Szűz Mária,
 hogy mehessek bátran az úr-színe látni,
 ámen. (Hadikfalva, 4.)

1099. Édes őrző anyalkám,
 szépen kérlek, vigyázz reám,
 hogy míg élek
 jó és jámbor legyek,
 szót fogadjak,
 kárt ne tegyek.
 Holtom után vezess be mennyországba,
 lássam meg az Isten országát,
 ámmen. (Hadikfalva, 20.)

1100. Kerüld kereszt a házomat,
 örözd angyal a lelkemet,
 ablakomba apostolok,
 az ajtómban az Úrjézus.
 Hol ül az Úrjézus?
 Paradicsom kertyibe,
 szent arany székibe,
 szent fejit lehajtja,
 szent könyvit hullajtja.
 odameny az úrangyala,
 kérdi:
 Mért sírsz Úrjézus Krisztus?
 Hogyne sírnék úrangyala,
 mikor bűdös nyálval töpdösnek,
 vas ortorval ostoroznak,
 tövis koronával koronáznak,
 epével, méregvel, ecetvel itatnak.
 Kivisznek újhegyre,
 felfeszítenek magos keresztre.

Két szent kezem két felé szegzik,
 Hírdesd, hírdesd úrangyala,
 ki ezt az imádságot
 elmondja este lefektibe,
 reggel felkeltibe,
 az az ajándék adatik neki,
 hogy a pokol kapuja tevetlen bétévődik,
 a mennyország kapuja nyitatlan kinyílik,
 a mennyei harangok megkondulnak,
 az oltári gyertyák fellobbannak.
 Szent, szent a seregeknek ura, Istene,
 teljes az ég a földtől,
 az ő nagy dicsőségétől,
 ámmment. (Andrásfalva, 11.)

1101. Szent Antalnak imájára,
 tenger enged,
 s bilincs törik.
 Az elveszett vagyont
 ifjú és agg visszanyeri.
 Veszély tűnik,
 szükség múlik.
 Páduában azt hirdetik,
 az emberek azt beszélnek,
 Szent Antalnak jó tetteit. (Hadikfalva, 20.)

1102. Hálát rebeg lelkem.
 Szívem első gondolatja,
 hozzád száll fel Istenem,
 te őriztél meg az éjjel,
 maradj ma es énvelem.
 Téged áldlak és imádlak,
 mint szerető gyermeked,
 szívem csakes azt akarja,
 ami kedves teneked.
 Édes Jézus adj kegyelmet,
 őrizz münket szüntelen,
 hogy egész nap neked éljek,
 tiszta szívvel, büntelen.
 Szűz Mária, Jézus anyja,
 te mindnyájunk anyja vagy,
 óalmaz meg minden bajtól,
 kísértésben el ne hagyj,
 ámmen. (Andrásfalva, 18.)

1103. Én felköttem én ágyamból,
 mint egy testi koporsómból.
 Ajánlom testemet, lelkemet,

életemet, halálomat,
 ezt a keves imádságomat
 a szent Űristen tiszteletire,
 dicsřretire,
 purgatřriumbřli lelkeknek
 szabadulására,
 rřmai křzřnsęges keresztęny anyának felmagasztalására,
 hogy az Atya,
 Fiú, s Szentlęlek szent áldása
 szálljon mi reánk,
 hogy megtartsion igaz hitben,
 s szolgálhassunk néki. (Andrásfalva, 18.)

VII. Jogi élet

1104. Van a falunak egy olyan íratlan törvénye, ami elítęli valaki garázdálkodását, vagy rossz szokásait és magából kikřzřsíti, úgy, hogy nem áll szóba senki az illetřvel, úgy néznek rea, mint a lřtt medvére. (Istensegits, 7.)
1105. Aki túlzottan a másikéhoz ragaszkodik, lop, vagy erkřlcstelen, azoktól a nép elhřzódik, úgyhogy ezek magikra maradnak, nincs senki barátjuk, senki szřszólójuk. Evvel mutatja meg a falu népe nemtetszését. (Istensegits, 7.)
1106. A régi világban, amikor nem voltak ilyen třkęletes záruk, hát ha valaki elment hazulról, akkor az ajtóba seprřt állított, a nyelvvel lefelę. Ez azt jelentette, hogy nincs senki otthon. S aki meglátta, tudta, hogy nincsenek otthon, nem es ment bé. (Istensegits, 7.)
1107. Ha a gyřmřlcsfa áthajlott, hát ami áthullott gyřmřlcs, azt az a gazda szedte fel, akię volt a föld. Ami áthajlott, azt le es szedhette. (Istensegits, 7.)
1108. Aki a határban lopott, annak a hátára kötték, amit lopott, s kellett kiabálja a faluban, hogy: így jár, aki lop! Vęgighurcolták a falun a csendřrřk. (Istensegits, 7.)
1109. A leányt, ha megkérték, elvitték a háztól. Neki, amit a szřlřk megszabtak, földet, hát kevesebbet adtak, mint a fiůknak, mert ők a fiůkra maradtak, ő kellett eltartsa őreğsęgükre és eltemesse. Ezért volt az, hogy többet hagytak a fiůkra, mint a leányokra. De a fiůk közül es annak jutott a legtöbb, aki az őregekvel maradt, mert az kellett, hogy gondoskodják rőlük. (Istensegits, 7.)
1110. Kęt darab föld volt egy apának s nem tudták megegyezni a kęt fiů, hogy melyik legyen az egyikę, s melyik a másikę. Erre azt tanácsolta az őreg: Hůzzatok cenkust. Kęt cędulára reairták a földnek a nevit, s amelyiket hůzta, az lett az ővé. (Istensegits, 7.)
1111. Amikor valamilyen ünnepęyes eskő volt, pl. hazafias fogadás, akkor eskřdtek feltartva a kezřket három ujjval, a három hosszú ujjval, a mutató, a nagyujj, s a nevetlen ujj. Amikor meghřtt a király, eskřdtek arra, hogy hůsęgesek lesznek arra, aki akkor lett megváltva. A feszřlet felę fordultak. (Istensegits, 7.)
1112. Itt Szekszárdon a bírőságon mikor voltam, mondta egy idegen asszony, nem tudom hová való vót, hogy meg kellett vřna, hogy křssék a bírř kezét. (Jřzseffalva, 9.)

1113. A régi üdőben a bíróválasztás szavazással történt, szóval történt. Az illető bément a szavazóhelyiségbe, és elmondta, hogy kiket akar választani deputásokat. Aztán a tizenkét deputás választotta meg maga közül a községi bírót. Amikor aztán meglett a szavazás, a választás, amelyik pártnak, Alszegnek, vagy Felszegnek lett a több szavazatja, akkor dőlt el, hogy Alszeg nyert-e, vagy Felszeg? (Istensegíts, 7.)
1114. Egyszer a szomszédunk a kerítést a mű földünkre akarta reatenni. Édesapám mondta neki:
- Nem jól van szomszéd, nem ide jár a kerítés, hanem amoda.
- De a szomszéd nem akarta megérteni, erőszakosan a mű kertünkbe el akart venni. Édesapám látta, hogy hejába mond szép szóval, hát nekimenyen s kétszer jól pofon üti.
- Értse meg szomszéd, hogy ide ez nem mehet.
- Erre a szomszéd félbehagyja a kerítéscsinálást, menyen a bíróhoz megjelenteni, hogy őt megpofozta édesapám. Útközben bétért a korcsmába, hogy jobban tudjon beszélni, hát megivott vagy két decit. Ettől aztán megjött a beszélő tehetsége és odament a bíróhoz, akit már előre értesített édesapám, hogy milyen eset forog fenn. Odaért, azt mondja a bírónak:
- Most ha kend bíró, tegyen igazat.
- Kérdi a bíró:
- Milyen igazat tegyek?
- De ez csak folytatja:
- Azért bíró, hogy tegyen igazat.
- Erre felharagszik a bíró s jól megvágja kétszer pofon:
- Nesze, ennyi hiányzott még neked. Most igazat tettem.
- S ezzel elbocsájtotta. (Istensegíts, 7.)
1115. A borozdának a bántása igen tilos volt nálunk. Ha valaki ilyesmit csinált, hogy elszántotta a másik borozdáját, azt igen erőst elítélték. (Istensegíts, 7.)
1116. Azt hallottam már többtől, hogy hamiseskü miatt vagy az életit veszti el, vagy olyan betegséget kap, amiből nincsen gyógyulás. (Istensegíts, 7.)
1117. Aki hamisan esküszik, arra mondják, hogy eladta a lelkét. (Istensegíts, 7.)
1118. Nagy igazságtalanságot csináltak, mert 83-ban, mikor elmentek, hát itthon maradt föld, s ház, s mindenféle, így ingyenbe. Aztán ők, hogy az árvíz lett, a Duna kiöntött, hát ők megijedtek az árvíztől, s visszamentek Bukovinába, de nem kaptak meg semmit se. A földet elidegenítették, s a házat lerontották, s aztán télre került a sor, hát akkor Szeretbe jártak törvénykedni. Hát egy asszony azt állította, hogy ő megvette a birtokot tíz esztendőre. Avval aztán nagyanyám, hát nem vót igaz, azt mondta, hogy:
- Jól van, megesküdt: fenn az Isten, s a mennykő, s megfizet a kettő.
- És csakugyan bé es tött rajta, mert hamisan esküdött, úgy tavaszval, s karácsonykor, éppen szentestén meghótt az az illető, aki hamisan megesküdt, hogy pénzt adott érte. (Istensegíts, 7.)
1119. Amikor 1883-ban telepítették ki a székelyeket az Al-Dunához, akkor felkészültek nagyanyámék, édesanyámnak az anyja. A házat meg a földet nem volt, akinek eladhatták volna, úgy hagyták ott. Egy szomszéd asszony bément, aki nem akart menni, névszerint Miklós Istvánné és azt mondja nagyanyámnak:

– Te Trézsi, hát tik mentek, a házat s a földeket kire hagyjátok?

Erre azt mondja a nagyanyám:

– Hagyjuk az Istenre s az égi madarakra.

Azt mondja erre az asszony:

– Jó, de azért adót es kell fizetni. Azért hagyjátok számba valakinek.

Erre azt mondja a nagyanyám:

– Hát nézze, a földeket bírja az adójáért, s a házat vegye le a helyéről.

S erre azt mondja:

– Mit fizessenek a házért?

Egy vásott fekete szokmány volt a válla közt. S azt mondja nagyanyám:

– Ezt a szokmányt adja oda Jánosnak, mert neki nincs szokmánya.

Így elmentek ők. A földeket bírták, az adókat megadták és bírták a termését. A házat lebontották és hazahordták tűzrevalónak.

Eltelt az üdő, hat esztendő. Az alatt az üdő alatt nagyanyámnak az egyik testvére, aki otthon maradt, fájlalta, hogy ezek bírák a házhelyet. Az ura ott szolgált a bírónál s odavitték a dolgot, hogy a bíró azt parancsolta, hogy adja át a házhelyet Lovász Jancsinak. Akkor Miklós Istvánné nem akarta átadni, hanem azt hazudta, hogy ötven forintot adott érte. Akkor a bíró küldte az ötven forintot, hogy ő visszatéríti és adja át a házhelyet. Az asszony nem merte a pénzt elfogadni, mert tudta, hogy az nem illeti őt, mert ő nem adott egy fillért sem érte. Vonakodott elfogadni, s akkor az ura pofonvágtá, hogy a tomácról kiesett:

– Te bolond – azt mondja – ingyen adnak neked ötven forintot, s nem akarod elfogadni?

Elfogadta a pénzt. S ezek házat csináltak, ahol a ház állott. Elég az hezza, hogy közben a Duna megáradt, nagyanyámék megijedtek, hogy elviszi a Duna, s visszamentek Istensegítsbe, mivel tudták, hogy föld es van, házhely es van. Azonban, mikor haza mentek, a házhelyiken ház állott, még meg sem tudtak állani ott. Egy idegen házhoz kellett, hogy béhúzzanak, mert szekervel mentek haza.

S ekkor nagyanyám kereskedni kezdett, hogy milyen címen csináltak oda házat? Kiderült, hogy Miklós Istvánné eladta ötven forintért. Ekkor nagyanyám elment, s feljelentette a hatóságnál, és amikor perre került a sor, amikor elő kellett állani, a törvényszéki bíró kérdőre vonta, hogy más tulajdonát mért adta el? Erre azt mondta Miklós Istvánné:

– Én hat esztendőre vettem meg és hat esztendőre adtam el.

Akkor nagyanyám azt követelte, hogy esküdjék meg, hogy ő pénzt adott, ötven forintot adott, amikor mentek el.

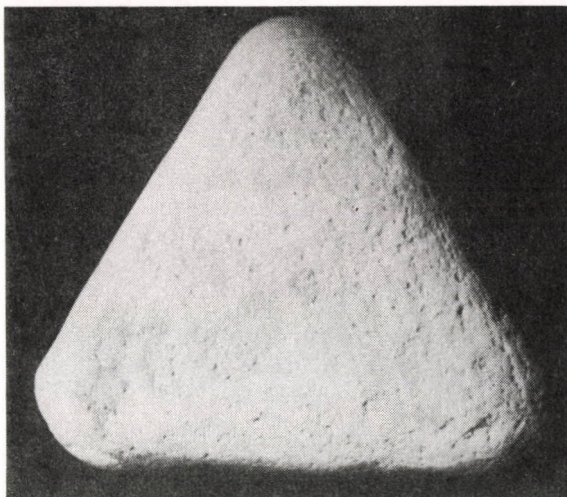
Nagy reszketve megesküdött, mert nem akart szégyenben maradni. Ekkor nagyanyám megátkozta a hamis esküért. S amikor hat hónapja volt, hogy megesküdött, azon a napon eltemették. Így bűnhődött meg a hamis esküért. (Istensegíts, 7.)

VIII. Gazdasági élet

Állattartás

1120. Akkor tettek egy olyan régi lófejet, amin nem vót hús, csak csont, felakasztották az istállóba, hogy a szépasszonyok a lovak haját ne fonják bé. (Istensegíts, 4.)
1121. A lófejet teszik ki, hogy a rosszakat távoltartsák. (Istensegíts, 2.)
1122. Tükröt tettek az istállóba. (Hadikfalva, 32.)
1123. A csökönyös lovat úgy szokták eladni, hogy megrészegítik, és a ló akkor húz rendszeren. És ha megtetszik, megveszik, másnap otthon próbálják, s akkor veszik észre, hogy fortélyos lovat vettek. (Istensegíts, 7.)
1124. Amelyik lónak a patája túl kemény s a kovács nem tudta faragni, annak kellett bekötni tehénganyéval egy éjjel, s a tehénganyé megpuhította. (Istensegíts, 7.)
1125. Lónevek: Rigó, Fecske, Csillag, Madár, Cigány, Sárga, Kesej, Hóka (amelyiknek a homloka holdas volt), Bandi, Remény, Luci, Szürke, Tündér. (Istensegíts, 7.)
1126. Lónevek: Deres, Icik (mert egy zsidótól vettem, s a zsidót Iciknek hívták, s a lón rajtamaradt az Icik név), Sárga, Miska, Julcsa, Rigó, Maris. (Andrásfalva, 35.) Madár, Fecske, Rigó. Madárnevet az a ló kapta, amely vékony, sudár és hosszú lábú volt. A madárnevek mellett: Laci, Betyár, Bandi és Miska neveket kaptak leginkább. (Andrásfalva, 34.) Laci, Miska, Fecske, Mancsi, Böske. (Andrásfalva, 13.)
1127. Akkor, mikor elválasztották a bornyút, a tehen bűdöskölisztet kapott a korpára, s akkor nem apadt el a teje. (Andrásfalva, 14.)
1128. Ha a tehen megborjúzott, három nap semmit nem szabad kiadni a háztól, mert elviszik a tejet. (Andrásfalva, 14.)
1129. Hallottam soktól, még itt a felvidékiektől es láttam, hogy mikor adták el a borjút, akkor vágtak a szőriből. Azt mondták, hogy akkor nem viszik el a szerencsét. (Józseffalva, 9.)
1130. Mikor a tehen, vagy az a szarvas állat megy ki az istállóból eladásra, ha akkor ganyélik, akkor nem jön vissza, akkor eladódik. (Istensegíts, 7.)
1131. Ha tehent vettünk, a legelső az volt, hogy egy marok szénát, mielőtt az istállóba be nem lépett, a szájába adtunk, hogy szerencsés legyen a megvásárolt marha. (Istensegíts, 7.)
1132. Adtak sót neki gyakrabban, ha elő akarták készíteni, ugye, most már eljött az üdeje, ennyi s ennyi üdeje vót borja neki, most már eljött az üdeje az üzekedésnek. Hát akkor adtak sűrűbben sót neki. (Andrásfalva, 13.)
1133. Hogy a tehen üzekedjék, sót adtak neki. Egy darab sót eleibe tettünk, két-három nap múlva félrevettük és akkor már üzekedett. (Andrásfalva, 14.)
1134. Háromsarkos követ, hogyha kapott, s vitte vásárba az állatot, avval meghúzta így a szarva között, s hátul a gerincét, s akkor jól eladta. (Andrásfalva, 2.)
1135. Ha valaki talált egy olyan háromsarkos követ, azt, mikor a húsvéti ételeket szenteltették, azt akkor beletette az étel közi, akkor az es megszentelődött, s avval a kövel, hogy a tehen üzekedjék, vagy a koca bűgjék, az állat fejét megnyomkodták, s akkor jobban kívánta a bikát, vagy a kant. (Istensegíts, 34.)

Nagy István háomsarkos köve

1136. Ezt csinálták, hogy a nyálka ne száradjon rá, az anyja lepucolta. Vót, hogy egy kicsit megsózták, s akkor szívesebben lenyalogatta. (Andrásfalva, 13.)
1137. Ha a tehen bornyúzott, három nap a házból semmit sem szabad kiadni, nehogy elvigyék a tejet. (Istensegits, 7.)
1138. Az öreganyám, még kislány vótam, vinni akartam a tejet napszentület után, azt mondta:
– Állj meg!
Megállított, aztán beledobott egy kis sót. (Andrásfalva, 13.)
1139. Ha valaki állatot vitt a vásárra eladni, akkor, ha asszony ment bé, haragudott, hogy nem lesz szerencséje. (Andrásfalva, 35.)
1140. A küszöbön kívülállónak semmit sem volt szabad kiadni, mert elviszi a tejet. (Istensegits, 7.)
1141. Nálunk az volt a szokás, hogy akinél fejőstehén volt és valakinek adtak tejet, egy csipet sót tettek a tejbe s egy cseppet lecseppentettek a földre, nehogy elvigyék a tehénnek a tejit. (Istensegits, 7.)
1142. Ha valahol nagytejű tehen volt, s a szomszédja el akarta venni a tejet, hogy az ő tehenye legyen a nagytejű, hát valahogy kerített annak a tehénnek a tejiből egy kicsit s azt reaöntötte a takarmányra az ő tehenyinek s az megette, s akkor a tejet es elvette. (Andrásfalva, 14.)
1143. A tehen, mikor kimegy legelni korán reggel, a harmaton a lábanyomát felvágják a fűből és elviszik. S avval elviszik a tejet es tőle, megetetik azt a fűvet a saját tehenyükkel. (Andrásfalva, 14.)
1144. A tehen korán reggel menyen ki legelni, és a lába nyoma a harmaton ott marad, s azt felszedik, s avval elveszik a tejet, és nem tudja másképp visszavenni, azt a tehenet el kell adja messze, hogy a határból kimenjen. Mikor annak a községnek a határát az a tehen átlépte, akkor már azt a tejet vitte magával. (Andrásfalva, 14.)
1145. Tejesedényeket, sétárt, köpülőt nem szüvesen adtak oda kölcsön, mert evvel el-

- ment a tehennek a teje. Folyóvízbe tejesfazakat, vagy sétárt nem szabad kimosni, mert elmegy a patakval a tehen teje es. (Istensegíts, 7.)
1146. Édesanyám a tejesfazakakat forró csalános vízzel forrózta ki, hogy a fel ne aludjék bele a tejbe. (Istensegíts, 7.)
1147. Azt mondták, hogyha csihánval jól kiforrózzák a tejes köcsögöket, s kiteszik szelőlőzni, jobban megaluszik a tej és sárgán jó fel a föle. (Józseffalva, 6.)
Tehenvásárláskor a jó tejelő tehent úgy üsmerik meg, hogy a háta közepin, a gerincén van három lik. Ezek a likak, ha jó nagyok s mélyek, akkor a tehen jó tejelő. És alul a hasánál, a tejinek a kezdetinél, ott es olyan tágas volt, akkor egész biztos, hogy az jó tejelő tehen lett. (Istensegíts, 7.)
1148. A szekszárdi állami gazdaságban volt egy bikagondozó ember. Ezt az állatgondozót az igazgató valamilyen ürüggyel elbocsátotta és a rokonyai közül nevezett ki valakit bikagondozónak. Erre az illető, hogy valami bosszút álljon, hát azt csinálta, hogy amikor a feleségén volt a tisztulás, egy rongyot megmártogatott abban a tisztulásban, s mikor senki se látta, elvitte a bikaistállóba s ott a bikák eleibe beleásta. A bikák erre a szagra úgy megvadultak, hogy esszeszaggaták a láncot, mindent, s a gondozót majdnem megölték. Nem bírtak velük, úgy, hogy az igazgató vissza kellett vegye az előbbi gondozót s bocsánatot kérjen tőle. Ez megint visszament, s azt a rongyot kivette onnan, s akkor a bikák megnyugodtak. (Istensegíts, 7.)
1149. A teheneim neve: Rózsi, Ruzsán, Szegfű, Gyöngyös, Virág, Virán, Marcel, Kudál s Flóra. A kutyám neve: Fillér s Tisza. (Istensegíts, 7.)
1150. Nálunk Istensegítsen volt egy juhász, aki a községi juhokat nyárban fejte és gondozta. A túró t ő adta ki, minden juhról hat kilát egy nyáron s ezt rovással jegyezte fel, hogy kinek mennyit adott ki, mert írást nem tudott. (Istensegíts, 7.)
1151. A juhások abban a hiszemben voltak, hogyha a vályú fenekire fehér vesszőt raknak, akkor a birkák fehér színű báránycákát ellenek. (Istensegíts, 2.)
1152. Ha jött haza az ártány egy csomó szalmával a szájában, akkor vihar lett. (Józseffalva, 11.)
1153. A disznó elvágják, s amikor felbontják, hát van annak lépe, megnezik, hogy melyik fele van elől? Ha a vastagabbik fele van elől, akkor a télnek az első fele elől lesz, karácsony előtt lesz tél. Ha a vékonyabb, akkor később lesz tél. (Istensegíts, 2.)
1154. Úgy emlékszem rá, mikor disznót öltek az öregek, mi gyerekek körbe vettük, néztük, édesapámék elővették a lépet, és az egyik fele vastagabb volt, mint a másik. Azt mondták, hogy még a tél hátra van, a vastagabb fele hátra van. (Józseffalva, 6.)
1155. Mikor etettük, a moslékba tettünk hammat, és akkor nem görgött tovább. De csak valamедig nem görgött. S mikor újra, akkor megint tettünk hammat. (Józseffalva, 9.)
1156. Vágás előtt megkergetik, hogy jól kifolyjon a vére. (Józseffalva, 9.)
1157. Hogyha disznót vágunk, mielőtt felhasítottuk volna, megmértük a farkának a vastagságát a tövibe, olyan vastag lett a szalonnája. (Istensegíts, 7.)
1158. Vót, hogy akik lesegítették fogni azt a disznót, hogy megöljék, hát akkor azt mindjárt tiszteletbe vették egy pohár borval, egy pohár pálinkával. Hát akkor azt a kívánságát mondta az illető:
– Vastag legyen a szalonnája! Erőt, egészséget az elfogyasztására.

Ezek a köszöntések megvoltak a disznóölésnél. (Andrásfalva, 13.)

1159. A homlokára késvel keresztet húzott, s aztán kezdte a hátán végighúzni a kést. A disznó hasra volt téve, s akkor ott a homlokán keresztet húztak, s a hátán végighúzta a kést, egész a farkáig. A szalonnát lefejtette, s akkor kivette a gerincét, s akkor a belit es kivette. (Istensegíts, 7.)
1160. Amikor a göje kant akart, elvittük a kantartó gazdához, s bébúgattuk. A kakas megbenderézte a tyúkot. (Istensegíts, 7.) A kutya baklat, a macska párzik, a kakas benderézik, a ló hág, a disznó búgik, a szarvasmarha üzödik. A szamár es hág. (Istensegíts, 7.)
1161. Akkor lett jó a csürke, ha „r” betűs hónapokban (februárban, márciusban, áprilisban) lett megültetve, azokból jó tojó lett. (Andrásfalva, 14.)
1162. A kotló alá a tojást páratlan teszik. Ha kicsike a tyúk, tizenhetet, ha nagyobb, tizenkilencet, vagy huszonegyet tesznek. A liba alá es páratlanul teszik, mert akkor szerencsés, ha páratlan. (Istensegíts, 7.)
1163. Ha nagyobb a tyúk, akkor tesznek huszonegyet es, huszonhármat es alá, ha meg kisebb, akkor tizenkilencet. Kacsából nem tesznek tizenhétnél többet. Tizenöt, tizenhét. Mindig úgy igyekeznek, hogy páratlan legyen. (Andrásfalva, 13.)
1164. Huszonegy, vagy huszonhárom tojást kell tenni a tyúk alá, mekkora a tyúk, hogy tudja bétakami. A kacsá alá tizenkilencet, vagy huszonegyet tettünk. (Józseffalva, 6.)
1165. A tyúk alá huszonegy tojást szoktak rakni. (Csemakeresztúr, 2.)
1166. Ha kalapba teszik a tojást és úgy viszik a tyúk alá, akkor kakasok lesznek, ha köténybe viszik, akkor jércék lesznek. (Istensegíts, 7.)
1167. Azt mondják, hogyha kalapból rakja a tyúk alá, akkor sok kakas lesz, s ha kötényből rakja a tyúk alá a tojást, akkor több jérce lesz. (Andrásfalva, 14.)
1168. Azt mondták, hogyha kucsmából ültetik, akkor búbostyúkok lesznek, De bizony nem lettek, megpróbáltam. (Józseffalva, 9.)
1169. Nem adott kölcsön tojást, amíg ő nem ültetett baromfit. Utána adott, de addig nem adott. (Józseffalva, 9.)
1170. Jártam én es úgy, hogy adtam kölcsöntojást, én még nem ültettem, aztán nem vót szerencsém abban az esztendőben, elvitte a baromfiszerencsét. (Andrásfalva, 14.)
1171. Mikor tyúkot ültettünk, mikor egész a Hold, akkor tettük a tojást alája, hogy hát mind kikeljenek. (Andrásfalva, 14.)
1172. Amelyik csürkék az akácfa virágzaskor születnek, azok betegek lesznek, azokban már bent van a betegség, azok mind elhullnak. (Andrásfalva, 14.)
1173. A csürkék ne keljenek akáchullaskor, mert elhullnak. (Andrásfalva, 13.)
1174. Semmi virágot nem szabad bévinni a szobába, míg a csürkék ki nem kelnek. (Déva, 6.)
1175. A pimpót nem vót szabad szenteletlen bévinni, mert akkor a tyúkok nem költöttek csibét. (Istensegíts, 7.)
1176. Mikor halott van a faluban, akkor nem ültettünk tyúkot, mert akkor a csirkék mind belédöglenek. (Andrásfalva, 14.)
1177. A tyúkot akkor nem jó ültetni, ha halott van a községben, mert úgy tartják, hogy akkor belédöglenek a csürkék a tojásba. Avval aztán ültetnek tyúkot, ha a halottat eltemették. (Istensegíts, 7.)

1178. Ha az asszony tyúkot ültetett, amikor a fészekbe rakta a tojást, a kotlót reatette a tojásra, ezt mondta: „Az Isten adjon szerencsét hezza, keljete ki mind!” (Istensegíts, 7.)
1179. Aki szomszédba megy, az volt a szokás, hogy leült, hogy a tyúkok es leüljenek, vagyis megkotyoljanak. (Andrásfalva, 14.)
1180. Ha akkor ültetik a tyúkot, mikor jön ki a nép a templomból, akkor könnyen kijönnek a csürkék. (Istensegíts, 7.)
1181. Megitatták pálinkával, hogy szédüljön meg, s akkor úgy visszatették, s amikor kijózanodott, akkor már ottmaradott, nem hagyta el a tojásokat. (Andrásfalva, 13.)
1182. Hogyha a kotló alá még más idegen csürkét es tettek, ha a kotló nem akarta elfogadni, adtak neki pálinkás kenyeret, amitől megrészegedett, s így elfogadta az idegen csürkéket es. (Istensegíts, 7.)
1183. Kamilla teát itatok két-három nap a csirkékkel, víz helyett, amikor kikelti a kotló. (Józseffalva, 9.)
1184. Kulu, kulu, kulu — így hitták a récéket, cip, cip, cip — így a csibéket. (Józseffalva, 10.)
1185. A libákat így hívogatták: Libikém, lib, lib, lib, lib, lib. A kacsákat: vutyukum, vuty, vuty, vuty, vuty, vuty, vuty. (Andrásfalva, 43.)
1186. Jártam kicsi koromtól a libákval, s a Szucsáva martja omlott mindig, mikor jött a nagy árvíz, akkor örökké egy-egy darab leomlott, úgyhogy mondták, hogy akkor lesz a világ vége, mikor a víz beér a kertek végibe. (Andrásfalva, 2.)

Földművelés

1187. Semmiféle, se magot, se tojást, amíg magának nem vetett, vagy nem ültetett, nem adtak másnak, mert ha másnak adtak, akkor az a szerencsét elvitte. (Istensegíts, 7.)
1188. Amikor nekifogtunk vetni, a zsákot a vetőmagval a vállunkra vettük, keresztet vetettünk magunkra és ezt mondtuk: Uram Jézus, áldd meg ezt a vetést! (Istensegíts, 7.)
1189. Mikor vetni kezdtünk, kalapot letettük, keresztet vetettünk, s úgy kezdtük szórni a magot a földbe. (Istensegíts, 7.)
1190. A gazda addig nem nyúlt a gabonához, a vetőmaghoz, amíg keresztet nem vetett. A Nap felé fordult és azt mondta:
— Áldd meg uram, hogy jusson sok szegénynek belőlle.
Akkor ő a szegényekre es gondolt, akiknek nem volt hova vessenek. (Andrásfalva, 14.)
1191. Szórtak szentelt vizet a vetőmagba. Keresztet vettek és szórtak szenteltvizet. Vízkeresztkor sok szentelt vizet hoztunk, egy litert, kettőt, s akkor vót egész esztendőben. (Józseffalva, 9.)
1192. Mindig jobb lábval léptem először, s úgy vetettem. Bal lábra nem lehetett. (Andrásfalva, 8.)
1193. A föld végén megálltam, keresztet vettem:
— Édes Jézusom, segélj meg, adj áldást!
Így a gabonából keresztet hintettem, s akkor megindultam vetni. (Andrásfalva, 8.)
1194. A virág elfonnyad, ha megigízik. Ha észre veszi, akkor arra es kell vizet vetni. (Andrásfalva, 14.)

1195. A mákot még a hó levivel el kellett vetni, hogy ne nyüvesedjék meg. (Istensegíts, 7.)
1196. Kendervetéskor, mikor készen voltunk a vetéssel, azt mondtuk, hogy akkora legyen, hogy ne látszódjék ki belőle, aki vette. (Istensegíts, 7.)
1197. Azt se minden háznál tartották, csak babonás házaknál, hogy liszteszsákból nem szabad vetni semmiféle gabonát, mert akkor nagyon sok lesz az üszkös. (Andrásfalva, 13.)
1198. Tavaszval, amikor nekiindult szántani, legelőször az utak szélén húzott egy borzodát, hogy megfényesedjék az eke. (Istensegíts, 7.)
1199. Aratáskor, amikor az üdő már reájárt, hát éjjel es arattunk, hogy nehogy elhulljon a gabona. (Istensegíts, 7.)
1200. Mikor az aratásnak vége lett, a leányok fontak koszorút búzából, s ezt felakasztották a szobába. (Istensegíts, 7.)
1201. Ha valahova ment szekervel, hát keresztet vetett magára, evvel a szóval: „Isten segits meg!” S így indult ki az udvarról. (Istensegíts, 7.)
1202. Vót eset rá, azt én es láttam kislány koromban, ha olyan kicsike fa, még nem volt olyan kifejelett, ha sokat virágzott, akkor rákötöztek piros kis rongyokat, hogy meg ne igézzék. (Andrásfalva, 13.)
1203. Ha terével későn este hazament, ha nem tudta leüríteni, fát, vagy gabonát, amit vitt, de legalább feloldta, hogy az állatok tudjanak pihenni. (Istensegíts, 7.)
1204. A gyümölcsfákat, ahol lenyestük, marhaganyéval kötöttük bé és az hamar békforasztotta a sebet. (Istensegíts, 7.)
1205. A divófa, ha nem terem, jól meg kell karóval verni, s akkor más esztendőben terem. (Andrásfalva, 14.)
1206. Nekem es azt mondja tavaly a szomszéd, nem termettek a szilvafák:
— Szomszéd, vedd a baltát, s mondd — azt mondja —, ha nem termes, kiváglak!
De három helyre a fejszét belé es vágtam. Annyi szilva lett rajta, hogy húzta le az ágakat! (Józseffalva, 11.)
1207. Voltak olyan kalákák, a fonókaláka gyakori volt nálunk. Aki sok kendert termelt, sok csepűje és szösze volt, kiosztot a leányoknak, azok kalákába megfonták, s a munkának mindig vendégség, vagy tánc lett a vége. (Istensegíts, 7.)
1208. Nálunk az volt a szokás, hogy aki kukorica fosztáskor három cső piros kukoricát kapott, az lefeküdhetett. (Istensegíts, 7.)
1209. A székekyeknél áldomás nélkül nem eshetik meg semmiféle vásár, semmiféle munka, vagy kaláka. (Andrásfalva, 14.)
1210. Volt ganyézókaláka. Esszehívták a szekeres gazdákat s kihordták a ganyét a mezőre. Volt fahozó kaláka, megvett az erdőn egy, vagy két öl fát, s szekereket hívott, s hazahozták. Volt építési fahordási kaláka, s hagyományteretési kaláka es volt. Mindenféle kaláka ingyenes volt. Azt ingyen végezte mindenki, hasonló esetben visszaszolgáltatták az illetőnek. De minden kalákának vendégség volt a vége, vagy tánc. (Istensegíts, 7.)
1211. Ki kell szűrni egy patkánynak a szemit, s akkor az menen olyan vadul, s akkor a többit elűzi. (Andrásfalva, 10.)
1212. Vagy a két szemit kisütik, hogy az esszet zavarja, vagy kötöttek a farkára zörgőket, akkor zörgött, akkor úgy elijedtek a patkányok, hogy azok úgy elszaladtak, hogy több nem vót. Ennyiből állott a tudomány. (Istensegíts, 36.)

1213. A patkány elfut a mozsikasztótól, a trombitasztótól. Ahol mozsikaszó van, onnét szaladnak. (Andrásfalva, 23.)
1214. Van egy gyöngytyúkunk és az mindig úgy kiabál. Én gondoltam, hogy le is vágom, de azt mondták, nem kell elpusztítani, mert elriassza a patkányokat. Hát ez is akkorát rikácsol, hogy biztos a patkányok a hangjától mennek el. (Csemakeresztúr, 2.)
1215. Mikor új házat építettek és az alapot letették, akkor megfogtak egy baromfit és az alapon végigmérték. A szemközti fal alapzaton mérték végig, úgy, mint az ölezővel. Ha a feje jött ki az alapnak a szélire, akkor a fejit vágták le, mert úgy tartották, hogy – új ház fejet kíván. Ha pedig a farka esett oda, akkor csak a farkát vágták le, de csak a tollat, a tyúk életben maradt. Ha a fejet vágták le, az az alapba került, s a tolla es, ha a farkát vágták le. (Andrásfalva, 14.)
1216. Amikor építettek, úgy tartották, hogyha valami állatnak a fejit nem építik belé a talp alá, akkor onnan pusztulni kell valakinek. Higgye el, ez úgy es vót, ahol nem építették belé, nem jutott eszükbe, ott egynek pusztulni kellett. (Andrásfalva, 2.)
1217. Szokás volt, úgy beszéltek az öregek, hogy ha házat építettek, hát valami állatot oda temettek a fundamentum alá, hogy tartós legyen a ház és több fejet ne kívánjon, mert azt hitték, hogy az új házban valakinek meg kell halnia. A közmondás es ez volt: Új ház fejet kíván. (Istensegits, 7.)
1218. Egy csürkét megöltek, s aztán belé tették a fundamentum alá, hogy a ház ne legyen szerencsétlen. (Andrásfalva, 24.)
1219. Nálunk faházakat építettünk, nem volt szokásba az árnyékot berakni, de hallottam, hogy ahol téglából építettek, valakinek az árnyékát bérakták a kőművesek s az meg es halt. Állott, nézte, a Nap oda sütött, s rakták, s belé rakták az árnyékát. (Istensegits, 7.)
1220. Én hallottam, csináltuk es, építettünk egy házat. Salamon Gyurka, ez olyan tréfás ember volt. Az asszony nem akart húst adni nekünk enni. Azt mondja:
– Most megbosszantom az asszonyt, hogy vágjon le két kakast. Addig nem lesz nyugta abban az új házban, amíg két kakast le nem vág, s a két fejet belé nem tesszük az első kő alá.
Az asszony minnyá fogott két nagy kakast, levágta, fejit ideadta, letettük a kő alá, s a húst megfőzte, megettük; így kaptunk enni. (Déva, 6.)
1221. Azt mondták, hogy az új házban meghal valamelyik. (Józseffalva, 9.)
1222. Nálunk tettek a régi öregek egy forintot. Így, ha faházat építettek, a fundamentumot rakták kőből, s akkor, amikor letették a legalsó gerendát, a talpat, azt így keresztbe fogatták, itt es befűrészelték, s ennek es befűrészelték, akkor azt a két fát így esszeeresztették, annak a közepibe szoktak tenni egy forintost, hogy szerencse legyen. (Andrásfalva, 8.)
1223. Kendermagos tyúkot betemettünk és egy gyufás skatulyába tettünk egy drága ezüstpénzt, ami pénzünk a legdrágább vót, hogy olyan nagy értékünk legyen abban a házban, s olyan nagy szerencsénk, amilyen pománát mi oda letettünk. (Déva, 1.)
1224. Amikor a ház készen lett, először csak bent tapasztottak, a belső falakat. Küjjel elhagyták, két-három esztendeig es, hogy száradjon. Amikor aztán küjjel es megtapasztották, valahol egy kicsi helyet úgy hagytak befejezetlen, hogy miért, azt nem tudom. (Istensegits, 7.)

1225. Amikor készen van a tetőzet, ha nyár volt, akkor tettek virágokat, ha tél volt, akkor zöld ágat, fenyőágot. Minden házon rejta volt a kereszt. (Istensegíts, 7.)
1226. Nyugatra és északra ajtó, ablak nem volt, csak keletre, vagy délre. (Istensegíts, 7.)
1227. Ha észak s dél irányú, a kelet felől való házaknak az ablakjuk, hát az ablak utcára nézett, és az ajtó és az udvari ablak, az délre nézett. A vele szembe való oldalon, a két ablak nézett keletre, s az ajtó és az udvari ablakok délre. S ha kelet-nyugat irányú az utca, akkor az észak felől való sor, az nézett két ablak az utcára délnek, s az ajtó, s az udvar felőli ablakok keletnek. A déli soron levő házak, a két ablakja nézett keletre, és az ajtó meg az udvar felőli ablak nézett délre. Háttal északnak voltak, az utcának es háttal voltak. (Istensegíts, 7.)
1228. Az új háznak keresztet tettek a végire. A református pedig egy szép egyenes pálcát tett ki. (Andrásfalva, 8.)
1229. Divatban volt a székyek közt, hogy szép kapusokat csináltak. A kapusokra rajzoltak Napot, aztán emberfejet, orrot, száját, vótak ott es jó mesteremberek. (Andrásfalva, 14.)
1230. Mikor én kicsi vótam, akkor még vótak ezek a galambbúgós kapuk. A nagykapun es megvót az a galambbúgó, s a kiskapu felett es, csak a kiskapu alacsonyabb vót, mint a nagykapu. Ki napsugarat tett reá, ki tulipánt, ki más virágokat rajzolt, mindenki úgy akarta, hogy az övé legyen a legszebb. (Andrásfalva, 14.)
1231. Keresztet vettek a kenyérre, s belényomták az ujját, av vót az első bévetés. Minden sütésben csak egy kenyérnek, av vót a legelső bévetni a kemencébe, aztán a többi nem számított, a többi úgy vettük bé, ahogy vót. (Andrásfalva, 14.)
1232. Kenyérsütéshez a szakajtóból reaboritották a lapátra a kenyeret, hát keresztet vetett az asszony arra a téstára és a mutatóujjával egy lukat csinált a tetejire, s úgy vették bé. (Istensegíts, 7.)
1233. A kenyeret es lehet igízni. Nagyon belenez, az igíző szem meglátja és hogyha szép, úgy megigízi, hogy a kenyérnek, vagy a kalácsnak a teteje visszahorpad. A vetést es meg lehet igízni és akkor nem nő nagyra, megcsökik. (Istensegíts, 7.)
1234. Ha bėjött egy asszony, azt mondta: „Be szépek ezek a kenyerek!” Aztán rámondta, hogy: „Pfű, meg nem igízem!” (Andrásfalva, 35.)
1235. Az első kenyérsütésből egyesek a szegények részére süttek egy cipót, vagy egy egész kenyeret hálából, hogy az Isten jó termést adott. (Istensegíts, 7.)
1236. Azt hallottam, hogy amikor kenyérsütés után a teknőben marad a tészta, azt össze kell kaparni, akkor lisztvel elsodorni, s azt megetetni, azt a kovászos téstát, s akkor hamarabb kotonak. (Andrásfalva, 13.)
1237. Mikor az első halat kifogják a hálóból, azt mondják: „Apád, anyád idegyűjön, minden nemzetséged!” (Józseffalva, 9.)
1238. Édesapám ment Radócra vásárba, fogta bé a lovakat, s a testvére ment bé.
– Na – azt mondja – mán foghatom ki a lovakat, mert nincs mért menjek a vásárba. Asszony jött bé, az asszony szerencsétlenséget jelent. Nincs mért egyet lépjek – azt mondja. (Andrásfalva, 9.)
1239. Mikor indultunk ki a kocsival a határba, mindig azt mondtuk: „Jézusom segits meg!” (Csernakeresztúr, 2.)
1240. Ha üres vedervel találkozott, azt es úgy tartottuk, hogy nem lesz szerencséje. (Andrásfalva, 8.)

1241. Éjjel fuvarba mentem, s a papot megláttam, ott ment mellettem, akkor jobb volt, hogy ne es menjek fuvarba, akkor sohasem vót szerencsém. (Andrásfalva, 8.)
Ha valami olyan volt, hogy nem tudtak megosztózkodni, akkor sorsot húztak, s kire esett, úgy tudtak egyezni. Csináltak cédulácskákat, esszerétegették, hogy ne lássák, hogy mi van írva, s ki mire talált, azt kapta. Ez sorshúzás volt. (Andrásfalva, 14.)
1242. Ha a jobb tenyere viszket, akkor pénzt kap, s ha a bal tenyere, akkor kiadja. (Andrásfalva, 14.)
1243. Hát azt mondták, ha a ház talpa alól, mert ugye Bukovinában gerendaházak voltak, a gerenda alját olyan terméskővel rakták ki, ha a fundamentum alól kitúr a vakond, akkor pusztulás lesz. (Andrásfalva, 13.)
1244. Valaki vevő bement, az első, akkor a zsidó akármilyen olcsón odaadta, csakhogy az első vevőt ne szalassza el. (Józseffalva, 9.)
1245. A nadrágot úgy, hogy így kihúdom, a két szára elért ide a két kezemhez, az jó volt. (Istensegits, 7.)
1246. Hogyha a tyúk kukorékol, hát akkor meg kell mérni az egyik ajtótól a másikig, addig mérni avval a tyúkkal olyan bukfenc formában, amíg odaért a másik küszöb-höz, és amikor a másik küszöb-ig ér a feje, akkor ott mindjárt a fejét levágni, hogy ő pusztuljon el, ne legyen pusztulás a háznál. „Menjen le a te fejed, te pusztulj, ne hozz pusztulást a házra!” (Andrásfalva, 13.)
1247. A bukovinai székelység az urakval szemben nem volt barátkozó, mert minden uraságban csak kiuzsorázó személyt látott. Különösen a moldvai földesurak iránt volt igen elkeseredett a gyűlölet, mert ezek úgy dolgoztatták azokat a székelyeket, akik náluk dolgoztak, mint a rabszolgákat. S így aztán a székely ember a papon és a tanyítón kívül minden nadrágos embert ellenségnek talált. (Istensegits, 7.)
1248. Az urasághoz három dolog kell: Először, a saját házában lakjék, másodsor, saját terméssű borát igya, s harmadszor, saját kocsián járjon. Ha ez a három megvan, akkor azt úrnak lehet mondani. (Istensegits, 7.)
1249. A hír szerint, azt mondták, hogy egy disznó megkísértette az embert. Akármerre ment, ment utána, hiába mondta neki, hogy:
– Hujj te!
Bément az ereszbe, s oda es bément utána. Balogember volt, s hezsaütött balog, és pénzzé váltott a disznó. Azt mondták, hogy ebből gazdagodtak meg. De a valóság az volt, hogy volt egy szegényember, aki a bornyúkat nekik őrizte a mezőn. Az országút mellett legeltette a bornyúkat. Az országúton jött egy postakocsi, ment Csemovic felé, és meglátta az öreg, Borsos Ferika volt a neve, meglátta, hogy a postakocsiból valami kiesett. Odament, felvette, a postakocsi elment.
Egy nagy börtárca volt, teli pénzvel, ezresekkel. Az öreg Ferike nem üsmerte a papírpénzt, azt gondolta, hogy valaki képecskék, kirakta a kőhalomra és ott gyönyörködött bennük. Éppen akkor jött a gazda, s meglátta a sok pénzt. Kérdi:
– Mit csinálsz te Feri?
Azt mondja:
– Nézze csak, milyen szép képecskéket kaptam.
Azt mondja a gazda:
– Hol te?

Azt mondja Ferike:

– A postakocsiból esett ki.

Azt kérdi a gazda:

– Mit csinálsz vele?

Azt mondja Feri:

– Hát a gyermekeknek hazaviszem játszani, milyen szép képecskék.

Azt mondja erre a gazda:

– Én adok neked egy fénkövet, s add nekem.

A Feri megörvendett, mivel nagy pipás volt, szüvesen odaadta, és ebből gazdagodtak meg a Györgyök. És a Borsos Ferike családja szegénynek maradt.

(Fénkőnek nevezték azt a leveles dohányt esszecsavarva, esszepréselve, úgy nézett ki, mint egy kaszakő, csakhogy nagyobb volt.) (Istensegíts, 7.)

1250. A románoknál av vót a szokás, ha valami elveszett, és akarták tudni rolla, hova lett el, vótak ilyen tudósok köztük, azt mondták, hogy szentelt fokhagymával, húsvéti szentelt fokhagymával fellopóztak a haranghoz, hogy azt ne lássa senki, s a harangnak a nyelvit megdörzsölték avval a fokhagymával: „Milyen gyorsan megy a harang hangja, olyan gyorsan jöjjön a hír!” (Istensegíts, 10.)

IX. A halál

A halál előjelei

1251. Ha a kutya orgonál sokat, akkor es veszély lesz. (Andrásfalva, 8.)

1252. Ha a kutya vonyít este, az pusztulást jelent. Megtörtént az én házamnál es, hogy ezt hallottam. Én nem akartam elég hitelt adni, hiszen hát mű nem vagyunk betegek, de pontosan az én házamnál történt meg, hogy három hónapra az én leányom meghalt. (Andrásfalva, 14.)

1253. Ha vonít nagyon csúnyán a kutya, akkor valami baleset lesz a háznál, vagy halál. (Józseffalva, 9.)

1254. Ha a kutya a ház tövibe gödröt ás, az halált jelent annál a háznál. (Istensegíts, 7.)

1255. Ahol hosszas beteg volt, s egy kutyuska megvolt kötve, s aztán baunkolt, bizony megszomorodtak, itt halál lesz. Vagy pedig eljött az a halálbagoly, az se esett jól a háziaknak. (Istensegíts, 2.)

1256. A kutyát meg es szokták ütni, hogy ne baunkoljon, mert az halált jelent. (Andrásfalva, 7.)

1257. Én es hallottam, hogy a kutya baunkolása pusztulást jelent. (Andrásfalva, 42.)

1258. Akinek közel jár az életinek a vége, és sokat köhög, azt mondják rea, hogy: A halál kutyái ugatnak belőle. (Istensegíts, 7.)

1259. A bagoly, hát azt mondják, hogy az a jele, hogy odamegy a halál, ahol szól a bagoly. (Hadikfalva, 25.)

1260. Amelyik házon a halálbagoly szólott, attól a háztól egy valaki meg kellett haljon. Ahol beteg van, s megszólalt a halálbagoly, azt tudták a házbbeliek, hogy ez a beteg nem épül fel, meghal, mert szólott a halálbagoly. (Istensegíts, 7.)

1261. Úgy tartották az öregek, hogy amelyik házon a kuvik szól, abból a házból valaki meghal. (Andrásfalva, 14.)

1262. Hát a szomszédunkban egy új ház volt. Egy fiatal házaspár volt benne, de volt egy három éves fiúcskájuk. Az asszony meg állapotos volt, várta a második gyereket. Egyszer este nyolc órakor, én már feküdni akarok, hát jó a gyerekkel, jó fonóba. Azt mondja:

– Megijednek ugye, hogy ilyen későn jövök, de én nem merek lefeküdni, mert a bagoly – azt mondja – az ablakunkra jött, s annyira megverte az ablakot, megcsapkodta a szárnyával – azt mondja –, meg az ajtóra ment, ott es úgy megcsapkodta a szárnyával.

– Jaj – azt mondja – biztosan én meghalok.

Mondom:

– Dehogy halsz, szegény bagoly valahova kellett menjen, a világosság kisütött, s azért ment az ablakra, azért verte meg.

A férje oda volt a malomba.

– Nem merek addig hazamenni, míg haza nem jó a férjem – azt mondja –, én nagyon félek, most meghalok.

– Ó dehogy halsz – mondom – hát ilyet, ne es gondoldj a bagolybeszédre – mondom.

Hát megvárta, a férje jött a malomból, átjött, hazavitte. Akkor megszületett karácsonykor a kisbaba, rosszul lett az asszony, nagyon beteg volt, s meg es halt. (Istensegíts, 32.)

1263. Ha rászáll a házra éjjel a bagoly, s aztán ott viricsol, „jaj, itt valaki meghal!”, ez a vénasszonyok beszédje. (Andrásfalva, 8.)

1264. A bagoly sivít. Hát még fiatalok voltunk, a férjem hugának a kislányát neveltem, de alig vót csak hét hetes, mert az anyja meghalt. És este megcsapkodta jól a bagoly az ablakot, vagy hármát kuvintott és elrepült. De én úgy megijedtem, mondtam a férjemnek:

– Mondd mi ez?

Azt mondja:

– Nem szeretem ezt.

És nem telt belé két nap, és a kislány meghalt. Ez minálunk történt. (Csemakeresztúr, 2.)

1265. A bagoly kiabál a háztetőn. A kutya es vonyít. Azok rossz jelek, halál lesz a háznál. (Andrásfalva, 33.)

1266. Ha úgy hallotta huhogni, az nagy jele volt a halálesetnek. Ha ott megjelent az épület közelében, ott huhogott, akkor már tudták, hogy pusztulás lesz, halál lesz. (Andrásfalva, 13.)

1267. A bagoly es halál, ha kukorékol, halált jelent. (Andrásfalva, 7.)

1268. Ha a vakhörcsög a háztövében feltúr, az halált jelent, egy a háztól meghal. (Istensegíts, 7.) Ha a vakhörcsög bétúr a házba, az halált jelent. (Istensegíts, 7.)

1269. Ha a tyúk kukorékol, az halált jelent. (Istensegíts, 7.)

1270. Ha a kút, olyan gémeskút volt, leszakadt, azt mondták, itt haláleset lesz. (Andrásfalva, 39.)

1271. Az a szokás volt nálunk, mert faházak voltak, a gerenda ropogni kezdett, hát akkor az volt a jel, hogy valaki meghal a házból. (Istensegíts, 7.)

1272. A gerenda, ha ropog, vagy a tángyérok cseregnek, az halált jelent. Mikor édesapám

halt meg, a muzsika a falon akkorát harsant, hogy mindnyájan megijedtek. (Istensegíts, 7.)

1273. Nálunk az volt a szokás a gyermekek közt, hogy temetősdit játszottak. Agyagból koporsót csináltak és azt aztán vitték temetni. A nagyok ezt tiltották, azt mondták:

— Ne jelentsétek a halált!

Vagy a gyermekek nekifogtak s keresztet csináltak. Ezt es tiltották, mert ebből es azt látták, hogy a gyermekek valami halált jelentenek. (Istensegíts, 7.)

1274. Minden ember megtudhatja, hogy mikor hal meg. Ha minden esztendőben tizenkét napot szárazböjtöt tart, olyan, hogy se víz, se étel nem jár a szájában, és imádkozik, akkor három napval a halála előtt megtudja, hogy melyik órában hal meg. (Andrásfalva, 14.)

1275. Mikor odabé laktunk Bukovinában, hát a románok erőst bántottak ezeket az újonc katonákat, mert mindenki nem tudott románul. Hát egyszer hazajött szabadságra egy fiú és nagyon kesergett, hogy a román tisztek nagyon bántják őket. S annyira el volt csüggedve a szenvedéstől, hogy hétfőn vissza kellett volna, hogy menjen és vasárnap az édesanyja elment a misére és ő egyedül maradt otthon, s bánatjában felakasztotta magát a lélekharang alatt. S mikor ő felakasztotta magát, a harang háromszor megkondult. Az a lélekharang volt. A népek a templomban mind felfigyeltek, de nem tudták, hogy mi ez, hogy mit jelent ez? S mikor a fiúnak az édesanyja hazament, a fiút halva találta. Akkor már mindenki tudta, hogy a harangszó ezt jelentette.

De a temetésén nem volt szabad, hogy többet megkonduljon a harang, az volt neki az utolsó kondulása. Nem volt szabad a többi sírok közé tenni, hanem a temetőnek a sarkába temették. (Andrásfalva, 14.)

A halál

1276. Csontváz-képbe hallottam mindig, hogy kasza van a vállán, aztán úgy megy bé ahhoz a házhoz, ahol már haldokló van. (Andrásfalva, 8.)

1277. Szent Mihálynak fehér lova van. (Józseffalva, 4.)

1278. A Halál fehér lovon jár, fehérbe van öltözve, s csak akkor mutatkozik meg embernek, amikor már viszi es. (Istensegíts, 14.)

1279. Ha valaki meghal, a falak mind véresek, mett Szent Mihály elvágta a nyakát. S a szobát kimeszelték. (Istensegíts, 25.)

1280. Az öregek nagyon mondták, hogy a haldoklót, ha nagyon kínlódott, szenvedett, le kell tenni, mert könnyebben kimúlik. (Andrásfalva, 13.)

1281. Volt eset, hogy a haldokló az ágyból lekéredzett a földre és ott halt meg a földön. (Istensegíts, 7.)

1282. Az ember haldokolni kezdett, és nem tudott meghalni. S imádkozni akart, de az ördög ott vót mellette és nem engedte, hogy imádkozzon. Akkor az óra a falon elkezdett kongatni:

— Megkéstél az imádsággal, megkéstél. Megkéstél, megkéstél.

Az ördög nem engedte, hogy az Isten eleibe jusson az imája. Ez is igaz vót, itt Déván vót, a régi öregek közt. (Déva, 1.)

1283. Azt mondta, hogy van a mesgyében egy olyan kő, a mesgyekő, és a szomszédja el-

vette onnan és bennebb tette a mi kertünkbe, a nagyapám kertjébe. Mikor meghalt – azt mondja – nem tudott meghalni, el kellett menjen a kőhöz, és oda tegye a helyére. Addig nem tudott meghalni. (Déva, 7.)

1284. Azok az anyák, akik gyermeküket elteszik szülés előtt, hát az a hit járja, hogy a meggyilkolt testcsekét meg kell, hogy egyék. Az történt, hogy az egyik asszony, aki eltette a gyermekeit, a halálos ágyán mindig rágott. S kérdezték, hogy – mit? , nem mondta meg, hogy mit, csak azt mondta:

– Ó, ó, sok sok van, sose lesz vége.

És erre magyarázták, hogy ez, mivel, hogy tudott dolog volt, hogy gyermekeket tett el, hogy ez most eszi a gyermekei húsát. (Istensegíts, 7.)

1285. Ha nem volt megvéve a szemfedel, akkor egy fehér lepedővel letakarták a halottat, s amikor a szemfedel megjött, akkor azt tették reá, s evvel a szemfedélvel lett eltemetve. (Istensegíts, 7.)

1286. Nekem vót egy tizenkét éves gyermekem. Mikor halt meg, akkor nagyon megropogott a ház, úgyhogy hallhatták a népek es, sokan hallották, én es hallottam. Azt mondtam neki:

– Mit láttál fiam?

Mert a gyermek már nagy vót, okos vót.

Azt mondja:

– Nem szégyenli maga, ilyesmit kérdezni tőlem, majd meglátja, mikor odaér kend es.

Ez való történet. (Hadikfalva, 4.)

1287. Volt olyan haldokló, aki szépeket látott, angyalokat. Például az én bátyámnak a kislánya tizenhat éves vót, tüdőbajban halt meg, azt mesélte, mellette vótam, hogy nezzem, de szép angyalok repkelődnek reá. Ő már olyan nehéz beteg vót, hogy remény nem vót, meg es halt. De mindig azt magyarázta, „nézzék, milyen szépek, hogy nevetnek reám!” (Istensegíts, 32.)

1288. Volt egy jó gazdaember, nem volt neki családja. A felesége előbb halt meg, s ő egyedül gazdálkodott. Már benne volt az üdőben, gyengélkedni kezdett, s ágyba került. Voltak neki rokonai, testvérének a gyermekei, mindegyik szerette volna a vagyont a nagybácsitól elkapni.

Hát az ember, ahogy betegeskedett, kezdtek odajárni, ügyelni kezdtek reá. Volt neki egy testvére, aki nemigen járt azelőtt oda, de nem es tartott semmire igényt, hogyha meghal a bátyja.

Egy üdő múlva meghalt az ember, s akkor a rokonok kezdtek veszekedni, hogy ki mit vigyen el. Fogták a pénzt, az egyik kivette a pénzt, a másik a marhákat az istállóból, s így lett egy nagy veszekedés, lármáztak a házban.

Egyszer jön ez a fiatalabb testvér, meghallotta, hogy meghalt, eljött, hallja a lármát, s azt mondja nekik:

– Nem szégyenlítek magatokat, a bátyánk még ki sem hült, s tük már összevesztek a vagonon, ahelyett, hogy imádkoznátok érte.

Egy kicsit elcsendesültek erre, s ő odalépett s imádkozott a lelke üdvéért. S avval fogta magát, elment, otthagya ezeket. Ezekből újból kitért a veszekedés. Hát ahogy lármáztak, egyszer csak felnyitja a szemeit a tetszhalott, s azt kérdi, hogy:

– Mért lármáztok? Menjeteek gyorsan, hívjátok ide az ecsémet!

Kelletlen elmentek, hitták, hogy a bátyja felebredett. Visszament a testvére, s azt mondja a haldokló:

– Mindenfélét hallottam, csak nem tudtam megmozdulni, mert a görcs fogott. Hallottam a te beszédedet, s ezért mindenféle, amim nekem van, az mind a tied. Senki nem kap semmit innét, mert nem én kellettem nekik, hanem a vagyon. Aztán még élt néhány napig s meghalt. A vagyont mind annak a testvérének hagyta, akire azelőtt nem es gondolt. (Istensegíts, 7.)

1289. Nálunk történt, hogy azt mondta:

– Na barátom, (együdősek vótak), ha meghalsz hamarább, odamenek, megborotvállak szépen, felöltöztetlek, de olyan két pofont adok neked, amelyent tudok. S onnantól menj, nyugodj a földbe.

– Nem bánom én, csak borotválj meg – azt mondja – nehogy borotvátlanul temessenek el.

Elyen vicc vót ez, így beszélgették. (Andrásfalva, 8.)

1290. Amikor valaki halálos óráján volt, szentelt gyertyával múlt ki a világból, annak jeleül, hogy a hit világával távozik az örök életbe. (Istensegíts, 7.)

1291. Amikor múlik ki a világból, égő szenteltgyertyát fognak a kezibe, megfogják a kezibe, egy bátrabb valaki, amíg meghal, tartsa a keziben. (Istensegíts, 7.)

1292. Itt a telepen es, nemrég ezelőtt egy pár évvel egy fiatalasszony meghalt. Már elhalt és erősen siratta az ura. S akkor a fiatalasszony magához jött, s azt mondta:

– Mért nem hagytatok békét nekem, olyan szép helyen vótam, csupa rózsában vótak, mennyországban vótam. (Déva, 1.)

1293. Úgy tartották a régi öregek, hogyha sokáig siratják, nedves a ruhája, nem ér a többiekkel. (Andrásfalva, 14.)

1294. Azt tudom, hogy nagyon-nagyon őrizték, amikor valaki haldoklott, a halálának a tusája volt, egész a végén, az élete végén, hogy nem engedték a családnak sírni, mert azt mondták, hogy felsirassák, s akkor utána még hét napig úgy szenved, mint ahogy abban a pillanatban. A hozzátartozó fájdalmasokat vitték ki a lakásból, amikor halódott az az egyén, vitték, ahova vihették, hogy ne lássa, föl ne sirassa, mert azt mondták, hogy a kínjait meghosszabbítják hét napval. (Andrásfalva, 13.)

1295. A hozzátartozót még le es tiltották, hogy ne sírjon, mert azt mondták, hogy akkor megtér a halott az úttjáról, sokáig szenved, több ideig. Vót eset rá, emlékszem, hogy mondták, hogy:

– Jaj, ne, ezt és ezt a fiatal anyát fölsiratták a gyerekei, s még mindig kínlódik. Három nap kínlódott. Már annyira vót, hogy jóformán halott vót, s a gyerekei odacsődültek, nagyon ordítottak:

– Anyám, anyám!

Hogy fölnyitotta a szemit, s még három nap szenvedett utána. (Andrásfalva, 13.)

1296. Hallottam, hogy, így fiatal halott vót, s az anya nagyon sírt utána, éjjel-nappal sírt és sírt. Aztán megálmodta az édesanya, hogy kérte a lánya:

– Édesanyám, már ne sírjon többet, mert már minden ruhám vizes, s ne sírjon többet.

S akkor annyira megsajnálta az édesanya, hogy csak olyan lelki gyötrelmei voltak, de sírni nem mert többet. (Andrásfalva, 13.)

1297. A haldokló mellett nem volt szabad sírni, mert azt tartották, hogy nehezebben hal meg, ha látja, hogy sírnak mellette. (Istensegíts, 7.)
1298. Hogy a lélek minél előbb távozzék, kinyitják az ablakot. (Andrásfalva, 14.)
1299. Ha valaki haldoklik, akkor az ablakot ki kell nyitni, hogy a lélek kimehessen. (Istensegíts, 42.)
1300. Amikor a haldokló múlt ki a világból, ablakot nyitottak neki. Azt mondták az öregek, azért, hogy a lelke elrepüljön. (Istensegíts, 7.)
1301. Megfordítják a tükröt, nem szabad akkor a tükörbe belenézni, és az órának nem szabad járni, neki es meg kell állnia. (Andrásfalva, 14.)
1302. Ha valaki meghal a háznál, a tükröt meg kell fordítani, s az órát es meg kell állítani. (Istensegíts, 7.)
1303. Ha valakit megöltek, akkor reamondta a nép, hogy „ennek es kioltották az élettýit.” (Istensegíts, 7.)
1304. Amikor látni való, hogy a beteg meghal, akkor a papot elhívják. A beteg meggyónik, megáldozik s a pap feladja az utolsó kenetet. (Istensegíts, 7.)
1305. Mikor a Trézi leányomnak a pap feladta az utolsó kenetet, azt mondta, hogy:
– Minden bűntől megtisztult s biztosan a mennyországba jut, s arra kérem, adja át üdvözetemet a boldogságos szent szűznek.
S másnap meghalt. (Istensegíts, 7.)
1306. Ahogy meghalt, kerestek halottmosót és adtak neki egy rend ruhát az elhunynak a ruhájából. A gyermeket a szülei mosdatták meg. (Istensegíts, 7.)
1307. Amikor az ember meghal, akkor viszik a lelkét, s az egen egy ajtó megnyílik, s oda mennek bé legelsőbb. (Istensegíts, 35.)
1308. Amikor elterjedt a hír, hogy valaki haldoklik, felnőtt ember, vagy asszony, akkor elmentek beteg-látogatni. Meglátogatják, s mikor mennek el, azt mondják, hogy:
– Bocsásson meg, ha valamit vétettem.
De sokszor előfordult az, hogy a haldokló kéréte oda valamely haragosát, hogy bocsánatot kérjen tőle, hogy nyugalmasan halhasson meg. (Istensegíts, 7.)
1309. Amikor valaki kimúlt, legelőször a keserveseknek az volt a teendőjük, hogy megjelenték a papnak s a harangozónak. A pap harangoztatott, ami jelezte, hogy meghalt valaki. A felnőtt férfinak a legnagyobb harangval harangoztak. A fehérnépnek s a nagyobb gyermeknek a középső harangval, s ha kicsikék haltak meg, akkor a kicsi harangval szaggattak. A szaggatás pedig így volt: Először egy verset harangoztak a nagyharangval. Azt befejezték, s akkor megkondították az esszes harangokat. A felnőtt asszonyoknak s nagyobb gyermekeknek ugyanígy egy verset harangoztak a középső harangval, s aztán megkondították az esszeset. A kicsikének a lélekharangval húztak egy verset s utána megkondították a többi harangot es. (Istensegíts, 7.)
1310. Ha valaki a halottas házhoz bément, nem köszönt, hanem a ravatalnál térdre állott és imádkozott a halott lelki üdvéért s amikor elvégezte az imádságot, s amikor felkelt, csak akkor köszöntötte az ottvalókat. Amikor elvégezte az imádságot, akkor megérintette a halott lábát a kezével, s aztán nem félt attól a halottól. (Istensegíts, 7.)
1311. Amikor halott van a faluban, akkor a hajnali, déli és esti harangszó után mindig megkondították az esszes harangokat a halottért. De ha nincs es halott, akkor es az elfelejtett lelkekért harangoznak az esti harangszó után. (Istensegíts, 7.)

1312. Ha valami kegyetlen nagy szél keletkezett, erre a nép azt mondta, hogy azért van ilyen nagy szél, mert valaki felakasztotta magát. (Istensegíts, 7.)
1313. Az volt a szokás, hogy napszentült után a szemetet nem vitték ki a házból, mert a szerencsét vitték ki. S ha halott volt a háznál, a nyújtópad alá separték a szemetet, hogy a halott el ne vigye a szerencsét. (Istensegíts, 7.)

Koporsóbatétel

1314. Amikor a koporsó készen van, a halott halálának második napján, akkor a pap a kántorral, lobogókkal, proscióval a halottas házhoz megy megszentelni a koporsót. (Istensegíts, 7.)
1315. A koporsóról annyicskát mondhatok, hogy deszkát szereztek, vótak olyan községi asztalosok, megcsinálták. Az üdösebbnek feketére, tiszta feketére, s a fiatalabbnak más színre festették. (Istensegíts, 2.)
1316. A középkorúé volt barna, a fiataloké, az már olyan világos szürke, vagy fehér, sárgával volt díszítve, a legöregebbeké – azoké fekete volt. (Hadikfalva, 25.)
1317. A kicsikének tiszta fehér vót, na még a lánynak, vagy legénynek tiszta fehér, gyönyörű kerettel. A félüdőseknek olyan diósínűt, hát csak a kimondottak öregeket temették fekete koporsóba. (Istensegíts, 8.)
1318. A kicsi gyermekeknek egész húsz esztendőig fehér volt, húsztól fel ötvenig barna, és aztán az öregeknek feketére volt festve a koporsójuk. (Istensegíts, 7.)
1319. Az öregeknek fekete, a középkorúaknak barna, a fiataloknak égszínkék, a kicsi csecsemőknek fehér. (Csernakeresztúr, 2.)
1320. Mindig ezt a gyaluforgácsot tették a koporsóba. Azt mondták, még csak pámat es olyant tölteni, kisváncost nem tesznek tollast. (Istensegíts, 8.)
1321. A koporsóba a halott alá és a feje alá gyaluforgácsot tettek, s azt letakarták vászonnal. Ha olyan asszony volt, aki szőtt, annak saját szövésiből tettek alája vásznat. S voltak olyanok, akik a koporsót leereszteti a sírba es vásznat hagytak, s az a vászon a sírásóké lett. (Istensegíts, 7.)
1322. Hát köztünk az a szokás, hogy a halottat a legszebb, legújabb ruhájában temetik el. Aki már félidős korában van, annak már a felesége elkészíti a legszebb ingit, alsót, felsőt, a nők szintén, azt soha életibe nem veszi fel, csak el van készítve. (Istensegíts, 8.)
1323. Legtöbbet fehér ruhába temettek, ritka volt, akit feketébe temettek. Azért, hogy azt mondták, hogy a fekete ruhát addig kell mossa a könnyeivel, amíg fehér lesz. (Andrásfalva, 14.)
1324. Minden halottnak, kicsinek, nagynak fehér harisnyát húztak a lábára. Amíg a harisnyát meg nem hozták, addig a két lábujját esze kötték spárgával, s aztán mikor a harisnyát reahúzták, akkor cérnával a két harisnyát esszevarrták. (Istensegíts, 7.)
1325. A férfiak es fehérbe voltak, fehér ing es fehér gaty a és a lábára fehér istrinfi. (Istensegíts, 7.)
1326. Nálunk még a százesztendőseket es fehérbe temették, az asszonyokat, mert azt tartották, hogy addig nem juthat bé a mennyországba, amíg fehérre nem mossa a gúnyját a könnyeivel. (Istensegíts, 7.)
1327. A halott lábára nem húztak cipőt. Fehér harisnyát húztak, fiatalabbnak, öregebbnek egyformán, anélkül nem temették el. Krisztus urunk es mezétláb járt es a szentek es mind mezétláb juttak bé a mennyországba. (Istensegíts, 7.)

1328. A menyasszony szokott venni a vőlegénynek inget. Ha fiatalember halt meg, abban az ingben temették el, amit a menyasszony varrt, amit úgy neveztek, hogy vőlegénying. Ha fiatalasszony halt meg, azt a ruvát kötték a fejére, amit a vőlegény vett, kontyolóruvát. (Istensegíts, 7.)
1329. A rózsafüzér, ahogy a halottnak a keze essze van fogva, rá van téve. (Hadikfalva, 20.)
1330. A rózsafüzért a kezére tették. (Józseffalva, 12.)
1331. A koporsóba tesznek terítőt, gócsból vánkost a feje alá, de forgácsból, s akkor rózsafüzért. Amikor a keze így essze van kulcsolva, akár nő, akár férfi, annak a kezire rózsafüzért. (Istensegíts, 8.)
1332. A fiatalokat fehér ruhába, az öregeket feketébe, és az öregeknek rózsafüzért tesznek a kezükre. (Csernakeresztúr, 2.)
1333. Szoktunk tenni rózsafüzért melléje. Máskor az öregasszonyok azt mondták, hogy tegyek seprűt oda melléje, mert akkor nem megy oda a boszorkány. (Déva, 7.)
1334. Két éve, hogy meghalt egy öreg néni, s mikor meghalt, akkor volt neki egy botja, akivel járt, mert nagyon öreg vót, akkor beléttették a botot. (Istensegíts, 30.)
1335. A haját beléttették, a pipáját beléttették, még a dohányát az öregeknek. A lábához tették. (Józseffalva, 11.)
1336. Úgy vót, hogyha meghalt, mi vót neki, ha pipája vót, aztán vót ilyen zacskó, bárányzacskó, az vót neki, abba tette bele a dohányt, és a pipáját, meg mindenfélét, mikor meghalt, akkor ezt mind belerakták balkéz felől a koporsójába. (Istensegíts, 20.)
1337. A koporsóba béteszik a pipáját es. (Déva, 7.)
1338. Ha elment a borbélyhoz nyíretkezni, hát akkor szépen esszegyűjtötte. Azt mondja a borbély:
 – Minek viszi el papa?
 – Hogyne – azt mondja –, aztán a másvilágon elmenek, s válogatom ki a tiéd közül az enyimet; béteszem a zacskóba, s mikor meghalok, a koporsóm elviszi, s nem lesz dolgom. (Józseffalva, 11.)
1339. Ha a fogai ki voltak hullva, a hozzátartozók beléttették a koporsóba, hogy egyszerre temetődjék el vele, mert az a hiedelem, hogy a feltámadáskor el kell, hogy menjen, hogy megkeresse, ami a testéből hiányzik. (Istensegíts, 7.)
1340. Több helyen a halottnak a hajából levágtak, hogy ne vigye el a szerencsét a háztól. (Istensegíts, 7.)
1341. A halottat tetőtől talpig megmosták, hogy tisztán menjen a másvilágra. (Istensegíts, 7.)
1342. Vót a juhász, román faluba, aki meghalt. Hát mikor már meghalt, elnyújtották a nyújtópadra, s elmentek a kovácshoz. A legelső dolguk az vót, csináltattak egy nagy, hosszú szeget, hogy mikor beleteszik a koporsóba, beleütték a szeget, oda-szögelték a koporsóhoz. Így a hasán keresztül ütötték és a koporsó fenekén visszahajtották a szöveget. Kérdeztem, hogy miért csinálják ezt?
 – Azért – mondja –, hogy az ördög ne fújja föl, s ne tudjon kijönni a sírból. (Déva, 6.)
1343. Az asszony, hogyha meghalt, a hajából a hajtűt kivették, hajtűvel nem temették el. (Istensegíts, 7.)

1344. A koporsóba mind a négy oldalon keresztalakban vékony angyalgyertyát tettek, hogy a másvilágon legyen, ami világítson neki. (Istensegíts, 7.)
1345. Ha nyitva volt a halottnak a szeme, akkor egy tizkrajcárosval leragasztották, hogy ne maradjon nyitva. (Istensegíts, 7.)
1346. Amikor elnyújtották a ravatalra, ha üdős, vagyis már keresztapa, vagy keresztanya, annak a kezét a mejjén essze kulcsolva a rózsafüzért tesznek a kezére. A fiatalokat megint, akik nem kereszteltek, azoknak elnyújtva van a karja mellette, nincs essze kulcsolva. (Istensegíts, 7.)
1347. Amikor elnyújtották a halottat, az állát felkötötték, hogy ne maradjon tátva a szája. (Istensegíts, 7.)
1348. Ahogy levették a ravatlról, lábval előre vitték ki a házból, s reatették a Szent Mihály lovára. (Istensegíts, 7.)
1349. A temetéskor, mikor a testet a koporsóba teszi, a pap elvégezte a szertartást, és indulnak a temetőbe, akkor reateszik a koporsó fedelit, és két szegvel leszegzik. (Istensegíts, 7.)

Virrasztás

1350. Halottvirrasztani mindenki, aki üsmerte s aki közel lakott hezza, mindenki elment. Voltak olyanok, akik egész estétől reggelig kitartottak. Halotténekeket énekeltek. Éjfélkor imádkoztak, sok helyen a rózsafüzért elmondták és egész másnap reggelig ott voltak. Akik éjfélig ott maradtak virrasztóba, azoknak mézespálinkát és kenyeret adtak. (Istensegíts, 7.)
1351. Ha valaki meghótt, ott virrasztottak, s a ház üresen nem maradt soha, amíg el nem vitték a halottat. (Istensegíts, 2.)
1352. Azt tudom, hogy amikor halott volt, addig, amíg halott volt, addig a szemetet ki nem vették, hanem mindig a halottnak az ágya alá tették. (Andrásfalva, 13.)
1353. Azt mondták, hogy bé kell a ravatal alá seperni, nem szabad kivinni a szemetet. (Józseffalva, 9.)
1354. Az egyik székely ember haldokolva sült tököt kívánt. A felesége sütött neki, bévitte, de akkor már nem kellett neki semmi, mert meghalt. Akkor az asszony siratni kezdte. Csutaknak hívták az embert, s az asszony elkezdte:
— Ó, ó, Csutakom, Csutakom, tököd az asztalon, s te a nyúntópadon!
S erre a többiek kacagni kezdtek, hogy ilyen szókkal siratta az urát. (Istensegíts, 7.)
1355. A háziknak a fedele lukas volt, s mikor eső jött, az ember, hol itt, hol ott dugta bé, hogy ne csepegjen bé a házba. S meghalt, s a felesége evvel siratta:
— Jaj, jaj, édes társam, ki dugja bé a csepegő likat?! (Istensegíts, 7.)
1356. Aki nagyon sajnálta:
Jaj, édes, drága jó emberem,
de szép vótál nekem,
de gyönyörű vótál nekem,
de jó emberem vótál!
Istenem, Istenem,
kiszakítottad szüvemből a legdrágábbat.
Jaj, jaj, jaj,
édes gyerekeim,

gyertek ide, sírjátok,
 édes hat szép gyermekem,
 viszik most apátokat,
 a mű drága virágunkat,
 kincsünket.

Ki kel fel helyettem korán reggel?

Jaj, elment,
 itthagyt a gyermekekkel,
 mostantól nem lesz,
 édes, édes,
 szüemből kiszakított,
 drága gyöngyvirág emberem! (Andrásfalva, 2.)

1357. Jaj, Feri, Feri,

(ez nem szerette az urát)

jaj be jó vótál,
 de méges rossz vótál,
 mért nem jött el ez a halál
 legalább tíz évvel ezelőtt,
 hamarabb vitték vóna el,
 férjhez tudtam vóna menni.

Jaj, jaj, jaj,
 vigyázzanak,
 nehogy megakadjanak,
 visszamaradjanak.

Jaj, Feri, Feri,
 jól vigyázzanak,
 s jól vigyék,
 minél hamarabb belétegyék,
 hogy már tovább ne kárhozzak vele,
 Feri, Feri! (Andrásfalva, 2.)

1358. Én sose féltem fiatal koromban sem, de láttam, hogy megnézték a halottat, aztán a lábát mindig megfogták, hogy ne féljenek tőle. (Andrásfalva, 13.)

1359. Egy ember meghalt, s a nyújtópadra volt helyezve, s éjjel-nappal virrasztották. Az öregek kártyáztak, s harmadnap éjszaka felült a nyújtópadon, s még élt hét évig. De senkinek nem mondta meg, hogy mit látott, mert senkinek nem volt szabad megmondani. De ezt megmondta, hogy hét évig még élni fog, de hogy mit látott, arról nem volt szabad beszélni neki. (Józseffalva, 10.)

1360. Három napig aludt a ravatalon, szememmel láttam, még aztán, ahogy felébredt, hát még tíz évig es élt. Mikor a pap odament, akkor felült:

— Mit akartok — azt mondja —, hát én élek.

Hát kétségbe esett mindenki. De hiába kérdezett az ember akármit.

— Amit láttam — azt mondja —, nem szabad senkinek megmondani, mert ha én azt megmondom, akkor rögtön meghalok. Amit láttam — azt mondja — az titok. (Józseffalva, 12.)

Temetés

1361. Amikor a pap megindul a templomból a halottasházhoz, hogy vigyék a halottat a temetőbe, megkondítják az esszes harangokat. (Istensegíts, 7.)
1362. A halottat lábval vitték ki, a lábát előre, s a feje hátul, úgy vitték ki. (Józseffalva, 11.)
1363. A halottat lábval viszik ki. (Istensegíts, 8.)
1364. Halottat nem volt szabad egyik faluból a másikba vinni, mert akkor a jég elverte a határt, amerre vitték. (Istensegíts, 7.)
1365. A temetkezés aszerint történt, hogy a családot mindig a szülők közé temették. Ha egy leány férjhezment, s ha az ura előtt halt meg, akkor a szülei családjá mellé temették, ha megint az ura halála után halt meg, akkor az ura családjához temették. (Istensegíts, 7.)
1366. Nagyon díszesen temették a fiataalt, úgy csinálták, mint a lakodalmat. Zászlókat köttek, vótak ezek a magas guzsalyak, vótak azok a nagy kontyoló kendők, egyik kék vót, másik piros, másik zöld vót, fehér vót, arra küsebb kendőt tizenkettőt raktak, s még szalagot, s még lövöldöztek es. (Andrásfalva, 14.)
1367. Ha fiatal legény, vagy leány volt a halott, akkor azt díszesen temették el. A lányok zászlókat köttek lepedőkből és nagy kontyoló ruvákából, amit csakes Szent Mihály lova mellett vittek. Egy verset énekelt a kántor s egy verset a mozsikások moszikáltak. S a legények menetközben piszolyokval lövöldöztek. (Istensegíts, 7.)
1368. Az megvolt, hogy amelyik ruhába esküszik, abban temették el. (Hadikfalva, 20.)
1369. A halott legény kalapját, bokrétás kalapja volt neki, a koporsóra tették, amikor temették, s utána elajándékozták szegényebb sorsú legénynek. (Istensegíts, 7.)
1370. Amilyen hosszú, lemértem kendercérnával, és ahhoz tettem egy kis kenyeret, egy kis sót, „ez a halott ne vigye el innét a szerencsét!” S a küszöb alá, ahol kivitték, oda béástam. (Andrásfalva, 2.)
1371. Vágtak egy akkora darab cérnát, amilyen hosszú volt a halott, megmérték a halott testét. Varasdon es jelen voltam, amikor Hajnal Apolló nénit megmérték egy cérnával, amilyen hosszú volt, és ott azt a cérnát elvágták, és a küszöb mellé ástak egy lyukacsát és oda belétapasztották. (Hadikfalva, 20.)
1372. Megmérték a halottnak a hosszát, és azt a cérnát szépen eszehajtogatták és eltemették, vagy akapu alá, vagy a küszöb alá, ahova könnyebb volt beleásni, oda ásták el. (Hadikfalva, 25.)
1373. Ha nem volt túl messze a halottas ház, Szent Mihály lován vitték az öregeket es, de ha messze volt, az öregeket szekervel vitték. Azonban a fiatalokat, akármilyen messze volt, Szent Mihály lován vitték. Négy ember, hat ember, volt olyan nehez halott es, hogy nyolcan vitték. (Istensegíts, 7.)
1374. Amikor a szertartásnak vége lett, a pap egy lapát földet reaszórt a sírban levő koporsóra, s akkor mindenki dobott egy-egy marékval utána. Evvel adták meg a végtisztességet. (Istensegíts, 7.)
1375. Beteg vagyok, ki gyógyít meg engemet,
rajtam még a Jóisten se segíthet.
Majd meggyógyít a koporsóm deszkája,
mikor a hant zuhog az oldalára. (Istensegíts, 7.)
1376. Amikor temették, vették azt az úgynevezett angyalgyertyát, s minden résztvevőnek

- adtak, s amíg a pap végezte a szertartást, addig meggyújtották és égett. A papnak es, a kántornak es adtak, amire vagy kendezőt, vagy keszkenőt, vagy fejkendőket kötöttek, aszerint, hogy milyen volt, fiatal, vagy öreg. A lobogóvivőknek felkötötték a kereszthez a lobogóra vagy a kendőt, vagy a keszkenőt. (Istensegíts, 7.)
1377. Temetéskor, amikor a holttestet elvitték, akkor kinyitnak ajtót, ablakot, hogy szellőzzék ki a ház, s azokat a gúnyákat, amiből a nyújtópad volt csinálva, azokat es mind kirakták az udvarra. (Istensegíts, 7.)
1378. Ki kell meszelni, hogy tiszta legyen a szoba. (Józseffalva, 12.)
1379. Úgy tartottuk, ha meghal a háznál valaki, ha azelőtt pár napval meszeltünk es, s akkor újból meszeltünk, mert azt mondtuk, hogy Szent Mihály elvágta a nyakát, esszeperáztozta a tiszta meszelt falat, s újból kimeszeltük. (Andrásfalva, 45.)

Tor

1380. Ha halott volt a háznál, a temetés után tort csináltak, s a temetőben a deák, a kántor megköszönte a részvételt, ilyenformán:
- A keservesek istenfizessével köszönik, hogy ezen meghalt atyánkfiát elkísérték az örökös lakóhelyre, amiért a Jóisten fizessen meg mindenkinek egyenként. S a keservesek kérik, hogy jöjjenek, s fogyasszák el azt az alamizsnát, amit a meghalt lelkiüdvéért felajánlottak.
- Akkor aztán elmegy mindenki, asztalokat rendeznek, akik otthon maradtak, ha nyár van, künt az udvarra terítenek, s akkor a deák imádkoztat az esszesvel három miatyánkot, három üdvözetet és a „Minden híveknek teremő s megváltó Istene” kezdetű imádságot, s mikor vége van az imádságnak, akkor a deák felkéri, hogy fogjanak helyet, s Szent Mihály nevében fogyasszák el az alamizsnát. Akkor mindenki kap két pohár pálinkát és nekifoghat enni.
- Asztalvégeztével megint elmondanak három miatyánkot, három üdvözetet, s a népek azt mondják elmenetelkor, hogy:
- Essék ez az alamizsna a meghaltak lelkéért. (Istensegíts, 7.)

Sír

1381. A sír nagysága két méter hosszú volt, másfél méter mély, s a falra ásóval keresztet csináltak két felől. (Istensegíts, 2.)
1382. A sírt, ha egyik nap ássák meg, másnap lett a temetés, nem volt szabad egészen befejezni, egy néhány lapát földet benne hagytak, hogy másnap, ha jön a temetés, akkor végzik be a sírásást. (Istensegíts, 7.)
1383. A sírt, mikor megásták, a sír falába mind a négy felől az ásóval keresztet húztak. (Istensegíts, 7.)
1384. Andrásfalván kétféle felekezet volt, katolikus és református. Egy temetőt használtak, egyik felibe voltak a katolikusok, a másik felibe a reformátusok. A katolikusoknak fakereszt volt, s a reformátusoknak faragott kopjafa. (Andrásfalva, 14.)
1385. Annyit tudok, néztem több sírokat, jobbfelől volt a férfi, balfelől volt a nő. Így, ahogy nézi, a férfi jobb felől, a nő bal felől. (Istensegíts, 36.)
1386. Az oláhoknál meg volt az a szokás, hogy a sírhalmot megrakták ételekkel, hogy a halottaknak legyen, amit egyenek. (Istensegíts, 7.)

1387. Napkeletre nézett. Ahogy vót a temető, úgy vót sorjában, mindenki napkeletre legyen, arra nezzen napkeletre. (Józseffalva, 11.)
1388. Nálunk, ha temettek, a halottak arcval kelet felé néztek, mert az volt a hit, hogy mikor Krisztus urunk eljön ítéletre, utolsó ítéletre, kelet felől jő, tehát a halottak es mind kelet felé nézzenek, hogy arról lesz az ítélet. (Istensegíts, 7.)
1389. Minden halottat Kelet felé tettek a sírba, Kelet felé nézett, mert onnan, az utolsó ítéletkor Kelet felől tűnik fel a kereszt, s ott jelenik meg az Úrjézus. (Istensegíts, 7.)
1390. Kelet felé állnak a sírok, a halottak Kelet felé néznek. (Csernakeresztúr, 2.)
1391. Tréfás sírfeliratok: Itt nyugszik Szőcs Sári, szűz leány, siratja gyermeke, Szőcs Mihály. — Egy házsártos asszonynak az ura meghótt, s az asszony az urának a fej-fájára ezt íratta: Nyugodj békén, amíg jövök. — Itt nyugszik életében boldogult Kása Ferkó, akit agyonrúgott egy megvadult pejko. János vót a neve szegény szánandónak, csak a vers kedvéért íratott Ferkónak. (Istensegíts, 7.)

Gyász

1392. Az öregek szerint a lélek hat hétig otthon ül, azért a régi üdőben az asztalon mindig hagytak egy pohár vizet. (Istensegíts, 7.)
1393. Amikor édesapám meghalt, én nem voltam otthon. Az a hiedelem volt, hogy a lélek hat hétig otthon van, és az volt a szokás, hogy egy pohár víz mindig legyen az asztalon hat hétig. S amikor a hat hét letelt, édesanyám olyan félálomban volt, az ablak nyitva volt, s arra ébredt fel, hogy egy galamb az ablakon kirepült. Hát nekünk nem volt galambunk, s ez erőst jeles dolog volt, s mű arra gondoltunk, hogy az édesapám lelke volt az. (Istensegíts, 7.)
1394. Annyicskát tudok, hogy hat hétig otthon van a halott. (Istensegíts, 10.)
1395. Azt mondták, hogy hat hétig otthon van az illető, amelyik meghal. (Józseffalva, 9.)
1396. A halott lelke akkor van kizárva a háztól, mikor a hathetes misét elmondják. Mikor a hat hét bételt, akkor misét mondatnak érte. (Andrásfalva, 14.)
1397. A legkurtább üdő a gyászra hat hét volt, de azt meghosszabbították három eszten-dőre es. Kinek milyen fájdalmas volt az elhunyt. Például a menynek az anyós nem-igen fáj, különösen, ha nem jól éltek egymással. Ez aztán nem szüvesen gyászolt. A nők fekete kendőt viseltek, amíg gyászoltak, a férfiaknál nem volt a gyásznak jele. (Istensegíts, 7.)
1398. Ha a családból halt meg valaki, hat hétig volt a gyászolás. Hogyha felnőtt halt meg, hat hét múlva koporsós misét szolgáltattak érte, és alamizsnát osztogattak. Hogyha apa, vagy anya halt meg, a gyász esztendeig tartott. (Istensegíts, 7.)
1399. A lélek a háznál tartózkodik valameddig, nem megy mindjárt el az útra. (Andrásfalva, 35.)
1400. A halottsiratás az olyan, hasonló az énekhez, de sírva szavakat mond, azokat a fáj-dalmakat önti ki, amit érez, s a jó tetteit, amit életiben a halott csinált, azokat fel-ementi sírás közben. (Istensegíts, 7.)
1401. Ha a hitvese meghalt, az az ember egy évig nem nősült. A másíknak, akinek muszáj volt, ugye, ahol család volt, s nem volt, aki segéljen, annak muszáj volt hamarabb. (Andrásfalva, 8.)
1402. A halottat a hozzátartozói, különösen a fehérmépek megsiratták, ott a háznál, amíg

otthon volt. Megsiratták a temetőben és a temetéskor, de valahányszor a temetőben jártak sok üdő múlva és, aki erőst fájdalmas volt, azt megsiratták. (Istensegíts, 7.)

1403. A halott lelkiüdvéért szoktak alamizsnát adni, azt úgy adták, mintha a halottnak adták volna. (Istensegíts, 7.)

1404. Akit sokat siratnak, annak a gúnyája vizes lesz és nem ér a többiekkel, elmarad.

De hát ki tudja meggátolni, hogy ne sirassák a kedves halottat? (Istensegíts, 7.)

1405. Felnőtteknél egy évig, kisebbeknél hat hétig tartott a gyász. (Csernakeresztúr, 2.)

1406. A gyermeket nem gyászolták olyan sokáig. Így, ha a férje meghalt, nekem már vót módomban benne, két férjem halt meg, két embert temettem el, most es gyászoltam két évig, úgyhogy se rádió, se semmi nem szólt. (Istensegíts, 8.)

1407. Mikor halott volt a községben, akkor nem varrtak, akkor az ujjai zsibbadtak, ha varrt. (Istensegíts, 7.)

1408. Tyúkot nem ültetnek, mert akkor a tojásban meghalnak a csibék. (Istensegíts, 7.)

1409. Azt mondták régebb, a régi öregek, hogy a temetőnél mikor valaki el akar menni, kell imádkozni, s keresztet vetni. (Hadikfalva, 9.)

1410. Hát münket megviselt a sors, sokat kénlődtünk, sokat szenvedtünk. Hát mondom magamban, hogy már sokat éltem, de szeretnék még élni, szeretem a Napot, szeretem a világosságot, de hát mikor az óra lejár, akkor el kell menni. (Fogadjisten, 3.)

TÖRTÉNELMI EMLÉKEK

1141. A vízözön után az egész világon csak Noé a három fiával és azok családjával maradt életben. Sok üdő múltával három nemzetség szaporodott el, s a legkisebb fiának a nemzetségéből származott Nimród fejedelem. Nimródnak volt két fia, az egyiket úgy hívták, hogy Hunyor, a másikat, hogy Magyar. Hát testvérek voltak, mivel az apjuk fejedelem volt, hát járogattak vadászni.

Elmentek, mind a ketten válogattak ki a vitézekből száz-száz vitézt, s elmentek, hogy egy nagyobb vadászatot hajtsanak végre. Ahogy mennek, lóháton, hát meglátnak egy gyönyörű szép szarvast. Hát üzni kezdték. A szarvas arra ment, amerre a Nap járt, s amikor a Nap elszentelt, a szarvas es eltűnt, meg kellett állni, éjjel nem tudtak tovább menni. Másnap reggel megint előtűnt a szarvas, s újra vitte, ment, nem tudták se lenyilazni, se utolérni. Újra, másik nap es estét értek, újra ott es megháltak és vártak reggelig. Reggel megint eleikbe tűnt az a szarvas, s megint egynapos hajszá utána. Estére jutva megálltak, hát nem tudják elérni. Hát, ahogy ők elpihentek, oda, valami szép tisztás helyen, hát hallják, hogy valahol nem messze tőlük gyönyörűen énekelnek. Nézik, hogy kik énekelnek? Hát valamelyik királynak a két leánya száz-száz leányval ott mulattak. Odamentek a magyar vitézek s a hunok, s mivel mind szép szálás, válogatott vitézek voltak, megtetszetek a leányoknak, s ott mindjárt táncoltak, mulattak, barátságot kötöttek. A Hunyor s a Magyar elvitte a két királyleányt, a többi legénység a többi leányokat, akik a két királyleány kíséretében voltak.

S ott le es telepedtek, tovább nem mentek, ott alapították meg a birodalmaikat. (Istensegíts, 7.)

1412. Hát aztán elszaporodtak igen, a két nép nem tudott megélni egyik a másától, hát elhatározták erre a vezérek, hogy az egyik nemzet elmegy onnan új hazát keresni. Sorsot húztak, s a sors a hunokra esett. A hunok elindultak az ő vezéreikkel és így elértek egészen a Duna s a Tisza közire. (Istensegíts, 7.)

1413. Itt éltek a hunok sok ideig, amíg Attila lett az egyik fejedelem.

Hát az egyik marhapásztor, ahogy legelteti a marháit, hát meglátja, hogy az egyik ünnöje sántit. Nézi, hát véres a lába. Megy, keresgéli, hogy vajon mi lehet az oka? Hát egy kard van ki a földből, félig, a hegyivel fölfelé. Hát gondolja magában, hogy nem nyúl hezsa, hanem szól valakinek, vitéznek.

El es ment, s mondja az egyik vitéznek, hogy — ne, milyen kard van ott.

Hamar hírt adnak Attilának, elment Attila, s csak Attila tudta kivenni azt a kardot onnan. Az a kard volt az Isten karja. Evvel aztán igen nagy hatalma lett Attilának, úgyhogy a körülvaló népeket mindenfelől leigázta s megindult Róma ellen es, hogy Rómát es elfoglalja. Az akkori római pápa hát prosecióval ment Róma elé Attila eleibe, hogy — óvja meg a várost a hunok dúlásától.

Hát Attila engedelmeskedett a pápának, amiért aztán a többi vezérek haragudtak, zúgolódtak, mondták, hogy:

— Te annyi ellenséget győztél le s most egy öregembernek a szavára engedté, s ott hagyta a zsákmányt.

Erre azt mondta Attila:

– Én nem az öregembernek engedtek, hanem annak, ami az ő feje felett volt. Mert látta, hogy ott van két angyal, akik kardval fenyegették, hogy ha nem teljesíti az öregember kívánságát, akkor levágják, s ezért nem ostromolta tovább. S aztán visszavonultak a hazájukba. (Istensegíts, 7.)

1414. A hunoknak két vezérük volt, Attila és Buda. Ahogy visszatértek Rómától, hát ők addig közösen, egyetértésben kormányozták a hun népet. Buda szállást alapított a mai Buda helyin s Attila a vizen erről. Azonban Buda és Attila emberei szították a két testvér közt a haragot. Buda emberei azt mondták:

– Mért engedsz mindent át az öcsédnek, még te es rabszolgája leszel neki.

Attila tanácsadói megint azt mondták:

– Vigyázz Attila, mert a bátyád el akarja venni tőled a hatalmat.

S így felszították köztük az ellenségeskedést, úgyhogy oda került a sor, hogy megvívta és az Isten kardjával Attila megölte a testvérjét, Budát, s ő lett aztán egyedül a hunok vezére. (Istensegíts, 7.)

1415. Buda hogy meghalt, Buda felesége avval átkozta meg Attilát, hogy – ez a kard legyen a te gyilkosod es, ha te az én uramat evvel ölted meg, tégedet es evvel öljenek meg. S ez bé es teljesedett.

Attilának volt két felesége, hát elvett egy harmadikat es, a német császár leányát.

Hadba jártak, mert mindig mentek, hadakoztak, elmentek, Németországnak az egyik területét es elfoglalták, sok zsákmányval tértek vissza s a német császárt megölték s a leányát elvitték, elvitte Attila. Ez megint az apja haláláért bosszút forralt magában, látszólag beleegyezett, hogy a felesége lesz Attilának, s a nászéjszakán azt a kardot döfte a torkába s meghalt Attila. A hunok nem tudták, azt mondták, hogy a saját vérében fulladt meg, mivel sebet nem láttak sehol rejtja. (Istensegíts, 7.)

1416. Attila életében azt hagyta a fiainak, hogyha ő meghal, úgy temessék el, hogy süsön es rea a Nap, s ne es. A holdvilág világítson es neki s ne es. Örökös éjjel legyen es ne tudja senki, hogy hol van. Erre Attila fiai úgy oldták meg, hogy tették először arany koporsóba s így sütött es rea a Nap, s nem es. Aztán tették ezüst koporsóba, világította es a Hold s nem es. S tették vas koporsóba, ahol örök éjszaka lett s eltemették a Tisza medrébe. A vizet elvezették a mederből s kétszáz rabszolgával sírt ásattak s oda temették Attila holttestét, s akkor a vizet visszaengedték a régi helyére s a rabszolgákat lelövöldözték, hogy ne tudja meg senki, hogy hol van Attila sírja. S máig se tudja senki Attilának a sírhelyét. (Istensegíts, 7.)

1417. Attilának két fia volt, Aladár és Csaba. Ahogy Attila meghalt, a hun nép két részre oszlott, az egyik Aladárval tartott, a másik megint Csabát választotta fejedelemnek. S így a testvérnép háborút indított egymás ellen. S ezt az alkalmat felhasználták a körülvaló népek, akiket leigáztak azelőtt, felkeltek, s reamentek a hunokra, s hunokat verni kezdték, úgyhogy Erdély területére kellett, hogy húzódjanak es ott éltek. A székelyek az utódai azoknak a hunoknak, akik akkor odamentek Erdélybe. S akkor Csaba királyfi az égi országúton elment az ő vitézeivel a görög császárhoz, hogy segítséget hozzon, hogy felszabadítsa Attila birodalmát, de soha nem tért vissza, s a székelyek még ma es várják. (Istensegíts, 7.)

1418. Álmosnak az anyja Emese sóvárgott, hogy fia legyen neki. Kérte mindig az Istent, hogy legyen neki egy fia. Hát az Isten meghallgatta, s egyszer álmodt, megjelent neki a turulmadár álmában, s azt mondta, hogy:

– Fiaid fog születni, aki vezetője lesz a magyar népnek.

Az álom bételt, kilenc hónapra megszületett a gyermek, s mivel álomlátás által tudták meg, Álmos lett a neve. (Istensegítség, 7.)

1419. Telt, múlt az üdő, ötszáz esztendő múlva aztán a magyarok es megindultak, mivel hallották híret annak, hogy Attila milyen országot alapított, hogy az örökséget ők vegyék át az idegen népektől.

Hát elindultak. Ahogy bėjőttek Vereckénél ott vezérül (Álmos már üdős ember volt, így hát a hét vezér) Árpádot, Álmosnak a fiát választotta. Aztán szövetséget kötöttek a hét vezér, karjukból vért eresztettek és esküvel erősítették, hogy ők essze fognak tartani és a magyarságnak biztos hazát biztosítanak.

S így aztán ahogy bėjőttek, volt egy szláv fejedelem, s ahhoz követet küldtek a magyarok s ajándékot. Egy fejrő lovat, egy aranyos nyeret és egy ezüst kantárt. A szláv fejedelem örömmel elfogadta az ajándékot s erre azt mondta a magyar követ, hogy ezért nem kérek tőled egyebet, csak egy kulacs vizet a Dunából, egy marék földet a földből és egy marék füvet a rétről.

– Ó – azt mondja – szüvesen adok én akármennyit.

Ezt megkapták s akkor elvitték Árpádnak s Árpád akkor elment a hadával és azt mondta, hogy:

– Most menj ki innen, mert ez a mienk!

Erre azt mondta a szláv, hogy:

– Hogy volna a tiétek?!

– Megvettük.

Hát mondja, hogy mivel, a fehér lóval, az aranyos nyereggel és az ezüst kantárral.

Mondja erre a szláv fejedelem, hogy:

– A lovat még ma megüttetem, az aranyos nyeret a Dunába dobatom, s a kantárt a réti füvek közé vettem.

Erre azt mondta Árpád:

– A lovat, ha megütteted, a magyarok kutyái eszik meg, a nyeret a magyar halászok fogják ki s a kantárt es a magyar kaszások kapják meg a réten.

Így aztán a szlávoknak el kellett, hogy mejenek, s azóta ezen a földön laknak a magyarok. (Istensegítség, 7.)

1420. Amikor a magyarok jöttek hazát keresni, hát egy üdeig megpihentek, amit ma úgy emlegetünk, hogy az etelközi pihenő. Ez az etelközi pihenő a Kárpátokon túl volt. Meglátták azt a helyet, ami a mai bukovinai Szeret városa környékén volt és azt mondták egymásnak:

– Ezt a helyet szeretem, álljunk meg itt.

S oda építettek egy várost, aminek még ma es Szeret a neve, az idegenek es csak úgy üsmerik, hogy Szeret városa. Tovább délre menve alapították Szűcs városát, ami a mai Szucsávának felel meg. Ebben a városban sok szűcs lakott és ezért nevezték el Szűcs városának, s még a mai napig es az oláhok es úgy hívják, hogy Szucsáva, nem tudják kimondani, hogy Szűcsváros.

Azok üdők múltával tovább húzódtak, lejjebb Moldováig, a Szeret vize terire telepedtek le. Ezek a csángó magyarok, akik ezer év múltán es magyaroknak tartják magikat, de az oláhság mindig nyomta őket és a nyelvükbe bizony sok idegen szavakat használnak. A csángók nagyrésze ma es ott él, ezek régebbi lakosok ott Moldovában, mint az oláhok. (Istensegítség, 7.)

1421. A honfoglaló magyarok háborúba keveredtek a görög császárral. Hát győztek lépésről-lépésre, úgyhogy eljutottak Konstantinápolyba es, de a várat nem tudták bévenni. S akkor odaérkezett Botond, nagy híres ember volt, olyan erős volt, hogy a csatabárdjával akkora rést ütött a várkapura, hogy ott a magyar katonák mind bémehettek és elfoglalták Konstantinápoly várát egészen. (Istensegíts, 7.)
1422. Amikor Árpád béjött Magyarországra, elhatározta, hogy ezen a földön letelepíti a népét, s megbízott embereket, hogy a nép közt igazságosan osszák ki a birtokot, kinek mekkora családja van, ahhoz mérten, s hogy mindenkinek jó megélhetést kell biztosítani. Igen ám, csak ezek a megbízott emberek aztán, hogy a főuraknak kedveskedjenek, azoknak nagyobbat mértek, vagy az ő családjuknak, úgyhogy igazságtalanul osztották el a földeket. S ezért aztán, mikor a nép lázongani kezdett, Árpád nagyon megharagudott rájuk, s ezeket az embereket kivégeztette. S a nép megátkozta, hogy még ott se legyen nyugalma a földben. S éjszakánként feljönnek, látják ezeket a bolygó lelkeket, s még ma es méri a földet, s messziről lánczörgés hallatszik, mikor a fények felvillannak. (Józseffalva, 10.)
1423. Az öregektől hallottam gyermekkoromban, hogy volt egy magyar vitéz, Lehelnek hívták, ő volt a hadseregben a kürtös. Olyan kürtje volt, hogy csak ő tudott beléfújni, más senki sem, de ha beléfújt, az egész országban hallatszott a hangja. Egy alkalommal a magyarok háborúztak a németekkel, s a németek elfogták Lehel s ki akarták végezni. Megkérdezték, hogy mi az utolsó kívánsága? S Lehel azt kívánta, hogy adják oda a kürtjét, hogy még egyszer fújjon belé. Hát ezt meg es adták a németek, odaadták a kürtöt, s Lehel beléfújt, s mikor elvette a szájától, úgy vágta fejbe a császárt a kürtvel, hogy az abban a helyben meghalt. Erre azt mondja Lehel:
— Na, te szolgám leszel a másvilágon.
Mert azt tartották az őseink, hogy ki minél többet megölt, annyi szolgája volt a másvilágon. (Istensegíts, 7.)
1424. Szent István idejében Szent Gellért püspök nagy hittérítő volt. Egy alkalommal a pogány magyarok fellázadtak a keresztények ellen és hadakozni kezdtek egymás ellen. Hát egy ideig győztek es, úgy, hogy elfogták Szent Gellért püspököt és a mai Gellért hegyen belé tették egy szegekkel kivert hordóba és legurították a Dunába. Így halt meg Szent Gellért püspök vértanú halálval. (Istensegíts, 7.)
1425. Szent István királynak, hogy a kereszténységet kezdte terjeszteni, a pogány magyarok közt sok ellensége lett. S egyszer felbéreltek egy orvgyilkost, hogy Szent Istvánt gyilkolja meg. Az orvgyilkosnak sikerült belopódzni a király alvószobájába, s már ott volt, elővette a törét, hogy belédöfje Szent István mellébe. S álmában Szent István azt mondta, hangosan:
— Ne vigy münket a kísértésbe! . . .
Erre az orvgyilkos megijedt, azt gondolta, hogy ébren van, s ezért mondja, úgy megijedt, hogy elejtette a törét. S a zöreire felebredett Szent István, s akkor látta, hogy milyen nagy veszedelemben volt, hogy meg akarták ölni, s az az imádság mentette meg, amit álmában mondott. (Istensegíts, 7.)
1426. A magyarság, hogy elfoglalta az új hazát, hát a körülvaló országokat rettegésben tartották, úgyhogy a körülvaló keresztény népek a litániájukba es belé foglalták, hogy „A magyarok nyilaitól ments meg uram münket!” Hogy Szent István vette

át a hatalmat, először a kereszténységet terjesztette el a pogány magyarok között. Papokat hozott az országba, templomokat épített az ország minden részibe és a körülvaló országokkal békésen élt. S ezért a Jóisten avval adta jelét, hogy a szentek között van, hogy a jobb keze ma es épségben van. (Istensegíts, 7.)

1427. Azért van elferdülve a kereszt a koronán, mert Magyarországnak azelőtt három tenger mosta a határát, most meg sok le van darabolva belőle. Azért ferdült el a kereszt a koronán. (Istensegíts, 32.)
1428. Szent István idejében a magyarok pogányok voltak. Szent István hozatott külföldről hittérítőket, és a magyarokat megkereszteltette. Azonban volt egy törzs, akik nem jó szemvel nézték, hogy a régi istenektől a nép elpártol és követi az új hitet. Háborút indítottak Szent István ellen, folyt a harc, majdnem, hogy a pogányok győztek. Ahogy viaskodtak, Vata, a vezér Szent István felé sújtott s a kardja a keresztet érte, és a kereszt elhajlott az ütéstől, s azóta es úgy van. (Istensegíts, 7.)
1429. Az öregektől úgy es hallottam, hogy az árpádházi királyok kihaltával idegenek lettek az uralkodók, és akkor hajlott el a koronán a kereszt. (Istensegíts, 7.)
1430. A magyar szent koronán meg van dőlve a kereszt. Hát annakidején, amikor Szent Istvánt megkoronázták, egyenes volt, és egyenes es volt egészen addig, amíg az árpádházi királyok voltak. Azonban, hogy idegen uralkodók lettek, azóta dőlt meg, hogy nem a magyar nemzetből támadtak a magyar népnek a kormányzására. (Andrásfalva, 14.)
1431. Mikor a magyarok meg akartak erősödni s meg akartak tapadni ezen a földön, ahol ma Magyarország van, Vajk és Koppány egy nemzetségből, az Árpád nemzetségből származtak. De Koppány ragaszkodott az ősi hithez, Vajk pedig tudta, hogy csak úgy lehet itt birodalmat alkotni, ha alkalmazkodik a környező népekhez. Vajk tanulmányozta a keresztény vallást s a pápához fordult, hogy ő az országát megtéríti a keresztény hitre, ha őt elismerik Magyarország királyának. Így István elrendelte, hogy a régi áldozatokat bé kell tiltani, mindenkinek át kell térni a keresztény hitre. De Koppány nem egyezett belé, szembeszállt Vajkkal, s ő azt mondta, hogy ő kitar az ősi vallás mellett, mert az ősi isten hozta őket ide Magyarországra, az ősi isten segítette, ő az ősi istennek áldozik. Hát Vajk megmondta neki: ha lázadást mersz szítani a nép közt, nem nézi, hogy rokon, hanem ugyanúgy bűnhődik, mint bárki más, aki nem veszi fel a keresztény vallást. Hát Koppány ellene lázadt a keresztény hitnek. Vajk pedig biztatást kapott. Koppányt éppúgy számkivetettnek mondta a magyarok közül Vajkot, mint Vajk őt. Ezért aztán Vajk elfogatta s elrettentő például a saját véréből való vért négy felé vágta, úgylahogy azt mondta: — Ha eddig nem keresztelkedtél meg, majd én keresztellek meg: Az atyának, a fiúnak, s szentlélek istennek nevében! — s evvel a mondással négy felé vágta őt. S kiszegelte a vár négy kapujára elrettentő példának. (Józseffalva, 10. Péter Orbán kéziratos könyvéből)
1432. A magyar címernek a jelentése: A négy vonal, az jelenti a négy folyót, a Duna, Tisza, Dráva és Száva folyókat. A hegyek jelentik, a Tátra, Mátra és Fátka hegyeket. A kereszt jelenti, hogy Magyarország keresztény ország. S a szent korona jelenti a magyar királyságot. (Istensegíts, 7.)

Szent László

1433. Egyszer Szent László háborúban volt s elfogyott az élelmük. Úgy látszott, hogy elvesztik a csatát. Szent László akkor az Istenhez fohászkodott, hogy adjon valami élelmet a részikre. S nagy csoda történt: az egész környéket ellepte rengeteg sok fűrj, úgyhogy mindegyik katona fogott, amennyit akart, s az éhségüket elverték. S így erőre kaptak s az ellenséget leverték. (Istensegíts, 7.)
1434. Elmondom a tordai hasadék történetét. Szent László király üldözte a kunokat, akik bent garázdálkodtak az országban, raboltak, pusztítottak. Szent László a maga csapatával megindult és üzni kezdte ki az országból. A kunok, hogy látták, hogy éri utól Szent László serege, a magyar sereg, hát az aranyat szórni kezdték le, hogy azt szedjék fel a magyar vitézek és addig ők időt nyerjenek a menekülésre. Szent László király meglátta, hogy milyen cselvel élnek, az Istenhez fohászkodott és az aranyakat kövekké változtatta s így a vitézei nem töltöttek avval időt, hanem üzték az ellenséget. Azonban történt, hogy erősítést kaptak a kunok és üzőbe vették Szent László királyt, mert csak a királyt akarták megfogni mindenáron. Hát közeledtek már, úgyhogy majdnem utólérték, amikor Szent László az Istenhez fohászkodott és akkor Tordánál a kőszikla kettéhasadt, olyan nagy hasadék lett az üldözők és az üldözött között, hogy lóval sem lehetett átugratni. Így mentette meg Isten Szent László királyt a kunok kezétől. A tordai hasadéknál ma es lehet találni ilyen kővé vált aranyakat s ma es látható a sziklafalon Szent László lovának a patkó nyoma. (Istensegíts, 7.)
1435. Szent Lászlóról csak annyit tudok, hogy a dolmányába belévarrt tíz aranyat, s azt mondta: „azért varrom belé, hogyha valaki megkapja a holttestemet, ne bája meg, ha eltemet”. (Istensegíts, 2.)
1436. Szent László harcban állt a kunokkal, s a magyar sereg erőst megszemjázott. A közelben sehol semmiféle vizet nem lehetett találni. Szent László ekkor az Istenhez fohászkodott, s a kardjával reacsapott egy kősziklára. S a sziklából nyomban víz fakadott, úgyhogy az egész sereg jól lakhatott vízzel, s a szomjukat elverve folytatták a harcot. (Istensegíts, 7.)
1437. Mikor Szent László a kunokkal hadakozott, a kunokat megverték. Azonban meglátta, hogy egy kun lovas egy magyar leányt felkap a nyeregbe s vágatni kezd. Szent László, hogy meglátta, ő es vágatni kezdett utána, hogy a leányt megmentse. Azonban nem tudta utólérni, elég közel volt hezza, de nem tudott hezzaférni, akkor odakiáltott a leányhoz:
— Húzd le hugom azt a kunt a lováról!
A leány meghallotta és belecsimpaszkodott a kunba s leestek mind a ketten a ló hátáról. Szent László elérte őket s a kunt levágta. Így szabadította meg Szent László a leányt a kun karmaiból. (Istensegíts, 7.)
1438. A tatárjáráskor Erdélyben a székelység a Hargitára menekült a barlangokba. A menekülő nép vitt magával élelmiszert, hogyha hosszabb üdeig ott kell lenniük, legyen amit egyenek. De fegyverük es volt. Akik oda közeledtek a barlanghoz, azokat lelövöldözték, úgy, hogy sok tatár hagyta ott a fogát. A tatárok látták, hogy nem tudják kikényszeríteni onnan a népet, hát arra számítottak, hogy kiéheztetik, s akkor majd kikényszerülnek jönni a barlangból.

Hát ezt a céljukat el is érték volna, mert fogytán volt az élelem, de volt köztük egy üdős leány, aki esszegyűjtött a keves lisztből mindegyiktől egy kicsit és sütött egy hatalmas nagy kenyeret. És amikor a tatárok ott vizsgálgatták, hogy hol támadják meg a barlangot, az öregleány kimutatta azt a kenyeret, hogy lássák a tatárok, hogy még van, amit egyenek.

S mivel már megunták a sok várakozást, azt mondták, hogy: ezeket nem lehet kiéheztetni, mert – nézzétek, még mekkora kenyeret tudnak sütni. Erre otthagyták a székeleyeket a barlangban, s többet vissza sem jöttek. Így mentette meg az öregleány eszéssége a székeleyeket a tatároktól. (Istensegíts, 7.)

1439. Az istensegítsi határban szántottam s az eke felfordított egy nyílhegyet. A rozsdá erőst megette volt. Sokáig tartogattam emlékül, mert biztosan a tatároktól származott. (Istensegíts, 7.)

1440. Volt egy ember, akinek a felesége igen szájas volt, úgy, hogy mindig az asszonyé volt az utolsó szó. Egyszer tatárok vetődtek bé a faluba. Az asszony éppen akkor es veszekedett az urával. Az egyik tatár odaugratott a lovával, s az asszonyt felkapta a nyeregbe, s elvágatott vele. Az ember néz utánuk, megvakarja a fejét, s azt mondja:

– Szegény tatár!

Nem a feleségit sajnálta, hanem a tatárt. (Istensegíts, 7.)

Szent Erzsébet

1441. Szent Erzsébet minden nap a szegényeknek alamizsnát osztogatott, s ezért áldotta az esszes szegénység, s ezért az anyósa erőst irigykedett rea, s felizgatta az urát, hogy mindenfélét eloszt a szegények között. S akkor egy alkalomval a fiát útnak indította, hogy:

– Most es visz a kötényében valamit.

Az ura kerülő úton elébe került, s Erzsébet nem tudta elrejtteni magát. Eleibe lép az ura, s azt mondja:

– Mi van a kötényedben?

Erre Szent Erzsébet kitarja a kötényét, s bár télnek közepe volt, szép üde rózsák voltak a kötényében. Ekkor az ura meggyőződött, hogy az ő felesége szent, mert az ételek rózsákká váltak. (Istensegíts, 7.)

1442. Más alkalomval egy belpoklost vitt fel a palotába s lefektette az ura ágyába. Az anyósa meglátta, hogy a beteget odatette s szólott a fiának:

– Ergye, nézd meg mit csinál a feleséged, mindenféle ragadozó betegségekvel teli embereket fektet az ágyadba!

Erre az ura ment es rögtön és kérdezi a feleségét:

– Erzsébet, kit fektettél az ágyba?

Erzsébet nem szólt semmit. Ekkor az ura odamegy, lerántja a takarót a betegről, s hát kit látott? Krisztus urunk a tövis koronával feküdt az ágyában. S ekkor azt mondja:

– Ó Erzsébet, bocsáss meg!

S azután nem ellenkezett vele, s nem hallgatott az uszító szavakra. (Istensegíts, 7.)

1443. Egyszer Szent Erzsébet férjéhez valami magasrangú vendégek érkeztek. Hát a vendégek akarták látni Szent Erzsébetet es, de ő azalatt elment a szegényeihez. Ahogy

kilépett a kapun, hát meglátott egy félig meztelen embert, ott didergett a hidegben. Szent Erzsébet fogta a díszköpenyét, amelyvel a vendégek előtt szokott megjelenni és reaterítette arra a félmeztelen koldusra. Aztán visszament a palotába és a szobájában leült.

Egyszer csak hívatják, hogy menjen, a vendégek kíváncsiak látni. De mivel, hogy a díszköpenye nem volt meg, anélkül nem mehetett a vendégek eleibe. Másodszor es hívatják és másodszor se megy. Harmadszor az ura megy utána és mondja:

– Erzsébet, hát gyere, ott várnak a vendégek, mit akarsz?

Erre azt mondja Szent Erzsébet:

– Nem mehetek, mert nincs köpenyem.

Erre azt mondja a férje:

– Hogy lehet? – S odamegy a szekrényhez, kinyitja az ajtót, s ott volt a köpeny, amit a koldusra rea terített.

S akkor Erzsébet elmondta az urának, hogy csoda történt, s akkor az ura megtudta, hogy a felesége szent. (Istensegíts, 7.)

1444. Szent Margit királyleány volt. Egyszer ellenség tört bé az országba, s nagy ínség volt, mert a háború mindent megett. Margit erőst szent életet élt, s kérte az apját, hogy kössön békét az ellenséggel. Az apja kötött volna békét, de nagy hadisarcot kért az ellenség, s Margit kérte az Istent, hogy adja meg azt a kegyelmet, hogy béke legyen. Azt fogadta, hogyha az Isten megengedi, hogy béke legyen, akkor ő magát feláldozza az Istennek.

Hát az apja hallani sem akart arról, hogy ő apáca legyen, de Margit térdre borult az apja előtt, s úgy kérte könyörögve, hogy engedje meg, mert ő a békéért mond le a világról. S azok a könyvek, amik lehullottak, arannyá változtak, ami nagy jel lett a nép előtt, és akkor sikerült megkötni a békét és a hadisarcot kifizetni.

S akkor Margit szüzességet fogadott, és azt mondta, hogy kolostorba vonul. S akkor szegényruhába öltözött, mint a többi apácák, s bévonult a kolostorba. S az apja sokszor hívta őt, hogy hagyja ott a kolostort, de ő azt mondta, hogy amit ő fogadott az Úrnak, azt nem szegi meg. S ott maradt élete fogytáig a kolostorban, őt nem tudták kivenni onnan. (Andrásfalva, 14.)

1445. Mikor Szent Margit élt, akkor az ország nagyon sokat háborúzott. Mindig háború volt, s olyan szegény volt már az ország, hogy nem volt pénz, nem volt honnan fizessék a katonákat, a zsoldot. Szent Margit mindig sírt, odament az apjához, s leterdepelt, úgy sírt, hogy fejezze bé a háborút, mert a nép elpusztul, éhenhal, mert nincs forint.

S akkor az apja megsajnálta, s ami könnyeket ő hullatott ott, az mind arannyé váltott. S akkor vége lett a háborúnak. Aztán Margit bement a kolostorba és nem tartózkodott a királyi palotában, apáca lett, lemondott a világról.

Mert neki olyan jel lett, hogy a királyi sarjadék le kell mondjon a világról, hogy vége legyen a háborúnak. (Istensegíts, 7.)

1446. Amikor a múlt háború volt, az öregek mondták, hogy most nincs Margit, aki feláldozná magát a hazáért. (Andrásfalva, 14.)

Mátyás király

1447. Mátyás király meghallotta a hírt, hogy van egy okos leány, egy molnárnak a leánya és azt üzenete neki, hogy — ha olyan okos leány, van neki egy százesztendőss likas korsója, s azt foltozza meg.

Erre visszaüzent a leány, hogy előbb fordítsa ki a korsót, mert az öregapja sem látta, hogy színére tették volna valamire a foltot. Mátyás királynak tetszett a felelet. Másodszor azt üzenete, hogy van a kertjében egy malomkő, s azt nyúzza meg. Erre azt üzenete vissza a leány, hogy vétesse vérét annak a kőnek, mert ha meg nem ölik, élve nem lehet megnyúzni.

Ez a felelet es tetszett Mátyás királynak.

Harmadszor azt üzenete, hogy menjen hezza s ne es menjen. Vigyen es ajándékot s ne es. S köszönjön es, s ne es Erre a molnár leánya fogott egy galambot, s azt belétette két szita közé, s felült egy öszvérré, hátval előre, s úgy ment a királyhoz.

Mikor odaért, hát mivel nem arcvál ment arra, hát ment es, nem es. Az ajándékot a szita közül kicsapta, s az elrepült. S köszönés helyett csak bólintott a fejével.

Köszönt es, nem es, vitt es ajándékot, nem es, s ment es, nem es.

S Mátyás király nagy megervendett, hogy ilyen okos leányt talált, s feleségül vette.

Csaptak nagy lakodalmat, Hencidától Boncidáig folyt a bor, s még a sánták es táncra kerekedtek. (Istensegíts, 7.)

1448. Egy szegényembernek gyönyörű szép tök termett a kertjében. Gondolta magában, hogy ezt felviszi Mátyás királynak ajándékba. Hát Mátyás király elfogadta, azonban utána nézett, hogy kicsoda ez az ajándékozó? Hát megtudta, hogy nagyon szegény ember, hát megajándékozta.

Hazament, s volt neki egy gazdag szomszédja, s megdicsekedett, hogy azt a szép tököt felvitte Mátyás királynak és milyen szép ajándékot kapott érte. A gazdag ember megirigyelte, s azt mondta, hogy ő nem tököt visz, hanem felviszi a két legszebb ökrét, címeres ökröket, abban bízva, hogy a király ezért olyan nagy ajándékot ad, hogy dúsgazdag lesz.

Hát el es fogadta Mátyás király az ökröket, de már akkor előre tudta, hogy kicsoda ez az ember.

— Hát — azt mondja, megmutatta a tököt, amit a szegényember hozott — láttál-e ilyen szép tököt?

— Hát — azt mondja a gazdag — nem láttam, hát ez bizony szép.

Azt mondja Mátyás király:

— Hát én az ökrökért evvel ajándékozlak meg. Az ökröket pedig add oda a szomszédodnak, aki a tököt hozta, mert neki nincsenek ökrei, te pedig elkapod ezt a szép tököt ajándékba.

Így szedte rá a fukar gazdát Mátyás király. (Istensegíts, 7.)

1449. Mátyás király elvett egy okos leányt. Amikor háborúba ment, megparancsolta a feleségének, hogyha valami törvénykezés lenne, nehogy merészeljen valakinek törvényt tenni, mert akkor elválík tőle.

Ő elment a háborúba.

Akadt két szomszéd, akik perbe kerültek egymással. Azt történt a két szomszéd között, hogy az egyik a másiktól elkölcsönözte szántani a tehenet. A tehen nála megbornyúzott, de ő a bornyút nem adta este vissza. Azt mondta:

– Egyet kértem, egyet es adtam.

Elementek igazságtételre a királynéhoz. A királyné azt a kérdést tette fel, hogy – milyen címen tartja vissza a bornyút? A gazda azt felelte, hogy ő egy marhát kért és azt vissza es adta. A bornyút nála ellette és az őt illeti. Akkor azt mondta a királyné:

– Engedjétek el a bornyút és amelyik udvarába bészalad, azt illeti a bornyú.

A tehen gazdája az udvaron tartotta a tehenet, a bornyú az anyjához szaladt. És így visszaítélte a gazdájának.

Hazakerült Mátyás király, megtudta, hogy a felesége döntött a perben. Azt mondta:

– Nem fogadtad meg a parancsamat, szedd össze, ami neked kedves és költözz haza apádhoz.

A királyné csinált egy búcsúvacsorát utoljára. Mátyás királyt es meghívta, hogy el-búcsúzzanak. Bort hozott és Mátyás királynak a poharába álomport hintett.

Mátyás király álmos lett és ott az asztal mellett el es aludt. Akkor – már elő volt készítve a kocsi – megfogatta két inasával Mátyás királyt és feltették a kocsira. Ő es felült melléje, és hazahajtottak az apjához. Ott levették és ágyba tették.

Reggel, mikor felebredt, hát csodálkozott, hogy hol van. Kérdi a feleségét, hogy – mi van?

– Hát kedves királyi fennség – mondta a felesége – a szavadat adtad, hogy ami nekem a legkedvesebb, azt elhozhatom. Hát nekem te voltál a legkedvesebb, ezért téged hoztalak el.

Akkor Mátyás király megbocsátott neki és nem váltak el, éltek tovább békességben. (Istensegits, 7.)

1450. A mezőn szántogatott két ember. Az egyik hat ökrövel, a másik egy sovány lóval.

Arra felé jár Mátyás király, nézi, azt mondja a hat ökrös gazdának, hogy – segítsd ki a szegény szomszédodat, látod, hogy csak egy gyenge lóval nem sokra megy.

Azt mondja a gazda:

– Dehogyan segítem, ügyekezzen és neki es lesz.

Erre Mátyás király elmegy a szegényemberhez és kérdezi, hogy miért csak egy lóval szánt?

Azt mondja a szegényember:

– Mert nincs több, csak ez az egy lovam van, s egy kutyám van.

Erre azt mondja Mátyás király:

– Azt a kutyát hozd fel nekem Budára, meg akarom venni.

S kijelenti, hogy ő a király. A szegényember örömmel vitte a kutyát fel Budára.

Ott a király annyi pénzt adott a kutyáért, hogy gazdag ember lett belőle.

Hazamegy és ő es hat ökrövel fogott neki szántani.

– Honnan volt annyi pénz, hogy így meggazdagodtál?

Erre azt mondja a szegényember, hogy Mátyás király megvette a kutyáját és annyi pénzt adott, hogy ezeket meg tudta venni.

Erre fogja magát a gazda, eladja a hat ökröt és vesz rajta kutyát, egész csordát és ő es felviszi azt Mátyás királynak s – ezért mennyi pénzt fog kapni, ha a szegényember egy kutyáért annyit kapott.

Felért a csorda kutyával és jelentkezik, hogy ő es hozott kutyákat eladni. Erre azt mondja Mátyás király:

– Jegyezd meg magadnak, hogy csak egyszer volt Budán kutyavásár!

S így a gazdag emberből szegény lett, a szegényből meg gazdag. (Istensegíts, 7.–

1451. Egyszer Mátyás király Erdélyben járt. A székelység erőst szerette Mátyás királyt, mert Mátyás király erőst igazságos ember volt. S ahogy ment Erdély hegyei között a hintóval, az egyik székely meglátta, mikor lütőre kezdett menni a hintó, hogy kiesett a kerékszeg. Nem volt ideje, hogy felvegye a kerékszeget, se, hogy megállítsa a hintót, hanem hirtelenjében a kerékszeg helyett az ujját dugta a tengely végibe s úgy futott a lütőre a hintóval.

Mikor leértek a völgybe, meglátta Mátyás király, hogy a székely ember fut a hintó mellett, s kérdezi, hogy:

– Mért fut?

Azt mondja erre a székely:

– Hát felséges uram, nem akartam, hogy valami baja történjék, s ezért az ujjamat dugtam a kerékszeg helyett.

Erre Mátyás király erőst megdicsérte a székelyt s szépen megajándékozta.

Ha ez nem igaz, nem igaz a többi se. (Istensegíts, 7.)

1452. Az urak valami nagyobbtságot kértek Mátyás királytól. Egyszer Mátyás király elvitte magával ki a mezőre az urakat. Ott szántogatott egy öreg paraszt, aki neki fiatal korában katonája volt. És szól az öregnek, azt mondja:

– Tisztességgel öreg.

Azt feleli az öreg:

– Köszönöm az asszonynak.

Akkor tovább mondja:

– Na öreg, messze-e még a messze?

Azt feleli a paraszt:

– Csak az első ökröm szarváig.

Mert hat ökrövel szántott. Harmadszor meg azt kérdezi a király:

– Hány még a harminckettő?

– Köszönöm felség, már csak kettő.

– Hát három vén bakkecskét meg tudnál-e fejni?

– Meg biz én, csak lenne.

Akkor azt mondja:

– Ha valaki erről kérdez, az én képem nélkül ne mondd meg.

Na most megy tovább az urakval. Mikor már jó messzire mentek, azt mondja:

– Na most, aki meg tudja fejteni, hogy mit beszélünk az öregvel, az megkapja, amit kért.

Hát az urak gondolkodtak, de egyáltalán nem tudtak semmit megfejteni belőle.

Visszamentek az öreghez és kérdezték tőle, hogy mit beszélgettek, mit jelentett az, hogy – köszönöm az asszonynak?

Azt mondja az öreg:

– Tíz arany az ára.

Leolvasták neki a tíz aranyat, akkor megmondta, hogy – a tiszta ruha, az tisztesség és az asszony teszi tisztába, az asszonynak köszöni a tisztességet.

Na most tovább kérdezték, hogy mit jelent az, hogy – messze-e a messze?

Azt mondja az öreg:

– Ennek es tíz arany az ára.

Leolvasták neki megint a tíz aranyat és akkor azt mondja:

– Mikor fiatal voltam, messze elláttam az ég határáig, de most már csak az első ökröm szarváig látok.

Akkor kérdezték a harmadikat, hogy mit jelent az, hogy – hány még a harminckettő?

– Valamikor fiatal koromban harminckét fogam volt, de most csak kettő van belőle.

– Hát hogy tudná megfejni a bakkecskéket? – kérdezik az urak.

– Ezt is megmondom tíz aranyért – mondja az öreg.

Lefizették a tíz aranyat és akkor azt mondja az öreg:

– Úgy tudnám megfejni a bakkecskéket, ahogy magukat megfejtem.

Erre felháborodtak az urak és azt mondták, hogy beárulják a királynak, hogy az ő képe nélkül mondta meg ezeket a kérdéseket.

Erre az öreg kivesz egy aranyat a zsebéből és mutatja nekik, hogy kinek a képe van rejtva.

Erre az urak szégyenkezve eltávoztak, nem mertek kérésükkel újból a királyhoz menni. (Istensegíts, 7.)

1453. Volt Mátyás királynak egy udvari bolondja, Markalnak hívták. Ez okos bolond volt, sok tanácsot adott a királynak. A király szerette, de egy ízben megharagudott reá, mert azt csinálta az udvari bolond, hogy olyan kis hó esett az udvarra, az egyik lábára bocskort kötött, s a másikkra cipőt húzott, s az egyik kezébe rostát fogott, s a másikba egy lólábat. És így az udvaron végigment négykézláb. A nadrágját letaszította és úgy állott ott négykézláb.

A király meglátta a nyomokat, csodálkozott, hogy miféle nyom lehet ez? Elindul a nyomon és odamegy, ahol a bolond négykézláb állott és meglátta úgy meztelenül és ezért igen megharagudott reá. Azt mondja:

– Takarodjék el a szemem elől!

Markal esszeszedte magát és elment a palotából. Úgy elment, hogy sehol sem lehetett megtalálni.

Idővel Mátyás királynak szüksége lett volna reá, megbánta, hogy elzavarta, keresette az egész országban, de nem találták sehol. Akkor Mátyás király csináltatott egy tiszta aranyekét és egy embert megbízott avval, hogy hordozza az országban szét, hogy ki mire becsüli annak az ekének az értékét.

Hordozták az országban, de senki sem tudta megmondani. Akkor Markalt es – nem ismerték meg – megkérdezték:

– Mondd ember, mit ér meg ez az eke?

Erre Markal azt mondta:

– Ez az eke nagy érték, de ha két Szentgyörgy közt nincs eső, nem ér egy árpacipót.

A hírmondó felháborodva vitte az üzenetet a királynak, hogy egy ember mennyire lebecsülte az aranyekét.

Akkor azt mondta Mátyás király:

– Ez Markal lehetett, hozzátok csak el!

És így visszakapta jó tanácsadóját. (Istensegíts, 7.)

1454. Mátyás király egyszer küldte Kinizsi Pált követségbe a török szultánhoz. A szultán-
nak az volt a szokása, ha nem volt jókedve, a követeket lefejeztette. Kinizsi Pál
ennek tudatában így szólott Mátyás királyhoz:

— Jól van felséges királyom, de mi lesz, ha engemet lefejeztet a szultán?

Erre azt mondja Mátyás király:

— Sose búsulj, mert ha téged lefejeztet, én száz törököt fejezetetek le.

Azt mondja Kinizsi:

— Jól van felség, de hátha a száz török fejből egy se talál az én nyakamra.

Ezt elkacagták, de azért elment követségbe és szerencsésen vissza es jött. (Istense-
gíts, 7.)

1455. Egyszer Mátyás királynak hírül ment, hogy a kolozsvári kamarás igen nagy urat
játszik, a szegény munkásnépet igen sanyargatja. Hát Mátyás király felöltözködött
parasztgúnyába és elment Kolozsvárra. És hát beszállott egy fogadóba és ott kém-
lelődött és hallgatózott, hogy mit beszélnek a népek a kamarásról.

Hát hallja, hogy igen nagy úr, ezüstitányért kell a talpa alá tenni, ahányat lép és
minden szöglet előtt előre vigye az ezüstitányért, hogy arra lépjen, ne lépjen a pad-
lóra.

Hát kíváncsi volt, hogy meglássa saját szemével. Hát addig sürgött-forgott, amíg
sikerült néki bejutni oda a kamarás palotájába és csakugyan meglátta ahogy a szol-
gák, ahogy az egyik tányérról lépett le, fogták és szaladtak eleibe, hogy tegyék a
másik lába elé. Hát meglátta ezt, visszament a fogadóba, s avval írt egy cédulát, bé-
tette a tányér alá. A cédulán ez állott:

Itt járt Mátyás király,
megevett hat tojást,
s látta a tányéron
járni a kamarást.

Evvel elment. Másnap jött, mint király. Csakes abban a vendégfogadóban szállt
meg, ahol azelőtt járt s kérdezősködött ott a népektől, de a népek nem mertek
semmit mondani, panaszt tenni a kamarásra, mert féltek.

Nahát akkor — az az asztal érintetlen volt, amelyiken ő azelőtt való nap evett, av-
val mondta a pincérnek, hogy vegye csak elő azt a levelet, onnan, ami a tányér
alatt van. Hát ők sem voltak erre figyelmesek, elővették, hát ez van írva reá, hogy:

Itt járt Mátyás király,
megevett hat tojást,
s látta a tányéron
járni a kamarást.

Akkor híre futott a kamarásnak, hogy itt van Mátyás király. Hát ő ment nagy bók-
val, hajlongva, hogy üdvözlje a királyt, de a király azt mondja neki:

— Hogy bánsz te a néppel?

Azt mondja:

— A népek igen jó dolga van — azt mondja —, ilyen jó dolga sosem volt.

És akkor elővette a cédulát, mutatja neki. Akkor megrettent a kamarás. Avval bűn-
tette meg, hogy megfosztotta az állásától és akik ezelőtt a lába elé rakták a tányé-
rokat, azoknak a szolgájává tette. Ilyen bosszút állott a kevély kamaráson Mátyás
király. (Istensegíts, 7.)

1456. Mátyás király ostromolta Bécset. Sokáig küzdtek, de nem tudták semmiképpen bevenni. Mátyás király már le esett Bécs bevévéséről, leült egy kőre s gondolkodott. Ahogy néz le a földre, látja, hogy egy kicsike hangya cipel egy búzaszemet. Valami görgöngyre akarta felvinni. Harmincötször esett vissza, s harminchatodszorra mégis sikerült neki, hogy fel tudta vinni. S ekkor az a gondolat jött a fejébe, hogy – hát ez a kicsi állat harmincötször próbálkozott, amíg sikerült, hogy célhoz jusson, hát erről tanulságot veszek én es.

S avval tovább folytatta a harcot.

Azonban kellett volna, hogy tudást szerezzen, hogy mi van bent Bécsben? Felöltözött drótostótnak s bement Bécsbe. S ott minden tudnivalót megtudott, ami neki fontos volt, s azalatt híre futott Bécsben, hogy Mátyás király bent van. Mindenütt mozgósították a katonaságot, hogy fogják el. Ő megint fogott egy kereket, s hajtani kezdte, vasaltatni a kovácshoz. S addig kerekedett, amíg a kapuhoz ért. Ott a kapusnak meg volt tiltva, hogy bárkit es kieresszen. Hát a kapus látta, hogy ez egy tót, egyet ütött a vállá közi és azt mondta:

– Eriggy, te Mátyás király orrú!

S így kiszabadult.

Másnap megindította a harcot, s még azon a napon bevette Bécset. A hangya megtanyította, hogy ne hagyjuk a megkezdett munkát félbe. (Istensegíts, 7.)

1457. Három lustát kiválasztottak Mátyás király udvarában és egy házba bétették őket. Meg akarták próbálni, hogyha a szorultság úgy hozza, nem serkennek-e fel jobban? A házat meggyújtották, s ahogy égett a ház, az egyik azt mondja:

– Nekem úgy tetszik, hogy tűz van.

Azt mondja a másik:

– Aludj, ne beszélj.

Azt mondja a harmadik:

– Hogy nem restellitek annyit beszélni.

S így bent égett mind a három, nem mozdult ki egyik se. (Istensegíts, 7.)

1458. Egyszer egy üdőben élt egy szegény varga. Hát nem sok haszna volt, mert szegény volt a nép, nem sokat dolgoztattak vele. Kiment a patak partjára halászatni, hogy ő es tudjon élni. Hát mikor figyelembe veszi, látja, hogy vergődik valami. Hát egy róka esszeverekedett a csukával. Úgy esszeverekedtek, hogy az egyik a másiktól nem tudott megszabadulni. Odament a szegény varga és megfogta mind a kettőt, felvette a vállára. A szájik esze volt akadva, a fogik annyira belément egyik a másiknak a húsába, hogy hát nem tudtak elszakadni. Felvette a vállára s gondolta magában, – elmegyek Mátyás királyhoz, megmutatom, hogy én mit fogtam, hátha megjutalmaz érte.

El es ment. Elérte a palotát. Mikor az ajtóhoz ért, hát nemigen akarták béengedni, mert itt őrség van, de addig rimázkodott, addig könyörgött, hogy hát ő mi járatban van s szegényember, hogy ő es akarna valami jutalmat kapni. Azt mondja az első ajtónál álló őr:

– Hát igen, béengedlek, hogyha fele jutalmat nekem adod.

Nahát, oda kellett ígérje, mert ha nem, hát nem kap semmit. Odaígérte a felit neki. Amikor elérte a másik ajtót, ott es az őrség szembeszállott vele, hogy – nem lehet ám a királyhoz akárhogyan bémenni. De neki a csukát bé kellene, hogy vigye, s a rókát.

Hát igen — azt mondja — ha a felit neked adod a jutalomnak, akkor bémehetsz.

Hát annak es neki kellett, hogy ígérje a felit.

Na akkor bévitte és megmutatta a királynak, Mátyás királynak:

— Felséges királyom — azt mondja — csukafogta róka, róka fogta csuka, a szegény varga fogta mind a kettőt.

Hát a király azt mondja:

— Hát mivel jutalmazalak meg ezért?

Azt mondja a szegény varga, hogy ő kér száz jó suhogós mogyoróbotot.

— Hát mért követeled ezt, mikor te nem vagy bűnös, semmi rosszat nem tettél.

Te elhozta ezt neked, hogy én ezért jutalmat adok neked.

Hát elpanaszolta, hogy az örök elkérték tőle, ő neki semmi jutalma sincs, akármenynyit adna, de nincs neki serami, mert el kell osztogassa.

Azt mondja a király:

— Nem baj, ők megkapják azt a jutalmat, amit kértél és te megkapod azt, amit én adok neked.

Akkor adott neki egy tál aranyat. És azokat a mogyoróbotokat, az első ajtónál megkaptak ötvenet és a másodiknál es ötvenet. Kivitték őket, reahúzták a deresre, úgy reavertek, mint a Cseke a tehenyire.

A szegény varga elment haza s boldog lett a tál aranyval és még ma es élnek, ha meg nem haltak. (Andrásfalva, 14.)

1459. Kinizsi Pálról azt es beszéltek, hogy olyan erős volt, hogy a malomköre rakta az ételeket s az italokat s úgy szolgálta ki a főurakat az asztalnál. (Istensegits, 7.)

1460. Mátyás király üdejében volt az Alföldön egy igen-igen okos juhász. Annak a juhásznak a híre eljutott Mátyás király fülébe es. Mátyás király kíváncsi volt, hogy vajon milyen okos, hogy híre van?

Hát elhívatta egyszer magához, hogy meggyőződjék, hogy csakugyan olyan okos-e?

Hát beszélgetett vele, na aztán, hát látta, hogy talpraesett feleleteket tud adni, hát meghívta ebédre.

Hát a juhász vállalkozott es, s mikor az ebédhez hezsaültek, Mátyás király maga mellé ültette a juhászt, és ott a többi miniszterekkel együtt beszélgettek. Na, eljött az üdő, hogy tálaltak, behordták az ételeket. Mátyás király titokban megmondta az ételhordóknak, hogy a juhásznak kalánt ne adjanak.

Nahát, nekifogtak enni. Bízattja Mátyás király a juhászt, hogy fogjon neki, egyék.

A juhász látja, hogy neki nincs kalánya, hát azt mondja:

— Hát felséges királyom, ennék, de nincs mivel.

— Hogyhogy? — azt mondja Mátyás király.

— Hát úgyhogy, nincs.

Hát nézik, hát csakugyan nincs kalánya a juhásznak. Azt mondja erre:

— Úgy hallottam — azt mondja — hogy maga okos ember — azt mondja —, hát az okos ember — azt mondja — mindig talál módot — azt mondja — arra, hogy a hiányosságot kipótolja.

Na erre a többiek kíváncsian nézik a juhászt. Fogja a juhász magát, s avval a kenyereknek a belit kivájta, s avval a levest felmerte, megette mind, s amikor megette, amivel megette a levest, azt es utána. S azt mondja:

— Ezt csinálják uraim utánam — azt mondja — mindenki egye meg most a kanalát es.

És erre jött egy nagy hahota és Mátyás király igen megjutalmazta az okos juhászt, aki ennyire lefőzte az úri vendégeket. (Istensegíts, 7.)

1461. Mátyás király elfogott volt három törököt Déva váránál.

— No — azt mondja —, mit csináljak veletek? Belévesselek az állatkertbe, vagy a kasza-pincébe, vagy pedig, itt van egy kőszikla — megmutatták nekik — ebbe ássatok egy kutat.

Hát azt fogadták el, hogy ők ásnak oda egy kutat. De a munka olyan lassan ment, hogy egy évben csak egy métert tudtak ásni, s a kút harminc esztendeig készült, mire vizet értek.

A kút ma es megvan Déva várában. (Istensegíts, 2.)

1462. Egyszer a cinkotai pap Mátyás királytól valami nagyobb méltóságot kért. Hát Mátyás király megígérte neki, hogy megadja, ha három találós kérdésre meg tud felelni. Az első az volt, hogy — hol jó fel a Nap? A második: mennyit ér a király? A harmadik: mit gondol a király?

Hát evvel a pap nagyon búnak eredt, mert semmiképpen, akárhogy gondolkodott, nem tudta ezt kitalálni. A cinkotai kántor pedig igen szerette a bort, hát azt mondta:

— Ne búsuljon tisztelendő úr, én majd elmegyek s megfelelek.

Hát megörvendett a pap, hogy a cinkotai kántor helyette megfelel. Át es öltöztették papnak, felment Mátyás királyhoz. Jelentkezett.

— Na — azt mondja — hát meg tudsz-e felelni a három kérdésre?

— Meg — felséges uram.

— Na halljuk. Az első kérdés: hol jó fel a Nap?

— Hát — azt mondja — felségednek Budán, nekem meg Cinkotán.

— Jól van — azt mondja —, a második kérdés: mennyit ér a király?

— Hát felséges királyom — azt mondja —, hogyha Krisztus urunkat harminc ezüst-pénzért adták el, akkor a király megér huszonkilencet. Mert nem tehetjük oda, amennyit Krisztus urunkért adtak.

Ez es jól van.

A harmadik, a legfontosabb kérdés: mit gondol a király?

— Hát — azt mondja — felséges királyom azt gondolja, hogy a cinkotai papval beszél, pedig csak a szolgájával, a cinkotai kántorval beszél.

Ezt a kérdést es megfejtette.

Akkor azt kérdezte a király, hogy milyen jutalmat kíván ezekért a feleletekért?

Azt mondja:

— Felséges királyom, én egyebet nem kívánok, csak nagyobbítsák meg az iccét Cinkotán, nagyobb legyen, mint másutt, mert igen szűk.

S azóta nagyobb az icce Cinkotán, mint egyebütt. (Istensegíts, 7.)

1463. Egyszer Mátyás király át akart menni a Szucsáván, azonban nem volt pénz nála.

Kérte a ladikost, hogy vigye át, pénze nincs, de egy olyan jótanácsot ad, ami többet ér a pénznél.

A ladikos gondolta magában, hogy — hát ha olyan jó tanács, akkor átviszem. S átvitte a vízen. Amikor Mátyás király kiszállt a ladikból, azt mondta a ladikosnak tréfálkozva:

— Barátom, másokkal ilyen jó szívvvel szüvességet ne tégy, mert akkor nem sok pénzt viszel haza a családnak.

Ez volt az a jótanács, amit Mátyás király adott a ladikosnak. (Istensegíts, 7.)

1464. Egyszer Mátyás király vendégséget csinált a főurakval, boroztak, hát a főurak mindenről megemlékeztek a pohárköszöntőkben, csak a munkásokról nem.

Hát Mátyás király azt mondja:

— Menjünk egy kicsit, nézzük meg a szőlőmunkásokat.

El es mentek. Hát nem szívesen mentek, de ha már a király megy, hát akkor a főurak sem maradhattak vissza. Elmentek egy szőlőbe, ott sokan dolgoztak, avval a király az egyik munkásnak a keziből kiveszi a kapát és kapálni kezd. Azt mondja az uraknak:

— Na urak, aki a bort szereti, hát most csinálja utánam!

Hát kénytelen kellen mindenki kapát vesz a kezibe, félreállítják a kapásokat, a parasztokat, kapálnak, de Mátyás király a hegyről lefelé kapáltatta, úgyhogy sokkal rosszabb volt, mert lütfőre nehezebb a kapálás.

Hát kezdtek kidőlni az urak a munkából. Egyszer az egyik, amelyik bátrabb volt, nekiszólott:

— Uram király, mit művelsz velünk? — azt mondja. — Mind meghalunk itt ebben a munkában. Munket az Isten — azt mondja — arra teremtett, hogy háborúban vítézkedjünk, de ezt mű nem tudjuk már.

Erre azt mondja Mátyás király:

Látjátok, a bort amikor isszátok, akkor sose emlékeztek meg arról a szegény munkásról, aki nektek a bort előkészíti. Ezért jusson eszetekbe mindig, amikor bor van a kezetekben, hogy először éltessétek azt, aki ezt megmunkálta a ti részetekre, hogy ti használjátok.

Így szedte ráncba Mátyás király a főurakat, hogy tudják megbecsülni a szegény munkásnépet. (Istensegíts, 7.)

1465. Egyszer Mátyás király vadászatra készülődött. Hivatta a csillagászt, hogy mondja meg, hogy milyen üdő lesz, elmehetnek-e vadászatra? A csillagász jót jósolt, hogy jó üdő lesz, mert a csillagok úgy mutatják.

El es indult kíséretével Mátyás király. Amint mennek, egy juhász kint van a mezőn a juhokkal és a számmal. A számár igen ordított és lefeküdt a földre és hengergődzött. Mátyás király odament a juhászhoz és megkérdezte:

— Miért csinál így ez a számár?

Azt mondja a juhász:

— Esőt jelent. Még a mai nap eső lesz, úgyhogy felséged nem tud vadászni.

Mátyás király visszament és mentek tovább vadászatra. Dél felé csakugyan megeredt az eső. Nagy zivatar, égi háború, hogy az erdő közt alig tudtak meghúzódni. S ekkor eszibe jutott Mátyás királynak a számár, hogy megjósolta és mondta a csillagásznak, hogy:

— A számár csillagász, a csillagász meg számár.

Mert a számár jobban meg tudta az üdőjárást mondani, mint a csillagász. (Istensegíts, 7.)

1466. Mátyás király sokat hadakozott az oláhokkal, Estefán vajdával. Estefán vajda felbérelt egy olyan embert, ami megölte a felesége csábítóját, szóval gyilkos volt. S azt

mondta neki, hogyha a csatában, mikor csatáznak Mátyás királlyal, ha megöli Mátyás királyt, akkor nem lesz ezért a gyilkosságért megbüntetve.

Meg es történt, hogy összeütköztek a magyar sereggel, a fekete sereggel, s ahogy kézből verekedtek, hát ez az oláh, ez a felbéret oláh törvel nekirohant Mátyás királynak, hogy megölje. Azonban az egyik magyar vitéz észrevette, hogy mit akar, s lefűlelte, s akkor úgy akarta, hogy levágja a fejét. S akkor Mátyás király azt mondta:

– Ne bánts, adj fegyvert a kezibe, harcoljon a fajtája ellen.

És csakugyan úgy lett, ölte úgy az oláhokat, hogy egyre-másra elvesztették az oláhok a csatát. Mikor vége lett a harcnak, kérdőre vonta Mátyás király azt az oláh gyilkost, hogy:

– Mért akartál éngemet megölni?

S akkor elbeszélte az oláh, hogy megölte a feleségének a csábítóját, ezért a vajda hosszú fogságra ítélte, de, hogy avval a kikötéssel hogyha megöli Mátyás királyt, akkor visszakapja a szabadságát.

Ezért Mátyás király bevette a fekete seregbe, s az egyik legvitézebb katonája lett. (Istensegíts, 7.)

1467. Mátyás király néz ki az ablakon, s kérdezi Markaltól:

– Hová mész te bolond?

Azt mondja a bolond:

– Hezzád akarok felmenni komám.

Azt mondja Mátyás király:

– Ide nem lehet bolondnak feljönni.

Erre azt mondja Markal:

– Hát te hogy jutottál fel akkor? (Istensegíts, 7.)

1468. Mátyás királynak volt egy igazságos juhásza, aki sohasem hazudott. Neki ez olyan biztos embere volt. Burkus király egyszer vendégségbe ment Mátyás királyhoz és beszélgetés közben Mátyás király elkérkedte magát, hogy neki milyen híres, jó juhásza van. Ezt nem lehet soha hazugságban találni.

Azt mondta a király, az a vendég király, hogy hát ő megmutatja, hogy hát meghazudtolja. Hát fogadtak. Mátyás király felajánlotta a fele királyságát, hogy nem hazudik, s a másik király ugyancsak a fele királyságát s melléje a leányát, hogy hazudni fog.

Elment Burkus király a leányával. Volt a királynak egy aranyszörű báránnya. Ki-ment a leányával, hogy hátha mégis a fogadást ők nyemék meg. Azt mondja a leány, hogy:

– Add nekem ezt az aranyszörű báránykát.

– Hát – azt mondja – a gazdámé, nem az enyém. Mit fog szólni a gazdám, ha oda-
adom?

Erre azt mondja a királyleány:

– Majd valami kifogást találsz, elvitték a farkasok, vagy a kútba esett.

S addig incselkedett, csókval s szép szóval reavette, hogy odaadta az aranyszörű báránykát.

Hát ő es, mikor ezek elmentek, megijedt, hogy mit es csinált, hát mit es mond az ő gazdájának, hogy hová lett a bárány. Most megy, meg kell, hogy jelentse, hogy

nincs meg a bárány. Megy, gondolkodik. A botját felállítja, a kalapot reateszi, az lesz Mátyás király. Odamegy, hogy ő jelenti:

– Felséges uram jelentem, hogy nincs az aranyszőrű bárány.

– Hova lett?

– A farkasok megették.

– Hát akkor nem vigyáztál rea! Hát mért nem ették meg a többit es, mért csak ezt az egyet?!

Nem, nem jó. Megy tovább, megint felállítja a botját, megint köszön neki:

– Felséges királyom, elveszett az aranyszőrű bárány.

– Hát hová lett?

– Hát a kútba esett, vagy hova lett, nem tudom.

– Hát mért nem vigyáztál rea, mért nem veszteks el a többiek?

Nem jó, ez hazugság. Még megy, még gondolkodik, még a botját felállítja, a kalapját reateszi. Az Mátyás király, jelenti neki:

– Felséges királyom, hát megvallo az igazat: elcseréltem az aranyszőrű bárányt egy fekete bárányért.

Akkor ő elment bé, gondolta, ez így jól van, ez már nem lesz hazugság. Bément, ott ült Burkus király es a leányával. Ott várják, nézik, hogy most mit mond.

Jelenti:

– Felséges királyom – azt mondja –, nagy baj történt odakint a nyáj közt.

– Hát mi történt – azt mondja – szolgám?

– Elveszett az aranyszőrű bárány.

– Hát hová lett?

– Hát megmondom igazán, elcseréltem egy fekete bárányért.

Mert fekete bárányért cserélte.

– És hol van a bárány?

– Ott van – azt mondja – középen.

Akkor megnyerte a fele királyságot, meg Burkus király leányát, mert nem hazudott. (Andrásfalva, 14.)

1469. Egy leány elment Mátyás királyhoz, s elpanaszolta, hogy ez s ez a legény erőszakot követett el reja, s kérte Mátyás királyt, hogy tegyen törvényt. Mátyás király elhívatta a legényt, s elé adja, hogy mivel erőszakot követett el, súlyos pénzösszeget kell, hogy fizessen a leálynak. A legény hejába tiltakozott, nem adtak neki igazat, le kellett hogy fizesse az összeget. Mikor lefizette a pénzt, azt mondja Mátyás király a legénynek:

– Most eredj, s vedd vissza a pénzt a leánytól!

A legény neki es rugaszkodott, de hejába, nem tudta elvenni, annyira védelmezte a leány magát, hogy nem ment semmire vele. Erre Mátyás király visszaadatta a legénynek a pénzt, avval a megjegyzéssel, hogy:

– Ha meg tudtad a pénzt védeni, akkor a becsületedet es meg tudtad volna.

Így tett igazságot Mátyás király. (Istensegits, 34.)

1470. Mátyás király idejében a kolozsvári bíró nagyon zsarolta a népet, rossz volt hezzük. S Mátyás királynak tudtára lett, hogy kínozza a népet. Mátyás felöltözött szegényembernek s elment Kolozsvárra. Odament a bíróhoz, leült egy helyre, s a hajdúk őt es hajtották a bíró udvarára fát vágni. S kérdezi Mátyás király, hogy:

— Mi lesz a fizetés?

Erre a hajdú jól oldalba löki, s azt mondja:

— Ez ni!

Elmegy Mátyás király, s vágja a fát egész nap. S három hasáb fára reaírta a nevit. S akkor elment vissza, s másnap jött királyi ruhában. A bíró nagy alázatossággal fogadta a királyt. Mátyás király kérdi, hogy:

— A nép hogy van, meg van-e elégedve a sorsával?

Erre a bíró:

— Ó felség, a nép igen örvend, s jólétben van.

Kérdi Mátyás király:

— Hát nem zsaroljátok-e, nem kínozzátok-e a népet?

Erre feleli a bíró:

— Isten ments.

Erre Mátyás király elbontja a fát, amit ő vágott, s megmutatja a bírónak azokat a hasáb fákat, amire reaírta a nevét. A bíró ijedtében eszeesett, hogy most mi lesz? Mátyás király abban a helyben leváltotta a zsarnok bírót és elzáratta. Ilyen igazságot szolgáltatott a népnek. (Istensegíts, 7.)

1471. Mátyás királyról az a hír terjedt el, hogy nem természetes halálval halt meg, hanem az ellenségei gyilkoltatták meg. Egy orvgyilkost az árnyékszékbe bújtattak és amikor Mátyás király a bajára ment, hát akkor hosszú törvel felszúrt a végbelibe és úgy halt meg. (Istensegíts, 7.)

1472. Mátyás király a nép között mindig álruhában járt, s megbüntette azokat, akik igazságtalanságokat követtek el, különösen a főurakat. Erőst pártolta a parasztnépet, s ezért erőst szerették, s amikor meghalt, az a közmondás született a nép száján, hogy: „Meghalt Mátyás király, oda az igazság!” (Istensegíts, 7.)

1473. Dózsa Györgyről azt beszélték az öregek, hogy nemesember volt, de a jobbágyokkal tartott. Keresztes háborút hirdettek Magyarországon és őt választották meg vezérnek. Azonban a nép között az elnyomás miatt igen nagy volt az elégedetlenség és a lázongás az urak ellen. Dózsa a nép mellé állott és az urakat kezdte ostromolni. Egy üdeig győztek, kapával, kaszával, de aztán a más fegyverek ellen nem tudtak védekezni s így leverték a lázadókat. Dózsát tüzes trónra ültették és tüzes vaskoronát tettek a fejére. Úgy tettek, mint a zsidók Krisztus urunkval. Krisztus urunkat es megkoronázták tövisvel és azt mondták, hogy ő a zsidók királya, Dózsát es megkoronázták tüzes vaskoronával és azt mondták, hogy ő a parasztok királya. S azokval, akik vele voltak, azokval etették a húsát. (Istensegíts, 7.)

1474. Mikor Lajos király elvesztette a törökvel a csatát, menekülni kényszerült az ellenség elől. A Csele pataknak vette útját, s át akart ugratni rejtá. De a lónak a lába a sáron marton megcsúszott, s visszaesett, úgyhogy az ő lába megakadt a kengyelbe, a ló reaesett, s mire a ló kiszabadult, ő holtan maradt a patakban. S ez épp Szent János fejevételének napján történt. S azóta es a mohácsi, s a környékbéli nép ezt a napot fejevétel napjának nevezi, mert az ország feje es ezen a napon veszett el. (Józseffalva, 10.)

1475. Amikor a törökök Magyarországon voltak, bé akartak venni egy várat, s ki akarták éheztetni a várbelieket. A várban igen sok szabó legény szolgált. Hát védtek a várat, dehát már annyira kiürült az éléstár, hogy éhség fenyegette őket. Voltak kecskék,

azokat levágogatták mind, már ott álltak, hogy a legutolsó kecskét es levágták s nincs élelmük. Hát mit csináljanak most? Gondolták magikban, hogy megtévesztik a törököket. Ezért a szabó legények felöltöztek a kecskék bőrébe és felmentek a vár falára, s ott mutogatták magikat. A törökök, hogy meglátták, hogy még ennyi kecskéjük van ezeknek a várbelieknek, azt mondták – ezeket nem lehet kiéhezteni. S reauntak a harcra, s otthagyták őket.

Így szabadították meg a kecskebőrökkel a szabók a várat, s azóta a szabókat kecskének nevezik. (Istensegíts, 7.)

1476. A szegedi alsó templom valamilyen módon közös lett a reformátusokkal. A katolikusok szerették volna, hogy a reformátusok kivonuljanak, de azok nem voltak hajlandók. Így hát az ottlévő török basához folyamodtak, hogy tegyen igazságot. Volt ott köztük egy szemfüles fráter, aki tudta a törökök szokását, s előre elkészült, hogy majd meggyőzi a basát, hogy nekik legyen igazik.

A basa kíváncsi volt, hogy melyik tud többet a vallásból. Hát kérdezte a reformátusoktól, hogy:

– Hány evangélista van?

Erre azt mondják, hogy négy. Erre azt mondja a fráter:

– Nem igaz uram, mert öt van.

Erre kérdi a basa:

– Ki az ötödik?

Erre azt mondja a fráter:

– Hát Mohamed.

S így a basa jóindulatát megnyervén a katolikusoknak ítélte vissza a templomot, a reformátusokat kitiltotta. (Istensegíts, 7.)

1477. Itt halltam Csátalján, ez valóságos igaz. Az a kecske mindenkié volt. A gyermekek játszottak vele, egyik patakából a másikba hurcolták. Akkor, ha valamelyik szántóvető embernek nem volt elég súlyos a fogasa, feldobta, végzett vele, ledobta, s így évtizedeken keresztül a kecskét hányták-vették. De egyszer megjelent egy ügyes ember, aki azt kérdezte, hogy:

– Nem tudnak-e erről az öntött kecskéről?

Örömmel jelentik, hogy:

– Igen, itt s itt láttuk.

Hát addig-addig nyomozta, hogy rábukkant. Aztán volt egy kulcs nála, a zárt szépen kitakarította, szépen kiköcsolta, s elvitte, ami benne volt. Elköszönt, s elment. A kecskét nem vitte el, azt fölfújhatták. (Istensegíts, 2.)

1478. Egyszer arra lett figyelmes a nagyváradi sekrestyész, hogy a Szent László szobor eltűnt a helyéről. Háború folyt a törökökkel, a törökök nagy számmal jöttek, a magyarok kevesen voltak, el voltak rea készülve, hogy most elpusztítják Magyarországot teljesen.

Jöttek es minden ellenállás nélkül a törökök és egyszer csak megjelenik egy lóhátas vitéz, kardval a kezében, s erre a törökök megrettentek, mert amerre ment, úgy hulltak a törökök, mint a fűszál a kasza előtt.

S három nap alatt széjjelverte az egész török hadsereget. A törökök, ahogy meglátták, elhánták fegyvereiket és leborultak a földre, hogy ne es lássák azt a nagy pusztulást.

Harmadnap a sekrestyés újra meglátta Szent László szobrát, porosan, izzadtan, s akkor tudták meg, hogy Szent László csodát művelt, kiverte az ellenséget. (Istensegíts, 7.)

1479. Zombától nem messze a mezőn van egy domb, ami most bé van ültetve szőlővel. Ennek a keletkezését úgy beszélik az öregek, hogy amikor a törököt üzték ki Magyarországról, igen nagy vereséget szenvedtek a törökök, s ennek emlékeztére a magyar katonák hordták essze a csákokkal ezt a dombot, hogy emlékeztesse az utódokat, hogy a százötven esztendőös török uralom alól megszabadultunk. (Istensegíts, 7.)

1480. Amikor Kálvin János hittérítői Erdélyben jártak, a többi megyékben akadt követője, de a csíkiek kimentek Csík megye határára, s ott várták Kálvin hittérítőit. Mikor odaérkezett a hittérítő, azt mondta:

— Én a jó magot hoztam nektek, a hit magját.

Erre azt mondták a csíkiek:

— Meglátjuk, hogy hogy fog kikelni az a mag.

S beleásták azt a hittérítőt egész nyakig a földbe s azt mondták neki:

— Ha jó mag vagy, most kelj ki innen.

S avval ott hagyták. Ezért Csíkben nem lett az új hitnek egyetlen követője sem. (Istensegíts, 7.)

A labancok nagy erővel támadni akartak a kurucokra. Esze Tamás emberei, mivel velük szemben nagy erő volt, visszahúzódtak. A labancok egy temető irányában voltak felfejlődve és úgy nézték, hogy a temető hadállás, katonáknak nézték s megtámadták. Egész éjjel tüzeltek reá és nem tudták megmozdítani onnan. Amikor megvirradt, akkor vették észre, hogy a halottakkal hadakoztak s szégyenkezve visszavonultak. S addigra erősítést kaptak Vak Bottyántól, s a labancokat hátba támadták s úgy elverték, hogy alig maradt belőlük hírmondó. (Istensegíts, 7.)

1481. A kurucok harcban álltak a labancokkal. A labancok túlerőben voltak, úgyhogy Esze Tamás embereinek vissza kellett, hogy húzódjának, s mivel a labancok bé akarták keríteni a kurucokat, a nagy ködben a labanc a labancval találkozott s lövöldözni kezdtek egymást. Sokat leöltek egymásból, s mikor észrevették a labancok, hogy egymást ölik, elment a kedvik a támadástól, s Esze Tamás akkor rejik rohant az embereivel s könnyű szerrel visszaverte őket. (Istensegíts, 7.)

1482. 1968-ban voltunk Kalocsán, s ott Kalocsától nem messze egy faluba kirándulást tettünk egy buszval. Sok minden nevezetességet láttunk, de engem legjobban az érdekelt, amikor az ottani vezető egy fát mutatott, hatalmas, nagy fát, ami alatt Rákóczi pihent, amikor a labancok ellen harcolt. A fának a vastagsága olyan vastag volt, hogy hat ember se tudta béérni. (Istensegíts, 7.)

1483. Kuruc dalok. Te vagy a legény, Tyukodi pajtás, nem olyan, mint más, mint Kucog Balázs. Teremjen hát országunkban jó bor, áldomás, nem egy tallér, de két fillér kell ide pajtás. / Szegény legénynek olcsó a bére, csak három garas egy napra bére. Azt se tudja elkölteni, méges végtére, két pogány közt egy hazáért omlik ki vére. Vörös bársony süvegem, most élem gyöngy életem. Balogh Ádám a nevem, ha vitéz vagy jer velem. / Fakó lovam a Múrza, Lajta vizét megússza. Bécs alját ha nyargalja, császár azt megsiratja. / Császárt hogyha künn kapom, labancait lecsapom. Magát es megugratom, Bécs várába futtatom.

Nagymajtényi síkon letörött a zászló, rászállt tolláskodni egy fekete holló. Tépi setét szárnyát, hull a tolla rája, bújdósó kurucnak rongyos dolmányára, s tépett kalpagjára.

Rákóczi bujdosása. Indulj kedves lovam Lengyelország felé, úgy sem jövök többé soha vissza felé. Az én kedves hazám, soha nem láthatom, nincsen olyan bánat, mint az én bánatom. / Tele van a szemem keserű könnyekkel, alig, alig bírok hánykódó szívemmel. Amit érzek, úgy fáj, hogy ki se mondhatom, nincsen olyan bánat, mint az én bánatom. / Indulok s megállok, búcsúzom örökre, utolszor borulok a hazai földre. Utolszor csókolom, holtig siratozom, nincsen olyan bánat, mint az én bánatom. (Istensegíts, 7.)

1484. Élt Erdélyben két várúr. A két vár két hegyen épült, szemben egymással. Ez a két várúr mindig versenyzett egymással és ahol csak lehetett, mindig úgy, hogy a másikat ölesse a méreg.

Így történt most es. Az egyik várúr gyönyörű szép lovakat szerzett idegen országokból, hat lovat, olyant, hogy párjukat nem lehetett találni és hezza olyan hintót csináltatott, hogy még a szegek es aranyból voltak, a kerékszegek.

Akkor elhívta a másikat, hogy megmutassa neki, hogy:

– Nézd, nekem milyen hat lovas fogatom van s milyen hintóm.

Hát a másik nézte, az irigység elfogta s azt mondta, hogy:

– Hát nekem még szebb lesz ennél! Egy esztendő múlva eljövök s megnézheted.

Hát gondolkodott, hogy hogy hajtsa végre ezt az ígérését, mert csakugyan annál szebb lovakat nem talált sehol. Hát közeledett az üdő, amikor bé kellett mutatni a másiknak, hogy neki milyen fogatja van. Készítetett ő es aranyhintót, de szebb lovakat nem tudott előállítani, mint a másiknak volt. Így hát egy ördögi terv jutott az eszibe, a jobbágysai közül kiválasztott hat legszebb leányt s azokat fogta bé a hintóba. Felült a bakra és hajtani kezdte. Ahogy mentek, volt ott egy tó es az ostorval belévágtott a leányok közé es akkor a leányok keservikben belévitték a hintót abba a tóba. Csak egy leány, egy Anna nevű maradott életben.

Anna bánatában es a kiállott szenvedések után remeteséget fogadott. Csináltatott magának egy kápolnát a tó martjára s mint remete élte le életét, úgyhogy azok a jobbágy népek szentnek tekintették es úgy es halt meg. Azért nevezték el a tót Szent Anna tavának. Azt beszélik, hogy most es feljönnek esténként a leányok a víz színire es átkozzák a várúrt. (Istensegíts, 7.)

1485. Mária Teréziáról azt beszélük, hogy erőst telhetetlen volt. Sok tisztet es nagy embert szeretett, s aztán azokat, akiket megunt, vagy elzárattott, vagy a háborúba olyan helyre állította, hogy biztos volt a halál. Így aztán egy üdő múlva kiderült es akik körülötte voltak, elhatározták, hogy végre elégüljön ki. Egy csődört vezettek elé s azt engedték rea, s ebbe aztán beléhalt. (Istensegíts, 7.)

1486. Csokonainak volt egy református pap barátja. Sokszor ellátogatott a pap barátjához, s ott borozgattak. Egy alkalomval megint elment. A papnak nem volt fent bora, s lehívta Csokonait, hogy menjenek le a pincébe s eressenek bort.

Le es mentek, s a dugót kivették, de elfelejtették a csapot levinni. S így a pap a tenyerit tapasztotta oda, hogy ne folyjon ki a bor, s felküldte Csokonait, hogy hozza le a csapot.

Csokonai felment, egy darabig kereste a csapot, de nem találta. Gondolta magában,

átal menyen a szomszédba, s onnan kér egy csapat. A szomszédban lakodalom volt, s Csokonait ott kínálni kezdték borval. Addig-addig kínálgatták, hogy Csokonai elfelejtette a csapat, s a papot es.

A pap várt, nem tudott sokáig mozdulni, de aztán abba kellett hagyja a fogást, s így a bora mind elfolyt. Azért van az a közmondás, hogy: Otthagyt a csapat, papot. (Istensegíts, 7.)

1487. A bukovinai székelyek, hogy Bukovina határára léptek, az első állomásuk Jákobesti volt s itt volt egy örmény uraság, aki a menekült székelyeket megvendégelte, s negyven családot elfogadott, hogy leteleptíti. Negyven család kivált, s ekkor azt mondták a többiek:

— Na, ezeket az Isten elfogadta.

S ezért lett Fogadjisten a neve annak a falunak, ahol ez a negyven család letelepedett.

Ugyanakkor nyolcvan család érkezett arra a helyre, ahol a mai Istensegíts áll.

Megálltak, nézték a helyet, egy öreg székely, név szerint Kajtár Lőrinc, akinek két fiát a mádfalvi vérontáskor megölték az osztrákok s két menyivel és tíz unokájával menekült, az öreg megunta a sok hányódást s ahogy megálltak, leszállott a szekerről s leborult a földre s így fohászkodott:

— Isten segíts, hogy egyszer vége legyen ennek a bűjdosásnak.

S ezért Istensegíts lett a mű falunknak a neve.

Józseffalvát II. József császárról, Hadikfalvát és Andrásfalvát Hadik Andrásról nevezték el, mert ők telepítették. (Istensegíts, 7.)

1488. Istensegítset nyolvan menekült székely család alapította Mártonfi Mór vezetésével.

A Szucsáva vize terin választottak helyet. A falu szép, igényes helyen fekszik, a Kopac hegy tövibe, amely a falu mellett keleten van, északról délre nyúlik.

A falut nyugaton a Szucsáva vize határolja. A falu mellett húzódó hegy, a Kopac hegy a településkor erdő volt, abból építkeztek szépapaínk. Még voltak olyan házak, amelyek abból voltak építve. Dévai László háza es abból épült. Mikor kitelepültünk Magyarországra 1941-ben, még ép ház volt, csak arról lehetett megüsmerni, hogy régi ház, hogy gerezdbe volt építve. (Istensegíts, 7.)

1489. Úgy hallottam, hogy a törökökkel háború volt, s innét elverték a magyarokat a törökök, s akkor oda szorultak. Mentek kocsikval, csengetyű volt a lovak nyakán, innét Magyarországról futtak el, befuttak Bukovinába. S akkor csengetyű volt a nyakikon, arról nevezték el csángóknak, hogy csengetett az a csengetyű. (Andrásfalva, 22.)

1490. Mielőtt 1775-ben odakerültek a székely menekültek, állott egy falu, a mai Istensegíttől két-három kilométerre északkeletre, amit úgy neveztek, hogy Cibuly, s a tatárjárás üdején pusztult el. Ma es az annak a határrésznek a neve, hogy Cibuly. Az őseink, amikor letelepedtek s a mai Istensegíts községet megalapították s nevet adtak neki, a körülvaló oláhok a magyar nevet nem tudták kimondani, hanem mondták a régi községnak a nevét, így: Cibény. S ezért a mai napig es ez a név járja, hogy Cibény. (Istensegíts, 7.)

1491. Amikor a menekült székelyek kikerültek Bukovinába, már akkor megvolt két magyar falu, Istensegíts, s Fogadjisten. A másik falukat Hadik András telepítette. Ezért lett Andrásfalva, az Andrásról nevezték el. S amikor a legelső gyermek szüle-

tett Andrásfalván, András nevet kapott. S ennek aztán olyan hangja volt, akármi-lyen távol volt a mezőn, egyet kiáltott, otthon hallották mire van szüksége, s szaladtak, hogy teljesítsék a kívánságát. (Istensegíts, 7.)

1492. Volt Andrásfalván egy András nevű ember, aki legelsőnek született Andrásfalván a településkor. Ez arról nevezetes, hogy olyan nagy hangja volt, hogyha a mezőn szántott, s valamire szüksége volt, hazakiáltott, s otthon meghallották, hogy mire van szüksége és vitték.

Egy alkalomval a Szucsáva terin szántott ökrökkel s egyszer csak eltörik az egyik járompálca. Hát elment a vízen túl, hogy a kökényből vágjon egy járompalcának valót. Abban a borótban lakozott egy betyárbanda, ami a környéknek a réme volt, egy Füstös nevű vezérük volt.

Ahogy ott a bokrok között keresgél, hogy járompalcának valót kapjon, hát meglátja, hogy a Füstös ott fekszik egy árnyékban, aluszik. Avval rearohant, hogy lekötözte. Dehát nem bírt, mert erre felebredt Füstös s tusakodni kezdtek.

Erre elkiáltotta magát András:

– Emberek, jöjjenek segítségemre, mert megfogtam Füstöst!

Evvel az egész falu népe kifutott a mezőre, segített Andrásnak, megkötözték és kézbeadták, mert a népet igen zsarolta, szegényt, gazdát egyformán, ezért haragudtak rea, s ezért adták kézbe. (Istensegíts, 7.)

1493. Az öregek mesélik, hogy a Füstös gödörbe pénz van elásva. Füstös Jóska nevű rabló tanyázott ott régen. Egyszer eszegeyeztek, s elmentek, hogy kiássák. Ásás közben egy vasajtóra bukkantak. A vasajtót bé akarták törni, de bentől azt mondták:

– Lesz pénz, de egy emberfej, s egy ökörfej kell.

Így az emberek megijedtek, hogy melyiknek a fejit adják oda, egyik sem vállalta a saját fejit, így a vasajtót visszatemették. (Andrásfalva, 43.)

1494. Vót ott nálunk Andrásfalván egy nagy hegyoldal, azt úgy hívták, hogy Füstös gödre. S azt azért hívták Füstös gödrinek, mert ott vót egy rablótanya, s a rablóvezérnek a neve Füstös Jóska vót. (Andrásfalva, 40.)

1495. II. József császár Bukovinában járt, s eljutott Józseffalvára es. Ahogy járkált a faluban, bétért a korcsmába, s hát találkozik egy parasztembervel, aki megszólalásig hasonlított hezza. A császár megszólítja:

– Mondja barátom, a maga édesanyja nem szolgált Bécsben a császári udvarnál?

A paraszt azt mondja:

– Az nem – azt mondja –, hanem az édesapám volt Mária Teréziának a testőrkatonája. (Józseffalva, 10.)

1496. A bukovinai Józseffalvát II. József császár alapította. Egy alkalomval meglátogatta az ő faluját, de senki sem üsmerte. Megszállott egy háznál, ott meghált. Másnap reggel, mivel azelőtt es mindig maga magát beretválta, megberetválkozott. A háziasszony bémegy hezza, s mondja neki, hogy maga valami nagy úr lehet, lehet még a császárral es ismeretségben van.

Erre feleli József császár:

– Igen, én vagyok a császárnak a borbélyja.

Mivel ez így volt igaz, mivel ő beretválkozott saját maga. (Istensegíts, 7.)

1497. Volt egy szegény ember, s követ ásott. S ahogy ásta a követ, egy olyan halott vázra akadott. Ugye az ember el volt korhadva, de az a fejszecke az oldalán, azt meg

lehetett üsmerni. Az ember, hogy meglátta azt a fejszecsckét, a testet nem es mozgatta, azt visszatakarta, a fejszecsckét elvette s hazavitte. S feltette oda a gerendába, a házba.

Aztán, így vízkeresztkor, amikor a pap járt házszentelni, már alkonyat volt, s ahogy felnezeit a pap a gerendába, meglátta a fejszecsckét, hogy tündöklök. Kérdezte az embert, hogy hol kapta? Az ember elmondta neki. A pap végre arra likadt ki, hogy azt mondja: adja neki a fejszecsckét.

A szegényember kedve-kerestyibe odaadta. A pap adott neki, az akkori öt ezüst koronát, amivel tudott venni, tegyük fel egy malacot. Aztán kiderült, hogy a pap eladta hétszáz ezüst forintért a zsidóknak. Aztán szintén kiszivárgott, hogy a zsidók avval a fejszecsckével vettek kétszáz hold földet. (Istensegíts, 2.)

1498. A székelyek letelepítése ahogy lezajlott, Istensegíts megalakult nyolcvan székely családból, nekifogtak gazdálkodni, s kezdték elfelejteni a kiállt szenvedéseket, előadta magát a baj, ami igen érintette a székelységet. A szomszéd oláh községben volt egy Valánszki nevű uraság, aki fellépett avval a követeléssel, hogy a székelység tartozik neki robotval s dézsmával.

Erre nagy lett az elkeseredés a székelység között, hiszen ők azért hagyták ott a kedves hazájukat, hogy szabadok legyenek, s itt újra rabszolgaság fenyegeti őket. Sokan fogták magukat, lemondtak a földről, mert akinek földje nem volt, azt nem kötelezte se a robot, se a dézsma. Ezek elfoglaltak egy-egy házhelyet a falunak a keleti részében, s ezek lettek a jószágtalanok, ezeket nem kötelezték robotra. A népek nagyrésze azonban ragaszkodott a földhöz, sajnálták otthagyni a most szerzett földet, s belé kellett, hogy menjenek a robotba s a dézsmába.

Valánszki túl kegyetlen ember volt, igen kínoztá a népet, úgyhogy elszegényesedés fenyegette a harmincöt holdas gazdákat es, mert a saját földjüket ott kellett hagyni s az uraságét kellett, hogy munkálják. Sokan panaszkodtak, mikor hajtották robotra, azt mondták: nincs mit vigyenek a tarisznyába.

Erre azt mondta Valánszki:

— Főzzetek követ és egyétek azt!

A nép igen el volt keseredve. S akadt egy bátor ember, aki szembe szállott Valánszki-val, név szerint Makrai Péter, ez a dédanyámnak a bátyja volt, s azt kérdezte Valánszkitól:

— Mért kínozd a népet, nem félsz az Istentől s a császártól?!

Erre azt felelte Valánszki:

— Az Isten az égben, a császár Bécsben, s a képe a zsebemben.

Erre Makrai fogta magát és elindult gyalog a császárhoz. Hát sok üdő alatt tette meg az utat, amíg megjárta, a panaszt leadta a császárnak, mert tudós ember volt, s a császár avval bocsátotta el, hogy majd segít a bajon.

Na, Valánszki megtudta, hogy Makrai Péter elment jelenteni, hát akasztófát készítettett Makrai Péternek, hogy mikor hazaér, arra húzzák fel. Meg es érkezett Makrai Péter, s Valánszki pribékjei hírt adtak, hogy itthon van Makrai. Akkor Valánszki ájtött Istensegítsbe, hogy felakasztassa Makrai Pétert.

S mikor az akasztófa alá volt állítva, hát jön egy lóhátas küldönc, messziről lobogtatja a fehér kendőt. Hát báró Spelényi volt, Bukovinának a kormányzója, az hozta a felmentést a császártól, hogy Makrai Pétert meg kell menteni.

Na, Makrai Péter megszabadult az akasztófától. S akkor a császár idézte fel Valánszkit Bécsbe. Valánszki megijedt, hogy most csakugyan bajba kerül s megmérgezte magát. S eltemették, de a sok átokért a föld hétszer vetette ki. Így beszéltek az öregek, hogy a föld nem fogadta bé, mert avval átkozták örökké, hogyha meghal, a föld es vesse ki.

1848-ig azért megmaradt a robot s a dézsma, s azt mondták, hogy:

— Áldott legyen Kossuth Lajos, mert ő törölte el a robotot s a dézsmát. (Istensegíts, 7.)

1499. Mikor Valánszki a határban kezdett piszkálódni, a halastót ő es magának akarta venni, s így kiszállott az istensegítsi előljáróság s vitakoztak, hogy kié a halastó? Az istensegítsiek azt állították, hogy az az istensegítsieké. A határt úgy akarta meghúzni Valánszki, hogy két ökrövel ekét húzatott. Makrai Péter mutatta a határt, ment az ökrök előtt, s az ökrök szántották utána a borozdát. Amikor a tóhoz értek, Makrai Péter hirtelen levetkőzött s mivel a tó mély volt, belészökött a tóba, s úszni kezdett. S akkor kiáltott vissza Valánszkinak:

— Hajtsd utánam az ökröket!

S így Valánszki le kellett mondjon a tóról, mert a vízben nem tudtak borozdát húzni, s így az istensegítsieké maradt a halastó. (Istensegíts, 7.)

1500. Amikor Valánszki meghalt, s amikor vitték ki a temetőbe, hat ökrök alig bírta, olyan nehéz volt a teste. (Istensegíts, 16.)
1501. Apámtól hallottam, mesélte mindig, hogy a föld kidobta, mert nagyon rossz ember volt. Hétszer dobta ki a föld magából Valánszkit. (Istensegíts, 32.)
1502. Nagyanyám beszélte, az Isten nyugtassa, hogy pont ott, ahol ők laktak, velük szemben lakott egy Szamaruti nevű ember. Hát bizony őt es munkára kényszerítették, éppen úgy, mint más.
- Hát ugye akkor azt mondták, hogy a Valánszkinak kell dolgozni. Ez a Valánszki csak székely nyelven Valánszki, amúgy olyan szláv szó, Valászki vót. Ez egy uraság vót. S akkorjában a bírók nagy urak voltak. Írást nem tudott az a bíró, akiről én most akarok beszélni. De ugye jó módú vót, s egyetértett az uraságnak a pandúráival, gazdatisztyeivel. Bizony ájtottak, s kiharancsolták, hírt adtak a népnek, hogy mindenki köteles tizennégy napot tiszta ingyen az uraságnak dolgozni, akiket hívtak, nem egyszerre mindenki, hanem akiket hívtak.
- Hát megérkeztek a pandúrok, elé elmentünk a bíróhoz, úgy hívták, vén bíró, elindultak, s elmentek egy özvegyasszonyhoz. Az ablakon beszéltek:
- Zsófi, holnap kell menni leszedni!
- Bíró úr, nincs mit tegyek a tarisznyába, s kicsinyem van.
- Azt mondja:
- A kicsikét kösd a nyakadba, s a tarisznyába tégy követ (ez igaz, amit én mondok), eredj.
- Onnat mentek máshoz.
- Elég az neki, hogy beléuntak az akkori kényszersermunkába, hogy bizony nem igen jelentek meg, inkább elbújtak. S mi történt? Minden vasárnap vót az ítélet. Eljött egy pandúr, eljött egy gazdatiszt, még eljött valaki, a pandurnál puska, hát eljönnek, s odahívták a község házához azkot, akik hiányoztak a héten.
- S a nép akkor, a szegény nép félt. Elmentek, vótak öten-hatan, ott vót Valánszki es. Hát vót egy pad, a padot kihúzták.

– Na jöjjön ide!

Útni kezdtek, hallja, olyan huszonötöt, amilyent csak tudtak. S vót köztük egy Szamaruti nevű ember, akit édesapámék jól üsmertek. Ez magos, szálas ember vót. Odaállt bakkancsban, olyan fehér gyapjú harisnya rajta, mejjes bunda, kucsma a fejibe. Mindig húzódott hátra. Hát félt, félt a bottól. Elég az neki, hogy vót akkor, hát a papok se mind egyek, hanem vót egy gazember pap, aki az uraságval tartott. Hát mán mind elfogytak, csak Anti bám maradt ott. Azt mondja a pap neki:

– Anti bám, kapott-e?

Azt mondja nagy megijedve:

– Nem kaptam tisztelendő úr.

Azt mondja:

– Jöjjön csak ide!

Lehúzták arra, s olyan huszonötöt kapott, hogy két hétig nem tudott az üleptyire ülni.

S így vót sokáig. Mit tudjanak csinálni, hallja, gyülekezni kezdtek. Melyik tud köztük írást, mert akkor ritka vót, amelyik írást tudott.

– Keressünk egy papírost – így beszélgettek, – tentát, pennát elé, írjad. Írjad meg a sorsunkat. Így és így, föl kell vinni a királyhoz.

Le es írták szegények, úgy, ahogy tudták. S azt mondták:

– Na, ki viszi ezt fel?

Kocsival messze van, vonat nincs, vonat nem vót akkor. Azt mondja egy:

– Ide hallgassatok, jól tudjátok, hogy engemet úgy hínak, kengyelfutó. Én fölme-
gyek, s meglátjátok, hogyha egy hétig menyek es, akkor es felmenyek a királyhoz.
Tarisnyába tette, s eldugta azt az íráskát, hogy hogy, feljutott a királyhoz. Az ő
béengedte, ott elővette a papírt, elolvasták, szépen magyarul vót írva, áttolmácsol-
ták. Azt mondják neki:

– Menjél haza.

Haza se ért jóformán, s már az a híre vót, hogy beszéltek, hogy a király azt mon-
ta, hogy a törvényszékbéliek a Valánszkit élve vigyék eleibe, ha nem, a székből
mind kiesnek. Elég az neki, hogy ezek az urak megijedtek, mert azt a törvényszék
tudta, hogy itten az uraság mit csinál a néppel, de ugye akkorjában a szegényem-
ber nagyon olcsó vót. Elég az neki, meg megétették, valami olyan mérget adtak
neki, hogy a fene megette, s nem tudták élve felvinni. S így elmaradt, s aztán a
robot es enyhült. (Istensegíts, 2.)

1503. A régi üdőben, 48 előtt a katonáskodás Bukovinában igen hosszú volt. Tizenkét
esztendőre vitték el, kötélvel fogták a legényeket s elvitték s tizenkét esztendő után
mehetett csak haza, akkor kapta meg az obsitot. Egy Antalfi Gergely nevű fiatal
embert es elfogtak. Éppen meg volt házasodva, elfogták s elvitték.

A felesége egy kislányt szült, akit nem látott az apja. Idegen országokban katonás-
kodott tizenkét esztendeig. Mikor megszabadult, mint obsitos katona haza felé tar-
tott. Mikor Istensegíts határába ért, meglátott egy tizenegy éves leánykát, aki öröz-
te a tehenyeket. Odament s kérdezte:

– Hogy hívnak leányka?

A leányka mondja a nevét.

– S kié vagy?

A leányka mondja, hogy:

— Antalfi Gergelyé.

Gergely nem volt biztos benne, s ezért kérdi:

— Apád otthon van-e?

Erre mondja a leányka:

— Apám elment katonának.

— Hát üsmered-e apádat?

Azt mondja a leányka:

— Sose láttam még.

Akkor megörvendett az ember, hogy az ő kislánya van ott. Az ölibe vette, s úgy vitte haza a tehenyekkel együtt. Hát ilyen sokáig katonáskodtak, hogy a kicsikéből nagy lett, amire haza tudott szabadulni. (Istensegíts, 7.)

1504. Tamás Albert akkor volt katona, amikor az osztrák s a német verekedtek. S ő úgy szolgált, mint tizedes, száz legénye volt. Ahogy halltuk, hát híres katona volt. A generálisval esszeveszett, s a szemibe mondta, hogy:

— Disznópásztornak való vagy, nem generálisnak!

De bizony ez nem maradt úgy, hanem halálra ítélték, hogy felakasztják. De a száz legény előállott, s azt mondták, hogy — ha elesik Albert, akkor nem lesz győzelem. Így hát nem akasztották fel, hanem botot rendeltek neki. S kapott negyven botot, de nem hótt meg; sós lepedőbe csavarták, s megélt, s még hazakerült. (Istensegíts, 2.)

1505. Sipos Mihály bácsi mesélte, hogy amikor ő katona vót, akkor már redukálva vót a katonaudő nyolc évre. Nem es redukálták volna, de a királynőnek gyermeke született, s bément az országházba, s azt mondta:

— Uraim, ez így nem jó, kell kegyelmezni, az üdőt csökkenteni, s a háromszori kosztot naponta megadni.

A királynő tapsot kapott, s meg es adták a kegyelmet. (Istensegíts, 12.)

1506. Amikor megindult a szabadságharc Magyarországon, Ferdinánd császár kifosztotta a magyarországi kincstárat, úgy, hogy hat ökrös szekéren vittek mindenféle drága kincseket, aranyat, ezüstöt, aranyat rudakban, s mindenféle kincseket akkor kivitt magával. (Istensegíts, 7.)

1507. Mikor a Lánchidat építették, a vállalkozó azt ígérte Széchenyinek, hogy olyan hidat épít, hogy senki semmit hibát nem talál rejta. Készen es lett a híd, az oroszlányok, mintha élők lettek volna, csodálkozott a nép, hogy milyen ügyesem meg van csinyálva. Nagy csapatokban nézték, de senki se talált hibát rejta. Azonban jött egy inasgyerek, reanéz az oroszlányra, s azt mondja:

— Ennek az oroszlánynak nincsen nyelve!

S ezt meghallotta a vállalkozó, s bánatában, hogy hibát kaptak a munkájában, beléugrott a Dunába. (Istensegíts, 7.)

1508. Kossuth Lajos lakosztályát őrizték a katonák. Egy alkalomval Kossuth Lajos ment haza és meglátja, hogy az az ő, aki ott van, nagyon megvan fázva. És kérdezi, hogy:

— Mióta áll az őrsegen?

Azt mondja erre a katona:

— Több, mint négy órája.

És kérdezi, hogy:

— Miért nem váltották le?

Azt mondja a katona:

— Hát nem tudom, megfeledeztek rólam.

Azt mondja erre Kossuth:

— Na, majd leváltlak én.

Azt mondja erre a katona, mivel ismerte Kossuthot:

— Azt nem lehet kormányzó úr, mert azért engem megbüntetnek.

— Csak menj egész nyugodtan, majd én őrt állok helyetted.

Amikor aztán eszükbe jutott a tiszteknek, hogy fel kell váltani az őrt, hát látják, hogy Kossuth Lajos áll őrséget. Megrettentek, hogy — most mi lesz velünk?

Kossuth Lajos jelentkezik, hogy:

— Én, Kossuth Lajos, Magyarország kormányzója az őrhelyemet átadom.

Erre a tisztek kérik a bocsánatot, hogy megfeledeztek a kötelességükről. Azt mondja erre Kossuth Lajos:

— Megérdemelnétek, hogy fejbe lövessék benneteket, azonban azt nem teszem. Hanem mindegyiktek, amikor leghidegebb lesz, három éjjel fog itt őrséget állni egész éjjel.

Ezt a büntetést szabta rájuk. A katonát meg őt Kossuth bankóval jutalmazta meg, amiért az őrhelyén maradt. (Istensegíts, 7.)

1509. Az öregek azt es mondogatták, hogy áldott legyen Kossuth, mert a dézsmát, s a robotot ő törölte el, mert akkor kellett robotot s dézsmát fizetni. Vót egy öregember Hadikban, úgy hívták, hogy Gál, és az beszélt arról, hogy milyen volt a régi világban, hogy kellett a dézsmával könyörögni, mert ott csírázott a mezőn ki a gabona, hogyha a tizedet el nem vitték. S így hát mindig futtak a dézsmabíró után, s könyörögtek, s kérték, hogy jöjjön, hogy tőlük vegye el, hogy tudják hazatakarítani. Így ezek a dézsmabírók erőst megszedték magikat a sok harácsolásból. Aztán akkor felsóhajtott ez az öreg Gál, hogy azt mondja: áldott legyen Kossuth, mert — azt mondja — ő vette le a nyakunkról a dézsmát, s a robotot es. (Istensegíts, 7.)

1510. 48-as dalok. Ezernyolcszáznegyvennyolcba, el kell menni háborúba. Ha úgy vagyon cédulázva, hogy el vesszek a csatába. / Szép meghalni a hazáért, virtust tenni a nemzetért. Felkelni a szabadságért, ontani a jó magyar vért. / Keljetek fel Rákócziak, ti valátok magyar fiak. Lássátok meg nagy romlását, Magyarország pusztulását. Fel, fel vitézek a csatára, a szent szabadság oltalmára. Dörögnek az ágyúk, csattog a kard, ez lelkesíti csatára a magyart!

Kossuth Lajos azt izente, elfogyott a regimentje. Ha még egyszer azt izeni, mindnyájunknak el kell menni, éljen a magyar szabadság, éljen a haza! / Kossuth Lajos ablakába, kinyílt a rózsa magába. Akkorára nőtt az ága, bort ittam az árnyékába, éljen a magyar szabadság, éljen a haza! / Kossuth Lajos íródeák, nem kell neki gyertyavilág. Megírja ő a levelet, a ragyogó csillag mellett, éljen a magyar szabadság, éljen a haza! /

Huszár gyerek, huszár gyerek, szereti a táncot, az oldalán, az oldalán csergeti a kardot. Ha csergeti, hadd csergesse, pengjen sarkantyúja, Kossuth Lajos verbunkja muzsikáltatója. / Falu végén, falu végén szépen muszikálnak, oda hívnak engemet es magyar katonának. Bé es állok a verbunkba, ha már verbuválnak, elmegyek a pajtásimval vitéz katonának. / Szép a huszár, szép a huszár, felül a lovára. Arany mente

a hátára, kard az oldalára. Virágcsokor a csákóján, úgy megy a csatába, ne sírj rózsám megtérek még a szabad hazába.

Most jó lenni katonának, mert Kossuthnak verbuválnak. Kossuth Lajos nem lett volna, katona sem lettem volna, éljen, éljen a nemzet!

Kossuth Lajos táborába, két szál majoránna, egy szép barna magyar huszár, sej a lovát ugratja. / Ne karélyozz magyar huszár, mert leesel róla. Nincsen itt a te édesanyád, sej aki megsirasson. / Ne sirasson engem senki, jól vagyok tanítva, sem lépésben, sem vágásban, sej le nem esem róla. / Mert a huszár a nyeregbe, bele van teremtvé, mint rozmaring a jó földbe, sej belegyökerezve.

Gábor Áron rézágyúja fel van virágozva. Indulnak már a tüzérek messze a határra.

Nehéz a rézágyú, felszántja a hegyet-völgyet, édes rózsám Isten veled, el kell válnom tőled. / Véres a föld, magyar tüzér vére folyik rejtja. Csak még egyszer gondolj vissza szép Magyarországra. Anyám te jó lélek, találkozom-e még veled, holnapután messze földre, hosszú útra kelek. (Istensegíts, 7.)

1511. Rózsa Sándor amit rabolt, pénzt, értéket, azt a szegények között kiosztotta. S amikor a negyvennyolcas háború volt, a szabadságharc, hát ő a betyártársaival együtt Kossuthnak felajánlotta a segítségét és harcoltak es, sok labancot a karikás ostorikkal lerángattak a lovukról, úgyhogy sokat győztek. Azonban, hogy ilyen szomorú vége lett a szabadságharcnak, visszament betyárnak és a betyárságot folytatta tovább. (Istensegíts, 7.)

1512. Dalok Rózsa Sándorról. Esik eső, szép csendesen csepereg, Rózsa Sándor a csárdában kesereg. Kocsmárosné, bort ide az asztalra, legszebb lányát állítsa ki strázsára. / Édesanyám én strázsára nem állok, amott jönnek a fegyveres zsandárok. Rózsa Sándor nem vette ezt tréfára, felugrott a Bársony nevű lovára. / Felugrott a Bársony nevű lovára, kivágtatott a gyulai pusztára. Lova lába megbotlott egy fenyőbe, ott fogták meg Rózsa Sándort meglőve. / Rózsa Sándor mit vétettél a pusztán, nem loptad el senki ökrét, se lovát. Nem loptam el senki ökrét, se lovát, nem mondja rám a világ a panaszát. / Megüzenem én a feleségemnek, jó gondját viselje két gyermekemnek. Se huszárnak, se tüzérnek ne adja, mert ott csak a betyárságot tanulja. Bakony erdő gyászba van, Bakony erdő gyászba van, Rózsa Sándor fogva van, Rózsa Sándor fogva van. / Kilenc zsandár megfogta, kilenc zsandár megfogta, a tizedik átszúrta, a tizedik átszúrta. / Odament az ő anyja, odament az ő anyja, Sándor fiam jer haza, Sándor fiam, jer haza. / Addig haza nem menyek, addig haza nem menyek, amíg vérbe nem fürdök, amíg vérbe nem fürdök. / Kilenc ingem szennyesen, kilenc ingem szennyesen, a tizedik véresen, a tizedik véresen. (Istensegíts, 7.)

1513. A szabadságharc idején két szomszéd, akik addig jó barátságban voltak, az egyik császárpárti lett, s a másik Kossuth-párti. Amíg el nem foglalták a labancok azt a várost, a két szomszéd haragba esett egymással, mivel ellenpártban voltak. De azért ők beszélgettek. Reggel jóreggelt köszöntek egymásnak, az egyik azt mondja:

— A Jóisten áldja meg szomszéd uram, mint a suhai malmot.

A másik azt mondja:

— Adjon az Isten olyan érdemjelet kedves szomszéd, hogy harminc mázsás legyen, s avval ne keljen tovább gyalogolni, csak Rómáig.

S ilyen hasonló jókívánságokkal fűszerezték a haragjikat.

Azonban a labancok elfoglalták azt a várost, és aki a Kossuth pártján volt, annak

menekülnie kellett. Hát bujkált ő, a másik megint, mivel a labancok voltak bent, ő volt a városnak a bírója. Ahogy bujdokált a labancok elől, éppen karácsony estéjén abba a házba talált bémenni, ahol a szomszédja hivatalt viselt. Akkor azt mondta, hogy:

– Oroszlán barlangba kerültem, ugye?

Azt mondja a szomszédja:

– Hát igen szomszéd, most elveszi a jutalmát.

S így többről-többre, ez leárlulta, hogy elárultad a magyar népet, úgyhogy feldühítette, és arra járkált egy labanc járőr, és kiszólt, hogy jöjjenek bé, kézbe akarta adni. Azonban a szomszéd házban énekelni kezdték a gyermekek: Jézus Krisztus született, örvendezzünk.

Akkor ütött a fejébe, hogy igen örvendezzünk Jézus Krisztus születésén, s én elárluk egy ártatlan embert. S akkor kérdi a járőrvezető, hogy mért hívta? Mert szimatoltak így a magyar férfiak után. Azt mondja:

– Meg akartam kínálni, mert hideg van, egy pohár pálinkával.

– Pompás – azt mondja a járőrvezető, – hol van az az ital?

Erre azt mondja a gazda:

– Sajnos, itthon nincsen, majd reggel hozok.

Erre nagy durrogva elment a járőr, hogy őket megbolondította. S akkor, mikor elment a járőr, bevitte a szobába, mert addig el volt rejtve, s akkor megbékéltek, s attól fogva ez a császárpárti es a magyar ügyet szolgálta.

A suhai malomba hétszer ütött egymás után a ménkü, s ezt kívánta az egyik szomszéd a másiknak. (Istensegíts, 7.)

1514. A tizenhárom tábornok közül többet kötél általi halálra ítélték. Damjanich nyugodtan nézte az akasztást, s őt hagyták legutoljára. Amikor a hóhér nekiment, Damjanich nyugodtan odaszólt a hóhérnak:

– Vigyázz fattyú, fel ne borzold a szakállam! (Istensegíts, 7.)

1515. Úgy mondták, hogy Görgeyt az osztrákok megvették. Azt nem lehet tudni, hogy mit kapott érte, de az biztos, hogy az árulásért nagy pénzt kaphatott. (Istensegíts, 7.)

1516. Görgey éneke: Elmenyek én, de nem tudom, hogy hova, boldog többé úgysem leszek soha. Ha az utcán végig, végig megyek, ujjval mutat ream minden gyermek, minden kislány. (Istensegíts, 7.)

1517. Egyszer Görgeyhez bément egy koldus, negyvennyolcas rokkant katona. S Görgey adott neki egy aranyat. Elment a kocsmába a féllábú rokkant katona, és ott kért a kocsmárostól fél deci pálinkát. Mikor fizetésre került a sor, hát aranyval fizetett a rokkant katona. Feltűnt a kocsmárosnak, s az ottlevőknek, hogy a szegény koldus aranyval fizet. Kérdezik es tőle, hogy hol kapta? Azt mondja a koldus, hogy a pénzt itt kapta egy ősz úrtól, az ottani kastélyban. Akkor a kocsmáros azt mondta, hogy:

– Görgey volt az, aki adta a pénzt.

Amikor meghallotta a rokkant katona Görgey nevét, a kocsmárostól visszakérte az aranyat, és megundorodva azt mondta, hogy várjon amíg lesz pénze, majd megfizeti a pálinkát, mert ezt visszaadja Görgeynek, mert neki ilyen piszkos pénz nem kell.

S vissza es vitte. Az emberek, akik a kocsmában voltak, nyomon követték. A koldus nem méltatta annyira Görgéyt, hogy a kezébe adja a pénzt, hanem úgy dobta a lábaihoz: „Nem kell a pénzed te hazaáruló!” (Istensegíts, 34.)

1518. A bukovinai magyarok, hogy annyira elszaporodtak, elaprózódott a föld, hát, ahol nagy családok voltak, bizony azok el kellett menjenek más helyre munkára, hogy megszerezzék az élelmet. Így hát jární kezdtek a moldovai bojéroknak dolgozni. Mostohaapám János Marci es egy ilyen csapat embervel egy bojérnél dolgozott s egy öreg, oláhosan öltözött ember odajött, aki az ökröket őrizte és hogy hallotta, hogy itt magyarul beszélgetnek, hát odament s magyarul szólott az ottvalóknak. S akkor a mostohaapám kérdezni kezdte, hogy:

– Honnan való, hol tanult magyarul?

Erre azt mondja az ember, hogy:

– Én nem tanultam magyarul, én magyar vagyok, bújdosó, Kossuth Lajos seregéből.

S erre, hát mindenki figyelni kezdett s akartak köréje gyűlni s akkor látta az öreg, hogy baj lesz, többet egy felet se szólott. Hejába kérdezték, aztán nem szólt semmit, csak oláhuul felelt, ha felelt. (Istensegíts, 7.)

1519. Ahol én katona voltam, Jassi városában, ott a környékben a föld színyin homokot találni nem lehetett, s a munkás nép le kellett a föld gyomrába ásson, hogy homokot találjon az építkezésekhez. S úgy, ahogy leástak körülbelül huszonöt méterre, ahogy halltam, megtaláltak egy ökörszarvat. Az ökörszarv már el volt posványosodva, de mégis megüsmerték. Megmérték a helyit, s hosszabb volt, mint egy méter. Hát az a kérdés, hogy huszonöt méterre, hogy került oda? Hát többen es azt mondták, talán a vízözönkor. (Istensegíts, 2.)

1520. Azt hallottam, hogy amikor Petőfiről szó folyt, hát az egyik öregember elészóltott, hogy: Petőfi nem esett el, Petőfi elment az oroszokkal, az Oroszországban van. (Istensegíts, 7.)

1521. Egyszer Deák Ferenc parlamenti ülésen volt és volt ott egy földesúr, akinek esze nem sok volt, hanem a vagyona miatt volt oda hivatalos. Hát amikor az ülésnek vége lett, Deák Ferenc kalapját tette fel az a bizonyos úr. Deák Ferenc keresi a kalapját, nem találja, meglátja annak az úrnak a fején. Azt mondja:

– Bocsánat, ez az én kalapom.

Azt mondja az úr:

– Hát körülbelül egyforma a fejünk.

Azt mondja erre Deák Ferenc:

– Körül igen, de belül nem. (Istensegíts, 7.)

1522. Volt Moldovában egy Koraj nevű betyár. Ez olyan betyár volt, hogy a szegényeket nem bántotta, hanem a gazdagokat, a bojérokat, ezeket, ahogy tudta, annyira üldözte, előtte kegyelmet egy bojér sem talált. Sok mindenféle rablást csinált, soha nem tudták elfogni. Egész század csendőrséget küldtek ki elfogására, de nem sikerült elfogni. Lőttek rea, de nem sérült, az a hír es volt, hogy nem fogja a golyó. (Istensegíts, 7.)

1523. Az volt a helyzet, hogy a parasztság fellázadt, különösen a falusiak a zsidó főbérlők ellen, mert többnyire zsidók voltak ezek a bérlők. Igen rosszul bántak a néppel, a munkásokval, rosszul fizettek, s avval verték a munkásokat. Aztán a parasztság

fellázadt az akkori Moldovában. Azonban nemcsak a zsidó bérlők és már uraságok ellen lázadtak, hanem mindenki ellen, aki idegen volt az országban. Például voltak így munkára magyarok az uraságnál, ezek ellen es lázadtak, úgyhogy ott állott a helyzet, hogy leöldösték volna őket. Bészorították egy hatalmas nagy istállóba, ezek bészarkóztak belülről, de ezek nagy erővel feszegetni kezdték az ajtókat. Az egyik elkiáltotta magát:

– Rejik kell gyűjtani az istállót!

Már ott állott, hogy már bétörték, de szerencsére katonaságot rendelt ki az uraság, s ezeket a lázadókat eltávolították. Ezt azért tudom, mert a mostohaapám es ott volt akkor az onesti uraságnál, az egy hercegnek volt a birtoka, s ők éltek át ezeket a napokat. (Istensegíts, 7.)

1524. Azt mondták, hogy az üstökös jel. Nálunk vót egy öreg bácsi, odajött nálunk, apámval komások voltak:

– Na koma, valami baj lesz a világon – azt mondja.

– Miért?

– Meglátam az üstököst, akkora söprűje volt – azt mondja –, napkelettől nap nyugatig, meg fogja látni – azt mondja –, hogy Bukovina, s Magyarország el fog veszni – azt mondja –, mások fognak dirigálni felettünk, meg fogja látni koma, hogy igaz lesz. (Józseffalva, 11.)

1525. Az üstökös a 14-es háború előtt es feltűnt, nemcsak egy este, több este es. Nyugatról, ahol a Vacsoracsillag szokott feljönni, abban a tájban tűnt fel, s az üstöke északnyugat felé hajlott. Mű tudtuk, hogy háborút jelent, s bé es következett nem sok üdő múlva. (Istensegíts, 7.)

1526. Mikor Romániában mozgósítottak, nem csizmában jártak a rományok, disznýóbőr bocskorik vót, és abba mentek, amilyen vót. Esett, havazott, a bocskor elázott. Őket bérakták házakhoz, mert hideg volt, havazott, elszállásolták. A bocskort leoldták a lábikról, odatették száradni, mert elázott. S cica vót a háznál, s a cica az egyik bocskort elrágta. Hát reggel ötözik, s az egyik bocskort felkötte, s a másik csak a mazzagval maradott, a cica megette. Ki kellett menni neki, az egyiken bocskor vót, a másik mezétláb vót. A tisztje rászólt:

– Hát mezétláb vagy? Hát hol a bocskor?

Vitte a kezibe mazzagostól, amit a cica meghagyott. Azt mondja:

– Ne hol van, a cica megette.

Azért ette meg a cica, mert a disznýóbőr zsíros vót. (Andrásfalva, 14.)

1527. Mondták otthon, hogy vót egy román legény, Androunak hívták, s mindig kiszabadult. S azt mondták, hogy vasfű van a kezibe, hogy minden zárat kinyit. Ez nem betyár vót, ez egy rendes legény vót. Csak hát amikor az oláhok elvették Bukovínát, akkor nem akart katona lenni, oláh katona, és akkor megszökött többször. S egy ízben nyáron kapáláskor, már nagyon nagy vót a rozs, másodikat kapáltuk, hát kergették. S egy nagy rozsba belebújt, s nem látták meg. De egy ember megmondta, s akkor megfogták, s elvitték. S egy hónapra rá újra otthon volt. De hogy hogy? Azt mondták, hogy vasfű van a keziben. (Józseffalva, 9.)

1528. A háború alatt az egyik községben dobol a kisbíró, hogy hogy áll a hadállás. Elmondja, hogy elfogtak ötszáz orosz, kétszáz a sebesült, háromszáz a halott. Erre az egyik bácsi kérdi:

– Hát a mieinkból mi a veszteség?

Erre azt mondja a kisbíró:

– Azt nem tudom, azt odaáttal dobolják. (Istensegíts, 7.)

1529. Dalok: Hadik felől jön egy üveg hintó, abban ül egy zsidó szolgabíró. Szolgabíró, tedd le a pennádat, ne írd bé a nevem katonának. / Bíró, bíró, istensegítsi bíró, a két szemed szedje ki a holló. Sose vétettem annak a kutyának, mégis bésorozott katonának.

Nehéz volt azt kitalálni, hogy kell a gőzösön járni. Azon viszik a regrutát, kinek göndör haját vágják. / Göndör hajam ha levágják, babám kötényébe rakják. Nincsen annyi hajam szála, ahány könnyet hullat rája. / A gőzösnek hat kereke, bárcsak esze-vissza törne. Bárcsak esze-vissza törne, hogy engemet el ne vinne. / A gőzösnek hat ablaka, nyújtsd ki babám karod rejta. Nyújtsd ki babám mind a kettőt, én vagyok a te szeretőd.

Édesanyám, mi van a kötényibe, piros alma, adjon nekem belőle. Úgy sem eszem a kend piros almáját, felveszem a Ferenc József ruháját. Édesanyám kényen tartott engemet, de nem tudja az én bús életemet. Mert ha tudná az én bús életemet, éjjel-nappal siratozna engemet.

Csernavici kaszárnýára leszállott egy páva, vizet merít a szájába regruták számára. Igyatok regruták, mert porosak vagytok, csak az Isten tudja, mikor szabadultok. Verje meg az Isten a mészáros bárdját, mért vágta el a kicsi bornyú lábát. Szegény kicsi bornyú nem tud állni lábán, a szegény katona kell vigye a hátán. / Átkozott a posta, ki azt a hírt hozta, hogy az én szeretőm örökös katona. Katona vagyok én, de nem jókedvemből, szolgálom a császárt nagy kénytelen-ségből.

Édesanyám mért szültél e világra, mért szültél az ágyúgolyó számára? Negyvenkettes ágyúgolyó eltalál, azt se tudom, szültél-e engem anyám. / Édesanyám mért szültél e világra, mért nem vettél a zavaros Tiszába. Tisza vize vitt volna a Dunába, hogy ne volnék Ferenc Jóska bakája. (Istensegíts, 7.)

1530. Két elvtárs beszélget 1919-ben. Kérdi az egyik:

– Elvtárs, ha neked két házad volna, az egyiket nekem adnád-e?

Azt mondja a másik erre:

– Ó elvtárs, szüvesen.

Újra kérdezi a másik:

– Elvtárs, ha neked egy milliód volna, a felét nekem adnád-e?

Feleli a másik:

– Ezer örömmel.

Harmadszor es kérdi:

– Ha neked volna két malacod, az egyiket nekem adnád-e?

Erre feleli a másik:

– Azt már nem!

Erre elcsodálkozik ez az elvtárs, azt mondja:

– Hogy lehet, hogy a házadat ideadnád, a milliódat es ideadnád, de az egyik malacodat nem adnád?

Erre azt mondja a másik:

– Hát az úgy van: házam nincs, millióm nincs, ellenben két malacom az van. Ami nincs, azt szüvesen megosztom veled, de ami van, azt nem! (Istensegíts, 7.)

1531. Vót egy papunk, s amikor az oláhoknak már nagy szarvik lett, hát eljött a templomba az az ember, kicsit ittas vót, Leontyinnak hívták, hogy Szent Imrének a szobrát, meg Szent László királynak a szobrát vegye le az oltárról. Mert a közepiben vót Szent István királynak a képe, mikor Szűz Máriának odaadta a koronát. Az a kép vót az oltárképünk. S egyik felől volt Szent Lászlónak a szobra, másik felől Szent Imre hercegnek. S hát azt mondta, hogy hát onnan le kell venni. S azt mondta a pap, hogy:
 – Nem éred meg, hogy levegyük.
 S harmadnapra meghalt az az ember. Ez olyan igaz, minthogy én itt ülök. Es egészséges ember volt, semmi baja nem volt. (Józseffalva, 9.)
1532. 1932-ben vótunk Móduvában dolgozni, ott Tirgufrumosz környékin, magyarul Szépváros. Az olyan kicsi város volt, hogyha lószekérrel behajtott az ember, a szekker rúdja kiért a városból s az utolja még nem vót beérve. Ennek a környékén es laktak csángók, Szürke nevű községben, akik már nem beszéltek magyarul, csak magikat magyarnak vallották. (Istensegíts, 7.)
1533. Istensegítsen, mikor eljöttünk 1941-ben, még volt egy olyan ház, amelyik 1777-ben épült. Így volt rearóva a gerendára: Ez a ház épült 1777-ben. Azért es volt az a tréfás mondas, hogy amikor Istensegíts épült, három hétből állott az esztendő. (Istensegíts, 7.)
1534. Az nem es olyan rég vót, hogy mikor hoztak el münket ide, éjszaka vót, hát egy román asszony biztatott, hogy reggel münket felvisz Hadikfalvára kocsival. Várjuk hajnal felé, hát kilenc óraker indult volna a vonatunk, mi még otthon vótunk a lakásban. Elmegy a két nagybacska leányom, elmennek, hogy megkeressék azt a román asszonyt, hogy jöjjön értünk, hogy vigyen fel Hadikfalvára.
 Mikor mennek, a Szucsáva vizén át kellett menni, azon egy híd vót, mellette vót egy malom, ahol villany égett. Ahogy mennek, látták mind a ketten, hogy fehér lovak jönnek szembe velük, de rengeteg. Azokon a fehér lovakon mindeniken egy nagy fáklya verődik fel, így égve, verődött fel, s ők, egyik a másiknak nem mertek szólni, csak nagy megjedve méges kérdé a másikat:
 – Látod te ezt?
 S mondta:
 – Igen, te es látod?
 – Igen – azt mondja.
 Mind a ketten látták. S elmentek lefelé, de a lovaknak a csobogása hallatszott, meg a fáklya, ahogy örökké lobbant fel, örökké. Ők azt tételezték fel, ők arra gondoltak, hogy mivel Csaba a székelyek vezére, ő jelent meg a seregével. (Istensegíts, 8.)
1535. 1943-ban Kulán papi gyűlés volt, a járási papok essze voltak gyűlve értekezletre. S az ottani öreg pap beszélte, hogy egyik részről örvend a székelyek ide telepítésének, de a másik részről fél, hogy nehogy az átok rajtuk teljesedjen bé. Elbeszélése szerint a volt tulajdonosa megátkozta azt a helyet, hogy állandó lakosa ne legyen, s esztendőre beválott a jóslat, hogy el kellett menekülnünk, 1944. október 8-án. (Istensegíts, 7.)
1536. Egy reggel, már virradatkor volt, hát az ajtó megnyílt, de én nem aludtam, és az ajtón egy hang jött bé. Azt mondja:
 – Menjetek, keljete fel innet, s menjetek el innet minél előbb, de három napon belül menjetek el!

Aztán mondom én édesanyámnak:

— Anya, aluszik-e?

Azt mondja:

— Mit akarsz fiam? — azt mondja —, aludtam, de hogy élesen szóltál hozzám — azt mondja — megebredtem. Mit akarsz?

Mondom:

— Nem kend szólott hozzám?

Azt mondja:

— Nem. Miért?

Mondom:

— Azért, mert valaki az ajtót megnyitotta, és azt mondta, ha nem menünk el innen három napon belül, itt maghalunk mind. De — mondom — tudja meg, mihelyt megvirrad, felkelünk, azonnal elmenünk innen.

Azt mondja:

— Te, nem valahogy csalódtál?

— Nem.

Alig vártam, meg es virradt, felöltöztünk, nem es ettünk semmit se, nem reggeliztünk, kezdtünk kicsomagolni a kocsira, eljöttünk vissza Simonytornyáig. Aztán halltuk három napra, hogy mű eljöttünk, s német katonák mentek oda bé a szobába, s a helyünkre azok feküdtek. S mikor vót harmadnapja, mind ott haltak meg, a bomba béütött a házba, s mind ott haltak meg. (Hadikfalva, 30.)

1537. 1944-ben, amikor Bácskából menekültünk, az égen feltetszett a magyar korona a címerrel. Ezt sokan látták a menekülők, amint megkerülte az eget keletről nyugatra. S ekkor arra magarázták ezt, hogy megszűnt a magyar korona hatalma, nem lesz több viselője. (Andrásfalva, 14.)

1538. Egyszer egy embert valami kihágásért megbüntettek. A bíró előtt állott, kimondják reá az ítéletet, hogy ezért s ezért a bűnért ezt a büntetést kapja. Hát az embernek nem esett jól az ítélet, hát felsóhajt, azt mondja, hogy:

— Meghótt Mátyás király.

Erre rejtakap a bíró:

— No és?

Gondolta magában, hogyha azt mondja, hogy „oda az igazság”, akkor újból büntetik. Így hát sürgősen kérdi:

— No és?

Azt mondja:

— Hát eltemették.

Így aztán a bíró nem tudott új vádat emelni ellene. (Istensegíts, 7.)

1539. Összeül Hitler, Mussolini és Szálasi és tárgyalnak a háborúról. Egyszer csak megjelenik az ördög egy szitával a kezében. Belefigik a szitába és kérdi ezektől:

— Melyik likon ment ki? Ha meg tudjátok mondani, nem bántlak, ha nem, akkor elviszlek benneteket.

Találgatják. Hitler mutat az egyik likra, Mussolini a másikra, Szálasi a harmadikra, de egyik sem tudta eltalálni. Erre az ördög a fenekére mutat s azt monda:

— Itt ni!

S így mind a hármat elvitte a pokolba, s azóta es ott vannak! (Istensegíts, 7.)

1540. Egyszer Hitler Szálasival kint járt a mezőn. Látják, hogy egy ember vet. Odamenek s kérdezik, hogy mit dolgozik? Azt mondja az ember:

– Vetek.

Erre azt mondja Szálas Hitlernek:

– Hejába vet, ügyes a miénk lesz.

Erre az ember reamondja, de csak úgy magában:

– Igazad van, a tiétek lesz, mert kendert vetek, s kötél lesz belőle. (Istensegíts, 7.)

1541. Hát tudja, hogy mit szenvedtünk, azt nincsen papír, amire le lehetne írni, hogy mikor elmentünk Bácskába, s akkor onnat éjjel, jött egy nagy vihar, eső, a népek a pokolnak mennek. Hát merre mennek? Hát azt mondják, menyünk Szabadka felé, jön az ellenség! Jaj, hát mit csináljunk? Az uram elment, a cipőt elvesztette a lábáról. Jött a nagy eső, setét vót, ott vót egy szomszédom, csakes falusi volt, itt lakik, György Ábrahámnak hívják, azt mondja:

– Anna néni, ne búsuljon, nem halunk meg, lehet nem ölnek meg münket ezek a szerbek, nem vétettünk senkinek.

Fel vagyok ötözve, mindent magamra szedtem, azt mondja az uram:

– Mi menjünk előre a két leánykával, te magad aztán hajtss a tehent. A tehent ki-csaptuk, s úgy elment, még ma es menyen. Aztán a férjem azt mondja a leánykáknak:

– Hát anyátok nem jön?

– Anyám nincsen, anyám ott van a házban.

Visszajönnek, a két leányka:

– Anya, kend nem jó?

Mondom:

– Nem fiam, itt kell nekem meghalni.

A kocsira nem lehet felülni, mert fel vót pakolva, mindenféle élelem, a lónak es.

– Nincs mit csináljak, istenem, istenem!

– No mondd meg apádnak, hogy gyűjjenek vissza, nem menyünk sehova.

Mikor a szomszédom bejött, azt mondja:

– Ne féljen Anna néni, lepakoljuk a kocsit.

Utána ugye nem mentünk el. A leányoméék mind elmentek, vót nekem három leányom, férjhez vótak menve, gyermekeik, unokáik, hát nem halljuk a híriket. Egyszer csak azt mondják:

– Megvannak, Szabadkán vannak bészárva egy malomba. (Fogadjisten, 3.)

1542. Amikor mű jöttünk Bácskából, a kutyák annyira baunkoltak, hogy nem lehetett tölük aludni. Előérzetük van, mint ahogy a hangyának es van. (Istensegíts, 2.)

1549. 1944-ben Bácskából menekülnünk kellett. Két hétig szekereztünk, amíg Zalába értünk. Zala megyében Nemesszentandrás községben kaptunk szállást. Esténként feltűnt nekünk egy fényes csillag. Néztük minden este és csudálkoztunk rejtja, hogy az mért nagyobb és fényesebb, mint a többi? És karácsonykor az a fényes csillag eltűnt, többet nem láttuk.

Eltelt az üdő, a németek elmenekültek, április 28-án Tolnába kerültünk, s ott tudtuk meg, hogy azt a jó magyart, Zsilinszky Endrét kivégezték a nyilasok. Mű erőst szomorkodtunk, mert ő a parasztságnak pártját fogta, azt akarta, hogy a parasztságot földhöz juttassák. S hallottuk azt es, hogy a papjának azt a végrendeletet hagy-

ta, hogy a magyar a jövőben legyen gerinces, s ne engedje, hogy idegen népektől függjön a sorsa.

S akkor a székek azt kezdték beszélni, hogy az a fényes csillag az ő csillaga lehetett, mert azt a csillagot többet nem láttuk. (Istensegíts, 7.)

1550. Veres Péter, amikor honvédelmi miniszter volt, gyakran meglátogatta a kaszárnyákat, hogy hogy bánnak a katonákkal, van-e elegendő koszt s így mindenfelét, hogy rend van-e?

Egyszer az egyik kaszárnyában értesítést kaptak, hogy holnap jön a honvédelmi miniszter látogatóba. Kioktatták a tisztek a katonákat, hogyha kérdezik, hogy feleljenek, hogy lássa, hogy a katonák meg vannak elégedve a bánásmóddal.

Másnap megérkezik Veres Péter és a felsorakozott katonák közt vizsgát tart. A sor végén egy cigány állott. Odamegy hezsa s kérdi:

– Van-e elegendő koszt?

A cigány feleli, hogy:

– Van.

Tovább kérdezi Veres Péter:

– Marad es?

Azt mondja a cigány:

– Marad.

Azt mondja:

– Hát a maradékkal mit csinálnak?

Azt mondja a cigány:

– Azt es megesszük.

Így tudta meg Veres Péter az igazságot. (Istensegíts, 7.)

1551. Dal az 50-es évekből:

A házunkhoz jött a titkár,
nem szánta akárhogy sírtál.

Kocsira rakta búzáinkat,
mindenféle gabonánkat.

Sok csak a lábát lóggatja,
méges megvan a falatja.

Nekünk feltörött tenyerünk,
még sincsen meg a kenyerünk. (Andrásfalva, 6.)

1552. Dal a termelőszövetkezetek szervezéséről:

Nem kell olyan büszke lenni,
bé kell a csoportba menni.

A csoportba nagyon jó lesz,
mindenkiből nagygazda lesz.

Eredj pajtás, vigyázkodjál,
éjjel-nappal gondolkodjál:
eszedbe jut mennyit futtál,
méges egy gatyára juttál. (Andrásfalva, 21.)

1553. A tizennégyes háború előtt két ember kereste fel a községünkbeli Tóth Imre tanítót. Tóth Imre ott lakott Lőrinc Antalnénál, aki ma Majoson van, albérletben. Hát

az a két ember népdalt gyűjtött, azokat a régi énekeket, amik a bukovinai magyaroknál voltak, egész a menekülésünkötől, a mádэфalvi veszedelemtől napjainkig, ezeket az énekeket gyűjtötték. Hát azonban nagyobb feltűnést nem keltett, nem es tudta a nép, hogy kik, mik, csak aztán későre tudtuk meg, hogy Kodály Zoltán és Bartók Béla jártak ott. S most, még egy élő tanúja van ennek az esetnek, özvegy Lőrinc Antalné, született Nyisztor Márta, aki most Majoson él a leányánál.

Egy alkalomval, úgy beszélt Márta néni, hogy feljöttek a menyivel Kodály Zoltán hetvenötödik, vagy hetvenedik születésnapját, nem es tudom biztosan, köszönteni. S ahogy ott a tanárok közt beszélget Márta néni, belépik Kodály, meglátja Márta nénit, odamegy, megöleli, megcsókolja s ervendezett, hogy régi, fiatalkori énekesét még meglátta.

A Márta néninek az ura elesett a tizennégyes háborúba. Ő elmaradt öt gyermekvel, s kapta azt a hadi özvegyi nyugdíjat, amíg ott voltunk Bukovinában. Itt Magyarországon nem kapott külön házat, pedig otthon szép gazdaságot hagyott. Kapott, mint egy családtag egy hold földet s a vejénél lakott, a Boriska leányánál. Azt a kicsi nyugdíjat es megvonták tőle a majosi vezetők, ezért nagyon kesergett, s próbálkozott mindenfelé, hogy legalább azt a kicsi nyugdíjat kapja meg, de mindenütt elutasították. Eszibe jutott akkor, megpróbálkozik, Kodály Zoltán professzornak megírja, akinek a világháború előtt sok dalt énekelt es gondolta, hogy megpanaszodik, hátha tud valamit segíteni. Kodály Zoltán személyesen kereste fel Majoson es elintézte, hogy a nyugdíjat most rendesen kapja, amiért Márta néni igen hálásan emlegeti a nevét.

Egy alkalomval Szabolcsi Bence tanárral beszélgettünk. Elbeszélte, hogy Kínában járt repülőgéppel, elbeszélte az ottani szokásokat. Többek között feltették a kínai zeneszerzők azt a kérdést, hogy Magyarországon mennyire értékelik Kodály műveit? S engem akkor az döbbsentett meg, hogy Kínában es üsmerik Kodály zenéjét. Hát Kodály Zoltánról elmondom azt es, ami velem történt. A szekszárdi orvos felrendelt engemet a fájós lábammal ide a Lukács fürdőbe. A Lukács fürdőn bent nem kaptam lakást, mert sokan voltak, s így hát az a veszély fenyegetett, hogy haza kell menjek. Aztán még es sikerült, Ránki György tanár úr szállást adott nekem es egy alkalomval, mikor haza megyek, az asztalomon kapok egy levelet es százhatvan forintot. A levélben azt írja, hogy ezt a pénzt Kodály professzor úr küldi a kötésemre. Hát én meglepődtem, hogy nem es üsmer, nem találkoztam vele, hogy lehet? Elég, hogy Ránki tanár úr elbeszélte, hogy – székely énekes s hogy az Akadémiának es sokat énekelt es hogy mi járatban van itt a fürdőn, nincsen neki bentlakása, itt lakik nálam – es ebből következtethetett Kodály tanár úr, hogy ki vagyok. Így hát bizony jól fogott nekem, mert hát pénz szűkiben volt, hát egy alkalomval aztán akartam találkozni vele, hogy lerójam a hálámat, azonban – az Akadémián a Népzenei Osztályon szokott ő járni – ahányszor odamentem, sose találtam ott. Aközben az ő feleségének eltört a lába es őt magát es bevitték a kútvölgyi kórházba. Azt mondja a Ránki tanár úr, hogy:

– Most találkozhatnék, meglátogathatná a professzor urat, most egészen biztosan, hogy találkozhatik vele.

Útbaigazított, hogy melyik kórházba menjek, essze es szedtem magamat es elmentem. Hát mikor odamegyek, a portánál kérdezi, egy nő volt a portás:

— Na bácsi, mit akar?

Mert ott ilyen parasztemberek nem igen forogtak. Mondom:

— Én Kodály tanár urat szeretném meglátogatni.

Azt mondja a portásnő:

— Mit?!

Hát mondom újra: .

— Hát — azt mondja — maga kicsoda?

Mondom:

— Hát én egy székelly ember vagyok.

— Mutassa az igazolványát.

Előveszem, mutatom. Azt mondja:

— Hát miért akarja meglátogatni?

Mondom:

— Azért, mert sok jót tett.

Na, akkor szépen telefonált fel, biztosan azt kérdezte, hogy felengedhetnek-e?

Hát az lett a vége, hogy hát hívott, azt mondja:

— Jöjjön bé!

Beléptem oda az előcsarnokba s egy ápolónő egy fehér köpenyt reámenterített s úgy bevitt egy kamrába, hát az volt a lift. Egy-kettőre felértünk a negyedik emeletre s ott elvezettek oda, ahol a professzor úrék voltak és ott meglátogattam. Elbeszélgettünk sokáig, kérdezgetett, hogy hogy vagyunk, megkérdezte az ő régi üsmérőseit, a hadiki esperest, Lőrinc Márta nénit és még másokat, akiket üsmert, s azt mondta, hogy vigyázzak az egészségemre, gyógyíttassam ki magamat, mert még szükség van reám.

— Hát én azt kérdeztem — miféle szükség volna reám, ilyen egyszerű szegényemberre?

— Hát — azt mondja — minden emberre, aki ezeket a régi énekeket ismeri, nagy szükség van.

S így aztán még megajándékozott kétszáz forintval, úgy bocsátott el.

Azóta nem tudtam találkozni vele. De most legalább azt érhettem volna meg, hogy bár a temetésire elmenjek, de nem sikerült, rosszul voltam és későn kaptam a hírt, így hát elmaradtam a temetésről s csak az imádságaimban tudok megemlékezni róla. (Istensegíts, 7.)

JEGYZETEK

(A jegyzetekben a „Bukovinai magyarok hitvilága” I. kötetéhez hasonlóan /Folk-lór Archivum, 6. 1977./ csak a legfontosabb adatokat tudom közölni: 1. az adatközlők neveit, 2. tájszavakat, 3. az egyes adatok kikeresését megkönnyítő tárgymutatót, és 4. a mesekatalógusokban is szereplő mondák típusszámait Aarne–Thompson, /Aarne, Antti–Thompson, Stith: The Types of the Folktale. Helsinki, 1961./ Berze Nagy János /Magyar népmesetípusok, Pécs, 1961./ és Kovács Ágnes /Magyar népmesekatalógus, kézirat/ mesekatalógusa alapján.)

I. Adatközlők

Andrásfalva

1. Andrásfalvi Györgyné (1904) Kakasd
2. Bíró Antalné (1899) Mucsfa
3. Balogh Antalné (1877) Mucsfa
4. Balogh István (1895) Hidas
5. Csiszér Kozma (1895) Hidas
6. Csiszér Kozmáné (1900) Hidas
7. Dávid Pálné (1916) Izmény
8. Fábián Antal (1903) Závod
9. Fábián Antalné (1914) Závod
10. Fábián Antalné (1904) Mucsfa
11. Fábián Görgyné (1895) Lengyel
12. Fábián József (1900) Závod
13. Fábián Mátyásné (1904) Érd
14. Gáspár Antalné (1900) Halásztelek
15. Györfi Ferenc (1915) Hidas
16. Jakab Jánosné (1924) Mucsfa
17. Juhász Lajos (1907–1970) Györe
18. Juhász Lajosné (1909) Györe
19. Kántor István (1895) Györe
20. Kántor Istvánné (Hertelendyfalva, 1894, Andrásfalván élt) Györe
21. Katona Ferenc (1894) Izmény
22. Katona Ferencné (1907) Izmény
23. Katona Lajosné (1901) Lengyel
24. Katona Márton (1903) Izmény
25. Kelemen Jánosné (1900) Lengyel
26. Kelemen Mártonné (1895) Mucsfa
27. Kerekes Gáspárné (1899) Apar
28. Kerekes János (1907) Apar
29. Kerekes Jánosné (1910) Apar
30. Kerekes Józsefné (1925) Hidas

31. Kozma Ferencné (1896) Kakasd
32. László Antal (1910) Apar
33. László Antalné (1910) Gara
34. László Medárd (1911) Gara
35. Molnár Antal (1894) Kakasd
36. Molnár Antalné (1901) Kakasd
37. Németh János (1912) Hidas
38. Ömböli Józsefné (1903) Györe
39. Ömböli Péter (1894) Hidas
40. Palkó József (1907) Kakasd
41. Pásztor Adolf (1906) Izmény
42. Pásztor Adolfné (1908) Izmény
43. Sebestyén Ádám (1921) Kakasd
44. Sebestyén Ádámné (1923) Kakasd
45. Sebestyén Andrásné (1891) Kakasd
46. Sebestyén Jánosné (1907) Lengyel

Csernakeresztúr

1. Miklós Mátyás (1896) Nagyvejke
2. Miklós Mátyásné (Józseffalva, 1893, Csernakeresztúron élt) Nagyvejke
3. Molnár Ferencné (Istensegits, 1905, Csernakeresztúron élt) Bonyhád

Déva

1. Csiki Andrásné (1894) Déva
2. Daradics Mártonné (1900) Déva
3. László Jánosné (Hertelendyfalva, 1892) Déva
4. Molnár Ferenc (1901) Bonyhád
5. Pék Gábor (1906) Bonyhád
6. Váncsa Vince (Istensegits, 1908, Déván élt) Nagyvejke
7. Váncsa Vincéné (1909) Nagyvejke

Egyesült Államok

1. Láposi Györgyné (Istensegits, 1908) New-York

Fogadjisten

1. Kurucz István (1899) Vaskút
2. Kurucz Istvánné (1904) Vaskút
3. Székely Mártonné (Hadikfalva, 1886, Fogadjistenen élt) Vaskút

Hadikfalva

1. Ádám János (1905) Zomba
2. Ádám Jánosné (1908) Zomba
3. Antal Antal (1898) Somberek
4. Antal Tamásné (1903) Gara
5. Bíró Albert (1887) Somberek

6. Bíró Lajosné (1904) Tevel
7. Csibi Jánosné (1905) Véménd
8. Csobai János (1907) Zomba
9. Csobai Jánosné (1914) Zomba
10. Dárdai Józsefné (1896) Véménd
11. Dávid Józsefné (1887) Somberek
12. Domokos Zakariás (1886) Somberek
13. Faragó Menyhértne (1923) Zomba
14. Fazekas Mihály (1893) Felsőnána
15. Fazekas Mihályné (1901) Felsőnána
16. Ferenc Antal (1893) Bonyhád
17. Forrai Józsefné (1904) Tevel
18. Forrai Péterné (1903) Tevel
19. Galambos Péter (1921) Érd
20. Galambos Péterné (1925) Érd
21. Illés Pál (1892) Palotabozsok
22. Illés Pálné (1897) Palotabozsok
23. Kiss Menyhértne (1894) Kéty
24. Kovács Balázsné (1902) Kéty
25. László Medárdné (1922) Hímesháza, Gara
26. Miklós Ferenc (1906) Véménd
27. Nagy Ágostonné (1910) Felsőnána
28. Pál Ágostonné (1908) Kéty
29. Sebestyén Ambrusné (1888) Somberek
30. Sebestyén Pál (1908) Zomba
31. Sebestyén Pálné (1923) Zomba
32. Szegvári Antalné (1892) Palotabozsok

Istensegítség

1. Bátor Vilmosné (1905) Nagyvejke
2. Bőte Péter (1899) Csátalja
3. Bőte Péterné (1904) Csátalja
4. Búzás Péter (1903) Nagyvejke
5. Búzás Péterné (Hadikfalva, 1908, Istensegítsen élt) Nagyvejke
6. Ferenc Antal (1893) Bonyhád
7. Gáspár Antal (1895–1978) Nagyvejke, Halásztelek
8. Gáspár Gézané (1906) Nagyvejke
9. Gáspár István (1913) Majos
10. Gáspár Mártónné (1887) Majos
11. Györffy Vilmosné (1901) Hidas
12. György Vilmosné (1891) Majos
13. János Lajos (1901) Hőgyész
14. János Lajosné (1902) Hőgyész
15. Kató Antal (1898) Diósberény
16. Kurkó Gergely (1902) Csátalja

17. Kurkó Gergelyné (1904) Csátalja
18. László Ferenc (1902) Hőgyész
19. László Ferencné (1903) Hőgyész
20. László Medárdné (1913) Hidas
21. Lovász Gergely (1899) Hidas
22. Lőrinc Antalné (1882–1969) Majos
23. Lőrinc Imre (1904) Majos
24. Lőrinc Imréné (1905) Majos
25. Lőrinc Vilmosné (1903) Székelyszabar
26. Máris Györgyné (1917) Egyházaskozár
27. Magdali Ambrusné (1901) Hőgyész
28. Molnár Gergely (1899) Závod
29. Molnár Gergelyné (1902) Závod
30. Molnár Gézáné (1911) Hidas
31. Molnár István (1885, évekig Kanadában élt) Csátalja
32. Molnár Istvánné (1899) Csátalja
33. Molnár Vincéné (1906) Majos
34. Nagy István (1897, évekig Kanadában élt) Csátalja
35. Nagy Istvánné (1894) Csátalja
36. Nagyvárad Lajos (1910) Hidas
37. Palkó Gyula (1920) Hőgyész
38. Pék Péter (1898) Bonyhád
39. Pék Péterné (1901) Bonyhád
40. Sántha Jákob (1907) Csátalja
41. Sántha Tóbiás (1895, Fogadjistenen is lakott) Vaskút
42. Szabó Bertalan (1896) Hőgyész
43. Szabó Lajosné (1896) Csátalja
44. Szabó Mária (1929) Csátalja
45. Szőcs Géza (1892) Bonyhád
46. Tusa Lajosné (1885) Csátalja

Józseffalva

1. Gál Ferencné (1886) Székelyszabar
2. Kertész Rudolfné (1902) Székelyszabar
3. Kovács János (1886) Bátaszék
4. Lőrinc Vilmos (1897) Székelyszabar
5. Mezei Domokos (1888) Bátaszék
6. Mezei Domokosné (1892, egy évtizeden át Moldvában szolgált) Bátaszék
7. Mezei Józsefné (1909) Székelyszabar
8. Pap Lászlóné (1902) Bátaszék
9. Péter Lajosné (1902) Bátaszék
10. Péter Orbán (1890) Székelyszabar
11. Péter Vilmos (1898) Bátaszék
12. Péter Vilmosné (1907) Bátaszék

Canada

1. Balázs Andrásné (1903) Calgary

Székelykeve

1. Bíró Gáspár (1899) Székelykeve

Vajdahunyard

1. Kiss Ferenc (1901) Vajdahunyard

II. Tájszavak

balog – balkezes
 berbéc – kos
 bépókálta – bepólyázta
 bitang – törvénytelen gyermek
 bog – a fa görcse
 bökkedik – bőffen
 csafar – csavar
 csapás – csipás
 csata – fonóba járó lányok csoportja
 csecs – mell
 csikkanás – ficam
 csiklás – csuklás
 csitkó – csikó
 csobán – pásztor
 csóré – meztelen
 divó – dió
 erőst – nagyon
 espár – tűzhely
 essze – össze
 favágó csutak – favágó tőke
 fénkő – a kaszát fenő kő
 féreg – egér
 gője – böbe
 gyék – gyík
 hammat – hamut
 hazai – menyasszony
 hejza – hozzá
 hezza – hozzá
 istennébe – isten nevében
 kecskebuka – bukfenc
 kégyó – kígyó
 kercs – tetű
 kert – kerítés

kicsattog – pattanásos lesz
 kilépek – kilép
 kopac – kopasz
 kujak – ököl
 kuptor – kemence
 küjjel – kívül
 macsuka – gyapjúfonal, gombolyag
 mart – part
 megnyúvaszt – megfojt, megöl
 mű – mi
 napszentült – naplemente
 nevetlen ujj – gyűrűs ujj
 ocsmány – nemibetegség
 pacil – csinál
 rejta – rajta
 réce – kacsa
 sétár – sajtár
 sováb – sváb
 szemeszöre – szempillája
 szördisznyó – sündisznó
 szümölcs – szemölcs
 termik – terem
 timin – tömjén
 töpte – köpte
 urusság – orvosság
 zömcsi – tömzsi, zömök

III. Mutató

- Ablak: 806, 951, 1227, 1298–1300, 1377
 ablakizzadtság: 420
 ablaküveg: 149
 aggos gyermek: 16–29
 ajakrák: 385
 ajándék: 978
 ajtó: 806, 1227, 1307, 1377
 akácfa: 1172–1173
 Aladár: 1417
 alamizsna: 1403
 Albert Bálintkáné: 120
 Alföld: 1460
 alkohol: 387
 alma: 475, 960, 962
 Andrásfalva: 1487, 1491–1492
 angyal: 268, 280–281, 283, 880, 883–884, 1085–1087, 1092, 1096, 1099–1100, 1287, 1413
 angyalgyertya: 1376
 Antalfi Gergely: 1503
 Antikrisztus: 548, 552, 556
 anyajegy: 52–67
 anyatej: 438, 868–870, 872–875, 877–879
 apáca: 1444
 apostolok: 1100
 aprópénz: 978
 arany: 200, 1434, 1435, 1444, 1452, 1458, 1506, 1517
 aranyeke: 1453
 aranyér: 68–71
 aranyhintó: 1484
 arany koporsó: 1416
 aranyos nyereg: 1419
 aranyszőrű bárány: 1468
 aratás: 1199–1200
 arc: 193, 411, 446, 452–453, 460, 463, 928, 978
 asszony: 1238
 asszony munka: 930
 asztal: 836
 asztma: 92
 Attila fejedelem: 1413–1417, 1419
 Attila sírja: 1416
 avas háj: 694
 avas szalonna: 338, 703
 Ádám: 1
 adventi böjt: 1076
 ágy: 1352
 ágybavizelés: 30–34
 ájulás: 35–37
 áldomás: 1209
 Álmos: 1418
 álmatlanság: 38–51
 álom: 41–42, 816, 872–873, 892–893, 1032, 1089
 álomlopás: 43
 állathívogatók: 923
 állatok: 1203
 állatorvos: 574
 állatorvoslás: 561–729
 állattartás: 1120–1186
 árnyék: 137, 1219
 árnyékszék: 314
 árpa (gabona): 73, 78, 81, 90, 636–642
 árpa (szembetegség): 72–91
 Árpád: 1419, 1422
 Árpád-házi királyok: 1429–1430
 árvacsalán: 373
 ászpa: 702
 átkok: 506–540, 1498, 1435
 Bab: 373, 782
 bagoly: 523, 1255, 1259–1260, 1262–1267
 Baja: 1546
 Bajmok: 1547
 bakkecske: 1452
 bal: 63, 66, 203, 734, 984, 987, 1010, 1055–1056, 1192, 1242, 1253, 1336, 1385
 balkéz: 74, 207
 Balogh Ádám: 1483
 bankus: 925
 barázda: 850, 1115, 1198, 1499
 barlang: 657
 barna: 1316–1318

- baromfi: 1169–1170, 1215
 Bartók Béla: 1553
 bába: 813
 bábaasszony: 339–340, 792, 800–802, 805
 Bácska: 1537, 1541–1542, 1546–1549
 bárány: 629, 880
 bárányhimlő: 230
 beceszavak: 880
 begyűjtés: 1551
 berbécs: 560
 betegség: 1, 996, 1172
 Bécs: 1456, 1495, 1498
 béka: 419
 békanyál: 155
 békarakka: 501, 656
 békavar: 562–564
 bélcsavarodás: 93
 bélférgesség: 94–96
 bélpoklosság: 97, 560, 1442
 bénulás: 98
 bérmaapa: 941
 bikagondozó: 1148
 birka: 591, 592, 605, 616, 623–624, 646, 655, 660, 667, 678, 698, 722–723, 1151
 bíró: 1114, 1538
 bíróság: 15
 bíróválasztás: 1113
 bitang: 972
 bodzalé: 27
 bodzavirág: 150, 212
 bogárcsípés: 565
 boka: 121, 123
 bokréta: 282, 931, 988
 bokrétás kalap: 1369
 bolha: 99–104
 bolhásság: 99–104
 bolygó lelkek: 1422
 bor: 228, 497, 695
 borjú: 578, 600, 629–631, 634, 701, 1127–1129, 1132, 1137
 borkő: 348
 borogatás: 355
 bors: 226
 boszorkány: 157, 159, 560, 897, 1084, 1333
 boszorkányság: 15
 bot: 1334, 1468
 Botond: 1421
 böjt: 217, 436, 493, 780, 1075–1080, 1274
 bölcső: 889, 897
 bőr: 420, 993
 bőrfertőzés: 105
 búcsú: 942
 Buda: 1414, 1415
 Budapest: 1546
 Bukovina: 155, 565, 704, 1487, 1489, 1518, 1524, 1527, 1544
 Burkus király: 1468
 burok: 810, 811
 búza: 1456
 búzaliszt: 495
 бүдös száj: 106
 bűn: 1061
 Cédula: 1110
 cérna: 40–42, 194, 201, 464, 893, 1370–1372
 Cibény: 1490
 Cibuly: 1490
 cica: 1526
 cigány: 1550
 Cinkota: 1462
 cinkotai pap: 1462
 cinkotai icce: 1462
 cinkotai kántor: 1462
 citrom: 475
 cukor: 607–618
 cukorka: 424
 Csaba: 1417
 családi élet: 997–1051
 csalán: 1146–1147
 csata: 935
 csángók: 1420, 1489
 Csátalja: 1546
 csecsbimbó: 871
 csecsbimbó kirepedése: 109
 csecsemőkor: 880–903
 csecsgyulladás: 108

Csele patak: 1473
 csemer: 110–116
 csendőr: 1108
 csepegő: 464, 474
 cseresznye paprika: 145
 Csernovic: 493
 csikkanás: 117–123
 csiklás: 124
 Csík megye: 1480
 csikó: 628, 630, 634, 645, 701
 csillag: 193–194, 459, 799, 880, 1549
 csillagász: 1465
 csippásság: 107
 csirke: 880, 1172–1176, 1183–1184, 1218
 Csokonai: 1486
 csontfájás: 125–127
 csontfog: 188
 csonttörés: 128–132
 csődör: 1485
 csömör: 566–577
 csúfolódások: 560
 csuka: 1458
 csukafogta róka: 1458
 csutkahamu: 678
 csuma: 133–137, 321
 Daganat: 138, 203, 439
 Damjanich: 1512
 darázs: 565
 darázscsípés: 139
 Deák Ferenc: 1521
 denaturált szesz: 145
 deres: 1502
 derékfájás: 140–148
 deszka: 129, 131
 deszkakerítés: 86, 87
 Dél: 1227
 Déva vára: 1461
 dézsma: 1498, 1509
 dinnye: 61
 dió: 1205
 diólé: 27
 disznó: 426, 549, 560, 570–576, 593, 600, 668–670, 720, 1152–1158, 1249
 disznóserte: 654

disznóvágás: 1153–1159
 disznózsír: 109, 373, 682
 dob: 923
 dohány: 484, 1249, 1335–1336
 dohánypor: 714
 Dózsa György: 1473
 dög: 514, 560
 Dráva: 1432
 drótostót: 1456
 Duna: 658, 1412, 1419, 1424, 1432, 1507
 Ebsemereg: 149–150, 420
 ecet: 139, 145, 457
 ecetes kukoricadara: 482, 490, 693
 ecetes víz: 167, 171–173, 345, 372
 egér: 188, 919–920
 egérfarkú fű: 404, 407, 474, 481, 498, 500
 egynevű asszonyok: 17, 22–24, 26, 28
 ekcéma: 156
 eke: 1198
 elcserélt gyermek: 25, 157–159, 898–899
 ellés: 578–580
 előtej: 866
 emberfej: 1229
 Emese: 1418
 epe: 164, 1100
 eper: 54, 59
 Erdély: 1438, 1451, 1480
 eredés: 162
 eskü: 1111
 esküvő: 977, 978, 987
 esküvői ruha: 1368
 eső: 918
 Estefán vajda: 1466
 esti ima: 1084–1088
 Esze Tamás: 1480, 1481
 elvetélés: 786
 ezüst: 1506
 ezüst kantár: 1419
 ezüst koporsó: 1416
 ezüstpénz: 1462
 ezüstitányér: 1455
 Égés: 151–155
 égi országút: 1417
 éjfél: 341
 Észak: 1227

- étel: 1386
- ételszentelés: 711, 713
- éter: 125
- étvágytalanság: 160–161
- Éva: 1
- Farcsoka: 121
- fagyás: 163–165
- faggyú: 337
- fahordási kaláka: 1210
- fakanál: 944
- falatka: 166
- faolaj: 151, 152, 381
- farkas: 341, 1033
- farkasfog: 581–583
- farkastályog: 584
- faszén: 605
- favágás: 161
- fecske: 448, 952
- fecskefészek: 446
- fehér: 1316–1319, 1323–1237, 1332, 1366
- fehér bor: 990
- fehér lilium: 383
- fehér ló: 1277, 1419
- fej: 10, 264, 416, 453
- fejfájás: 167–177
- fejkendő: 1376
- fejsze: 1497
- fejtetű: 470
- fekete: 380, 515, 1315–1319, 1323, 1332, 1397
- fekete bárány: 1468
- fekete madarak: 318
- fekete sereg: 1466
- fekete szem: 270, 278, 296, 297
- fekete vér: 380
- fekély: 178
- felfúvódás: 585–593
- feltámadás: 1339
- fene: 178, 508, 557
- fenyőfa: 604
- Ferdinánd császár: 1506
- Ferenc József: 1529
- féreg: 187
- férfi: 863, 1055–1057, 1063, 1331, 1385
- férfi munka: 930
- fésű: 168
- fésülködés: 943
- ficam: 179
- fityisz: 909
- fiú: 730, 732–737
- fog: 779, 809, 887, 919–920, 1051, 1339, 1452
- Fogadjisten: 1487, 1491
- fogadkozások: 557
- fogamzás: 738–742, 746
- fogantatás: 787
- fogfájás: 180–190
- fojlós: 191
- fokhagyma: 160, 199, 356, 478, 485, 594
- folyó: 261
- fonó: 927, 935
- fonókaláka: 1207
- forró víz: 487–488
- forrózás: 192
- forró zsír: 680, 685, 687
- földi kutya: 206–207
- fököm: 193–194, 463
- fököttő: 978
- föld: 793–797, 885, 1374–1375, 1382, 1501
- földművelés: 1187–1207
- franc: 365
- füge: 910
- fül: 203, 720
- fülfájás: 195–201
- fürdetés: 33, 342, 374–375, 394, 854–865
- fürdő: 23, 505
- fürdővíz: 39, 450, 856–861
- fűrj: 1433
- füst: 43, 291–295, 412, 456, 565
- füstölés: 332, 363, 444, 672
- Füstös gödre: 1493
- Füstös Jóska: 1492–1494
- fütyülés: 949
- Gabona: 1197
- galamb: 880, 932, 1393, 1447
- gané: 592, 968
- ganézókaláka: 1210

- Gara: 1546
 gatyá: 819, 1325, 1543
 Gábor Áron: 1510
 gálic: 687
 geleszta: 594–597
 geleszta hajtó: 95
 geleszta mag : 595
 geleszta pogácsa: 95
 gelesztás: 594–597
 Gellért püspök: 1424
 genny: 312, 380, 637–638, 640, 671
 gerenda: 1271, 1272
 gólya: 913, 914, 923, 952
 golyó: 1523
 gonosz: 1084
 gonosz lélek: 829
 gője: 560
 görös: 202, 509, 537
 Görgey: 1515–1517
 görög császár: 1417, 1421
 gőzölés: 127, 354, 363
 gőzös: 914
 guluga: 560
 guruzsma: 673
 gusa: 203–207, 517–518, 557
 guta: 208–209, 378, 507
 guzsalyos: 933
 Gyalogbodza: 336
 gyaluforgács: 1320
 gyász: 1392–1406
 gyermekágy: 792–803, 813–822, 832
 gyermekbetegség: 215–216
 gyermekijesztők: 925
 gyermekkor: 904–926
 gyermektelenség: 217–219, 1018
 gyertya: 201, 850, 978–981, 1074, 1081, 1100
 gyékény: 473
 gyémánt: 880
 gyík: 205, 472
 gyomorfájás: 210–214, 598–599
 gyomorgörös: 247
 gyomorrák: 385
 gyónás: 1061
 gyöngytyúk: 1214
 gyöngyvirág: 880
 gyümölcsfa: 634, 888, 1107, 1204
 Hadik András: 1487, 1491
 Hadikfalva: 12, 626, 1487, 1491, 1509, 1534
 hagyma: 1073
 hagymahéj: 363, 704
 hagymaültetési kalácsa: 1210
 hagymáz: 220–221
 haj: 43, 168, 292, 943, 1050, 1338, 1340
 hajszál: 959, 965
 hajtű: 1343
 hajvágás: 1049, 1050, 1338
 hal: 1237
 halastó: 1499
 halál: 476, 1253–1256, 1258, 1261–1262, 1264–1273, 1276–1313
 a halál előjelei: 1251–1275
 halott: 30, 292, 1039, 1177, 1285, 1345, 1350–1352, 1358, 1362–1364, 1370–1372, 1373, 1394, 1396
 halottasház: 1361
 halottmosás: 1341
 halottmosó: 1306
 halottsirató: 1400, 1402
 hamis eskü: 1116–1119
 hangya: 1456, 1542
 harang: 1100, 1350, 1361, 1274
 harangkötés: 32
 harangozás: 1309
 harangozó: 1309
 harangszó: 1064, 1274, 1311, 1446
 harapófogó: 181–183
 harisnya: 1324, 1327
 harmat: 126, 342, 428, 429
 hasfájás: 222
 hashajtó: 656
 hasmenés: 223–224, 600–605
 határ: 870, 1364
 havivakság: 610
 hazai: 975, 978
 háború: 1449
 ház: 481
 hályog: 432, 606–618
 háromsarkos kő: 1134–1135

hársfatea: 352
 hátfájás: 141
 házasság: 931
 házasság: 853, 942, 972–996, 998
 házépítés: 1215–1230
 herélés: 619–625
 hetedik gyermek: 908
 hét menyeyi zár: 1068
 hidegrázás: 116, 225–229
 hideg víz: 371
 himlő: 230–232
 Hitler: 1539–1540
 hó: 165
 hóhér: 534
 Hold: 299, 528, 879, 957, 1171, 1416
 holdkórosság: 233–237
 hólé: 454–455
 hólyagos himlő: 230, 232
 homlok: 167, 282, 895, 900
 hónapos vakság: 714
 hugy: 564, 716
 hunok: 1411, 1413–1414, 1417
 Hunyor: 1411
 hurut: 238
 hüvelykujj: 63, 66, 916, 948
 Idegesség: 38
 igazmondó juhász: 1468
 igazság: 1472
 ígízet: 895, 896
 ígízés: 239–285, 626–635, 1194, 1202,
 1233–1234
 ijedés: 64, 286
 ijesztés: 124
 imádkozás: 437, 439, 467, 1350, 1409
 imádság: 217, 234, 266, 286, 288, 305,
 359–361, 1065, 1071, 1083–1103,
 1282, 1310
 impotencia: 300
 ing: 1322, 1325, 1328
 íratlan törvény: 1104
 istálló: 1122
 Isten: 4, 326, 349, 526, 557, 731, 738,
 747, 789, 795, 798, 929, 1034, 1043,
 1058, 1069–1070, 1098, 1235, 1418,
 1433–1434, 1444, 1498, 1502

Isten fája: 552, 556, 541, 543
 isteni szikra: 749
 Isten kardja: 1413–1414
 Isten lova: 544, 566
 Isten nyila: 531
 Istensegítség: 12, 1487, 1488, 1490, 1491,
 1499, 1503, 1533
 ital: 1023
 Jassi: 1519
 Jákobesti: 1487
 jeges víz: 227
 jég: 1364
 Jézus: 282, 445, 473, 527, 1085, 1087,
 1090, 1092–1096, 1100, 1102, 1327,
 1388, 1442, 1473
 Jézus lova: 552
 Jézus vére: 458
 Jézus vére virág: 339, 394
 jobb: 203, 734, 984, 987, 1010, 1055–
 1058, 1192, 1242, 1385, 1426
 jég: 821
 jogi élet: 1104–1119
 II. József császár: 1487, 1495–1496
 Kacsa: 1164, 1185
 kakas: 1160, 1220
 kalap: 282, 1167, 1189
 kalapács: 819
 kaláka: 1207–1210
 kalász: 659
 Kalocsa: 1482
 kaluger papok: 1082
 kamilla: 27, 172, 414, 416, 442, 1183
 kanca: 58
 kapros víz: 375
 kapu: 850, 855, 978
 kapuság: 978, 1016, 1229
 kar: 114, 463
 karácsonyi böjt: 1076
 karbol: 668–669
 kard: 811
 kasza-pince: 1461
 katonaelet: 969–971
 katonaidő: 972
 katonaviselt legények: 934
 katonáskodás: 1503

- kéz: 463
 Kálvin János: 1480
 kántor: 125, 145, 1314, 1376, 1380
 kámfor: 202, 876
 káposzta: 494
 Kárpátok: 325, 1420
 kecske: 1475
 kecskebőr: 1475
 kedd: 78, 217, 219, 1069, 1076
 kehely: 399–402
 keheség: 636–644
 kelet: 1053–1054, 1387–1390
 kelés: 301–316, 359–361
 kemence: 159, 188
 kender: 1196
 kendermag olaj: 96
 kendő: 994, 1048
 kenés: 98
 kenőasszony: 392, 418
 kenyér: 316, 415, 978, 986, 1043, 1044,
 1231–1236, 1350, 1370, 1438, 1460
 kenyérkovász: 653
 kenyérsütés: 1261–1236
 kercs: 729
 kereszt: 7, 305, 940, 1128, 1232, 1273,
 1384, 1389, 1427–1430
 keresztanya: 864
 kereszapa: 941, 1346
 keresztetlen gyermek: 845–849
 keresztelés: 785, 812, 824, 827–844,
 850, 870
 kereszties háború: 1473
 keresztfa: 1094, 1096
 keresztkoma: 840–841
 keresztiszülő: 835
 keresztút: 308
 keresztvetés: 79, 90
 keresztvíz: 842
 kerékszeg: 1451
 kergeség: 646–649
 keserűs: 425–426, 695–696
 keszkenő: 1376
 kék: 384, 835, 1319, 1366
 kékkő: 495, 579, 675, 677, 679, 686–
 689, 690
 kék láng: 386
 kék szem: 269, 270, 278, 296–297
 kérő: 944
 kérődzés megállás: 650–656
 kés: 73, 75, 79, 437, 585, 718–720
 kéz: 193, 377
 kézfogás: 1015
 kiavtás: 822, 850–853
 kibőjtölés: 1077–1081
 kicsike ujj: 916
 kígyó: 213, 214, 317, 494, 560
 kígyómarás: 317
 kígyóméreg: 317
 kiimádkozás: 1072, 1073
 kikirics: 471
 Kilyén Ferenc: 602
 kimuzsikáltatás: 938
 Kína: 1553
 Kinizsi Pál: 1454, 1459
 királyi korona: 1427–1430, 1432, 1537
 kóc: 480
 kockacukor: 211, 955, 961
 kocsikenőcs: 588, 900
 Kodály Zoltán: 1553
 kolera: 318–329, 511
 kolozsna gyertya: 835, 853
 kolostor: 1444
 Kolozsvár: 1455
 kolozsvári bíró: 1470
 kolozsvári kamarás: 1455
 kolumbácsi legyek: 657–658
 koma: 940
 komaasszony: 834
 komatisztelet: 839
 Konstantinápoly: 1421
 konty: 282, 822, 850, 978
 kontyoló kendő: 1366
 kontyoló ruva: 978, 1328
 Kopac hegy: 1488
 kopjafa: 1384
 kopó: 327
 Koporsó: 298, 975, 1273, 1314–1321,
 1331, 1342, 1344, 1349, 1369, 1374
 koporsóbatétel: 1314–1349
 koporsós mise: 1398

- Koppány: 1431
 Koraj: 1522
 kovács: 1342
 korom: 247–251, 900
 korpa: 147, 914
 korpásság: 330
 korsó: 1447
 Kossuth bankó: 1508
 Kossuth Lajos: 1498, 1508, 1509, 1510, 1513
 koszorú: 1200
 kotló: 1182–1183
 kő: 473, 557, 664
 köhögés: 238, 424
 köldökszínór: 2, 777–778, 886
 köménymag: 222
 kőpárna: 473
 köpeny: 1443
 köpés: 748
 kőrózsa: 195–197
 köröm: 162, 881–882, 911
 körp: 480
 kősó: 606, 667
 köszönés: 1040–1041
 kötény: 760, 763, 767, 770, 1167
 krampusz: 925
 kréta: 381
 krumpli: 203
 kucsma: 1168
 kukac: 594, 597, 647–648
 kukorica: 650–652
 kukoricacsutka: 659
 kukorica fosztás: 1208
 Kula: 1535
 kun lovas: 1437
 konok: 1434, 1436
 kuptor: 20
 kurduk: 659
 kuruc dalok: 1483
 kurucok: 1480, 1481
 kút: 81, 88, 116, 267, 1270, 1461
 kutya: 100, 105, 289–295, 316, 320, 327, 331–334, 341, 408, 415, 476, 538, 549, 557, 661, 1160, 1251–1258, 1542
 kutya fáját: 541
 kutyafejű tatár: 560
 kutyaharapás: 331–334
 kutya nevek: 1149
 kutyaszőr: 331–334
 kutyatej gaz: 65, 194, 491
 kutyavásár: 1450
 kuvik: 1261
 küszöb: 1140
 Labancok: 1480, 1481, 1513
 II. Lajos király: 1473
 lakodalmas gazda: 978
 lakodalmi hujjintások: 978, 991
 lakodalom: 978
 laposmenta: 313
 lapostetű: 343
 lapulevél: 306–307
 láb: 10, 299, 411, 412, 427, 439, 442, 485, 521, 557, 905, 1358, 1362, 1363
 lábfájás: 335–341
 lábfürdő: 335, 352
 lábizzadás: 342
 lábtörés: 660–662
 Lánchíd: 1507
 lág: 558
 lág: 282, 344–346
 leány: 730, 732–737
 leány- és legényélet: 927–971
 leánykérés: 975
 leánylopás: 972–974
 leányrész: 975
 Lehel: 1423
 lenmag: 382, 654
 légy: 625, 668, 669
 lélek: 268, 285, 296, 479, 739–751, 789, 845, 880, 1298–1300, 1307, 1393–1399
 lélekharang: 1309
 lép: 1153, 1154
 liba: 1185–1186
 libaganyé: 303
 lidérc: 925
 lilium: 435
 lipován lajtorja: 955
 litánia: 1426

- ló: 563, 568, 569, 581–583, 584, 590,
 606–615, 619–622, 626, 636–638,
 643–645, 666, 681, 685, 695, 704,
 717–719, 721–729, 891, 1120–1125,
 1160, 1450, 1473
 lobogó: 1376
 lófej: 221, 1120
 lónevek: 1125, 1126
 lopás: 61
 lósóska: 223, 224, 600
 lószőr: 460–463
 lótrágya: 386–388
 lóúsztatás: 398
 lovagoltató: 891
 lövöldözés: 1367
 Lucifer: 560
 lúdtalp: 347
 lukas kő: 360, 674, 699, 707, 709–713
 Macska: 100, 902, 1160
 madár: 880, 947
 Magyar: 1411
 magyar címer: 1432
 magyarok: 1419, 1489
 Magyarország: 1431, 1524
 majom: 762
 Makrai Péter: 1498–1499
 malac: 224, 625, 629
 malomkő: 341
 mandula: 640
 marha: 567, 696
 Markal: 1453, 1467
 martilapu: 307
 masszírozás: 113
 máj: 880
 májbetegség: 348
 mák: 1194–1195
 mákgubó: 45–49
 Mária Terézia: 1485, 1495
 Mártonfi Mór: 1488
 Márton Kati: 340
 más névre keresztelés: 29, 252, 215–216
 másvilág: 991, 1338, 1341, 1344
 Mátyás király: 15, 161, 1447–1472, 1538
 Mátyás király halála: 1471
 Mátyás király lustái: 1457
 meddőség: 218, 349–351
 medve: 142
 megcsodálás: 16, 752–762
 megesett lány: 974
 megfázás: 352–354
 megfűstölés: 32
 megkívánás: 772–774
 megkötés: 967
 megszakadás: 663–665
 megtaposás: 142
 meggy: 54, 769
 meleg téglá: 33
 mell: 108, 369
 mellfájás: 356, 357
 menstruálás: 1046–1047, 1148
 menyét: 707
 menyétbőr: 681, 700
 menyasszony: 991
 mennydörgés: 140–141, 143, 169
 mennyország: 845, 1085, 1094–1096,
 1099, 1100
 mesgyekő: 1283
 meszelés: 1280, 1378–1379
 mete: 667
 méhcsípés: 139, 355, 389–391
 méhméz: 419, 498
 méhviasz: 478, 676, 706
 ménkő: 531
 mész: 499
 méz: 92, 478, 985
 mézes pálinka: 978, 1350
 Miatyánk: 51, 253, 255–256, 268, 299
 mirigy: 358, 516
 mise: 1396
 Mohamed: 1476
 Moldva: 103, 469, 480, 540, 1420, 1532
 mosogatórongy: 251
 mozdítatlan kő: 91
 Mussolini: 1539
 mutatóujj: 916
 Nadrág: 1245
 nagycsalád: 997–1008
 nagymarin: 359
 nagypéntek: 397
 nagyujj: 916

- Nap: 72, 176, 528, 859, 1045, 1190,
 1219, 1229, 1411, 1416, 1462
 napsugár: 1229
 nádi hegedű: 923
 Nándorfehérvár: 1446
 násznagy: 982
 násznagné: 982
 nátha: 362–363
 Nemesszentandrás: 1549
 nemi betegségek: 364
 nemiszerv: 343, 364
 nevetlen ujj: 51, 149, 256, 305, 361, 473,
 916, 955
 némaság: 366–368, 775
 Németország: 1415
 névadás: 823–826
 névnap: 1019–1020
 névrecsúfolók: 921
 Nimród: 1411
 Noé: 1411
 nő: 1055–1057, 1063, 1331, 1385
 Nyak: 110, 114, 439, 521, 536, 557
 nyavalya: 506
 nyelv: 166, 282, 433
 nyelvtörök: 922
 nyilalás: 369
 nyílhegy: 1439
 nyoszolyóleány: 978, 982
 Nyugat: 1226
 nyújtópad: 1342, 1359
 nyúl: 923
 nyúlháj: 312
 nyű: 520
 nyűvesség: 668–669
 Ocsmány: 364
 okos juhász: 1460
 okoslány: 1447, 1449
 olaj: 96, 154, 155, 380
 oláhok: 1420, 1466
 oldalkoma: 841
 olló: 437, 881, 1038
 oltás: 670
 oltár: 844, 1053, 1094
 olvasó: 827–829, 897
 olvasóasszony: 359
 önöntés: 7–11, 286–288, 298–299
 óra: 1282, 1301–1302
 orbánc: 670–671
 orbáncburján: 671
 orbáncsír: 671
 oroszlán: 1507
 Oroszország: 1520
 orr: 370–372, 463, 863, 894
 orrbetegség: 370–372
 orvgyilkos: 1425
 orvos: 685, 715, 718, 791
 orvosság: 5, 6
 ótvar: 339, 373–375
 ótvarburján: 374
 Ökör: 1448, 1450, 1452, 1499
 öngyilkosság: 973
 öntött kecske: 1477
 ördög: 341, 515, 557, 558, 925, 1282
 öregleány: 974
 örömanya: 978
 örömapa: 978
 őrség: 1508
 őrzőangyal: 883, 884
 ősi isten: 1431
 Pandúrok: 1502
 pap: 850, 853, 976, 1053, 1241, 1304,
 1305, 1309, 1314, 1376, 1531, 1497
 paradicsom: 61
 Paradicsom: 1, 1100
 parasztlázadás: 1523
 parázs: 43, 253, 259, 299
 patkány: 1241–1244
 patkó: 819
 patkónyom: 1434
 pattanás: 449, 454, 455
 Pádua: 1101
 pálinka: 181, 187, 210, 225–226, 228,
 350, 435, 470, 590, 598, 978, 1181,
 1182
 pántlika: 282, 931
 pántlika geleszta: 94, 96
 pápa: 1431
 páratlan: 1162–1165
 páva: 924
 pelenka: 901

Petőfi Sándor: 1520
 petrezselyem: 721
 petróleum: 100, 470, 698, 705
 péntek: 1093–1095
 pénteki ima: 1092
 pénz: 309, 1005, 1222–1223, 1242,
 1249, 1345, 1469, 1493, 1511
 Pilátus: 550
 pimpó: 1175
 pióca: 395
 pipa: 1335–1337
 pipaszárlé: 420
 piros: 442, 835, 929, 1202, 1366
 piros bor: 990
 piros kukorica: 1208
 piros rongy: 900–901
 piros szalag: 628, 630, 634
 piros virág: 54
 Plútó: 560
 pogányok: 1428
 pók: 492
 pókháló: 404, 405, 499
 pokol: 170, 319, 532, 1088, 1100
 pokolszél: 376–379
 pokolszökés: 380–384
 pólya: 262, 833
 pólyásbaba: 902
 Poncius: 550
 puszagolyó: 811
 pulyka: 924
 punza: 644
 pusztina: 512
 pusztulás: 1243
 Pütkösd: 1076
 Radóc: 12, 328, 384, 493, 1238
 ravatal: 1310, 1346, 1348, 1353, 1360
 rák: 385, 431, 432
 Rákóczi: 1482, 1483, 1510
 rákszem: 431, 432
 Ránki György: 1553
 ráolvasás: 74, 77–80, 82–84, 89, 138,
 267–285, 305, 315, 357, 359, 361,
 437, 440, 444, 445, 473
 reformátusok: 1476
 reggeli ima: 1083

retek: 348
 reuma: 126, 355, 389–394
 réce: 1184
 récezsír: 683
 részegség: 386–388
 ricinus: 425
 robot: 1498, 1502, 1509
 róka: 1458
 rokonság: 1012
 Róma: 1413, 1513
 Románia: 1526
 rontás: 177, 672–674, 898, 957, 958,
 966, 996
 rosseb: 510, 633
 rosta: 1038
 rossz szél: 1038
 rossz vér: 395
 rozs: 597, 640
 rózsza: 60, 764, 880, 1441
 rózsabokor: 283, 857
 rózsafüzér: 898, 1329–1333, 1346
 Rózsza Sándor: 1511, 1512
 rozsféreg: 597
 rozsliszt: 419
 rum: 599
 rühesség: 396–398, 675–679
 Sarló: 76, 78, 80, 82–84, 91
 sarokrepedés: 337
 sas: 535
 savanyú káposzta: 163
 sáncér: 364–365
 sántaság: 680
 sár: 473
 sárga: 373, 406, 667, 1316
 sárgaság: 399–403
 sárkány: 560
 sátán: 1084, 1088
 seb: 13, 150, 305–306, 308, 310, 313,
 331, 404–416, 417, 504, 681–684
 sekrestyés: 844
 selyemcéma: 417
 selyemfolyás: 417
 seprű: 31, 898, 1036, 1106, 1333
 sertéstetű: 727
 sérv: 418–419

- Simontornya: 1536
 Sípós Mihály: 1505
 sír: 30, 370, 1374, 1381–1391, 1543
 síp: 923
 siratás: 1354–1356
 sírás: 1292–1297
 sírásás: 1382–1383
 sírgödör: 7
 sírhalom: 831
 Sisáné: 50
 só: 596, 663, 665, 683, 978, 1132–1133, 1136, 1138, 1370
 sorshúzás: 1241, 1242
 sósav: 465
 sósborszesz: 175, 211
 sóska: 223
 sós lepedő: 1504
 sós rongy: 393
 sós víz: 344
 sömör: 420
 suhai malom: 1513
 súly: 421, 517
 súrolás: 113
 süllthagyma: 382
 svábok: 1063
 Szabadka: 1541, 1544, 1546
 szabadságharc, 1506, 1511, 1513
 szabók: 1475
 Szabolcsi Bence: 1553
 szalma: 44
 szalmacsomó: 366–568
 szalmacsutka: 697
 számár: 1160, 1465
 számárköhögés: 422–423
 számártövis: 423
 szappan: 122, 310
 szappanos kéz: 114–115, 117, 120
 szappanos víz: 179, 692
 szar: 967
 szarvas: 1411
 szarvasmarha: 578, 585, 587, 657–658
 szavazás: 1113
 szádokfa virág: 238
 száj: 256, 409, 410
 száj- és körömfájás: 685–694
 Szálasi: 1539–1540
 szárazbetegség: 424
 szárazbőjt: 1274
 szárazhimlő: 232
 zász: 229
 Száva: 1432
 szeg: 475, 736, 1342, 1349
 Szeged: 237, 1476, 1546
 szegfűszeg: 106, 584
 Szekszárd: 1112
 szem: 268–276, 277–285, 428–437, 557, 1082
 szemét: 1045
 szemfedél: 1285
 szemfájás: 200, 428–438
 szemölcs: 459–469, 698
 szemöldök: 242, 243, 245
 szemszúrás: 258
 szemverés: 22, 264, 267
 szenesvíz: 51, 170
 szent: 824
 Szent Anna: 219
 Szent Anna tava: 1484
 Szent Antal: 138, 201, 441, 444, 445, 1076, 1091, 1101
 Szent Antal tüze: 439–445
 Szent Apollónia: 186
 szentelt fokhagyma: 1250
 szentelt gyertya: 437, 444, 1290, 1291
 szenteltkő: 359
 szenteltvíz: 430, 1060, 1191
 Szent Erzsébet: 1441–1443
 Szent György nap: 398
 Szent Ilona: 138
 Szent István: 1424–1426, 1428, 1430, 1531
 Szent János fejevétele: 1473
 Szent József lova: 556
 szent könyv: 818
 Szent László: 1433–1437, 1478, 1531
 Szent László szobor: 1478
 Szentlélek isten: 11, 265, 267–274, 277, 285, 296, 297, 750, 1089
 Szent Margit: 1444–1446
 Szent Márton: 825–826

- Szent Mihály: 1277, 1279
 Szent Mihály lova: 1348, 1367, 1373
 Szent Péter: 473
 Szent Vendel: 627
 szeplő: 446–448, 455
 szerbek: 1545
 szerda: 780, 1076
 szerencse: 810, 1129, 1131, 1139, 1162,
 1187, 1240–1241, 1313, 1340, 1370
 szerencsétlenség: 1238
 Szeret városa: 1420
 szesz: 386
 szeszes ital: 94
 szédülés: 737
 székely: 229, 1438, 1451, 1490, 1498,
 1453, 1456, 1549
 széklet: 304
 székrekedés: 425–426, 695–696
 szél: 73, 1312
 szélmegállás: 427
 szén: 51, 254–255, 258, 264, 290, 292
 széna: 602
 szénpor: 601, 604
 szépasszonyok: 818, 827, 829, 1120
 Szépváros: 1532
 szilva: 62, 760
 szilvafa: 1206
 szita: 1037, 1539
 szitkok: 541–556
 szív: 10, 35, 240, 246, 259, 268–276,
 277–283, 285, 298, 880, 946, 1058
 szivárvány: 953, 954
 szívfájás: 458
 szívgörgcs: 377
 szláv fejedelem: 1419
 szombat: 1076
 szomorúság: 697
 szoptatás: 866–879
 szótalán víz: 9, 261, 264
 szöges hordó: 1424
 szokás: 396, 449–457, 463
 szőlőmunkások: 1463
 szőlőzsír: 411
 szőr: 289–295, 959
 Szucsáva: 1186, 1420, 1463, 1488, 1492
 szúnyog: 456–457, 706
 szűrfű: 406, 865
 Szűcsváros: 1420
 születés: 791–812, 815
 Szürke: 1532
 szüzesség: 978, 990, 1444
 Szűz Mária: 51, 217, 218, 268, 275, 280,
 284, 950, 1083, 1095, 1097, 1102
 Takarmány: 716
 talp: 485, 945
 Tamás Albert: 1504
 Tanácsköztársaság: 1530
 tapsoltató: 890
 tarkó: 372
 tatárok: 925, 1438, 1439–1440
 tavasz: 447
 táltos: 807, 809, 887
 tályog: 699–700
 tánc: 933, 938, 942, 945, 978, 1207
 táncszók: 978, 991
 tányér: 978
 tea: 49, 92, 222, 238, 300, 353, 500
 tehén: 224, 291, 565, 578, 586, 588, 600,
 601–603, 652–654, 660, 663–665,
 698, 699–700, 716, 1127–1131,
 1133–1134, 1137, 1141, 1142–1147
 tehénganyé: 1124
 tehén nevek: 1149
 tej: 41, 42, 49, 105, 213–214, 356–357,
 382, 387, 409, 604, 663, 672–673,
 816, 1138, 1141–1147
 tejesevény: 1145
 tejesfazék: 1146
 tejesvíz: 928
 tejfel: 151, 154, 441
 tejszín: 109, 706
 temetés: 1361–1379
 temető sánc: 847
 templom: 783, 850, 987, 1052–1059,
 1062, 1065, 1361, 1426
 templomtorony: 237
 tenyér: 915, 1242
 terhesség: 54–63, 66–67, 185, 366–368,
 701, 730–785, 972
 terhesség eltagadása: 775–776

termelőszövetkezet: 1552
 terpentin: 688
 tetű: 468–471, 729
 tetűzsír: 470
 tetvesség: 468–471, 702–703
 térd: 299
 téríthetetlen betegség: 5
 tifusz: 220
 Tirgufrumosz: 1532
 Tisza: 1412, 1416, 1432
 tojás: 1162, 1169–1170, 1176–1177,
 1178, 1181, 1187, 1408, 1455
 tojás fehérje: 122, 154, 163
 Tolna megye: 1549
 tolvaj: 881–882
 Topolya: 1546
 tor: 1380
 tordai hasadék: 1434
 torna: 146
 torok: 204
 torokfájás: 472–473
 torokgyík: 358
 torokgyulladás: 704–705
 tőgydagadás: 706–713
 tök: 1354, 1448
 töltött káposzta: 229, 978
 tömjén: 180, 189
 török búza: 1476
 törökök: 923, 1454, 1475, 1478, 1479,
 1489
 török szultán: 1446, 1454
 törölköző: 231, 346
 törpe: 327
 trágyadomb: 855–856
 tréfás sírfeliratok: 1391
 tripli: 363
 tudományos gyermek: 886
 tudós asszony: 13, 14
 tudós öregember: 412
 turulmadár: 1418
 tű: 437
 tüdő: 586
 tüdőbaj: 474–476
 tükör: 263, 846, 1122, 1301–1302
 tüsszentés: 362

tűz: 20, 22, 24–26, 127, 153, 267, 283,
 299, 452, 456, 486
 tüzes seprű: 31
 tüzes trón: 1473
 tüzes vas: 317
 tüzes vaskorona: 1473
 tűzhely: 489
 Tyúk: 73, 415, 662, 703, 705, 1077,
 1163–1164, 1171, 1175–1180, 1223,
 1246, 1269, 1408
 tyúkszem: 477–478
 Udvar: 851
 újhold: 288
 ujj: 459, 472
 Üdvözlégy Mária: 11
 ülésrend: 1006–1007
 üres veder: 1240
 öröm: 101–104, 105, 225
 üst: 247
 üstökös: 1524–1525
 üszög: 479
 ütés: 480
 üveg: 608, 614
 Vacsoracsillag: 1525
 vadcsombor: 102
 vadmurol: 671
 vaj: 245, 409
 Vajk: 1431
 Vak Bottyán: 1480
 vakhörcsög: 1268
 vakond: 1243
 vakság: 492–494, 714
 vaktetű: 485–491
 Valánszki: 1498–1502
 vallásos élet: 1052–1103
 var: 495
 varga: 1458
 vasajtó: 1493
 vasárnap: 1076
 vasfog: 188
 vasfű: 1527
 vaskoporsó: 1416
 Vaskút: 1546
 Vata: 1428
 vágás: 407, 481–484

választóvíz: 466
 váll: 110
 váltott gyermek: 21
 vászon: 1321
 vendégszeretet: 1022
 Verecke: 1419
 vereshagyma: 311
 Veres Péter: 1550
 vese: 144
 vesefájás: 500–501
 veszettség: 502–503
 vesszőparipa: 917
 vesszőseprű: 30
 vetés: 1188–1189, 1196, 1233
 védőszent: 1020
 végbél: 70
 vér: 302, 449, 569, 571–573, 575–577,
 956, 962
 vérburján: 497
 vércse: 932
 véres vizelet: 715–716
 vérhülés: 496, 717–720
 vérszegénység: 497–498
 vérzés: 405, 499
 viasz: 201
 világ közepe: 983
 virág: 370, 768, 1174, 1194, 1225
 virrasztás: 1350–1360
 víz: 9, 35–37, 70–71, 110, 116, 136,
 148, 153, 165, 177, 226, 253–256,
 258–259, 267, 282, 286–287, 300,
 341, 397, 436, 483, 496, 577, 607,
 615, 666, 1392–1393, 1419, 1436
 vizelet: 107, 337, 428, 563, 564
 vizeletmegállás: 721–729
 vizelés: 72
 vizes pokróc: 728
 vízhólyag: 504
 Vízkereszt: 1191
 vízkóráság: 505
 vízözön: 1411, 1519
 vízvetés: 252–256, 258–260, 264, 282–
 284, 626, 635
 vőlegény: 972, 978, 988
 vőlegény ing: 1328

vöröscékla: 424
 zabola: 411
 Zala megye: 1549
 Zomba: 1479
 zöld: 1366
 zöld szem: 269–270, 278, 296–297
 Zsebkendő: 308, 362
 Zsilinszky Endre: 1549
 zsír: 118, 382, 495, 675, 679, 686
 zsíroskenyér: 403

IV. A mondák jegyzetei

- 158–159. Berze Nagy: 367^{XX}.
215–216. Lőrincze Lajos: A tolna-baranyai (volt bukovinai) székelők névadási szokásaihoz. *Ethnographia*, 1948. 36–49. 1. – részletesen foglalkozik ezzel a hiedelemmel.
229. Változata, irodalom: György Lajos: Világjáró anekdoták. Bp. 1941. 264–265. 1.
561–729. Az istensegítsiek állatorvoslásáról Csermák Géza: „Istensegítsiek állatorvoslása” címmel összefoglaló igényű feldolgozást tett közzé. *Ethnographia*, 1949. 236–266. 1.
1083–1103. A bukovinai telepeseiktől Erdélyi Zsuzsanna is több imát közöl „Hegyet hágék, lőtőt lépék” (Bp., 1976.) gyűjteményében.
1411–1415, 1417–1419, 1421. A magyarok eredetére vonatkozó mondákat Gáspár Antal az istensegítsei születésű paptól, László Antaltól tanulta.
1416. A monda első változatát Ipolyi Arnold közli: Magyar Mythológia. Bp., 1929. I. köt. 280. 1. Irodalma: Bosnyák Sándor: Attila sírjáról – Ipolyi védelmében. Múzeumi Kurir. 1973. október. 37–38. 1. Gáspár Antal mondájába a 875. mesetípus egyik motívuma épült bele.
1422. A társadalmi egyenlőtlenségek eredetét magyarázó mondának két sajátgyűjtésű változatát ismerem: 1. Alpár néphite, 136. adat, 2. Adatok a nyugati magyarság néphitéhez. 383. adat. Kézirat.
1431. Péter Orbán költői hajlamú józseffalvai adatközlő – halottbúcsúztató verseket is írt. Az 50-es években írt kéziratos könyvéből több történelmi mondát is kimásoltam.
1447. Aarne–Thompson: Berze Nagy: 875.
1448. Kovács Ágnes: 921. IV.^X, VII. 1.
1449. Aarne–Thompson, Berze Nagy: 875.
1452. Berze Nagy: 927^{XX}.
1453. Berze Nagy: 921.
1455. Kovács Ágnes: 921 XII^X.
1456. Kovács Ágnes: 919. II. 3.
1457. Berze Nagy: 1950.
1462. Aarne–Thompson, Berze Nagy: 922.
1464. Kovács Ágnes: 921^{XX}.
1465. Aarne–Thompson: 921 C.
1468. Aarne–Thompson: 889.
1469. Változata, irodalom: György Lajos: Világjáró anekdoták. Bp. 1941. 80. 1.
1470. Kovács Ágnes: 919. V. 1.
1474. A monda változata a mohácsi emléktemplom falán is olvasható: „Amint Heródes király Kr. u. 31-ben augusztus 29-én fejét vétette Szent Jánosnak – úgy a török császár vétette a magyar nemzetnek is 1526. augusztus 29-én a mohácsi síkon. E napot a mohácsi sokác hívek „sikovanje”-nek, azaz fejevéletnek nevezik. Jókai Mór is él ezzel a hasonlattal „Népiskolai történelem” című könyvének 46. oldalán. Ezen márványtábla 1956-ban készült.” Péter Orbán 1945. után a Mohácstól 5 kilométerre fekvő Székelyszabaron telepedett le, a mondát itt hallotta.

1477. Irodalom: Bálint Sándor: Torbácza János meséi. Bp. 1975. 705–706. l.
1478. A mondát Arany János is feldolgozta, „Szent László” című versében. Arany János: Költemények, fordítások. Bp. 1975. 281–284. l.
1486. A szöveg forrása Petőfi Sándor: Csokonai című verse. P. S.: Összes versei. I. kötet. 1976. 244–245. l.
1523. Az 1905-ös moldvai parasztlázadásról szóló adat.
- 1533–1537, 1541–1549. A bukovinai magyarok telepítéséről, meneküléséről. Vigyázó madár (Bp. 1981.) című könyvében ír.
- 1551–1552. A beszolgáltatásról és a termelőségvetkezetek szervezéséről szóló dal.
A bukovinai magyarok hitvilága I. kötetében. (Folklór Archívum, 6. 1977.) között
irodalomjegyzéket két azóta megjelent művel egészítem ki:
SEBESTYÉN ÁDÁM: Bukovinai zékely népmesék. I. II. Szekszárd, 1979, 1981.
TAMÁS MENYHÉRT: Vigyázó madár. Budapest, 1981.

TARTALOM

Bevezető	5
Orvoslás	
A betegségekről általában (1–15)	7
A betegségek gyógyítása (16–560)	8
Állatorvoslás (561–729)	66
A születéstől a halálig	
I. Születés (730–903)	84
II. Gyermekkor (904–926)	97
III. Leány és legényélet (927)971)	98
IV. Házasság (972–996)	102
V. Családi élet (997–1051)	108
VI. Vallásos élet (1052–1103)	112
VII. Jogi élet (1104–1119)	123
VIII. Gazdasági élet (1120–1250)	126
IX. A halál (1251–1410)	135
Történelmi emlékek	
(1411–1553)	149
Jegyzetek	
I. Adatközlők	189
II. Tájszavak	194
III. Mutató	195
IV. A mondák jegyzetei	210

FOLKLÓR ARCHÍVUM

Editor: dr. Mihály HOPPÁL
Ethnographical Institute
of the Hungarian Academy
of Sciences
Folklore Department
Budapest, I., Országház u. 30.

Editorial Board:

Márton ISTVÁNOVITS, Ildikó KRIZA,
Imola KÜLLÖS, Ilona NAGY

1973. No. 1. NAGY, I.: Aetiological Tales
BOSNYÁK, S.: Tales from Karcag
KÁKA, J.: Folk Beliefs and Customs of Nagydobrony
HOPPÁL, M.—ISTVÁN, L.: Belief Stories and Anecdotes
BOSNYÁK, S.: Folk Belief Stories from Csongrád county
KAKAS, Z.: On a Medical Plant from Transylvania
KOVÁCS, Á.: AaTh 810A and AaTh 1725 — Text and Variation
1974. No. 2. NAGY, D.: The Hungarian Wooden Grave Posts
1975. No. 3. FEHÉR, Z.: Folk Beliefs of a Hungarian village
1976. No. 4. Folk Beliefs from Jászdózsa — Collected by E. GULYÁS. Belief System
of a Hungarian Peasant Woman — Collected by Mrs. Dr. M. Sándor
1976. No. 5. Changing Folk Customs and Beliefs — Collected by Mrs. B. L. IRÁNYI
Folk Belief Stories — Collected by M. HOPPÁL
KOVÁCS, S.: Hungarian Ethnomedicine from Transylvania
SZILÁGYI, M.: On the Folk-Humor
1977. No. 6. The Mythical World-view of the Hungarians in Bukovina. — Collected
and selected by S. BOSNYÁK
1977. No. 7. Grave-yards and Grave-signs in Transylvania. — Collected by P. IMREH;
commented by M. HOPPÁL. Carbed Tomb-stones and Their Decorative
Art Collected and drawn by L. Péterfy
1978. No. 8. Dr. NAGY, D.: Hungarian Folklore in USA, vol. 1.
1978. No. 9. Love Symbolism in the Hungarian Decorative Art.
1978. No. 10. HORVÁTH, I.: Customs and Beliefs Related to Festivities of the
Croats of Western Hungary
1979. No. 11. Dr. NAGY, D.: Hungarian Folklore in USA, vol. 2.
1980. No. 12. BOSNYÁK, S.: Folk Beliefs of the Hungarians in Moldavia.
1981. No. 13. VARGA, M.: Decorative Art of the Hungarian Peasant Embroidery
1982. No. 14. Folk Beliefs and Superstitions — Collected by F. BONDÁR, S. BOS-
NYÁK, M. FÜGEDİ, M. HOPPÁL
1983. No. 15. ZENTAI, T.: Folk Beliefs in the Ormánság Region
1984. No. 16. BOSNYÁK, S.: Folk Beliefs of the Hungarians in Bukovina

FOLKLORE ARCHÍVUM can be obtained in exchange for scholarly
publications from the publisher:

MTA Néprajzi Kutató Csoport Könyvtár
1250. Budapest, Pf. 29. HUNGARY

